TÜRKMENİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDAKİ KÜLTÜR, SANAT VE İLETİŞİM POLİTİKALARI

Maryam JUMANYAZOVA

Yüksek Lisans Tezi

Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı

2025

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENİSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANA BİLİM DALI

TÜRKMENİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDAKİ KÜLTÜR, SANAT VE İLETİŞİM POLİTİKALARI

(Cultural, Artistic, and Communication Policies between Turkmenistan and Turkey)

Maryam JUMANYAZOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. İrfan HIDIROĞLU

Erzurum, 2025

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç.Dr. İrfan HIDIROĞLU danışmanlığında Maryam JUMANYAZOVA tarafından hazırlanan **"Türkmenistan ve Türkiye Arasındaki Kültür, Sanat ve İletişim Politikaları"** başlıklı çalışma 05/12/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Radyo Televizyon ve Sinema - Anabilim Dalı Radyo Televizyon ve Sinema Bilim Dalı'nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı (Danışman):	Doç.Dr. İrfan HIDIROĞLU *ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ*	e-imza
Jüri Üyesi:	Doç.Dr. Semra KOTAN *ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ*	e-imza
Jüri Üyesi:	Dr. Öğr. Üyesi Sibel AK *TRABZON ÜNİVERSİTESİ*	e-imza

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

09/12/2025
Prof.Dr. Hanifi ŞAHİN
Enstitü Müdürü
e-imza

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 4e95c587-4655-4171-9029-14abe156fd67 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys

ETİK BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**TÜRKMENİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDAKİ KÜLTÜR, SANAT VE İLETİŞİM POLİTİKALARI**" başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

05 / 12 / 2025

Aslı ıslak imzalıdır

Maryam JUMANYAZOVA

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun …./…/…. tarih ve ……. sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun …./…/…. tarih ve ……. sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

ÖNSÖZ

İki devlet, tek millet anlayışı; yalnızca bir siyasi söylem değil, ortak kültürün, tarihin ve inançların tezahürüdür. Bu tez çalışması, Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel, sanatsal ve iletişim politikalarını tarihsel süreç içerisinde ele almak ve iki ülkenin ortak değerlerinin akademik açıdan derinlemesine incelenmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmam boyunca yalnızca bilimsel kaynaklardan değil, aynı zamanda dönemin güncel çalışmalardan yararlanarak konuyu farklı boyutlarıyla değerlendirmeye gayret ettim. Bu süreçte amacım, iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin köklerini, Sovyetler Birliği döneminde yaşanan dönüşümleri ve günümüzdeki yansımalarını bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymaktır.

Bu tez çalışmamın her aşamasında engin bilgi birikimi, sabrı ve anlayışıyla bana yol gösteren, aynı zamanda merhametiyle süreci daha anlamlı kılan kıymetli danışmanım Doç. Dr. İrfan HIDIROĞLU'na müteşekkirim.

Ayrıca, öğrenim hayatım boyunca bana yol gösteren, bilgi ve tecrübeleriyle akademik gelişimime katkı sağlayan Fakültemizin değerli hocalarına da içtenlikle teşekkür ederim. Onların sağladığı bilgi birikimi, bu çalışmanın temel taşlarından biri olmuştur. Sevgili aileme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Maryam JUMANYAZOVA

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKMENİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDAKİ KÜLTÜR, SANAT VE İLETİŞİM POLİTİKALARI

Maryam JUMANYAZOVA

Erzurum 2025, 133 sayfa

Bu çalışma, Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültür, sanat ve iletişim politikalarını tarihsel süreklilik, toplumsal yapı ve çağdaş diplomasi kesişiminde bütüncül bir çerçevede ele almaktadır. Araştırmada; göçebe mirasın şekillendirdiği aşiret temelli toplumsal örgütlenmenin kimlik, dayanışma ve kültürel aktarım üzerindeki belirleyici rolü ortaya konmuş. Bu yapının modernleşme süreçlerinde dahi süreklilik sergileyerek toplumsal istikrar ürettiği saptanmıştır. Sovyet dönemi, kültür, sanat alanında ideolojik standardizasyon ve modernleşmenin birlikte seyrettiği bir evre olarak değerlendirilmiş. Sosyalist gerçekçiliğin estetik bir tercihten çok bir eğitim ve propagasyon disiplinine dönüştüğü, yerel motiflerin parti sembollerine eklemlenerek "ideal Sovyet bireyi" anlatısını tahkim ettiği gösterilmiştir. Bağımsızlık sonrasında ise millî kimliğin kamusal görünürlüğünün artması, kültürel mirasın kurumsal temsili ve dijital mecraların açtığı yeni ifade alanları birlikte okunmuş. Genç kuşakların çevrimiçi dolaşım sayesinde devlet merkezli kültür politikalarının ötesine geçen, alternatif kültürel üretim ve paylaşımlar geliştirdiği tespit edilmiştir. İkili ilişkiler boyutunda, Türkiye ile Türkmenistan arasında ortak dil ailesi, benzeşen söz varlığı ve halk edebiyatı geleneklerinin kültürel diplomasi için güçlü bir zemin olarak belirlenmiştir. Bu zemin; sergiler, sahne sanatları, ortak yapımlar ve yayıncılık faaliyetleri aracılığıyla kurumsal iş birliklerine dönüşmekte; iletişim politikaları ve medya dolaşımı ise söz konusu iş birliklerinin erişimini genişletmektedir. Çalışma, tarihsel-sosyolojik bir kavrayışla kültür ve sanatın yalnızca estetik üretim değil, aynı zamanda kimlik inşası ve yumuşak güç üretimi bakımından stratejik bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece, mirasın çağdaş yorumlarla buluşturulması, ortak küratöryel projeler ve dijital arşivcilik gibi araçlar üzerinden kalıcı bir ortaklık mimarisi önerilmektedir. Genel olarak ulaşılan sonuç, kültür, sanat ve iletişim üçlüsünün, iki ülkenin ortak hafızasını güncel diplomatik hedeflerle eşgüdümleyerek bölgesel ölçekte çoğaltıcı etkiler üretebileceğidir.

Anahtar Kelimeler: Türkmenistan Türkiye Kültürel Diplomasi, Sanat Politikaları, İletişim Politikaları, SSCB, Propaganda, Aşiret Sistemi.

ABSTRACT

MASTER THESIS

CULTURAL, ARTISTIC, AND COMMUNICATION POLICIES BETWEEN TURKMENISTAN AND TURKEY

Maryam JUMANYAZOVA

Erzurum 2025, 133 Pages

This study examines the cultural, artistic, and communication policies between Turkmenistan and Turkey within a holistic framework at the intersection of historical continuity, social structure, and contemporary diplomacy. The research demonstrates that the tribe-based social organization shaped by nomadic heritage plays a decisive role in identity formation, solidarity, and cultural transmission, and that this structure has preserved its continuity even throughout modernization processes, thereby producing social stability. The Soviet period is evaluated as a phase in which ideological standardization and modernization proceeded together in the field of culture and art; socialist realism is shown to have transformed from an aesthetic preference into a discipline of education and propaganda, while local motifs were incorporated into party symbols to reinforce the narrative of the "ideal Soviet citizen." Following independence, the increasing public visibility of national identity, the institutional representation of cultural heritage, and the new spaces of expression opened by digital media are analyzed together; it is identified that younger generations, thanks to online circulation, have developed alternative cultural productions and modes of sharing that go beyond state-centered cultural policies. At the level of bilateral relations, the closeness established by the shared language family, overlapping vocabulary, and folk-literature traditions between Turkey and Turkmenistan is identified as a strong basis for cultural diplomacy. This basis transforms into institutional cooperation through exhibitions, performing arts, co-productions, and publishing activities, while communication policies and media circulation broaden the outreach of these collaborations. Adopting a historical-sociological understanding, the study shows that culture and art are not only matters of aesthetic production but also strategic resources for identity construction and the generation of soft power. Accordingly, it proposes a durable partnership architecture through instruments such as bringing heritage together with contemporary interpretations, joint curatorial projects, and digital archiving. Overall, the conclusion reached is that the triad of culture–art–communication can synchronize the two countries' shared memory with current diplomatic objectives, thereby generating multiplier effects on a regional scale.

Keywords: Turkmenistan Turkey Cultural Diplomacy, Art Policies, Communication Policies, USSR, Propaganda, Tribal System.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI i
ETİK BİLDİRİM SAYFASI ii
ÖNSÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISALTMALAR DİZİNİ ix
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 1
TÜRKMENİSTAN TARİHİ KÜLTÜRÜ VE SANATININ EVRENSEL BOYUTLARI 1
1.1. Türkmenistan'ın Tarihi ve Coğrafi Konumu 1
1.1.1. Tarihi Dönemler 2
1.1.2. Antik Dönem ve İlk Yerleşimler 3
1.1.3. Orta Çağ'da İslamlaşma ve Selçuklu Dönemi 3
1.1.4. Moğol İstilası ve Timurlu Dönem 4
1.1.5. Hanlıklar Dönemi 6
1.1.6. Çarlık Rusya Dönemi ve Sömürgeleşme 7
1.1.7. SSCB Dönemi (1924–1991) 8
1.1.8. Türkmen Tarihinde SSCB'nin Dağılması ve Günümüz 9
1.2. Türkmen Kimliğinin Evrimi 10
1.2.1. Türkmenistan Kültürü ve Sanatı 11
1.2.2. Toplumsal Yapı ve Aşiret Sistemi 12
1.2.3. Aşiret Kavramı ve İşleyişi 13
1.2.4. Yaşam Tarzı 14
1.2.5. Gelenekler ve Örf Adetler 16
1.2.6. Aile ve Toplumsal Dayanışma 16
1.2.7. Doğum ve Çocukluk Ritüelleri 17
1.2.8. Evlilik ve Düğün Gelenekleri 18
1.3. Misafirlik ve Toplumsal Nezaket 19
1.3.1. Bayramlar ve Anma Günleri 20
1.3.2. Halk Sanatı ve El Sanatları 20
1.3.3. Nakış ve Giyim Süslemeleri 22
1.3.4. Kuyumculuk ve Gümüş İşlemeciliği 23

1.3.5. Seramik ve Keçe İşleri 23
1.3.6. Ahşap Oymacılığı ve Deri İşçiliği 24
1.4. Müzik ve Sözlü Kültür 25
1.4.1. Bağşı Kültürü ve Geleneksel Müzik Aletleri 26
1.4.2. Mimari ve Şehir Kültürü 28
1.4.3. İnanç Sistemi ve Yazılı Kültürün Başlangıcı 29
1.4.4. Toplumsal Etkileşim Alanları ve Geleneksel Medya ve Basın 30
1.5. SSCB Dönemi 31
1.5.1. SSCB Döneminde Eğitim, Dil ve Alfabe Reformları 32
1.5.2. SSCB Dönemi Sanat, Kültür ve Edebiyat Politikaları 34
1.5.3. Medya Kurumlarının Yapılanması 36
1.5.4. SSCB'de Medya Politikalarının Toplumsal ve Kültürel Dönüşümdeki Rolü 37
1.5.5. Sanatın Propaganda Aygıtına Dönüşümü ve Yansımaları 38
1.5.6. Ulusal Kimliğin Bastırılması ve Sanatın Kimliksizleşmesi 39
1.5.7. Dinî Yapı ve İnançların Bastırılması 40
1.5.8. Bastırılmış İnançlar, Sessiz Hafıza ve Kalıcı Etkiler 41
1.6. Bağımsızlık Sonrası 42
1.6.1. Geleneksel Unsurların Yeniden Yorumlanması 43
1.6.2. Sanatın Yeniden Yapılanması ve Edebiyatın Yeniden Doğuşu 44
1.6.3. Sinema ve Görsel Sanatlarda Yeni Yönelimler 46
1.6.4. Medya Politikaları 47
1.6.5. Basın ve Yeni Medya 49
1.6.6. Dijital Aktivizm, Kültürel Dönüşüm ve Sanatın Yeni Rolü 51
İKİNCİ BÖLÜM 53
TÜRKMENİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ 53
2.1. Tarihsel Arka Plan ve Ortak Kültürel Kökler 53
2.1.1. Dil ve Etnik Köken Ortaklığı 55
2.1.2. Ortak Tarih ve Göçebe Kültürün İzleri 56
2.1.3. Dinî İnanç ve Değerler 57
2.1.4. Halk Edebiyatı ve Sanat 58
2.1.5. Geleneksel Giyim ve El Sanatlarındaki benzerlik 59
2.1.6. Yemek Kültürü ve Mutfak Benzerlikleri 60
2.1.7. Aile ve Toplumsal Yapıları 61
2.2. Diplomatik İlişkilerin Kültürel Boyutu: 1991'den Günümüze 62

2.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Kültürel Destek Politikaları 64
2.2.2. TRT Avaz ve Türk Medyasının Türkmenistan'daki Rolü 65
2.2.3. Sanat Yoluyla Diplomasi 67
2.2.4. Ortak Sergiler ve Festivaller 69
2.2.5. Kültürel Etkinlikler 71
2.2.6. Türkçe Eğitimi ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Rolü 73
2.3. Türkmenistan Medyasında Türkiye Algısı 75
2.3.1. Türkmenistan'da Türk Dizileri, Sineması ve Popüler Kültürün Yayılımı 77
2.3.2. Türkmenistan-Türkiye Ortak Film ve Belgesel Projeleri 79
2.3.3. Ortak Yapımların Kültürel Diplomasiye Katkısı 81
2.3.4. Öne Çıkan Projeler ve Üretim Süreçleri 82
2.3.5. Teknik İşbirlikleri ve Mesleki Gelişim 84
2.3.6. Türkiye'nin Dijital Platformlar Aracılığıyla Türkmenistan'a Kültürel Etkileri 86
2.3.7. Sosyal Medya, Dijital Diplomasi ve Karşılıklı Kültürel Etkileşim 88
2.3.8. Türkiye'nin Yumuşak Gücü ve Kültürel Etkileşim Stratejileri 90
2.3.9. Kültürel İlişkilerin Geleceği ve Stratejik Potansiyel 92
SONUÇ 94
KAYNAKÇA 100
EKLER 110
EK 1. Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile Yapılan Yazılı (Elektronik) Mülakat 110
ÖZGEÇMİŞ 120

KISALTMALAR DİZİNİ

ATV : Türkiye'de özel televizyon kanalı

DA : Doğu Almanya (Deutsche Demokratische Republik)

SBKP : Sovyetler Birliği Komünist Partisi

SSCB : Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TV : Television (Televizyon)

TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TÜRKSOY : Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

VPN : Virtual Private Network (Sanal Özel Ağ)

YEE : Yunus Emre Enstitüsü

GİRİŞ

Toplumların tarih boyunca ortaya koyduğu kültür, sanat ve iletişim pratikleri, yalnızca bireylerin yaşam biçimlerini değil; aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki konumlarını ve kimlik inşa süreçlerini de belirleyen temel unsurlardan biridir. Kültür, bir toplumun tarihsel hafızasının, değerlerinin ve toplumsal sürekliliğinin ifadesi olarak, ulusların kendilerini dünyaya tanıtma biçimlerinde belirleyici bir rol oynar. Bu bağlamda sanat, yalnızca estetik bir alan değil; aynı zamanda kimliğin görünür hale geldiği ve diplomatik ilişkilerin güçlendiği bir kültürel etkileşim aracıdır. Stuart Hall'un belirttiği gibi, "kültür, kimliğin oluşumunda ve sürdürülmesinde birincil rol oynar" (Hall, 1997: 23). Bu düşünce, çalışmanın teorik temelini oluşturmakta ve kültür, sanat etkileşiminin uluslararası düzeydeki anlamını kavramak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Türkmenistan ile Türkiye arasındaki ortak tarihsel kökenler, dil birliği ve inanç benzerlikleri, iki ülke arasında güçlü bir kültürel yakınlık yaratmıştır. Ancak bu ortak geçmişin günümüz dünyasında nasıl yeniden üretildiği, kültür politikaları ve sanatsal iş birlikleri aracılığıyla hangi yollarla sürdürüldüğü; özellikle medya ve dijital iletişim araçları üzerinden nasıl bir karşılıklı etkileşim geliştirildiği, bu araştırmanın merkezinde yer almaktadır. Bu çalışma, tarihsel bir süreklilik perspektifi içinde, Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültür, sanat ve iletişim politikalarını karşılaştırmalı biçimde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, kültürel diplomasi, yumuşak güç ve kimlik teorileri temelinde şekillendirilmiştir. Joseph S. Nye'nin (2005: 11) ortaya koyduğu "soft power" yaklaşımı, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin devletler arası ilişkilerde askeri veya ekonomik güç araçlarından çok daha kalıcı bir etki oluşturabileceğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede kültür, sanat ve medya politikaları, yalnızca iki ülke halkı arasındaki ortak kimliği güçlendirmekle kalmamakta; aynı zamanda bölgesel düzeyde diplomatik iletişimi derinleştiren stratejik bir unsur olarak işlev görmektedir. Smith'in ifadesiyle, "kültürler arası ilişkiler, devletler arası diplomatik temaslardan daha kalıcı etkiler yaratabilir" (Smith, 2004: 57). Bu çalışma, tarihsel betimsel araştırma yöntemi, nitel analiz ve doküman incelemesi teknikleriyle hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan veriler iki temel kaynaktan oluşmaktadır: Birincil kaynaklar: Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı elektronik mülakat. Bu mülakat, iki ülke arasındaki kültürel diplomasi ve eğitim iş birliklerinin resmî düzeyde nasıl yürütüldüğüne ilişkin doğrudan veriler sağlamaktadır. Görüşme etik kurallara uygun olarak yapılmış, yanıtlar yalnızca bilimsel amaçla değerlendirilmiş ve kimlik gizliliği ilkesi gözetilmiştir.

İkincil kaynaklar: Alan yazınındaki kitaplar, akademik makaleler, uluslararası raporlar ve tez çalışmaları. Bu kaynaklar aracılığıyla çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulmuş, tarihsel arka plan ve kavramsal temeller sağlamlaştırılmıştır.

Tezin birinci bölümünde, Türkmenistan'ın tarihsel ve kültürel arka planı ile Sovyet öncesi, Sovyet dönemi ve bağımsızlık sonrası kültür politikaları ele alınmaktadır. İkinci bölümde, Türkiye Türkmenistan ilişkilerinin kültürel, sanatsal ve iletişim temelli yönleri incelenerek iki ülke arasında geliştirilen ortak projeler ve kurumlar (örneğin TİKA, TRT Avaz, Yunus Emre Enstitüsü) değerlendirilmektedir.

Bu araştırmanın temel önemi, kültür ve sanatın uluslararası ilişkilerde yalnızca tamamlayıcı bir unsur değil, aynı zamanda kimlik inşasında ve diplomatik etkileşimde belirleyici bir faktör olduğunu göstermesidir. Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültürel ilişkiler, ortak hafızanın çağdaş biçimlerde yeniden üretilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından stratejik bir örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma; kültür, sanat ve iletişim ekseninde kurulan ortaklıkların, iki kardeş ülke arasındaki bağları güçlendirdiğini, tarihsel mirası geleceğin diplomatik vizyonuyla bütünleştirdiğini ve bölgesel düzeyde sürdürülebilir bir kültürel diplomasi modeli sunduğunu ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKMENİSTAN TARİHİ KÜLTÜRÜ VE SANATININ EVRENSEL BOYUTLARI

1.1. Türkmenistan'ın Tarihi ve Coğrafi Konumu

Türkmenistan'ın yaşam biçiminin tarihsel gelişiminde coğrafi özellikler ve iklim koşulları belirleyici olmuştur. Ülkenin büyük bölümünü kaplayan çöl coğrafyası, tarih boyunca halkın geçim kaynaklarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Hayvancılık, göçebe yaşam tarzı ve kervan yolları üzerinden yürütülen ticaret, geleneksel ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturmuştur. Karasal iklimin hüküm sürdüğü bölgede yazlar oldukça sıcak ve kurak, kışlar ise sert ve soğuk geçmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 15°C civarındadır; yaz aylarında sıcaklık 45°C'ye kadar çıkabilirken kış aylarında -10°C'nin altına inebilmektedir (Karabulut, 2005: 22). Bu sert iklim, hem geçmişte hem de günümüzde tarım ve yerleşim düzenini doğrudan etkilemiştir. Yerleşim alanları, tarih boyunca çoğunlukla su kaynaklarının etrafında şekillenmiştir. Amu Derya Nehri, ülkenin doğusunda verimli tarım alanlarının gelişmesine zemin hazırlamış, bu sayede göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçiş mümkün olmuştur. Nehir çevresinde sulama imkanlarının artması, tarımsal üretimin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği döneminde başlatılan Karakum Kanalı projesi ise bu sürecin önemli bir adımıdır. Karakum Kanalı, Türkmenistan'ın en büyük sulama altyapılarından biri olarak tarımsal üretimi desteklemiş ve bugün hâlâ ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır (Akçal, 2015: 44). Türkmenistan, tarımsal üretim dışında sahip olduğu yer altı zenginlikleriyle de stratejik bir öneme sahiptir. Ülke, doğal gaz rezervleri bakımından dünyada ilk beş içinde yer alacak büyüklükte kaynaklara sahiptir. Bunun yanı sıra petrol rezervleri de ekonomik ve siyasi stratejilerde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Doğal kaynakların bolluğu, Türkmenistan'ın dış politika ve ekonomik kalkınma planlarında merkezi bir rol oynamaktadır (Karabulut, 2005: 23). Coğrafyanın sağladığı bu avantajlar, aynı zamanda bölgenin tarihsel süreçlerde jeopolitik önemini artırmıştır. Geçmişte ipek ve baharat ticaret yolları üzerinde bulunması, Türkmen topraklarını hem ekonomik hem de kültürel etkileşimlerin merkezlerinden biri haline getirmiştir. Bu durum, ülkenin farklı kültürlerle temas kurmasına ve çeşitli toplumsal geleneklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Fiziki coğrafya, Türkmen halkının yaşam biçimini yalnızca ekonomik anlamda değil, kültürel ve sosyal açıdan da şekillendirmiştir. Göçebe yaşam tarzı, aşiret yapılanması, misafirperverlik kültürü ve sözlü edebiyat gibi unsurlar, bu coğrafi koşulların etkisiyle gelişmiştir. Zorlu iklim koşulları, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma

kültürünü güçlendirmiştir. Bu bağlamda, coğrafya hem halkın maddi üretim faaliyetlerini hem de manevi değerler sistemini belirlemiştir. Türkmenistan coğrafyası yalnızca doğal bir çevre değil, aynı zamanda halkın kimliğini, kültürel mirasını ve ekonomik yapısını şekillendiren temel bir faktör olmuştur. İklim, su kaynakları, doğal zenginlikler ve stratejik konum, ülkenin tarih boyunca hem yerel hem de uluslararası ölçekte önemini korumasına neden olmuştur. Bu unsurlar, modernleşme sürecinde de Türkmenistan'ın toplumsal ve ekonomik yapılanmasını yönlendiren başlıca etkenler olarak varlığını sürdürmektedir.

1.1.1. Tarihi Dönemler

Türkmenistan, tarih boyunca Asya'nın merkezinde yer alan stratejik konumu sayesinde birçok kavim, imparatorluk ve kültürün etkileşim alanı olmuştur. Orta Asya'nın güneybatısında bulunan bu Türk devleti, tarihsel süreçte hem göçebe yaşamın dinamiklerini hem de yerleşik kültürlerin izlerini taşıyan çok katmanlı bir yapıya sahiptir (Saray, 2002: 11). Göçebelikten yerleşikliğe geçişin izleri, ülkenin kültürel mirasında ve toplumsal örgütlenmesinde açıkça görülebilir. Bu dönüşüm, yalnızca iç dinamiklerin değil; aynı zamanda farklı dönemlerde hâkimiyet kurmuş siyasal güçlerin, coğrafi koşulların ve toplumsal yapıları dönüştüren dış müdahalelerin sonucudur. Tarih boyunca Türkmenistan, Araplar, Selçuklular, Moğollar, Ruslar ve Sovyetler gibi çeşitli siyasi güçlerin hâkimiyeti altına girmiştir. Bu güçler, bölgenin idari yapısını, ekonomik sistemini ve kültürel özelliklerini farklı biçimlerde etkilemiştir. Ancak Türkmen halkı, bütün bu dış etkiler karşısında dilini, geleneklerini ve kültürel kimliğini korumayı başarmıştır. Bu durum, coğrafyanın sağladığı doğal korunaklılık ve halkın kültürel direnç kapasitesi ile yakından ilişkilidir (Aydın, 2001: 88). Türkmenistan'ın coğrafi konumu, tarih boyunca önemli bir stratejik avantaj sağlamıştır. Doğudan batıya ve kuzeyden güneye uzanan ticaret yolları, ülkenin ekonomik ve kültürel açıdan sürekli bir etkileşim içinde olmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde Türkmenistan'ın önemini artırmıştır. Ayrıca ülkenin geniş çöl alanları, dağlık bölgeleri ve verimli tarım havzaları, yerleşimlerin ve ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Modern anlamda devletleşme süreci her ne kadar Sovyetler Birliği döneminde kurumsal bir yapı kazanmış olsa da, Türkmen kimliği çok daha eski köklere sahiptir. Aşiret sistemi, sözlü kültür geleneği, göçebe yaşam pratikleri ve dini değerler, bu kimliğin temel unsurları olarak tarihsel sürekliliğini korumuştur (Muradov, 2004: 14). Sovyet döneminde uygulanan merkeziyetçi politikalar, yerel yönetim biçimlerini ve geleneksel liderlik yapısını zayıflatmış olsa da, halkın kimliğini tamamen ortadan kaldıramamıştır. Coğrafi özellikler ile tarihsel olaylar arasındaki ilişki, Türkmenistan örneğinde net bir şekilde gözlemlenebilir. Ülkenin doğal kaynakları, iklimi ve fiziki yapısı, toplumsal örgütlenme biçimlerini ve siyasi yapıyı doğrudan

etkilemiştir. Doğal korunaklılık, dış saldırılara karşı direnç sağlarken, stratejik konum ise hem kültürel etkileşimi hem de zaman zaman çatışmaları beraberinde getirmiştir. Türkmenistan, yalnızca coğrafi konumu nedeniyle değil; aynı zamanda tarih boyunca edindiği kültürel miras ve direnç kapasitesiyle de Orta Asya'nın önemli devletlerinden biri olmuştur. Bu bağlamda, ülkenin fiziki yapısı ve tarihi süreçleri birlikte ele alındığında**,** Türkmen kimliğinin şekillenmesinde coğrafya ile tarih arasındaki sıkı bağ açıkça ortaya çıkmaktadır.

1.1.2. Antik Dönem ve İlk Yerleşimler

Türkmenistan'ın bulunduğu coğrafya, insanlık tarihinin en eski medeniyetlerinden bazılarına ev sahipliği yapmıştır. M.Ö. 3. binyılda Margiana (bugünkü Merv civarı) ve Baktriya bölgelerinde yerleşik tarım topluluklarının yaşadığı bilinmektedir (Halaç, 1998: 42). Bu bölgelerde yapılan arkeolojik kazılarda, kerpiçten yapılmış evler, tarım aletleri ve Zerdüştî inanca ait izler ortaya çıkarılmıştır (Muradov, 2004: 18). Margiana, Ahameniş İmparatorluğu döneminde (M.Ö. 6–4. yüzyıl) satraplık sistemi içinde idari bir merkez olarak önem kazanmıştır. Ahamenişler, bu bölgedeki sulama sistemlerini geliştirmiş ve ticaret yollarının güvenliğini sağlamıştır. Özellikle Merv, ticaret yolları üzerinde stratejik bir durak haline gelmiştir (Saray, 2002: 29). Büyük İskender'in M.Ö. 4. yüzyılda Pers İmparatorluğu'nu yıkmasının ardından, Türkmenistan toprakları Makedonların ve ardından Greko-Baktriya Krallığı'nın egemenliğine geçmiştir (Akpınar, 2009: 37). Bu dönem, yerli kültürlerin Helenistik etkilerle etkileşime geçtiği bir zaman dilimidir. Arkeolojik bulgular, Hellen mimarisi ile doğu süsleme sanatının iç içe geçtiğini göstermektedir (Muradov, 2004: 20). Part İmparatorluğu'nun bölgeyi kontrol altına almasıyla birlikte, Türkmenistan'da İranî kültür unsurları yeniden baskın hale gelmiştir. Partlar, Sasani dönemine kadar bölgeyi kontrol etmiş ve Merv'i doğu sınırlarının savunma kalesi hâline getirmiştir (Saray, 2002: 34). Sasaniler döneminde ise bu işlev korunmuş; aynı zamanda Merv ve Nisa gibi kentler birer dinî ve kültürel merkez olmuştur (Aydın, 2001: 90). Antik dönemde Türkmenistan, yalnızca siyasi bir bölge değil; aynı zamanda doğu ile batı arasında bilgi, inanç ve mal değişiminin yaşandığı bir köprü olmuştur. İpek Yolu üzerindeki konumu, bu işlevin ana kaynağını oluşturmuştur. Doğudan Çin malları, batıdan Roma metaları, bölgedeki ticaret kervanları aracılığıyla taşınmıştır (Akçalı, 2015: 48).

1.1.3. Orta Çağ'da İslamlaşma ve Selçuklu Dönemi

İslamiyet'in Orta Asya'ya ulaşması, 7. yüzyılda Arap ordularının gerçekleştirdiği seferlerle başlamıştır. Emevîler döneminde Merv ve çevresine yönelik askerî harekâtlar sonucunda bölge İslam hâkimiyetine girmiş, stratejik konumundan ötürü burada askeri garnizonlar kurulmuş ve yönetim ile yargı işleyişini sağlamak üzere kadılar ve müderrisler

görevlendirilmiştir (Aydın, 2001: 88). Abbâsîler devrinde ise İslamlaşma süreci hız kazanmış, özellikle Horasan bölgesi ve Merv önemli birer ilim merkezi hâline gelmiştir (Saray, 2002: 45). Bu dönemde, dervişler ve sûfîler hem halkın dini eğitiminde hem de İslam'ın yerleşmesinde etkili olmuşlardır. Ahmed Yesevî ve onun takipçileri, göçebe Türkmen toplulukları arasında İslam'ın kabulünü kolaylaştıran en önemli manevi önderler arasında yer almıştır (Muradov, 2004: 33). Türkmen boylarının İslamiyet'i benimsemesi özellikle 8. ve 9. yüzyıllarda yoğunlaşmış, bu süreçte dinî öğretim faaliyetleri tarikatlar aracılığıyla hem kırsalda hem de şehirlerde yaygınlaşmıştır. Merv, bu dönemden itibaren yalnızca bir siyasi merkez değil, aynı zamanda İslam dünyasının önde gelen eğitim ve kültür merkezlerinden biri olarak tanınmaya başlamıştır. 11. yüzyılda, Oğuz boylarının öncülüğünde kurulan Büyük Selçuklu Devleti, Türkmen tarihinin en önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmiştir. 1040 yılında gerçekleşen Dandanakan Savaşı'nda Gazneliler'e karşı elde edilen zafer, Selçukluların Merv'i başkent yapmalarına ve burayı imparatorluğun idari-kültürel odağı hâline getirmelerine zemin hazırlamıştır (Saray, 2002: 51). Selçuklu dönemi, özellikle kurumsal yapıların güçlendiği, ilim ve kültür faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir zaman dilimidir. Bu süreçte inşa edilen Nizamiye Medreseleri, İslam dünyasının en prestijli eğitim kurumları arasında sayılmıştır (Akçalı, 2015: 57). Türkmen halkı, yalnızca yerleşim bölgelerinde değil, Selçuklu ordularının genişleme hareketlerinde de aktif bir rol üstlenmiştir. Devletin sınırlarının Anadolu'dan Hindistan'a kadar ulaşması, Türkmenlerin sadece göçebe bir boy topluluğu değil, aynı zamanda imparatorluğun kurucu ve yönlendirici unsurlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır (Muradov, 2004: 39). Selçuklu sonrası dönemde Karahanlılar, Gazneliler ve Gurlular gibi devletler bölgeye hâkim olmuş olsa da Türkmen boyları, siyasi gelişmelere uyum sağlayarak çoğu zaman yarı göçebe yaşam tarzlarını sürdürmüş ve kendi içlerinde özerk yapılanmalarını korumuşlardır (Halaç, 1998: 61). Bu durum, Orta Çağ boyunca Türkmenlerin siyasi iktidar değişimlerine rağmen kültürel ve toplumsal sürekliliklerini muhafaza ettiklerini göstermektedir. Dolayısıyla, İslamlaşma süreci ile Selçuklu döneminde yaşanan siyasi, kültürel ve kurumsal gelişmeler, Orta Çağ Türkmenistan'ının hem dini kimliğinin oluşumunda hem de bölgesel güç dengelerindeki konumunun belirlenmesinde temel rol oynamıştır.

1.1.4. Moğol İstilası ve Timurlu Dönem

Türkmenistan coğrafyası, 13. yüzyılın başlarında Cengiz Han önderliğinde Orta Asya'ya yayılan Moğol ordularının dalgalar hâlinde ilerleyişiyle birlikte, sadece askerî bakımdan yıkıcı bir sürece sürüklenmemiş; Merv, Buhara ve Semerkand gibi İslam dünyasının en gözde merkezlerinin yakılıp yıkılmasıyla, bölgenin demografik bileşimi, şehirleşme örüntüleri ve kültürel sürekliliği üzerinde uzun yıllar hissedilecek derin izler taşıyan bir

dönüşüme maruz kalmıştır (Saray, 2002: 61). Bu tahribat, fiziki altyapının harabiyeti ile sınırlı kalmamış; kentlerin ilmî üretimi besleyen kurumlarını dağıtarak ulemanın hareket sahasını daraltmış, böylece yerleşik hayatın biriktirdiği bilgi ağlarının çözülmesine ve bölgesel ölçekli kültürel etkileşim kanallarının zayıflamasına yol açmıştır (Akça, 2015: 60). Söz konusu çözülme, Türkmen toplulukları açısından da belirleyici olmuş; Moğol baskısı karşısında çöl ve dağlık alanlara çekilen oymakların güvenlik ve iaşe kaygıları, göçebe hayat tarzının yeniden güç kazanmasına, kabilevi dayanışma pratiklerinin ön plana çıkmasına ve yerleşik merkezlerle taşra arasındaki dengenin göçebelik lehine bozulmasına zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte Moğol yönetiminin zamanla gevşemesiyle, siyasi alan parçalı da olsa yeniden şekillenmiş; dağınık güç odaklarının birbirleriyle rekabeti, 14. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Orta Asya'da yeni bir merkezîleşme hamlesine imkân veren bir boşluk üretmiştir. Tam da bu bağlamda tarih sahnesine çıkan Timur, fetihleri sayesinde Türkmen diyarını daha geniş bir siyasî çerçevenin parçası hâline getirirken, şehirlerin idari örgütlenmesini ve ticarî damarlarını canlandırmayı hedefleyen politikalarla kentsel hayatın tamirini mümkün kılmış; böylece ilmî ve sanatsal üretimin yeniden görünür olduğu, saray ve kent çevrelerinde estetik beğeni ile zanaatkârlığın kaynaştığı bir ortam doğmuştur (Halaç, 1998: 72). Timurlu hâkimiyetinin şehir merkezlerine sağladığı bu görece istikrar, bir yandan medrese, kütüphane ve atölye gibi kurumların tekrar işlerlik kazanmasına kapı aralarken, diğer yandan kabile topluluklarının ekonomik dolaşımını kent pazarlarına bağlayarak göçebe ve yerleşik unsurlar arasında yeni bir karşılaşma zemini üretmiştir. Ne var ki bu yeniden canlanma, kalıcı ve yekpare bir kurumsal yapı yaratmaktan ziyade, çok katmanlı ve kırılgan bir denge doğurmuştur. Zira Timurlu siyasetinin merkezî tasavvuru, yerel güç odaklarıyla kurulan pragmatik ittifaklar üzerinden ilerlediği ölçüde, Türkmen aşiretlerinin özerk hareket kabiliyeti tamamen tasfiye edilmemiş; tam tersine, taşradaki toplulukların mevsimsel hareketliliği ile kentlerin vergi ve işgücü ihtiyaçları arasındaki gerilim zaman zaman belirginleşmiştir. Bu gerilimler, imparatorluk merkezinin süreklilik gösteren bir idari gözetimi tesis edemediği koşullarda daha da görünür olmuş; özellikle iktidar devirleri ve askerî seferlerin yoğunlaştığı dönemlerde, ticarî yolların güvenliği ve kırsal üretimin kentle eklemlenmesi kesintiye uğrayabilmiştir. Timurlu hâkimiyetinin sağladığı kültürel ivme, bu nedenle, mimari ve zanaatsal canlanmayı mümkün kılsa da, aşiret yapıları ve şehirli elit arasındaki karşılıklı bağımlılığı kalıcı bir kurumsallaşmaya dönüştürememiştir (Saray, 2002: 69). Bütün bu süreçlerin toplam etkisi, Türkmen coğrafyasında 13. yüzyılın Moğol istilasıyla kopan yerleşik-âlimane üretim damarının, 14. yüzyıl sonu ve 15. yüzyıl başında Timurlu çerçevede kısmen onarıldığı; ancak onarımın, göçebe hareketliliğin ritmi, kabilevi dayanışma kalıpları ve yerel güçlerin inisiyatifiyle iç içe geçen, dolayısıyla kırılganlıklar barındıran bir siyasal-toplumsal örgü üzerinden yürüdüğü yönündedir.

Bu nedenle, Türkmenistan'ın söz konusu iki dönemi bir arada düşünüldüğünde, ilk aşamada yıkım ve dağılma, ikinci aşamada ise yeniden yapılanma ve kısmi merkezîleşme başlıkları öne çıkmakta; fakat her iki aşamanın da bölgenin toplumsal dokusunu göçebelik ile şehirleşme arasındaki salınım üzerinden belirlediği görülmektedir. Nihayetinde, Moğol tahribatının açtığı boşluğu Timurlu düzeni kısmen doldurmuş; fakat siyasî ardıllığın süreksizliği ve yerel güçlerin ağırlığı, istikrarın uzun erimli bir kurumsal mimariye dönüşmesini sınırlamıştır.

1.1.5. Hanlıklar Dönemi

15. yüzyılın sonlarından itibaren Orta Asya'daki büyük imparatorlukların zayıflaması, bölgedeki güç dengelerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu süreçte Türkmenistan coğrafyası, Hive, Buhara ve Hokand Hanlıkları'nın etki alanına girmiştir. Söz konusu hanlıklar arasında özellikle Hive Hanlığı, Türkmen toplulukları üzerindeki nüfuzunu pekiştirmeye çalışmış, ancak Türkmen aşiretleri çoğu zaman merkezi otoriteye direnerek yarı bağımsız yaşam biçimlerini korumuşlardır (Muradov, 2004: 51). Hive Hanlığı'nın Türkmen topraklarını denetim altına alma çabaları, çoğunlukla askeri müdahalelerle yürütülmüş; ancak bu girişimler Türkmenlerin silahlı direnişiyle karşılanmıştır. 16. ve 18. yüzyıllarda Yomut, Teke ve Ersarı gibi önemli Türkmen boyları, kendi iç organizasyonlarını oluşturarak aşiret temelli bir siyasi yapı geliştirmiştir (Halaç, 1998: 75). Bu dönemde Türkmen toplumu, büyük ölçüde göçebe veya yarı-göçebe yaşam tarzını sürdürmüştür. Yerleşik yaşama geçiş ise genellikle nehir kenarları gibi su kaynaklarının bulunduğu bölgelerde mümkün olmuştur. Bu durum, sosyal yapının dağınık ve merkezîleşmeden uzak bir karakter taşımasına yol açmıştır. Hanlıklar döneminde Türkmen toplumunda aşiret kimliği, bireylerin sosyal ilişkilerini ve siyasi konumlarını belirleyen temel unsur olmuştur. Aşiret bağları, hem günlük yaşamda hem de dış tehditlere karşı savunmada önemli bir dayanışma zemini sağlamıştır (Akçalı, 2015: 73). Ancak bu yapı, merkezi güçlere karşı uzun süreli ve etkili bir siyasi birlikteliğin kurulmasını zorlaştırmıştır. Hive ve Buhara hanlıklarının Türkmenler üzerindeki en önemli uygulamalarından biri, zorla vergi toplama sistemi olmuştur. Hanlık yönetimleri, Türkmen aşiretlerinden vergi toplamak amacıyla zaman zaman zor kullanmış, hatta adam alma yöntemine başvurmuştur (Saray, 2002: 77). Bu durum, aşiretler arasında huzursuzluğu artırmış ve birçok Türkmen boyunun isyanına sebep olmuştur. Ancak merkezi güçlerin baskısı karşısında uzun süreli bir bağımsızlık mücadelesi verilememiştir. Bununla birlikte, hanlıkların baskıcı politikaları Türkmen kimliğinin daha da belirginleşmesine katkı sağlamıştır. Zorla alınan vergiler, askeri müdahaleler ve kültürel baskılar, Türkmen topluluklarının kendi kültürel bilinçlerini koruma reflekslerini güçlendirmiştir. Ortak dil, din ve gelenekler etrafında şekillenen bu bilinç, Türkmen halkının ilerleyen dönemlerdeki devletleşme sürecinin temellerinden birini

oluşturmuştur (Muradov, 2004: 54). Göçebe yaşam tarzı, hanlıkların denetim politikalarına karşı Türkmenlerin en önemli avantajlarından biri olmuştur. Hareketli yaşam biçimi, hem vergi sistemine dahil olmayı hem de sürekli kontrol altında tutulmayı zorlaştırmıştır. Bu nedenle hanlıklar, Türkmenleri tam anlamıyla merkezi yönetim sistemine entegre etmekte başarılı olamamışlardır. Ancak nehir kenarları ve sulanabilir alanlarda kurulan yerleşimler, yavaş yavaş tarıma dayalı üretim modelinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Hanlıklar döneminde Türkmenler, hem yerel hem de bölgesel güç mücadelelerinin merkezinde bulunmuşlardır. Hive ve Buhara, ekonomik ve stratejik açıdan önemli olan Türkmen topraklarını sürekli olarak kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Bunun sonucunda Türkmenler, sık sık askeri seferlere maruz kalmış ve bu durum toplumsal yapının savunma odaklı bir biçimde şekillenmesine yol açmıştır.

Hanlıklar dönemi, Türkmen halkı için hem zorluklar hem de kimlik pekişmesi açısından kritik bir süreç olmuştur. Merkezi otoritenin baskıcı uygulamaları, aşiret bağlarının güçlenmesine ve kültürel bütünlüğün korunmasına dolaylı olarak katkıda bulunmuştur. Bu dönemde şekillenen aşiret temelli sosyal yapı ve kültürel bilinç, ilerleyen yüzyıllarda Türkmenistan'ın siyasi ve toplumsal yapılanmasının temel taşlarını oluşturmuştur.

1.1.6. Çarlık Rusya Dönemi ve Sömürgeleşme

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Orta Asya stratejik konumu ve doğal kaynakları nedeniyle büyük güçlerin dikkatini çekmeye başlamıştı. Özellikle İngiltere'nin Hindistan üzerindeki etkisini dengelemek isteyen Çarlık Rusyası, güneye yönelik genişleme politikası izleyerek Türkmenistan topraklarını da kontrol altına alma hedefi gütmüştür (Saray, 2002: 84). Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen askeri hareketler, 1869 yılında Krasnovodsk'un (günümüzde Türkmenbaşı) kurulmasıyla somut adımlar halini almış, böylece bölgeye yönelik sistematik bir sömürgeleştirme süreci başlamıştır. Rus yayılmacılığının dönüm noktalarından biri, 1881'de yaşanan Göktepe Savaşı'dır. Bu savaşta binlerce Türkmen yaşamını yitirmiş, bölgedeki direniş büyük ölçüde kırılmıştır (Muradov, 2004: 61). Göktepe direnişi, her ne kadar askeri açıdan başarısızlıkla sonuçlansa da, Türkmen halkının tarihsel hafızasında ulusal mücadelenin simgesi olarak yerini almıştır. Rus kuvvetleri, bölgeyi yalnızca askeri bir zafer olarak işgal etmekle kalmamış; idari yapıyı da kendi çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir. 1885 yılı itibarıyla Türkmenistan, "Trans-Hazar Vilayeti" adıyla Rusya'nın Türkistan Genel Valiliği'ne bağlanmıştır. Bu yeni idari düzen, Türkmen aşiret yapısının parçalanmasına yol açmış, bölgedeki toplumsal örgütlenme merkezi otoriteye tabi hale getirilmiştir (Akçal, 2015: 81). Çarlık yönetimi, Türkmen halkına yönelik kapsamlı kültürel asimilasyon politikaları uygulamış; özellikle dil, eğitim ve idare alanlarında Rus etkisini

güçlendirmiştir. Bölgeye atanan Rus valiler ve memurlar aracılığıyla halkın geleneksel liderlik yapısı zayıflatılmış; böylece yerel otorite unsurları etkisizleştirilmiştir. Bu durum, Türkmen kimliğinin bastırılmasına ve halkın içe kapanmasına neden olmuştur (Halaç, 1998: 82). Bununla birlikte, Çarlık Rusyası'nın bu dönemde uyguladığı politikalar yalnızca kültürel değil, ekonomik alanı da kapsamıştır. Rus yönetimi, bölgenin ulaştırma altyapısını geliştirerek ekonomik hareketliliği artırmayı hedeflemiştir. Özellikle Trans-Hazar Demiryolu'nun inşası, Türkmen kıyılarından Buhara'ya kadar uzanan geniş bir hat boyunca ulaşımı kolaylaştırmış, ticari faaliyetlerin yoğunlaşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bu gelişmelerin temel amacı, bölge ekonomisini Rus ticaret sistemine entegre etmek ve Rus çıkarlarını güçlendirmek olmuştur (Muradov, 2004: 65). Çarlık yönetiminin uygulamaları, Türkmen halkının toplumsal yapısında derin izler bırakmıştır. Geleneksel liderlik otoritesinin ortadan kaldırılması, kültürel sembollerin zayıflatılması ve Rus eğitim sisteminin dayatılması, halkın kendi kimliğini koruma mücadelesini zorlaştırmıştır. Buna rağmen, Türkmen halkı sözlü kültür, aşiret bağları ve geleneksel yaşam biçimleri aracılığıyla kimliğini koruma çabalarını sürdürmüştür. Özellikle dini yapılar ve geleneksel bayramlar, bu dönemde kültürel direncin en önemli unsurları olmuştur. Çarlık Rusyası dönemi Türkmenistan için yalnızca askeri işgal değil, aynı zamanda siyasi, kültürel ve ekonomik dönüşüm sürecini de ifade etmektedir. Asimilasyon politikaları, idari merkezileşme ve altyapı projeleri, bölgenin Rus İmparatorluğu'na tam entegrasyonunu sağlamayı amaçlamış; fakat bu süreç, Türkmen halkının hafızasında baskı, kayıp ve direnişle anılan bir dönem olarak yerini almıştır.

1.1.7. SSCB Dönemi (1924–1991)

1917 Bolşevik Devrimi sonrasında kurulan Sovyetler Birliği, Orta Asya'da yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. 1924 yılında Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ilan edilerek SSCB'ye bağlanmıştır. Bu süreç, Türkmen halkı için hem modernleşme fırsatları hem de baskıcı politikaların başlangıcı anlamına gelmiştir (Akçalı, 2015: 89). Sovyet yönetimi, Türkmenistan'da ilk olarak tarımsal kolektifleştirme politikalarını uygulamıştır. "Kolkhoz" ve "Sovhoz" adı verilen kolektif çiftlik sistemleriyle özel mülkiyet kaldırılmış; göçebe yaşam yasaklanarak yerleşik düzen zorunlu hâle getirilmiştir. Bu durum, yüzyıllardır süregelen Türkmen kültüründe ciddi dönüşümlere neden olmuştur (Muradov, 2004: 71). Aynı zamanda dinî kurumlar kapatılmış; camiler, medreseler ve tekke-zâviyeler ortadan kaldırılmıştır. Türkmenlerin geleneksel dinî yapısı ve ulema sınıfı bastırılmış, yerine ateist temelli bir eğitim ve ideolojik yapı oluşturulmuştur (Saray, 2002: 95). İslamî kimlik geri plana itilmiş; bunun yerine Sovyet yurttaşlığı ve sosyalist ideoloji vurgulanmıştır. Dil politikaları da Türkmen kültürünü etkilemiştir. 1928'de Latin alfabesine geçen Türkmenistan, 1940 yılında Kiril

alfabesine geçerek Rusçanın etkisi altına girmiştir. Eğitim dili Rusça olmuş; Türkmen Türkçesi resmi belgelerde sınırlı olarak kullanılmıştır (Akçalı, 2015: 92). Ancak Sovyet dönemi, sanayi, eğitim ve sağlık alanlarında altyapı yatırımlarının da yapıldığı bir dönemdir. Türkmen halkının büyük bölümü okuryazar hâle gelmiş; sanayi kentleri, fabrikalar ve üniversiteler kurulmuştur. Başkent Aşkabat yeniden yapılandırılmış; şehirleşme oranı önemli ölçüde artmıştır (Halaç, 1998: 96). Bununla birlikte, Türkmenistan'ın Sovyet sisteminde daha çok tarım ve enerji üretim merkezi olarak kullanıldığı, karar mekanizmalarında Moskova'ya bağımlı bir yapının sürdürüldüğü görülmektedir. Bu durum, bağımsızlık sonrası dönemde millî kimlik arayışlarını da tetiklemiştir (Muradov, 2004: 75).

1.1.8. Türkmen Tarihinde SSCB'nin Dağılması ve Günümüz

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte Türkmenistan, bağımsızlığını ilan eden ilk Orta Asya devletlerinden biri olmuştur. 27 Ekim 1991'de yapılan referandum sonucunda Türkmenistan halkı, %94 oranında bağımsızlığa "evet" demiştir (Saray, 2002: 101). Bu gelişme, yalnızca siyasî değil; kültürel, ekonomik ve toplumsal bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir. Bağımsızlığın ilanından sonra Saparmurat Türkmenbaşı (asıl adıyla Saparmurat Niyazov), ülkenin ilk Cumhurbaşkanı olarak iktidara gelmiştir. Türkmenbaşı, geniş yetkilerle donatılmış otoriter bir yönetim kurarak Türkmenistan'da güçlü bir kişisel kült inşa etmiştir (Akçalı, 2015: 105). Kendisine "Halkın Babası" anlamına gelen "Türkmenbaşı" unvanını veren lider, aynı zamanda kendi yazdığı Ruhnama adlı eseriyle millî ideolojiyi yönlendirmiştir (Muradov, 2004: 82). 1990'ların başından itibaren Türkmen kimliğini güçlendirmeye yönelik kapsamlı kültürel politikalar uygulanmıştır. Sovyet döneminde bastırılmış olan İslamî kimlik yeniden kamusal hayata dahil edilmiş, camiler ve medreseler yeniden inşa edilmiştir. Ancak bu dinî canlanma, devlet kontrolü altında ve millî ideolojiye entegre biçimde gerçekleştirilmiştir (Halaç, 1998: 102). Türkmenistan'ın enerji kaynakları (özellikle doğalgaz), bağımsızlık sonrası dış politikada belirleyici bir unsur olmuştur. Ülke, başta Çin, İran, Türkiye ve Rusya ile enerji temelli ikili anlaşmalar geliştirmiştir. Ancak içe dönük ekonomi politikaları nedeniyle yabancı yatırımın sınırlı kalması, ekonomik çeşitlenmenin önünde engel teşkil etmiştir (Karabulut, 2005: 26). Türkmenistan, uluslararası ilişkilerde "tarafsızlık" politikası izlemiştir. 12 Aralık 1995'te Birleşmiş Milletler tarafından "Tarafsız Ülke" statüsü tanınan Türkmenistan, bu politika sayesinde bölgesel çatışmaların dışında kalmaya çalışmıştır (Saray, 2002: 108). 2006 yılında Türkmenbaşı'nın ölümünün ardından yerine Gurbanguly Berdimuhamedov gelmiş ve ülke yeni bir yönetime geçmiştir. Berdimuhamedov döneminde de otoriter eğilimler sürmüş; ancak sınırlı düzeyde dışa açılma, kültürel reformlar ve internet erişimi gibi alanlarda iyileştirmeler görülmüştür (Akçalı, 2015:

113). 2022 yılında ise görevi oğlu Serdar Berdimuhamedov devralmıştır. Bağımsızlık sonrası dönem, Türkmen kimliğinin modern anlamda şekillendiği, geleneksel unsurlar ile millî devlet inşasının birleştirildiği bir dönem olarak dikkat çeker. Eğitim sisteminde Türkmen tarihi ve kültürü vurgulanmış; devletin resmî ideolojisi bu değerler üzerine bina edilmiştir (Muradov, 2004: 89).

1.2. Türkmen Kimliğinin Evrimi

Türkmen kimliği, tarih boyunca göçebe aşiret düzeni, İslamlaşma, imparatorluk aidiyetleri ve modernleşme süreçleri içinde şekillenen çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu kimlik, yalnızca etnik bir unsur olmanın ötesinde; tarihsel hafıza, toplumsal örgütlenme biçimi ve coğrafi bilinç gibi unsurların da iç içe geçtiği bir olgudur. Türkmenler, tarih boyunca Oğuz boyları içinde yer almış, kendilerini "Türkmen" olarak tanımlayarak diğer boylardan ayrışmışlardır. "Türkmen" kelimesinin, "Türk" ve "iman" sözcüklerinin birleşiminden türediği ve Müslüman Türkleri ifade ettiği görüşü yaygındır (Saray, 2002: 32). Bu çerçevede Türkmen kimliği, hem etnik hem de dini boyutu bir arada taşımaktadır. Sovyet dönemiyle birlikte uygulanan asimilasyon politikaları, bu kimliğin görünürlüğünü azaltmaya çalışsa da, halk arasında özellikle edebiyat ve sözlü kültür aracılığıyla Türkmenlik bilinci varlığını korumuştur. Mahtumkulu Firaki gibi şairler, hem milli hem de dini bilinci diri tutan önemli şahsiyetler arasında yer almıştır (Muradov, 2004: 92). Bağımsızlık sonrasında ise Türkmen kimliği, devlet politikalarının merkezinde konumlandırılmış; geleneksel motifler ile modern ulus-devlet kimliği arasında bir sentez oluşturulmaya çalışılmıştır. Kıyafetlerden bayram kutlamalarına, eğitim müfredatından mimariye kadar uzanan birçok alanda Türkmen kültürü öne çıkarılmış; halı desenleri, atçılık geleneği ve müzik gibi unsurlar milli semboller hâline getirilmiştir (Akçal, 2015: 118). Bununla birlikte, devletin kimlik politikalarının tek merkezli ve devlet kontrollü olması, Türkmen halkının toplumsal çeşitliliğini ve kültürel çok sesliliğini sınırlamıştır. Türkmen kimliği çoğunlukla "devletin tanımladığı biçimde" kamusal alanda yansıtılmıştır. Ancak halkın içinde varlığını sürdüren zengin aşiret kültürü, bölgesel gelenekler ve sözlü anlatım biçimleri, bu kimliğin canlılığını korumasında önemli rol oynamıştır (Halaç, 1998: 115). Türkmen kimliği tarihsel derinliği olan; dış müdahalelere rağmen varlığını sürdürebilen ve modernleşme ile gelenek arasında denge kurmaya çalışan bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı, hem geçmişten gelen kültürel kodları hem de çağın gerekliliklerini harmanlayan dinamik bir kimlik formu sunmaktadır..

1.2.1. Türkmenistan Kültürü ve Sanatı

Türkmenistan kültürünü anlamak için, öncelikle "Türkmen" kavramının tarihsel ve etimolojik kökenlerine yönelmek gerekir. Bir toplumu meydana getiren en temel unsurlardan biri, onun kendisine verdiği isimdir. Bu adlandırma biçimi, sadece bir etnik aidiyeti ifade etmekle kalmaz; aynı zamanda tarih boyunca şekillenen kimliğin, yaşam tarzının ve kültürel değerler sisteminin de simgesidir. Bu nedenle Türkmenistan kültürünü incelemeye başlarken, "Türkmen" kelimesinin etimolojik kökeni ve tarihsel bağlamı ele alınmalı, ardından kültürel yapısı bu perspektiften değerlendirilmelidir. Türkmen sözcüğünün kökeni üzerine farklı etimolojik yaklaşımlar bulunmaktadır. Genel kanıya göre kelime, "Türk" köküne Farsça men/menend (benzer, gibi) ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Bu görüşe göre "Türkmen" kelimesi "Türk'e benzeyen" ya da "Türk gibi olan" anlamına gelmektedir (Doerfer, 1965, s. 329). Bir diğer görüş ise kelimenin "Türk" köküne "iman etmiş" anlamındaki "iman" veya "men" kelimesinin eklenmesiyle ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu yaklaşım, "Türkmen" kelimesinin özellikle İslam'ı kabul eden Oğuz boyları için kullanıldığını ileri sürmektedir (Zeki Velidi Togan, 1981, s. 189). Bu bağlamda "Türkmen" kelimesi, Müslüman olan Türkler anlamında da kullanılabilmektedir. İslamiyet öncesinde farklı inanç sistemlerine sahip olan Türk toplulukları, İslam'ın kabulüyle birlikte dini kimliklerini yeniden şekillendirmiş ve bu yeni kimlik, "Türkmen" adıyla anılmıştır. Dolayısıyla, kelime hem dini hem de etnik bir tanımlama işlevi görmüştür. Ayrıca Karahanlılar ve Selçuklular dönemlerinden itibaren kaynaklarda "Türkmen" ifadesine sıkça rastlanmaktadır. Bu durum, kavramın yalnızca etnik bir aidiyet göstergesi değil, aynı zamanda kültürel kimliğin de simgesi haline geldiğini göstermektedir (Golden, 1992, s. 225). Türkmenler, Orta Asya'nın geniş bozkırlarında göçebe yaşam tarzına sahip topluluklar olarak, hem maddi hem manevi kültür unsurlarını bu yaşam biçimine uygun şekilde geliştirmişlerdir. Göçebe yaşam, Türkmen toplumunun sosyal yapısını, ekonomik düzenini, geleneklerini ve dini yapısını doğrudan etkilemiştir. Yerleşik hayata geçmeden önceki dönemde, Türkmenler özgün bir kültürel kimlik geliştirmiştir. Bu kimlik; aşiret yapısı, sözlü gelenekler, el sanatları ve İslam öncesi ile İslam sonrası inanç sistemlerinin sentezi üzerine inşa edilmiştir. Sözlü kültür, Türkmen kimliğinin oluşumunda temel rol oynamıştır. Destanlar, halk hikâyeleri, maniler ve atasözleri, hem tarih bilincinin korunmasını hem de toplumsal değerlerin aktarılmasını sağlamıştır. Bu sözlü miras, göçebe yaşamın doğasına uygun olarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Türkmenler için sözlü anlatılar yalnızca birer eğlence unsuru değil, aynı zamanda toplumun tarihini, kahramanlık hikâyelerini ve ahlaki normlarını gelecek nesillere taşıyan kültürel araçlardır. El sanatları da Türkmen kültürünün önemli bir bileşenidir. Özellikle Türkmen halıları, zengin motifleri ve renkleriyle hem estetik hem de sembolik anlamlar taşır. Her halı motifi, belirli bir aşireti, coğrafi bölgeyi veya inanç

sistemini simgeler. Halı dokumacılığı, sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kimliğin ve aidiyetin somut bir göstergesidir. İslam'ın kabulünden sonra dini yapılar, kültürel hayatın önemli parçaları haline gelmiştir. Cami ve medreseler, yalnızca ibadet edilen yerler değil, aynı zamanda eğitim ve kültür merkezleri olmuştur. Bu yapılar, yerel inşaat teknikleriyle İslam sanatının süsleme unsurlarını bir araya getirmiştir. Geometrik desenler, bitkisel motifler ve yazı sanatı, mimarinin vazgeçilmez süsleme öğeleri olmuştur. Türkmen toplumunun dini ve kültürel hayatında törenler ve toplu etkinlikler de önemli bir yer tutar. Bayram kutlamaları, düğünler, mevlitler ve zikir meclisleri, hem dini ritüellerin yerine getirildiği hem de toplumsal dayanışmanın güçlendiği sosyal alanlar olmuştur. Bu etkinlikler, toplumun ortak hafızasını pekiştiren ve kültürel sürekliliği sağlayan önemli pratiklerdir. Müzik, SSCB öncesi dönemde Türkmen kültürünün diğer önemli ögesidir. Dutarlı âşıklar, halk hikâyelerini ve destanları müzik eşliğinde anlatmış, böylece hem sözlü kültür hem de müzik geleneği birlikte yaşamıştır. Türkmen müziğinde ritim ve melodi, hem Orta Asya bozkırlarının özgün yapısını hem de İslam sonrası kültürel etkileri yansıtır. Türkmenistan kültürünü anlamak için "Türkmen" kavramının tarihsel ve etimolojik kökeninden yola çıkmak, bu kimliğin zaman içinde nasıl şekillendiğini kavramak açısından önemlidir. Etimolojisi, dini ve kültürel bağlamları, göçebe yaşam tarzının etkileri, sözlü kültürün önemi, el sanatlarının zenginliği, mimarinin dini ve estetik boyutları, toplumsal törenlerin işlevi ve müzik geleneği, SSCB öncesi Türkmen kültürünün temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu çok katmanlı yapı, hem tarihsel köklerini hem de kültürel çeşitliliğini yansıtarak günümüze ulaşmıştır.

1.2.2. Toplumsal Yapı ve Aşiret Sistemi

Türkmenistan'ın toplumsal yapısı, tarih boyunca göçebe yaşam biçimi, çöl coğrafyası ve kabilevi örgütlenme geleneğinin etkisiyle şekillenmiştir. Özellikle aşiret sistemi, ülkenin hem tarihsel hem de günümüzdeki sosyal organizasyonunun temelini oluşturmuştur. Bu sistem, yalnızca kan bağına dayalı bir yapı değil; aynı zamanda toplumsal dayanışmayı, ekonomik üretimi ve siyasal aidiyeti belirleyen çok yönlü bir düzen niteliğindedir (Saray, 2002: 88). Türkmenler, yüzyıllar boyunca göçebe veya yarı göçebe bir hayat tarzı benimsemişlerdir. Bu yaşam biçimi, doğrudan coğrafyanın sunduğu imkânlar ve sınırlamalarla ilişkilidir. Özellikle Türkmenistan'ın geniş bir kısmını kaplayan Karakum Çölü'nün kurak ve yarı çorak alanlardan oluşması, tarıma dayalı yerleşik bir hayatın gelişmesini büyük ölçüde engellemiştir. Bu koşullar, halkın hayvancılığa dayalı ekonomik faaliyetlere yönelmesini zorunlu kılmıştır. Hayvancılığın temel ekonomik uğraş olarak öne çıkması, buna uygun sosyal örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aşiret temelli örgütlenme modeli, bu bağlamda hem ekonomik üretimin hem de toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini sağlamıştır (Muradov,

2004: 61). Aşiretler, iç dayanışma mekanizmalarıyla üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamakta ve onları dış tehditlere karşı korumakta önemli bir rol üstlenmiştir. Aşiret sistemi, yalnızca ekonomik bir işbirliği alanı değil, aynı zamanda kültürel değerlerin, geleneklerin ve ortak kimliğin korunmasında da merkezi bir işleve sahiptir. Göçebe yaşam biçimiyle uyumlu bu yapı, bireylerin kimliğini aşiret aidiyeti üzerinden tanımlamış, böylece hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçlü bir aidiyet duygusu yaratmıştır. Bu durum, tarih boyunca Türkmen toplumunun sosyo-kültürel istikrarını korumasında etkili olmuştur. Türkmenistan'daki aşiret sistemi, doğal çevrenin sunduğu koşullara uyum sağlamış, ekonomik üretim ve toplumsal organizasyonu aynı çatı altında bütünleştirmiştir. Bu yönüyle aşiret düzeni, yalnızca geçmişin bir kalıntısı değil, aynı zamanda Türkmen kimliğinin şekillenmesinde süreklilik arz eden bir unsur olarak değerlendirilebilir.

1.2.3. Aşiret Kavramı ve İşleyişi

Türkmen toplumunun sosyal yapısının temelini oluşturan aşiretler (il, urug, tire), tarihsel süreç içerisinde büyük Oğuz boylarının bir devamı olarak varlıklarını sürdürmüştür. Bu aşiretler arasında Teke, Yomut, Ersarı, Gökleň, Salır ve Saryk gibi köklü ve belirgin topluluklar öne çıkar (Akçal, 2015: 78). Her bir aşiret, kendi içinde kollar ve aileler şeklinde alt birimlere ayrılmış olup, bu yapıların idaresinde genellikle ataerkil bir yönetim anlayışı hâkim olmuştur. Aşiret yönetiminde söz sahibi olan liderler, toplumda "aksakallar" veya "beg" unvanıyla anılır. Bu kişiler, hem iç meselelerde hakemlik yapmakta hem de dış ilişkilerde aşireti temsil etmekte önemli roller üstlenmiştir. Aşiret düzeninde yazılı hukuktan ziyade sözlü kültür, gelenek ve örf-adetler ön planda olmuş, toplumsal işleyiş bu unsurlar aracılığıyla şekillenmiştir (Halaç, 1998: 91). Bu nedenle, aşiret yapısı yalnızca bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda kültürel aktarımın da ana kanallarından biri olarak değerlendirilmiştir. Aşiret sisteminde mülkiyet ve üretim araçları, genellikle ortak değerlere dayandırılmıştır. Topraklar çoğunlukla aşiretin ortak malı olarak kabul edilirken, hayvanlar bireysel mülkiyet kapsamında değerlendirilmiştir. Bu durum, hem ekonomik hem de sosyal dayanışmayı güçlendiren bir unsur olmuştur. Aşiret üyeleri arasındaki sorumluluk paylaşımı, ortak iş gücü ve kaynak kullanımını teşvik etmiş, topluluk içinde birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirmiştir. Evlilikler, çoğunlukla aşiret içinden tercih edilerek hem soy birliğinin hem de ekonomik dayanışmanın devamı sağlanmıştır. Bu uygulama, sadece aile bağlarını korumakla kalmamış, aynı zamanda aşiret içi güven ve karşılıklı destek mekanizmasını da güçlendirmiştir (Saray, 2002: 91). Böylece, aşiret yapısı hem sosyal hem de ekonomik anlamda bir güvence sistemi işlevi görmüştür. Türkmen aşiret sistemi, tarih boyunca toplumsal düzenin, kültürel mirasın ve ekonomik işbirliğinin korunmasında merkezi bir rol üstlenmiştir. Ataerkil yönetim biçimi, sözlü kültür aktarımı, ortak

mülkiyet anlayışı ve içe dönük evlilik politikaları, bu yapının temel taşlarını oluşturmuştur. Bu özellikler, aşiretlerin hem kendi içlerinde hem de diğer topluluklarla olan ilişkilerinde istikrarı sağlamalarına imkân tanımıştır.

1.2.4. Yaşam Tarzı

Türkmenistan halkının günlük yaşamı, tarihsel ve kültürel birikiminin, coğrafi koşullarının ve geleneksel değerlerinin etkisiyle şekillenmiş çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Göçebe geçmiş, Sovyet modernleşmesi ve bağımsızlık sonrası millî kimlik politikaları, Türkmen yaşam biçiminin hem bireysel hem toplumsal düzeydeki alışkanlıklarını şekillendirmiştir. Bu yaşam tarzı, giyimden yemeğe, misafirlikten düğün adetlerine kadar pek çok unsurla birlikte kültürel süreklilik ve değişimin iç içe geçtiği bir alan sunmaktadır (Saray, 2002: 113). Türkmenistan'da özellikle kırsal bölgelerde, günlük yaşamın ritmi hâlâ geleneksel temellere dayalıdır. Aile, toplumsal yapının en temel birimi olarak merkezi bir rol oynar. Aile içindeki iş bölümü cinsiyete ve yaşa göre şekillenir; erkekler genellikle dış işleri, hayvancılık ve tarımla ilgilenirken, kadınlar ev işleri, çocuk bakımı ve geleneksel el sanatlarıyla meşgul olur (Muradov, 2004: 93). Ancak kentleşmenin etkisiyle birlikte bu roller yavaş yavaş dönüşmektedir. Kırsalda yaşayan aileler hâlâ çok kuşaklı evlerde birlikte yaşamaktadır. Bu, hem ekonomik dayanışmayı artırmakta hem de geleneksel Türkmen değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır (Halaç, 1998: 134). Kentlerde ise Sovyet döneminde inşa edilen apartman daireleri ve modern yaşam tarzı, bireysel hayatı ön plana çıkarmış olsa da, komşuluk ilişkileri ve misafirperverlik gibi toplumsal değerler önemini korumaktadır. Türkmen halkının günlük yaşamında misafirlik kültürü özel bir yer tutar. Eve gelen misafire çay ikramı adeta bir zorunluluktur ve bu ikram, yalnızca bir ikramdan çok ev sahibinin saygınlığının göstergesidir. Çay sunumu sırasında kullanılan özel tepsiler, semaverler ve porselen çaydanlıklar kültürel kimliğin bir yansımasıdır (Akçalı, 2015: 95). Türkmenistan'ın geleneksel giyim kültürü, hem etnik kimliğin hem de sosyal statünün bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Özellikle kadınların kıyafetleri, süslemeleri, takıları ve işlemeleriyle oldukça zengindir. Türkmen kadınının başlıca geleneksel kıyafeti, uzun ve bol kesimli renkli elbiselerdir. Bu elbiseler genellikle kadife, ipek veya pamuklu kumaşlardan yapılır ve üzeri zengin motiflerle süslenmiştir (Saray, 2002: 121). Kadınlar genellikle "kurte" adı verilen uzun elbiseler giyerler. Bu elbiselerin üzerine "don" adı verilen geniş pantolonlar kullanılır. Giysilerin kolları ve etek uçları geleneksel el işlemeleriyle süslenmiştir. Genç kadınlar ise geleneksel olarak başlarına "sajkelek" adı verilen başlıklar takarlar. Bu başlıklar üzerindeki gümüş takılar evli ya da bekar olma durumunu da ifade eder (Halaç, 1998: 141). Erkek giyimi ise daha sade bir yapıdadır. Erkekler çoğunlukla pamuklu kumaşlardan yapılan uzun gömlekler ve üzerine kuşak

bağlayarak sade pantolonlar giyerler. Başa takılan "telpek" adı verilen koyun yününden yapılmış kalpaklar, Türkmen erkek giyiminin en ayırt edici unsurudur (Muradov, 2004: 101). Özellikle Teke ve Yomut boylarının giydiği telpekler, hem sıcak tutucu hem de kültürel sembol niteliğindedir. Bağımsızlık sonrası dönemde Türkmen yönetimi, geleneksel giyimi millî kimliğin bir simgesi haline getirmiştir. Resmî törenlerde, devlet televizyonlarında ve bayram kutlamalarında bu kıyafetlerin kullanılması teşvik edilmiştir. Bu durum, halk arasında geleneksel giyime yönelik bir saygı ve sahiplenme duygusu oluşturmuştur (Akçalı, 2015: 102). Türkmen mutfağı, Orta Asya mutfak kültürünün karakteristik özelliklerini taşır. Hayvancılığa dayalı yaşam tarzı, mutfağın et ve süt ürünleri ağırlıklı olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte tahıl, unlu mamuller ve çeşitli otlar da Türkmen yemeklerinde sıkça kullanılır (Saray, 2002: 128). Türkmenistan'da en yaygın yemek türlerinden biri "pilav"dır. Pirinç, kuyruk yağı, havuç ve kuzu eti ile hazırlanan bu yemek, özellikle düğünlerde ve toplu yemeklerde vazgeçilmezdir. Türkmen pilavı, yalnızca bir yemek değil, aynı zamanda bir toplumsal paylaşım aracıdır. Pilavın pişirilme süreci, geleneksel olarak erkekler tarafından üstlenilir ve büyük kazanlarda toplu olarak hazırlanır (Muradov, 2004: 108). Unlu yiyecekler arasında "çörek", "pişi" ve "çorba ekmeği" gibi ürünler yer alır. Türkmen çöreği, taş fırınlarda ya da tandırlarda pişirilen, kabarık ve mayalı bir ekmektir. Her evin kendi mayasıyla yaptığı çörekler, ailenin kadim bir geleneğidir (Halaç, 1998: 152). Pişi ise yağda kızartılan mayalı hamurdan yapılır ve genellikle kahvaltılarda ya da misafirlere çay yanında ikram edilir. Et yemekleri arasında kuzu etinin özel bir yeri vardır. "Kavurma" adı verilen kızartılmış kuzu eti ve "şorpa" adı verilen etli çorbalar yaygın olarak tüketilir (Saray, 2002: 132). Süt ürünleri de mutfakta önemli bir yer tutar. Yoğurt, ayran ve süzme peynir (katık) özellikle yaz aylarında serinletici olarak tüketilir. Kurut adı verilen, yoğurdun kurutulmuş ve top şeklinde saklanan versiyonu ise Türkmen çobanlarının en önemli yiyeceklerinden biridir (Muradov, 2004: 112). Türkmen mutfağında tatlılar daha sınırlıdır ancak "halva", "peste" ve "şekeri" gibi geleneksel tatlar özel günlerde hazırlanır. Ayrıca meyve kurutma, reçel yapma ve şerbet hazırlama geleneği de güçlüdür (Halaç, 1998: 157). Türkmen yemek kültürü yalnızca bireysel tüketimi değil; toplumsal dayanışmayı da ifade eder. Düğünler, cenazeler, doğumlar ve bayramlarda büyük sofralar kurulur. Bu sofralar, hem sosyo-ekonomik statü hem de ev sahibinin cömertliği açısından toplumsal değerlendirmeye tabidir (Akçalı, 2015: 109). Türkmenlerin günlük yaşamı, göçebe ve yarı-göçebe düzene göre şekillenmişti. Barınma ihtiyacı keçeden yapılmış 'ak öý' adı verilen yurtlarda sağlanıyordu. Yurtların içi, aşiret simgeleri taşıyan halılar ve el dokuması kilimlerle süslenirdi (Clément, 2015: s. 88). Giyim kültürü ise büyük oranda doğal malzemelerle, el emeğine dayalıydı. Erkekler telpek (kalpak) ve işlemeli kaftanlar, kadınlar ise nakışlı uzun entariler ve gümüş takılar takarlardı. Türkmen mutfağı et ve süt ürünlerine dayanır.

En yaygın yemekler arasında 'dograma', 'çorba', 'pilav' ve 'pişi' yer almaktadır. Deve sütü (çal) ve koyun yoğurdu da yaygın tüketilirdi.

1.2.5. Gelenekler ve Örf Adetler

Türkmenistan, tarih boyunca şekillenmiş zengin bir kültürel mirasa sahip olup, bu mirasın temel taşlarını gelenekler, örf ve adetler oluşturur. Göçebe yaşam biçimi, İslamî kültür, aşiret yapısı ve modernleşme süreçleri, Türkmen toplumunun sosyo-kültürel yapısını derinden etkilemiştir. Toplumsal hayatın neredeyse tüm alanları, kuşaktan kuşağa aktarılan belirli kurallar çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu kurallar yalnızca bireylerin günlük davranışlarını değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, ahlaki ilkeler ve sosyal hiyerarşiyi de belirleyici bir işleve sahiptir (Saray, 2002: 133). Türkmen gelenekleri, yaşam döngüsünün her aşamasında kendini gösterir. Doğumdan ölüme, evlilikten bayramlara, misafir ağırlamaktan toplumsal ilişkilerin yürütülmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede, örf ve adetlerin izleri görülür. Misafirperverlik, Türkmen kültüründe özel bir yere sahiptir; konuklara ikram edilen yemekler, sunulan hediyeler ve gösterilen saygı, toplumsal kimliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu gelenekler, toplumsal bağları güçlendirdiği gibi, kuşaklar arasında kültürel sürekliliğin korunmasına da hizmet eder. Evlilik törenleri, Türkmen toplumunun en önemli sosyal olaylarından biridir. Törenler, hem dini hem de geleneksel unsurları barındırır; düğünlerde söylenen maniler, oynanan halk oyunları ve kullanılan sembolik eşyalar, kültürel hafızayı canlı tutar. Bayramlar da benzer şekilde, hem dini ritüellerin hem de milli geleneklerin bir araya geldiği kutlamalardır. Bu kutlamalar, toplumsal birlik duygusunu pekiştirir ve kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasını sağlar. Türkmenistan'ın örf ve adetleri, yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda bugünkü toplumsal yapının da şekillendiricisidir. Bu kültürel miras, modernleşme sürecine rağmen, halkın kimliğini ve toplumsal dayanışmasını güçlendiren temel bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir (Saray, 2002: 133).

1.2.6. Aile ve Toplumsal Dayanışma

Türkmenistan'da toplumsal yaşamın merkezinde, kuşkusuz aile kurumu yer almaktadır. Aile, yalnızca biyolojik bağlardan ibaret bir oluşum değil; aynı zamanda ahlaki, kültürel ve ekonomik işlevleriyle toplumun temel taşıdır. Özellikle kırsal bölgelerde hâlen güçlü şekilde varlığını sürdüren geniş aile yapısı, toplumsal dayanışmanın en önemli unsurlarındandır. Bir arada yaşayan birden fazla kuşak, karşılıklı yardımlaşma ve destek mekanizmalarının sürekliliğini sağlayarak, toplumsal birlik ve beraberliğin zeminini oluşturur (Muradov, 2004: 119). Türkmen toplumunda aile içi ilişkiler, saygı ve sevgi temelleri üzerine kuruludur. Aile büyüklerine duyulan saygı, küçüklerin ise sevgiyle korunup gözetilmesi, sosyal düzenin en

önemli ilkelerindendir. Genellikle dede ya da baba, aile içinde karar verici ve yönlendirici konumda bulunur. Bu hiyerarşik yapı içerisinde çocuklar, erken yaşlardan itibaren sorumluluk üstlenmeyi öğrenir; hem geleneksel rollerini içselleştirir hem de topluma uyum sağlamaya hazırlanır (Akçal, 2015: 121). Aileye yönelik bağlılık, sadece duygusal bir yakınlıkla sınırlı değildir. Bu bağlılık, aynı zamanda kültürel bir zorunluluk olarak görülür. Bayramlar, düğünler, cenazeler ve benzeri toplumsal etkinlikler, aile bireylerinin bir araya gelerek bağlarını pekiştirdiği ve geleneklerin aktarıldığı önemli zamanlardır. Bu tür buluşmalar, hem bireyler arası dayanışmayı canlı tutar hem de toplumsal belleğin korunmasına katkı sağlar. Türkmen toplumunda yaşlı erkekler, özellikle de "aksakal" olarak adlandırılanlar, yalnızca aile içinde değil, aşiret ve yerel topluluk düzeyinde de sözü dinlenen, saygın şahsiyetlerdir. Bu kişiler, deneyimleri ve bilgeliğiyle hem aile içi meselelerde hem de toplumsal konularda hakemlik yapar, yol gösterir (Halaç, 1998: 162). Dolayısıyla, aile kurumu ile toplumsal otorite arasındaki ilişki, bireylerin sosyal yaşamda kendilerine biçilen rolleri anlamalarında ve uygulamalarında belirleyici bir rol oynar. Türkmenistan'da aile yalnızca bireyleri barındıran bir yapı değil; kuşaklar arası değerlerin, normların ve davranış biçimlerinin aktarıldığı bir toplumsal okul niteliğindedir. Kırsal kesimlerde daha belirgin olmakla birlikte, bu aile modeli şehirleşme sürecinde de etkisini sürdürmektedir. Aile bireylerinin birbirine duyduğu güven, karşılıklı sorumluluk bilinci ve ortak değerler etrafında birleşmeleri, toplumsal istikrarın ve dayanışmanın temel dayanaklarından biridir.

1.2.7. Doğum ve Çocukluk Ritüelleri

Türkmen kültüründe doğum, yalnızca biyolojik bir olay değil, aynı zamanda kutsal bir dönüm noktası olarak değerlendirilir. Yeni bir bireyin dünyaya gelmesi, aile içinde büyük sevinçle karşılanır ve bu mutluluğun bir göstergesi olarak çeşitli ritüeller yerine getirilir. Doğumdan kısa bir süre sonra gerçekleştirilen ilk önemli uygulama, bebeğe isim verilmesidir. Bu süreç, "at koyma" olarak bilinen törenle yapılır. Törende genellikle aile büyüklerinden dede veya nine tarafından belirlenen isim, dualar eşliğinde çocuğa verilir. Kur'an'dan ayetlerin okunması ve ismin yaşlı, bilge bir kişi tarafından söylenmesi, hem manevi hem de kültürel bir anlam taşır (Saray, 2002: 135). Türkmen toplumunda yeni doğan bebek, özellikle ilk kırk gün boyunca dikkatle korunur. Bu dönem, bebeğin ve annenin dış etkilere karşı hassas kabul edildiği bir süreçtir. Kırkıncı günün sonunda gerçekleştirilen "kırk banyosu" geleneği, yalnızca hijyen amaçlı değil, aynı zamanda çocuğun toplum içindeki kabulünü simgeleyen sembolik bir uygulamadır (Muradov, 2004: 123). Bu ritüel, bebeğin birey olarak toplumsal hayata adım atmasının bir göstergesi olarak yorumlanır. Türkmen erkek çocukları için önemli bir diğer geçiş ritüeli ise sünnettir. Hem dini hem de kültürel yönü olan bu tören, genellikle çocuk 5 ile 7 yaşları

arasındayken gerçekleştirilir. Sünnet töreni, geniş katılımlı bir kutlama havasında geçer. Aile, akrabalar ve komşular davet edilir; konuklara yemekler sunulur, geleneksel oyunlar oynanır. Halk ozanları veya "bağşı"lar eşliğinde türküler ve destanlar söylenerek, bu özel gün toplumsal bir şölene dönüştürülür (Halaç, 1998: 170). Tüm bu ritüeller, Türkmen kültüründe çocukların yalnızca biyolojik olarak değil, sosyal ve kültürel anlamda da kabul gördüğünü gösterir. Böylece doğumdan itibaren her aşama, hem bireyin kimliğinin oluşumuna hem de toplumla bütünleşmesine hizmet eden anlamlı geleneklerle desteklenir.

1.2.8. Evlilik ve Düğün Gelenekleri

Türkmen kültüründe evlilik, yalnızca iki bireyin hayatlarını birleştirmesi anlamına gelmez; aynı zamanda iki ailenin ve çoğu zaman iki farklı aşiretin sosyal, ekonomik ve kültürel düzlemde kaynaşması anlamına gelir. Bu nedenle evlilik, bireysel bir karar olmanın ötesinde toplumsal ve kolektif bir kurum olarak değerlendirilir. Geleneksel Türkmen toplumunda evlilik öncesi süreç, genellikle görücü usulü olarak bilinen yöntemle başlar. Erkek tarafı, evlenme niyetini resmi olarak iletmek amacıyla kadının ailesine haber gönderir. Bu süreçte, toplum içinde saygın ve güvenilir kişiler arasından seçilen "aracılar" (elçiler) görev alır. Aracılar, yalnızca iki taraf arasında iletişimi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda ailelerin sosyal, kültürel ve ekonomik uyumunu da araştırır (Akçalı, 2015: 125). Kız isteme merasimi tamamlandıktan sonra, Türkmen kültüründe "kalın" olarak adlandırılan başlık parasının belirlenmesi gündeme gelir. Kalın, tarihsel olarak evlilik sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüş ve toplum tarafından meşru bir uygulama olarak kabul edilmiştir. Geleneksel biçimde kalın; para, kıymetli hayvan (özellikle koyun veya deve), el dokuması halı ya da altın gibi değerli eşyalar şeklinde olabilir (Saray, 2002: 137). Her ne kadar modern dönemlerde bu uygulama bazı bölgelerde tartışmalara neden olmuş olsa da, birçok aile bu geleneği kültürel kimliğin korunması açısından önemsemeye devam etmektedir. Bazı araştırmacılar, kalın geleneğinin yalnızca ekonomik bir değer taşımadığını, aynı zamanda iki aile arasındaki bağın sembolik bir göstergesi olduğunu vurgulamaktadır. Düğünler, Türkmen toplumunda yalnızca bireysel mutluluğun değil, toplumsal bütünleşmenin de sahnesidir. Bu törenler, hem köy hem de şehir yaşamında önemli birer sosyal etkinlik olarak kabul edilir. Geleneksel Türkmen düğünleri, birkaç gün süren kapsamlı kutlamalar şeklinde gerçekleştirilir. Düğün hazırlıkları genellikle halı serme, çadır kurma, misafirlere yemek ikram etme, toplu danslar ve geleneksel oyunlar gibi ritüellerle zenginleştirilir. Bu etkinlikler, yalnızca eğlence amacı taşımakla kalmaz, aynı zamanda toplumun dayanışma, misafirperverlik ve kültürel değerlerini pekiştirir. Düğünlerde özellikle halı dokuma ve takı takma törenleri dikkat çeker. El dokuması halılar, Türkmen kültürünün en önemli sanatsal ürünlerinden biri olarak kabul edilir ve düğünlerde gelin için özenle hazırlanır.

Halılar, gelinin yeni hayatına adım atarken hem estetik hem de sembolik bir anlam taşır. Takı törenlerinde ise gelin, altın ve gümüş takılarla süslenir; bu takılar hem ailenin ekonomik gücünü hem de gelinin toplumdaki statüsünü yansıtır (Muradov, 2004: 128). Türkmen düğün geleneğinde misafirlere sunulan yemeklerin çeşitliliği ve bolluğu da önemlidir. Etli yemekler, özellikle kuzu ve dana etiyle yapılan pilavlar, düğün sofralarının vazgeçilmezidir. Bu yemekler, hem misafirperverliğin hem de düğün sahibinin toplumsal itibarıyla ilişkilendirilir. Düğün sürecinde kadınlar ve erkekler genellikle ayrı alanlarda eğlenir; kadınlar arasında halk oyunları, erkekler arasında ise at yarışları ve güreş gibi geleneksel sporlar düzenlenir. Modernleşme süreciyle birlikte bazı düğün ritüellerinde değişimler gözlense de, Türkmen halkı bu gelenekleri kültürel kimliğin korunması açısından yaşatmaya devam etmektedir. Özellikle şehirleşmiş bölgelerde düğünlerin süresi kısalmış, bazı ritüeller sadeleşmiş olsa da, kırsal kesimlerde geleneksel form büyük ölçüde korunmaktadır. Böylece evlilik ve düğün, hem geçmişten günümüze uzanan bir kültürel mirasın taşıyıcısı hem de toplumsal kimliğin yeniden üretildiği önemli bir alan olma özelliğini sürdürmektedir.

1.3. Misafirlik ve Toplumsal Nezaket

Türkmen halkının kültürel değerleri arasında misafirperverlik, yüzyıllardır süregelen ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel anlayışa göre, kapıyı çalan her misafir, kökeni veya ait olduğu aşireti ne olursa olsun, "Tanrı misafiri" kabul edilir. Bu yaklaşım, misafire duyulan saygı ve gösterilen içtenliğin temelini oluşturur. Eve gelen misafire, gelişinin ilk anında sıcak bir çay ve taze çörek ikram edilmesi, bu kültürün simgesel davranış biçimlerinden biridir. Ev sahibinin, misafir sofraya oturmadan yemeğe başlamaması ve ona en iyi yeri sunması, Türkmen misafirperverliğinin önemli inceliklerindendir (Halaç, 1998: 177). Misafirlik, toplumda yalnızca kişisel bir nezaket göstergesi değil, aynı zamanda sosyal ilişkileri güçlendiren bir unsur olarak görülmektedir. Geleneksel olarak misafirlik süresi üç gün ile sınırlı tutulur. Bu üç günlük süreç boyunca misafire en iyi şekilde ikramda bulunulur, rahatsız edici herhangi bir imada bulunulmaz. Üç günün sonunda ise ev sahibi, nazik bir şekilde uğurlama sürecini başlatır. Bu, hem misafire duyulan saygının hem de ev sahibinin kendi düzenini koruma isteğinin dengeli bir yansımasıdır. Söz konusu misafirperverlik, sadece ev ortamlarında değil, devletlerarası ilişkilerde ve diplomatik protokollerde de kendini göstermektedir. Türkmen kültüründe misafir kabulü, bir tür diplomasi aracı olarak da değerlendirilebilir. Devlet adamlarının veya yabancı temsilcilerin ağırlanması sırasında geleneksel ikramlar sunulur.

1.3.1. Bayramlar ve Anma Günleri

Türkmenistan'da İslami bayramlar olan Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı, toplumsal birlikteliğin en yoğun şekilde hissedildiği özel günler arasında yer alır. Bayram sabahı, topluca kılınan bayram namazının ardından büyüklerin elleri öpülerek hürmet gösterilir. Bu günlerde bayram sofraları özenle hazırlanır; özellikle çörek ve et yemekleri geleneksel olarak misafirlere ikram edilir (Saray, 2002: 142). Bu yemekler, yalnızca bir ikram değil, aynı zamanda paylaşma ve dayanışma kültürünün de bir ifadesidir. Nevruz Bayramı ise Türkmen halkı için hem kültürel hem de sembolik açıdan ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Baharın gelişiyle kutlanan bu bayram, doğanın yeniden canlanışını simgeler. Kutlamalar sırasında evlerin önüne halılar serilir, geleneksel kıyafetler giyilir ve halk oyunları sergilenir. Bayramın vazgeçilmez unsurlarından biri de "semeni" adı verilen, filizlendirilmiş buğdaydan yapılan geleneksel yeşil tatlıdır (Muradov, 2004: 131). Nevruz, hem eski Türk kültüründen hem de İslam öncesi Orta Asya geleneklerinden izler taşıması bakımından, Türkmen kültürel kimliğinin önemli bir bileşenidir. Türkmenistan'da anma günleri de toplumsal hafızanın önemli bir parçasıdır. "Yedlik", "kırklık" ve "yıllık" olarak adlandırılan törenler, vefat eden kişilerin ruhuna dua edilmesi, yemek dağıtılması ve yakınların bir araya gelmesiyle icra edilir. Bu törenler, sadece dini bir görev olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve akrabalık bağlarının güçlendirilmesi amacıyla da gerçekleştirilir (Halaç, 1998: 182). Bayramlar ve anma günleri, Türkmen toplumunun kültürel sürekliliğini sağlayan ve kolektif kimliği pekiştiren en önemli ritüellerdendir. Bu günlerde sergilenen geleneksel kıyafetler, hazırlanan özel yemekler ve gerçekleştirilen törenler, hem geçmişten gelen mirasın yaşatılmasına hem de gelecek kuşaklara aktarılmasına hizmet eder. Böylece, bayramlar ve anma günleri yalnızca kutlama değil, aynı zamanda kimlik inşasının ve toplumsal dayanışmanın da güçlü araçları hâline gelir.

1.3.2. Halk Sanatı ve El Sanatları

Türkmenistan toprakları, Orta Asya'nın en eski ve köklü kültür merkezlerinden biridir. Bu coğrafya, binlerce yıl öncesine dayanan çok katmanlı bir sanatsal mirasa sahiptir. Yalnızca estetik bir üretim alanı değil, aynı zamanda doğa ile uyumu, toplumsal birlikteliği ve kolektif kimliği ifade eden bir yaşam felsefesinin de taşıyıcısıdır (Saray, 2002: 45). Türkmen sanatının temeli, göçebe yaşam tarzı, doğayla kurulan sıkı bağ ve kolektif üretim biçimlerinden beslenmiştir. Sanat, burada yalnızca süsleme amacı taşımamış; toplumsal rollerin şekillendirilmesinde, inanç sistemlerinin pekiştirilmesinde ve kültürel belleğin korunmasında önemli bir araç olmuştur. Türkmenlerin sanatla ilişkisi, tarih boyunca yalnızca görsellikten ibaret kalmamıştır. Sanat, gündelik yaşamı düzenleyen, dini ve ritüel pratikleri güçlendiren, toplumun ortak hafızasını diri tutan bir ifade biçimi olarak varlığını sürdürmüştür. Halı

dokumacılığı, kilim, nakış, çadır süslemeleri, epik destanlar, mimari yapılar ve bedensel hareketlere dayalı sahne sanatları, Türkmen toplumunda sanatsal üretimin temel alanlarını oluşturmuştur (Baykara, 1996: 63). Bu yönüyle sanat, hem bireysel ifade biçimi hem de toplumsal yapının taşıyıcısı olma özelliğini kazanmıştır. Sanatın tarihsel gelişimi incelendiğinde, Türkmenistan coğrafyasının kültürel derinliği ve çok katmanlı yapısı net bir şekilde görülmektedir. Arkeolojik bulgular, M.Ö. 2. binyıldan itibaren bu topraklarda gelişmiş sanat anlayışının varlığını ortaya koymaktadır. Anav, Marguş ve Parth kültürlerinden günümüze ulaşan sanatsal izler, bu sürekliliğin en belirgin göstergeleridir. Örneğin, Anav kültürüne ait çanak-çömlekler üzerindeki motifler, günümüz Türkmen halılarında hâlâ yaşamaktadır (Masson, 1959: 14-15). Bu durum, Türkmen sanatının tarihsel süreklilik taşıyan bir miras olduğunu kanıtlamaktadır. Türkmenistan'daki sanat geleneğinin en önemli taşıyıcıları, toplumsal belleğin temsilcisi olan sanatçılardır. Bu bağlamda "ozan" figürü özel bir öneme sahiptir. Ozanlar yalnızca birer sanat üreticisi değil; aynı zamanda tarih anlatıcısı, eğitici ve ruhani rehber konumundadır. Toplumsal yapıda üstlendikleri bu rol, onları kültürel hafızanın canlı temsilcileri hâline getirmiştir. Böylece, sanat yalnızca bireysel yaratıcılık değil, aynı zamanda toplumun kimliğini koruma aracı olarak işlev görmüştür. Türkmen sanatının bir diğer önemli yönü, sözlü kültür ile iç içe gelişmiş olmasıdır. Sözlü gelenek, yüzyıllar boyunca sanatın taşıdığı bilgiyi, ahlaki değerleri ve toplumsal hafızayı aktaran bir kanal olmuştur (Kurbanov, 2003: 119). Bu bağlamda, estetik üretim biçimleri yalnızca görsel zevki tatmin etmez; aynı zamanda kültürel kodları ve değer sistemlerini sonraki kuşaklara aktarır. Türkmen sanatının karakteristik özelliği olan motifsel anlatım, doğa ve kutsaldan yoğun biçimde beslenmektedir. "Dağ keçisi", "hayat ağacı", "koç başı", "yıldız" ve çeşitli geometrik desenler, bu geleneğin en bilinen sembolleridir. Bu motifler estetik olduğu kadar, toplumun değerler sisteminde de derin anlamlar taşır. Örneğin, "hayat ağacı" figürü, yaşamın sürekliliğini ve kuşaklar arası bağı temsil ederken; "koç başı" gücü ve koruyuculuğu simgeler. Yıldız motifleri ise hem yön bulma hem de kutsal koruma inancıyla ilişkilendirilmiştir. Halı dokumacılığı, Türkmen sanatının hem estetik hem de işlevsel boyutunun en önemli yansımalarından biridir. Halılarda yer alan "göl" motifleri, bir yandan soy ağacını ve aile bağlarını, diğer yandan ise yerleşik belleği temsil eder (Halaç, 1986: 27). Bu yönüyle, Türkmen halıları yalnızca ev eşyası değil, aynı zamanda kültürel kimliğin somut bir belgesi olarak değerlendirilir. Her düğüm, yalnızca bir desen değil, aynı zamanda geçmişten geleceğe uzanan bir hikâyeyi taşır. Tarihsel bağlamda Türkmen sanatının oluşumunu etkileyen faktörlerden biri de coğrafi konumdur. Orta Asya'nın merkezinde yer alan Türkmenistan, tarih boyunca farklı kültürlerin kesişme noktası olmuştur. Bu durum, yerel sanatın hem özgün bir kimlik kazanmasına hem de farklı kültürlerden beslenerek zenginleşmesine imkân tanımıştır. Göç yolları üzerinde bulunması, sanat ürünlerinde hem yerel

hem de bölgesel motiflerin bir arada yer almasına neden olmuştur. Türkmen sanatının tarihsel sürekliliği, toplumsal yapıdaki değişimlere rağmen korunmuştur. Göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçiş sürecinde, sanat üretimi biçim değiştirmiş; ancak temel değerler ve semboller varlığını sürdürmüştür. Sovyet dönemi kültür politikaları, sanatı ideolojik bir araç hâline getirmeye çalışmış olsa da, geleneksel motifler ve üretim teknikleri halkın gündelik yaşamında korunmaya devam etmiştir. Bu, Türkmen sanatının dirençli ve uyum sağlayabilen yapısını gösterir. Sanat, Türkmen toplumunda yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda geleceğe dair bir taşıyıcıdır. Her motif, her desen, her ritüel; hem tarihin bir parçası hem de kimliğin sürekliliğini sağlayan bir unsurdur. Bu nedenle Türkmen sanatı, yalnızca görsel bir zenginlik değil, aynı zamanda düşünsel, kültürel ve toplumsal bir anlam taşımaktadır. Türkmen sanatının tarihsel temelleri; doğa ile kurulan derin bağ, kolektif üretim biçimleri, ritüel ve inanç sistemleri, sözlü kültür geleneği ve coğrafi etkileşimlerle şekillenmiştir. Bu sanat anlayışı, binlerce yıl öncesinden günümüze ulaşan çok katmanlı bir kültürel mirasın hem estetik hem de sembolik taşıyıcısıdır. Bugün hâlâ Türkmen halılarında, nakışlarında ve mimarisinde görülen motifler, bu kadim geleneğin canlı birer temsilcisi olarak varlığını sürdürmektedir.

1.3.3. Nakış ve Giyim Süslemeleri

Türkmen el sanatlarının en önemli dallarından biri, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar ulaşan nakış işlemeciliğidir. Bu sanat, özellikle kadınlar tarafından icra edilmiş ve giyim eşyalarından ev tekstiline kadar geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Giysiler, başlıklar, yastıklar, perdeler ve çeyiz ürünleri, nakışın en yoğun uygulandığı alanlar arasında yer alır. Türkmen kadın kıyafetlerinde etek, yaka ve kol uçları, büyük bir titizlikle işlenmiş motiflerle süslenir. Bu süslemeler, yalnızca estetik amaç taşımakla kalmaz; aynı zamanda kültürel kimliğin, toplumsal statünün ve inanç sistemlerinin de bir göstergesi olur (Muradov, 2004: 150). Türkmen nakışları, genellikle geometrik formlar ve stilize edilmiş çiçek motiflerinden oluşur. Her motif, kendine özgü bir anlam taşır ve kimi zaman koruyucu, kimi zaman da sembolik bir işlev üstlenir. Özellikle nazardan korunmak amacıyla işlenen "göz motifi", geleneksel desen repertuvarının önemli bir parçasıdır. Bunun yanı sıra, genç kızların çeyizine konulan işlemeli örtüler, hem el becerisinin hem de sosyal konumun göstergesi olarak değerlendirilir (Halaç, 1998: 194). Nakışta kullanılan malzemeler de kültürel açıdan önemlidir. İplikler genellikle ipek veya pamuktan yapılır; renk tercihleri ise özel anlamlar taşır. Türkmen nakışlarında kırmızı renk baskındır. Kırmızı, Türkmen kültüründe enerji, yaşam ve koruma anlamına gelir; bu nedenle özellikle gelinlik, çeyizlik ve tören giysilerinde tercih edilir (Akçalı, 2015: 149). Tonların uyumu ve motiflerin dengeli dağılımı, hem estetik bir bütünlük hem de kültürel süreklilik sağlar. Türkmen nakış işlemeciliği, yalnızca süsleme sanatı değil; kültürel

belleğin, toplumsal değerlerin ve bireysel kimliğin de bir yansımasıdır. Her bir ilmek, geçmişten gelen bir geleneği geleceğe taşır; hem göz alıcı bir sanat eseri hem de anlam yüklü bir kültürel belge niteliği taşır.

1.3.4. Kuyumculuk ve Gümüş İşlemeciliği

Türkmen halk sanatında kuyumculuk, özellikle kadınların toplumsal konumunu ve ekonomik refah seviyesini yansıtan köklü bir gelenektir. Altın ve gümüşten üretilen başlık, göğüslük, bileklik, yüzük, kemer ve saç aksesuarları gibi takılar; zengin form ve motif çeşitliliğiyle dikkat çeker. Geleneksel olarak düğünlerde ve bayramlarda Türkmen kadınları bu takıları "tam takım" olarak kuşanır (Saray, 2002: 157). Takılar yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda inançsal bir koruma aracı olarak da değerlendirilir. Özellikle gümüş takıların "arınma" ve "kötülükten korunma" özelliği taşıdığına inanılır. Bu nedenle takılar, bireyin hem sosyal hem de manevi dünyasında özel bir yere sahiptir. Takıların üzerinde stilize edilmiş hayvan figürleri, hilal biçimleri ve yıldız motifleri sıklıkla görülür. Her bir sembol, belirli bir anlam taşır ve kuşaktan kuşağa aktarılır (Muradov, 2004: 156). Türkmen kuyumcuları, geleneksel işleme yöntemlerini günümüze kadar titizlikle korumuştur. Üretim sürecinde çoğunlukla elde şekillendirme, çekiç ve kalemle işleme teknikleri kullanılır. Ustadan çırağa geçen bilgi birikimi, bu sanatı yaşayan bir kültürel miras hâline getirir. Aileye özgü desenlerin korunması ve motiflerin sürekliliği, kuyumculuğun yalnızca bireysel bir zanaat değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın önemli bir parçası olduğunu gösterir (Halaç, 1998: 201). Türkmen kuyumculuğunda tasarımlar, yalnızca süslenme arzusunun değil; kimlik, aidiyet ve gelenek bilincinin de yansımasıdır. Her bir takı, takan kişinin ailesini, kabilesini ve toplumsal bağlarını temsil eder. Ayrıca kullanılan malzemeler, işçilik teknikleri ve semboller; hem dönemin ekonomik koşullarını hem de kültürel önceliklerini yansıtır. Türkmen kuyumculuk ve gümüş işlemeciliği, estetik zarafetin ötesinde; tarihsel süreklilik, kültürel sembolizm ve toplumsal dayanışmanın güçlü bir göstergesidir. Bu sanat dalı, geçmişten bugüne aktarılan teknik bilgi ve sembolik anlamlarla Türkmen kültürel mirasının canlı bir parçası olmaya devam etmektedir.

1.3.5. Seramik ve Keçe İşleri

Türkmenistan'ın geleneksel el sanatları içinde seramikçilik ve keçe işçiliği, yaygınlık bakımından sınırlı olsa da kültürel kimliğin korunması açısından önemli bir yere sahiptir. Seramik ürünler, çoğunlukla mutfak eşyaları ve dekoratif objeler olarak üretilmiş; estetikle işlevselliğin uyumlu bir şekilde birleştiği örnekler ortaya konmuştur. Çömlekçilik, özellikle tarih boyunca önemli bir yerleşim alanı olan Merv ve Daşoğuz çevresinde gelişim göstermiştir. Yerel seramiklerde kullanılan doğal toprak renkleri, basit geometrik desenlerle tamamlanarak

hem kullanım kolaylığı hem de görsel sadelik sağlanmıştır (Akçal, 2015: 153). Bu tür ürünler, geleneksel Türkmen yaşamında hem günlük ihtiyaçları karşılayan araçlar hem de kültürel motifleri yansıtan sanat eserleri olarak değerlendirilmiştir. Keçe işçiliği ise, hem göçebe yaşam biçiminin gerekliliklerinden hem de hayvancılığın yoğun olduğu coğrafi koşullardan doğmuştur. Yün keçeler, geçmişte evlerin ısı yalıtımında ve iç mekân düzenlemelerinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle kış aylarında sıcaklığı koruma özelliği, keçeyi vazgeçilmez kılmıştır. Geleneksel çadır (yurt) kaplamalarında, oturak ve sedir örtülerinde de keçe ürünleri yaygın şekilde kullanılmıştır (Saray, 2002: 159). Keçelere işlenen desenler ise yalnızca süsleme amacı taşımamış, aynı zamanda sosyal aidiyetin ve aşiret kimliğinin bir göstergesi olmuştur. Türkmen aşiretlerinin simgeleri, keçe yüzeylerde geometrik şekiller, stilize bitki motifleri ve hayvan figürleri şeklinde işlenmiş; bu semboller kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Her iki zanaat dalı da üretim teknikleri bakımından el emeğine dayalı, sabır ve ustalık gerektiren süreçler içerir. Seramikçilikte çark başında şekillendirme, kurutma ve fırınlama gibi aşamalar, keçe işçiliğinde ise yünün temizlenmesi, dövülmesi, ıslatılması ve sıkıştırılması gibi geleneksel yöntemler uygulanır. Bu el sanatları, yalnızca işlevsel ürünler sunmakla kalmamış, aynı zamanda Türkmen halkının kültürel belleğini ve estetik anlayışını somut biçimde yansıtmıştır. Günümüzde modern üretim teknikleri yaygınlaşsa da, Türkmen zanaatkârlar seramik ve keçe işçiliğini yaşatmak amacıyla çeşitli kültürel projeler, atölye çalışmaları ve sergiler düzenlemektedir. Böylece hem geçmişin üretim teknikleri korunmakta hem de bu geleneksel sanatlar çağdaş yorumlarla yeniden hayata geçirilmektedir. Seramik ve keçe işleri, Türkmenistan'ın somut olmayan kültürel mirasının önemli parçaları olarak, hem tarihsel hem de sanatsal bir değer taşımaktadır.

1.3.6. Ahşap Oymacılığı ve Deri İşçiliği

Türkmenistan'ın zengin halk sanatları içinde ahşap oymacılığı ve deri işçiliği, nispeten dar bir üretim alanına sahip olsa da, kültürel kimliğin korunması açısından önemli bir yere sahiptir. Ahşap işçiliği, özellikle ev içi dekorasyonda ve mimari unsurlarda kendini gösterir. Kapı kanatları, pencere pervazları, sandıklar ve sedirlerde görülen ince işçilikli oymalı desenler, hem estetik hem de sembolik bir anlam taşır. Bu işlemelerde, çoğunlukla geometrik motifler ve stilize çiçek desenleri tercih edilmekte; böylece hem geleneksel sanat anlayışı hem de görsel ahenk korunmaktadır (Muradov, 2004: 160). Ahşap oymacılığı, sadece bir süsleme yöntemi değil, aynı zamanda Türkmen toplumunun estetik değerlerini ve zanaatkârlık geleneğini gelecek kuşaklara aktaran bir kültürel hafıza aracıdır. Deri işçiliği ise tarihsel süreçte daha yaygın bir kullanım alanına sahip olmuş, ancak günümüzde daha çok sanatsal üretim kapsamında değerlendirilmektedir. Geçmişte göçebe yaşam tarzının bir gerekliliği olarak

ortaya çıkan deri işçiliği, dayanıklılık, hafiflik ve taşınabilirlik özellikleriyle ön plana çıkmıştır. Çoban torbaları, eyer örtüleri, sele kılıfları ve silah kılıfları gibi ürünler, hem işlevsellik hem de estetik açıdan değer taşımaktadır. Bu eserlerde süslemeli kenarlar, kabartmalı motifler ve metal işlemeli tokalar sıkça görülür. Geleneksel motiflerin işlenmesinde genellikle doğadan esinlenilmiş figürler, geometrik düzenlemeler ve sembolik öğeler öne çıkar (Halaç, 1998: 207). Her iki zanaat dalı da sadece günlük kullanım eşyaları üretmekle kalmamış, aynı zamanda Türkmen halkının kimliğini ve yaşam biçimini yansıtan bir ifade biçimi olmuştur. Ahşap oymacılığındaki motifler, kimi zaman koruyucu anlamlar yüklenen simgeler barındırırken; deri işçiliğindeki tasarımlar, göçebe yaşamın ihtiyaçlarına cevap veren pratik çözümlerle bütünleşmiştir. Bu nedenle, bu el sanatları yalnızca maddi kültürün değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın da taşıyıcılarıdır. Günümüzde, teknolojik üretim yöntemleri geleneksel el sanatlarının yerini büyük ölçüde alsa da, Türkmen zanaatkârlar bu mirası yaşatmak için çeşitli sanat atölyelerinde ve kültürel projelerde çalışmalarını sürdürmektedir. Ahşap oymacılığı ve deri işçiliği, hem geçmişin estetik anlayışını hem de halkın yaşam pratiklerini günümüze taşıyan, somut olmayan kültürel mirasın önemli parçaları arasında yer almaktadır.

1.4. Müzik ve Sözlü Kültür

Türkmenistan, köklü tarihi ve zengin kültürel mirasıyla, sözlü ve müzikal geleneğin güçlü biçimde yaşatıldığı toplumlar arasında yer alır. Orta Asya bozkır kültürünün ortak özelliklerinden biri olan sözlü aktarım geleneği, Türkmen halkının tarih boyunca kimliğini korumasında belirleyici olmuştur. Bu süreçte müzik, yalnızca bir sanat dalı değil; aynı zamanda toplumsal hafızanın korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç olarak öne çıkmıştır (Saray, 2002: 163). Türkmen müziği, geçmişten bugüne yalnızca eğlence amacıyla icra edilen bir etkinlik olarak değil; aynı zamanda tarih, kimlik, ahlaki değerler ve toplumsal dayanışmanın sembolü olarak kabul edilmiştir. Geleneksel ezgiler, aşiretlerin tarihi, kahramanlık öyküleri, aşk hikâyeleri ve dini temalarla örülerek hem bireysel hem de kolektif duygulara hitap eder. Bu yönüyle müzik, topluluk içinde birleştirici bir güç işlevi görür ve ortak bir kültürel hafızanın inşasına katkı sağlar (Halaç, 1998: 214). Sözlü kültür ile müzik arasındaki bağ, özellikle göçebe yaşam tarzının şekillendirdiği sosyal yapıda daha belirgin hale gelir. Göçebe Türkmen topluluklarında yazılı kayıt geleneksel olarak sınırlı olduğu için, kültürel mirasın korunması ve aktarılması büyük ölçüde sözlü icra geleneğine dayanır. Bu icralar, düğünler, bayramlar, dini törenler ve toplumsal kutlamalar gibi ortak yaşam alanlarında gerçekleşir. Her performans, dinleyici ile icracı arasında doğrudan bir etkileşim kurarak anlatının canlılığını korur. Müzik, aynı zamanda sosyal rollerin ve toplumsal değerlerin pekiştirilmesinde de etkilidir. Bağşılar, bu kültürel yapının en önemli taşıyıcılarıdır. Onlar,

yalnızca şarkı söyleyen veya çalgı çalan kişiler değil; aynı zamanda tarih anlatıcıları, değerler eğiticileri ve kültürel kimliğin koruyucularıdır. Sözlü icralar sırasında kullanılan kopuz, dutar veya gıjak gibi geleneksel çalgılar, anlatının duygusal gücünü artırır ve toplumsal hafızayı güçlendirir (Muradov, 2004: 160). Türkmen müziği ve sözlü kültürü; tarihsel hafızanın korunması, toplumsal dayanışmanın pekiştirilmesi ve kültürel kimliğin yaşatılması açısından vazgeçilmez bir yere sahiptir. Bu geleneğin canlı tutulması, hem geçmişin değerlerini geleceğe aktarmak hem de kültürel sürekliliği sağlamak açısından hayati önem taşır.

1.4.1. Bağşı Kültürü ve Geleneksel Müzik Aletleri

Türkmen müzik geleneği ve sözlü kültürü, tarih boyunca toplumun hafızasını canlı tutan ve kimliğini koruyan en önemli unsurlar arasında yer almıştır. Bu mirasın en dikkat çekici ve köklü geleneklerinden biri bağşılık sanatıdır. Bağşılar yalnızca bir müzik icracısı değil, aynı zamanda halk şiirini söyleyen, destan anlatan ve kopuz eşliğinde topluma tarihsel anlatıları, kahramanlık öykülerini ve ortak değerleri aktaran sözlü tarih taşıyıcılarıdır. Onların kökenleri, Orta Asya'daki eski Şamanist ritüellere ve kam-ozan geleneğine kadar uzanır. Bu figürler dini törenlerde toplulukların koruyucu ruhlarıyla iletişim kuran, dualar ve ezgiler aracılığıyla manevi dünyayla bağ kuran kişiler olarak görülmüştür. Zamanla bu dini işlevler, toplumsal liderlik ve eğiticilik rollerine dönüşmüş, bağşılar hem sözlü kültürün hem de müziğin temsilcileri haline gelmiştir (Akçal, 2015: 161). Bağşıların icra ettiği eserler, Türkmen halkının hafızasında yer etmiş aşiret savaşlarını, kahramanlık destanlarını, efsaneleri, aşk hikâyelerini ve tarihsel olayları içerir. Bu hikâyeler yazılı metinlerden ziyade ezber yöntemiyle nesilden nesile aktarılmıştır. Dolayısıyla bağşı, yalnızca sanatçı değil, aynı zamanda tarihçi, halk anlatıcısı ve kültürel hafıza koruyucusudur. Sözlü kültürün yazılı kayıtlara göre tercih edilmesi, anlatımın canlılığını ve topluluk içinde birebir aktarımın önemini pekiştirmiştir (Saray, 2002: 166). Bağşı olmak, uzun ve disiplinli bir eğitim sürecini gerektirir. Usta-çırak ilişkisi içinde başlayan bu süreçte gençler, küçük yaşlardan itibaren şiir ezberlemeyi ve kopuz çalmayı öğrenirler. Ancak bu eğitim yalnızca teknik becerilerle sınırlı değildir; aynı zamanda ahlaki değerlerin ve estetik bakışın da yeni kuşaklara aktarımını içerir. Usta, çırağına yalnızca sanat öğretmekle kalmaz, onun karakterini, toplumdaki duruşunu ve sanata yaklaşımını da şekillendirir (Muradov, 2004: 166). Bağşılık, toplumsal hafızayı diri tutan bir sanat biçimi olarak görülür. Bir bağşı toplumuna hizmet ederken, yüksek sorumluluk bilinci ve bağlılık gösterir. Çünkü bağşıların icra repertuvarı yalnızca müzikal çeşitlilik değil, aynı zamanda bir tarih arşividir. Örneğin Göroğlu Destanı, hem Türkmenlerin hem de diğer Türk halklarının ortak kültürel mirasının önemli parçalarından biridir. Bağşılar bu destanları kendi üsluplarıyla icra ederek hem yerel kimliği korur hem de Orta Asya'daki kültürel bütünlüğe katkı sağlar. İcra

sırasında kullanılan kopuzun tınısı, sözlü anlatımın duygusal etkisini artırır; dinleyiciyi geçmiş ile bugün arasında köprü kurmaya davet eder. Türkmen müzik kültüründe geleneksel çalgılar, bu aktarım sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. En yaygın kullanılan çalgılardan biri kopuzdur. İki ya da üç telli olan bu enstrüman, özellikle bağşıların destan ve şiir icralarında vazgeçilmez bir eşlik aracıdır (Halaç, 1998: 220). Kopuz yalnızca bir müzik aleti değil, icracı ile dinleyici arasında manevi bir bağ kuran, kültürel hafızanın aktarımında etkin bir semboldür. Kopuzun yanı sıra dutar da Türkmen müziğinde öne çıkan bir çalgıdır. Gijak (yaylı bir çalgı, kemana benzer), nagara (davul), gargy tüidük (kaval) ve dep (tef) gibi vurmalı ve nefesli çalgılar da hem düğünlerde hem de bayramlarda halkı bir araya getiren, toplumsal dayanışmayı pekiştiren müzikal unsurlardır (Akçal, 2015: 165). Bu çalgılar, müziğe ritim ve canlılık katarken, bireylerin ortak hafızasında geçmişten gelen hikâyeleri ve duyguları yeniden canlandırır. Türkmen geleneksel müzik aletlerinin üretimi de başlı başına bir kültürel sanattır. Yerel ustalar, yalnızca teknik bilgiye değil, aynı zamanda estetik ve sembolik anlamlara da önem verirler. Her aşiret veya bölge, kendi geleneğine uygun süslemeler ve motifler ekleyerek çalgılara özgün bir kimlik kazandırır. Bu süslemeler, çoğu zaman geometrik desenler veya bitkisel motiflerdir ve Türkmen halı sanatında görülen sembollerle benzerlik gösterir. Böylece çalgılar yalnızca müzik üretiminde değil, aynı zamanda etnografik kimliğin taşıyıcısı olarak da değer kazanır (Halaç, 1998: 221). Türkmenistan'da kullanılan geleneksel çalgılar, Orta Asya müzik kültürünün ortak mirasıyla da yakından bağlantılıdır. Kopuz, dutar ve gijak gibi enstrümanlar Kazak, Özbek, Kırgız ve Karakalpak müzik kültürlerinde de benzer formlarda karşımıza çıkar. Bu durum, tarihi İpek Yolu güzergâhında yaşanan kültürel etkileşimlerin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Aksoy, 2010: 142). Müzik, Türkmen toplumunda yalnızca bireysel duyguların ifadesi değil, aynı zamanda toplumsal belleğin ve kültürel sürekliliğin korunmasında da önemli bir araçtır. Düğünler, bayramlar, sünnet törenleri ve diğer toplu kutlamalarda müzik, eğlenceyle birlikte sosyal bağların güçlenmesini sağlar. Düğünlerde söylenen maniler ve ezgiler, gelin ve damadın yeni yaşamlarına dair iyi dilekleri simgelerken, cenazelerde icra edilen ağıtlar kaybın yarattığı duygusal boşalımı ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Nevruz Bayramı gibi mevsimsel kutlamalarda müzik ve dans, kültürel kodların bir yansımasıdır. Köçek, dönme ve halay gibi halk oyunları, hem estetik bir performans hem de toplumsal birlikteliğin görsel-işitsel ifadesi olarak işlev görür (Muradov, 2004: 170). Yerel ezgiler ve sözlü gelenek, toplumun tarihine ve değerlerine dair hafızasını canlı tutmak için kullanılır. Maniler, destan parçaları ve halk hikâyeleri, müzik aracılığıyla aktarıldığında hem eğitici hem de birleştirici bir işlev üstlenir. Bu nedenle Türkmen kültüründe müzik ve sözlü gelenek, hem özel hem de kamusal yaşamın merkezinde yer alan güçlü bir iletişim ve kimlik aracı olarak değerlendirilmektedir. Modernleşme süreciyle birlikte radyo, televizyon ve dijital

medya bağşılık geleneğini daha geniş kitlelere ulaştırsa da, kırsal bölgelerde geleneksel yöntemlerle sürdürülen usta-çırak ilişkisi bu sanatın özünü yaşatmaya devam etmektedir. Bağşı kültürü ve geleneksel müzik aletleri, Türkmen toplumunun kimliğini ve kültürel hafızasını koruyan, geçmişten günümüze aktarılan güçlü bir mirastır. Bağşılar, tarih boyunca halkın hem sanatçısı hem tarihçisi hem de hafıza taşıyıcısı olmuş; kopuz başta olmak üzere dutar, gijak, nagara, gargy tüidük ve dep gibi çalgılar bu kültürel sürekliliğin en önemli araçları haline gelmiştir. Bugün UNESCO gibi kurumlar tarafından da somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilen bağşılık sanatı, yalnızca geçmişin bir yansıması değil, geleceğe bırakılan kültürel bir emanettir. Türkmen müziği ve bağşı geleneği, hem bireylerin hem de toplumun kimliğini güçlendirmekte ve ortak değerleri pekiştirmektedir.

1.4.2. Mimari ve Şehir Kültürü

Türkmenistan'ın mimari ve şehir kültürü, hem göçebe yaşam tarzı hem de İslam medeniyetine dayalı yerleşik şehir yaşamı ile şekillenmiş karma bir yapı sergilemektedir. Bu yapı, tarihsel süreç içinde Türkmen halkının yaşadığı çevre koşulları, ekonomik faaliyetleri, toplumsal yapısı ve kültürel etkileşimleriyle zenginleşmiş ve kendine özgü bir mimari kimlik oluşturmuştur. Erken dönemlerde Orta Asya bozkırlarında yaşayan Türkmenler, çoğunlukla yarı göçebe bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir. Bu yaşam biçimi, doğal olarak mimarilerini de şekillendirmiştir. Yurt olarak adlandırılan keçeden yapılmış taşınabilir çadırlar, göçebe mimarisinin temel yapı taşını oluşturmuştur. Dairesel yapıları ve merkezi tavan açıklıkları sayesinde hem işlevsel hem de sembolik anlamlar taşımıştır. Yurtlar, genellikle ailenin sosyal hiyerarşisini yansıtan iç bölmelere sahiptir ve geleneksel Türkmen dokumacılığıyla süslenirdi (Halaç, 1998: 204)[1]. Ancak göçebe yaşamın yanında, tarih boyunca Amuderya çevresi gibi verimli bölgelerde yerleşik şehirler de gelişmiştir. Merv, Nisa ve Ürgenç gibi antik şehirler, hem ticaret yolları üzerinde bulunmaları hem de kültürel merkez olmaları nedeniyle zengin bir mimari mirasa ev sahipliği yapmıştır. Özellikle Merv, Selçuklular döneminde başkentlik yapmış, cami, medrese, türbe ve saray yapılarıyla İslam mimarisinin etkileyici örneklerini barındırmıştır. Sultan Sencer Türbesi, yüksek kubbesi, zarif tuğla işçiliği ve abidevi mimarisiyle bu mirasın en bilinen simgelerindendir (Saray, 2002: 146)[2]. Türkmen şehirleri genellikle avlulu evler, kerpiçten yapılmış kalın duvarlı yapılar ve sokak dokusu içe kapalı mahallelerden oluşuyordu. Bu tarz, hem iklimsel zorunluluklar hem de İslamî mahremiyet anlayışından beslenmiştir. Evler yazın serin, kışın sıcak tutan yapılar olarak tasarlanmış; iç avlular sosyal yaşamın ve üretimin merkezi hâline gelmiştir (Muradov, 2004: 131)[3]. Ayrıca şehirlerde pazar yerleri, hamamlar, camiler ve kervansaraylar şehir kültürünün ayrılmaz parçalarıydı. Bu yapılar, sadece mimari işlevleriyle değil, aynı zamanda sosyal iletişimi

güçlendiren yapılar olarak kent dokusunda önemli rol oynamıştır. Türkmen şehirlerinde mekânsal düzen, toplumsal ilişkilere göre şekillenmiştir; mahalle sistemi, komşuluk ilişkileri ve dinî yapılar bu sistemin temel taşlarını oluşturmuştur. Türkmenlerin yerleşik kültürü, Merv, Nisa ve Ürgenç gibi tarihi kentlerde gelişmiştir. Bu şehirlerde kervansaraylar, türbeler ve medreseler inşa edilmiştir. En dikkat çekici yapılardan biri Merv'deki Sultan Sancar Türbesi'dir.Mimari, tuğla ve çini süslemelerle zenginleştirilmiş, İslam öncesi geometrik motiflerle İslam sanatı harmanlanmıştır (Sinor, 1990: s. 245).

1.4.3. İnanç Sistemi ve Yazılı Kültürün Başlangıcı

Türkmenistan'ın toplumsal ve kültürel yapısı incelendiğinde, inanç sistemlerinin yalnızca bireysel bir ibadet alanı oluşturmadığı, aynı zamanda toplumsal düzenin şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlendiği görülür. İslam öncesi dönemde bu coğrafyada Şamanizm, Gök Tengri inancı, Zerdüştlük ve Maniheizm gibi farklı inanç biçimleri etkili olmuştur. Bu inançlar, doğayla uyumlu yaşam anlayışını destekleyen; kutsal varlıklara, ruhlar dünyasına ve kozmik düzenin sürekliliğine dayanan bir kozmolojiye işaret eder (Halaç, 1981: 49). Dolayısıyla dini pratikler, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde, doğaya karşı tutumda ve kültürel kimliğin oluşumunda önemli bir işlev üstlenmiştir. 8. yüzyıldan itibaren İslamiyet'in bölgeye girmesiyle birlikte Türkmen halkı kademeli olarak bu dini benimsemiş, özellikle Sünni-Hanefi mezhebi halk arasında baskın hale gelmiştir. İslam, yalnızca bir inanç sistemi değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın, hukuk düzeninin ve eğitim yapısının da temel taşıyıcısı olarak kabul edilmiştir. Camiler, medreseler ve türbeler yalnızca ibadet mekânları değil; bilgi ve kültür üretim merkezleri olarak işlev görmüştür. Böylece dini kurumlar hem manevi hem de sosyal yaşamın merkezine yerleşmiştir (Frank, 1995: 72). Bu süreçte yazının kullanımının artması da dini yapılarla doğrudan ilişkilidir. Medreseler, Arap alfabesiyle yazılmış dini metinlerin öğretildiği ilk kurumsal yapılar olarak ortaya çıkmış ve yazılı kültürün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kurumlarda Kur'an-ı Kerim'in okunması, hadislerin yorumlanması ve fıkıh kitaplarının öğrenilmesi etrafında gelişen eğitim, yalnızca dini bilgiyi değil aynı zamanda yazılı kültürün yaygınlaşmasını da sağlamıştır (Halaç, 1998: 201). Böylece Türkmen toplumunda sözlü gelenek, yazılı hale dönüşmeye başlamış; destanlar, atasözleri ve halk anlatıları, zamanla yazmalar ve dini belgeler halinde kayıt altına alınmıştır. Dini yapılar, yalnızca ibadet amacıyla değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, eğitim ve sosyal yardımlaşma işlevleriyle de dikkat çekmiştir. Özellikle Merv, Nisa, Ürgenç ve Amul gibi şehirlerde inşa edilen cami, medrese ve türbeler, dönemin mimari estetiğini ve dini anlayışını yansıtır. Bu yapılar arasında Sultan Sencer Türbesi, hem mimari boyutları hem de sembolik anlamıyla öne çıkmaktadır (Saray, 2002: 147). Bu tür yapılar, İslam'ın kabulüyle birlikte halkın

gündelik yaşamının merkezinde yer almış, toplumsal aidiyetin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Türkmen halkı arasında gelişen "halk İslamı" anlayışı, resmi öğretilerin yanı sıra yerel kültürden ve eski inanç sistemlerinden beslenen pratiklerle zenginleşmiştir. Duaların keçe bezlere işlenerek taşınması, evliya türbelerine ziyaret geleneği ya da İslami değerlerle harmanlanan geçiş ritüelleri bu durumun örneklerindendir (Babayar, 1974: 104). Böylece İslam inancı, yerel geleneklerle etkileşim içinde gelişmiş ve hem bireysel hem toplumsal aidiyetin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Türkmenistan'da inanç sistemi ve yazılı kültürün başlangıcı birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. İslamiyet'in kabulüyle birlikte dini yapılar, toplumsal yaşamın merkezine yerleşmiş; camiler, medreseler ve türbeler hem inanç dünyasının hem de yazılı kültürün taşıyıcıları haline gelmiştir. Bu gelişim, yalnızca bireysel dindarlığı değil, aynı zamanda kültürel kimliği, hukuku, eğitimi ve toplumsal hafızayı şekillendiren güçlü bir unsur olarak tarihsel sürekliliğini korumuştur.

1.4.4. Toplumsal Etkileşim Alanları ve Geleneksel Medya ve Basın

Türkmenistan'da modern anlamda medya ve basın yapılarından söz etmek mümkün olmasa da, toplumsal etkileşim ve kamusal bilgi paylaşımı işlevini üstlenen birçok geleneksel kanal aktif bir şekilde kullanılmıştır. Yazılı basının gelişmemiş olduğu bu dönemde, halk arasında haberleşme ve iletişim sözlü kültür aracılığıyla sağlanmakta; geleneksel toplumsal alanlar bu iletişimin merkezini oluşturmaktaydı (Saray, 2002: 132). Türkmen toplumunda başta cami avluları, pazar yerleri, kervansaraylar, panayır alanları, düğünler, cenazeler ve aşiret toplantıları olmak üzere birçok alan halkın bir araya geldiği, gündem oluşturduğu ve haberlerin paylaşıldığı dinamik sosyal alanlar olarak işlev görüyordu. Bu alanlarda hem bireyler arasında sözlü bilgi aktarımı yapılmakta hem de toplumsal meseleler üzerine görüş alışverişinde bulunulmaktaydı. Özellikle cuma hutbeleri veya dini törenler, halkın bilgiye erişiminde önemli bir rol üstleniyordu (Muradov, 2004: 91). Bu dönemde bagşı adı verilen halk ozanları, toplumun adeta sözcüsü niteliğindeydi. Hem eğlencelik hem de didaktik anlatılarla köy köy dolaşarak halkın güncel olaylardan haberdar olmasını sağlıyorlardı. Bagşılar, zamanla birer halk gazetecisi gibi görülmeye başlanmış, sözlü medya kanallarının taşıyıcıları haline gelmişlerdir (Halaç, 1998: 218). Aynı zamanda, kadınlar arasında da sözlü hikâye ve efsane aktarımı, özellikle ev içi buluşmalarda, geleneksel "fısıltı gazetesi" gibi işlemiş; haberler, duygular ve toplumsal kanaatler bu yollarla şekillenmiştir. Kısacası, SSCB öncesi Türkmenistan'da medya ve basın işlevleri, halkın kendi kültürel yapıları içerisinde oluşturduğu geleneksel iletişim araçları ve kamusal alanlar üzerinden yürütülmüş; yazılı basının yokluğuna rağmen toplumda güçlü bir bilgi dolaşımı ve etkileşim ağı kurulabilmiştir.

1.5. SSCB Dönemi

Türkmenistan, 1924 yılında Sovyetler Birliği'nin cumhuriyetlerinden biri olarak Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adıyla siyasi varlık kazandığında, köklü bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu yeni yapı, tarihsel olarak güçlü aşiret bağlarına dayanan Türkmen toplumunu, merkeziyetçi bir sisteme entegre etmeye yönelik ciddi ideolojik ve yapısal müdahaleleri beraberinde getirmiştir. Sovyet rejimi, Orta Asya'daki tüm cumhuriyetler gibi Türkmenistan'da da merkezi kontrolü sağlamak adına yerel siyasi kültürü yeniden biçimlendirmiştir. Bu durum yalnızca yönetim kademelerinde değil, halkın günlük yaşamına kadar uzanan geniş bir etkiler zincirini beraberinde getirmiştir. Sovyetler Birliği, Türkmen halkını daha önce hiç karşılaşmadıkları bir siyasal sistemle tanıştırmıştır. Monarşi, aşiret liderliği ve İslami geleneklerin belirleyici olduğu eski yapı, yerini proletarya diktatörlüğü temelinde yükselen Komünist ideolojiye bırakmıştır. Bu ideolojik geçiş, sadece bir siyasi değişim değil, aynı zamanda derin bir kimlik dönüşümünün de başlangıcıdır. Sovyet merkeziyetçiliği, Türkmen toplumunun kendi iç dinamiklerini neredeyse tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemiş ve bunu büyük ölçüde başarmıştır (Edgar, 2004: s. 33). Moskova'dan yönetilen ve her kademesi Komünist Parti denetiminde olan bu yeni siyasi yapı, yerel halkın yönetime katılımını ciddi biçimde sınırlamıştır. Türkmen siyasetçilerin çoğu ya Sovyet ideolojisi doğrultusunda eğitilmiş ya da dışarıdan atanmıştır. Bu durum, Türkmenistan'daki karar alma mekanizmalarının halkın iradesinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, Sovyetler Türkmen halkının tarihî liderlerini, dini önderlerini ve aşiret büyüklerini itibarsızlaştırarak onların toplumsal etkisini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Khalid, 2007: s. 122). 1920'li ve 1930'lu yıllarda, "sovyetleştirme" süreci kapsamında Türkmen aydınları üzerinde yoğun bir baskı kurulmuş; halkın geleneksel değerleri "gerici" ve "karşı devrimci" olarak etiketlenmiştir. Bu dönemde binlerce kişi "karşı devrimci" suçlamasıyla tutuklanmış, sürgün edilmiş ya da infaz edilmiştir. Böylelikle Türkmen toplumunun entelektüel damarları kurutulmuş, siyasal hafızası büyük ölçüde silinmiştir (Sabol, 1995: s. 76). Türkmenistan'da siyasi yapı, Sovyetler Birliği'nin diğer cumhuriyetlerinde olduğu gibi, "demokratik merkeziyetçilik" ilkesi üzerine kurulmuştur. Bu ilke, görünüşte yerel özyönetimi savunmakla birlikte, özünde tüm kararların Komünist Parti merkezinden onaylandığı katı bir merkeziyetçiliği ifade etmektedir. Yerel Sovyetler (sovyetler adı verilen halk meclisleri), şeklen seçimle oluşturulsa da, gerçekte bu organlar sadece merkezi otoritenin emirlerini uygulayan yapılar hâline gelmiştir (Suny, 1998: s. 215). Türkmenistan Komünist Partisi, doğrudan Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne (SBKP) bağlı olarak çalışmıştır. Parti üyeliği, devlet görevlerine atanmak ve sosyal statü kazanmak için temel bir ön koşul hâline getirilmiştir. Bu durum, toplumda tek tip bir ideolojik bağlılık oluşturmuş, farklı düşünceler ya bastırılmış ya da

sistem dışına itilmiştir. Özellikle Stalin döneminde, muhalif olduğu düşünülen her birey ya "halk düşmanı" ilan edilmiş ya da sistemden tamamen dışlanmıştır (Martin, 2001: s. 112). Türkmenistan'da uygulanan Sovyet ideolojik politikalarının önemli bir ayağı da "ulus inşası" sürecidir. Sovyetler, her cumhuriyette "ulusal kimlik" oluşturarak etnik grupları birbirinden ayırmış, ancak bu kimlikleri Sovyet kimliği altında eritmeyi hedeflemiştir. Türkmen kimliği bu dönemde devlet eliyle yeniden tanımlanmış; yeni tarih yazımı, yeni alfabe ve yeni eğitim sistemiyle halkın belleği silinmeye çalışılmıştır. Özellikle Türkmen tarihinin İslam öncesi ve laik yönleri ön plana çıkarılmış, dini ve geleneksel öğeler sistematik olarak dışlanmıştır (Landau & Kellner-Heinkele, 2001: s. 100). Kolektif tarım politikaları da siyasal yapının önemli bir parçasıdır. 1930'lu yıllardan itibaren zorla kolektivizasyon uygulamaları başlatılmış; özel mülkiyet kaldırılmış ve köylüler kolhoz ve sovhoz adı verilen kolektif çiftliklere zorla yerleştirilmiştir. Bu süreçte pek çok Türkmen ailesi topraklarından edilmiştir. Direnenler ise "sabotajcı" ve "karşı devrimci" olarak suçlanmış, sert cezalara maruz kalmıştır (Keller, 2001: s. 147). Bu uygulamalar yalnızca ekonomik bir dönüşüm değil, aynı zamanda toplum yapısının politik olarak yeniden dizayn edilmesiydi. Sovyet ideolojisinin diğer bir etkisi de, Türkmen toplumunun geleneksel yapısal kurumlarına yönelik yıkıcı müdahalelerde görülür. Aşiret bağları, Sovyet düzenine tehdit olarak görülmüş ve bu yapılar yasal olarak dağıtılmıştır. Aşiret liderleri ya sürgün edilmiş ya da etkisiz hâle getirilmiştir. Bu durum, toplumun kendi kendini örgütleme kapasitesini büyük ölçüde zayıflatmış, Sovyet devletinin birey üzerindeki etkisini artırmıştır (Atkin, 1993: s. 85). Siyasal yapının bir diğer görünümü, halk üzerinde kurulan gözetim ve denetim mekanizmalarında kendini göstermiştir. Gizli servisler, parti içi muhbirlik, toplumsal gözetleme ve halkın davranışlarını raporlama gibi sistemlerle toplum üzerindeki baskı mekanizmaları sürekli işler durumda tutulmuştur. Bu durum halkın ifade özgürlüğünü, inançlarını ve siyasi tercihlerini doğrudan baskı altına almıştır (Suny, 1998: s. 223). Özellikle 1936 Sovyet Anayasası'yla birlikte Türkmenistan'ın görünüşte "eşit haklara sahip bir Sovyet Cumhuriyeti" olduğu ilan edilse de, fiiliyatta bu cumhuriyetin yönetsel hiçbir bağımsızlığı bulunmamaktaydı. Tüm bakanlıklar, güvenlik kurumları ve eğitim sistemleri doğrudan Moskova'ya bağlıydı. Bu durum, Türkmen halkının siyasal özneliğini sürekli baskılayan bir yapı oluşturmuştur (Edgar, 2004: s. 49).

1.5.1. SSCB Döneminde Eğitim, Dil ve Alfabe Reformları

Türkmenistan, 20. yüzyılın başlarında Sovyetler Birliği'ne dâhil edildiğinde, ülkenin eğitim sistemi radikal bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşüm yalnızca okullarla sınırlı kalmamış, dil, alfabe, kültürel hafıza ve bireysel kimlik gibi alanlarda da geniş kapsamlı etkiler yaratmıştır. Sovyetler Birliği için eğitim, sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda sosyalist

insan inşasının temel aracıydı. Bu bağlamda Türkmenistan'da eğitim, rejimin ideolojik hedeflerini gerçekleştirme doğrultusunda biçimlendirilmiş; geleneksel eğitimin tüm izleri sistematik olarak silinmiştir (Edgar, 2004: s. 82). Sovyetler Birliği'nin Orta Asya'daki temel stratejilerinden biri, bölgede sosyalist ideolojiyi yerleştirecek sadık bireyler yetiştirmekti. Bu hedef doğrultusunda Türkmenistan'daki geleneksel eğitim kurumları olan medreseler, "gerici" olarak ilan edilip kapatılmış, mollaların verdiği dinî eğitimler yasaklanmıştır (Keller, 2001: s. 143). Yerine laik, materyalist ve devlet denetiminde yürütülen eğitim kurumları kurulmuştur. Eğitimde dinin yerini bilim, millî kimliğin yerini Sovyet yurttaşlığı almıştır. Sovyetler, halkların kendi dillerinde eğitim alabileceği bir yapı kurduklarını iddia etseler de, bu uygulamalar zamanla Rusça'nın üstün konuma taşınmasıyla çelişmiştir. Türkmen Türkçesi, eğitim dili olarak kısa süreliğine desteklenmiş; ancak 1938'den itibaren Rusça, eğitimin her kademesinde ağırlık kazanmıştır. Özellikle şehir merkezlerinde eğitim gören çocuklar için Rusça bilmek sosyal hareketlilik için zorunlu hale gelmiş; köylerdeki halk ise yerel dilde eğitime mahkûm edilerek kültürel açıdan izole edilmiştir (Landau & Kellner-Heinkele, 2001: s. 100). Alfabe reformları, Sovyet eğitim politikalarının Türkmen kültürü üzerindeki en keskin müdahalelerinden biri olmuştur. 1928 yılında Arap alfabesi kaldırılarak Latin alfabesi kabul edilmiş, 1940 yılında ise Kiril alfabesi zorunlu hale getirilmiştir. Bu değişiklikler, Sovyetlerin halkları geçmişlerinden koparma ve onları ortak bir ideolojik çerçeveye dâhil etme politikasının bir parçasıydı. Her alfabe değişikliği, önceki dönemde yazılmış eserleri okunamaz hale getirmiş, halkın yazılı kültürle olan bağı zayıflamıştır (Martin, 2001: s. 110). Yeni alfabelerle hazırlanan ders kitapları, Lenin, Stalin ve diğer Sovyet liderlerini idealize eden içeriklerle doluydu. İlkokuldan itibaren çocuklara sosyalist ahlâk, işçilerin kahramanlığı, komünal yaşamın erdemleri ve kapitalizmin kötülüğü öğretilmekteydi. Dinî semboller, inançlar ve geleneksel ahlâk değerleri ders kitaplarında "ilkel" ya da "geri" olarak tanımlanıyordu. Eğitim materyallerinde İslam'a dair hemen hiçbir olumlu ifade yer almamaktaydı (Suny, 1998: s. 246). Öğretmenler, bu ideolojik sistemin aktarıcısı olarak önemli bir rol üstlenmişlerdir. Her öğretmen Komünist Parti tarafından denetlenmiş, ders kitapları dışında anlatım yapmaları yasaklanmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin kişisel yaşamları da parti organları tarafından izlenmiş; ahlâki duruşları bile mesleklerini kaybetmelerine sebep olabilmiştir (Atkin, 1993: s. 90). Kırsal bölgelerde okullaşma oranı Sovyet öncesine göre artmış olsa da, bu süreçte ailelerin eğitime yaklaşımı karmaşık bir hâl almıştır. Özellikle kız çocuklarının eğitimi, toplumda tartışmalı bir meseleye dönüşmüş, devlet ailelere baskı uygulayarak çocuklarını okula göndermelerini sağlamıştır. Kadının eğitimi, Sovyetler tarafından modernleşmenin göstergesi olarak lanse edilmiş, ancak halk arasında bu reformlar kimliksel çatışmalara neden olmuştur (Kamp, 2006: s. 192). Türkmenistan'da yükseköğretim alanında ise teknik ve mühendislik

eğitimi öne çıkartılmış, beşeri bilimler sınırlı tutulmuştur. Moskova'nın hedefi, Orta Asya'daki üretim altyapısını destekleyecek mühendis ve teknisyen yetiştirmekti. Üniversitelerde ideolojik eğitim zorunlu olmuş; öğrenciler yalnızca uzmanlık alanlarında değil, Sovyet vatandaşlığı bilinci konusunda da sınavlara tabi tutulmuştur (Hiro, 2009: s. 430). Okuryazarlık oranı, 1920'lerde %10'un altındayken, 1950'lerde %85'e ulaşmıştır. Bu hızlı artış, Sovyetler'in başarı hanesine yazılmıştır; ancak bu artışın niteliksel boyutu tartışmalıdır. Çünkü bu süreçte bireyler sadece harfleri öğrenmekle kalmamış, ideolojik eğitimle biçimlendirilmişlerdir. Dolayısıyla "okuryazarlık", aynı zamanda Sovyetleşmenin de ölçütü haline gelmiştir (Khalid, 2007: s. 127). Sovyet döneminde ayrıca "siyasi eğitim" adı altında Komünist Parti'nin propagandasını yayan özel eğitim faaliyetleri düzenlenmiştir. Bu eğitimler, halkı partiye bağlı tutmak ve ideolojik anlamda sadık bireyler yetiştirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Köylerde halk evleri, şehirlerde ise kültür merkezleri aracılığıyla bu faaliyetler yürütülmüş; eğitimin yaygınlaşması kadar sistemin meşruiyetini sağlamak da hedeflenmiştir (Edgar, 2004: s. 97). 1980'lere gelindiğinde, Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka politikaları eğitimde kısmi bir serbestlik ortamı yaratmıştır. Bu dönemde bazı öğretmenler, yerel tarih ve edebiyat derslerinde geleneksel değerlere yer vermeye başlamış; ancak bu reformlar kısa sürede sonuç vermeden SSCB'nin dağılmasıyla birlikte son bulmuştur. Sovyet eğitim sisteminin kalıntıları ise bağımsız Türkmenistan'ın ilk yıllarında da etkisini sürdürmeye devam etmiştir (Suny, 1998: s. 252).

1.5.2. SSCB Dönemi Sanat, Kültür ve Edebiyat Politikaları

Türkmenistan'ın Sovyetler Birliği'ne katılımı, yalnızca siyasal ve ekonomik alanlarda değil, sanat, kültür ve edebiyat gibi kimliğin taşıyıcısı olan alanlarda da büyük kırılmalar yaratmıştır. Sovyet yönetimi, sanatı ve kültürü yalnızca estetik bir ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda ideolojik bir aygıt olarak görmüş ve bu doğrultuda kapsamlı politikalar üretmiştir. Bu süreçte, Türkmenistan'da sanat ve edebiyatın özgün, geleneksel yapısı dönüştürülmüş; yerine sosyalist gerçekçilik ilkesine dayalı, Sovyet ideolojisini besleyen bir sanat ve edebiyat anlayışı yerleştirilmiştir (Edgar, 2004: s. 112). 1920'li yıllardan itibaren Sovyet kültür politikalarının temel ilkesi, bireylerin kültürel dünyasını merkezden kontrol ederek "yeni Sovyet insanı" yaratmaktı. Bu amaçla, geleneksel Türkmen kültürünün "aşiretçi", "feodal" ve "gerici" unsurları ortadan kaldırılmaya çalışılmış, onun yerine kolektivist, laik, işçi sınıfını öven ve partiye sadık bir kültürel yapı kurulmuştur (Keller, 2001: s. 146). Sovyetler, kültürü statik bir miras olarak değil, sosyalist ideolojinin yaygınlaştırılmasında kullanılabilecek dinamik bir propaganda aracı olarak değerlendirmiştir. Sanat alanında, geleneksel Türkmen halı motifleri, el sanatları, müzik ve dans gibi unsurlar folklorize edilmiş, yani geleneksel biçimlerinden soyutlanarak Sovyet kimliğiyle uyumlu hale getirilmiştir. Örneğin, Türkmen

halılarındaki geleneksel simgeler ve üretim yöntemleri korunmuş gibi görünse de, bu halıların sergilendiği alanlar ve içerdiği temalar artık Sovyet kahramanlıklarını ve kolektif emeği yücelten anlatılarla bütünleştirilmiştir (Levin, 2006: s. 59). Bu bağlamda, kültürel gelenekler yaşamın doğal bir parçası olmaktan çıkartılıp ideolojik gösteriye dönüştürülmüştür. SSCB döneminde uygulanan en önemli sanatsal yöntemlerden biri olan sosyalist gerçekçilik akımı, Türkmenistan'da da tüm sanat dallarına hâkim kılınmıştır. Sosyalist gerçekçilik, sanatın amacını gerçeği değil, olması gerekeni — yani sosyalizmin idealini — yansıtmak olarak belirlemiştir. Türkmen ressamlar, heykeltıraşlar, yazarlar ve müzisyenler bu çizgiye uymak zorunda kalmış; bireysel yaratıcılığa ya da geleneksel anlatı biçimlerine yer verilmemiştir. Sovyet liderlerinin, kolhoz işçilerinin ve sanayi kahramanlarının resmedildiği tablolar, şiirlerdeki fabrikalaşma temaları, tiyatrolarda sahnelenen Lenin'i konu alan oyunlar bu anlayışın en görünür örnekleridir (Suny, 1998: s. 258). Türkmenistan'da tiyatro sanatı da bu süreçte ideolojik bir araç hâline gelmiştir. 1929'da açılan Türkmen Devlet Dramatik Tiyatrosu, başta klasik Türkmen hikâyelerini sahnelemeyi denese de kısa sürede repertuarını Stalin ve Lenin'in devrimci mücadelesini yücelten oyunlara çevirmiştir. Aynı dönemde opera ve bale gibi Avrupa kökenli sanat formları da Türkmenistan'da yaygınlaştırılmış, halktan kopuk olsa bile bu sanat dalları "modernleşmenin" bir parçası olarak sunulmuştur (Edgar, 2004: s. 118). Edebiyat alanında ise dönemin en belirgin özelliği, millî edebiyatın Sovyet ideolojisiyle bütünleştirilmesidir. Sovyet yetkilileri, Türkmen halkının sözlü geleneklerini "kurtarılması gereken halk edebiyatı" olarak yeniden tanımlamış ve onları ideolojik içeriklerle yeniden üretmiştir. Örneğin, destanlar ve halk hikâyeleri yeniden yazılarak içeriğine işçi sınıfı kahramanlığı, partiye sadakat ve bireysel çıkarların reddi gibi temalar eklenmiştir (Martin, 2001: s. 117). 1930'larda klasik Türkmen edebiyatı temsilcileri "burjuva milliyetçiliği" ile suçlanmış; bazı yazarlar tutuklanmış, bazı eserler ise yasaklanmıştır. Sovyet devleti, edebiyat üretimini teşvik etmek amacıyla yazarları devlet memuru statüsüne almış, yayınlanan eserleri devlet yayınevleri üzerinden denetim altında tutmuştur. Yazarlara maaş bağlanmış; bu durum ekonomik olarak sanatçılara bir güvence sağlasa da, bağımsız düşüncenin önünü kesmiştir. Özellikle genç yazarlar, ödül kazanmak ve eseri yayımlatabilmek için sosyalist gerçekçiliğe sadık kalmak zorunda bırakılmıştır (Khalid, 2007: s. 130). SSCB'nin Türkmen edebiyatına etkisi yalnızca içerik düzeyinde değil, aynı zamanda dil ve alfabe politikaları aracılığıyla da gerçekleşmiştir. Arap harflerinden Latin alfabesine, oradan da Kiril alfabesine geçiş süreci edebi üretimin kuşaklar arasında kopmasına neden olmuştur. Örneğin, 1930 öncesinde yazılmış şiir ve hikâyeler yeni nesiller tarafından okunamaz hale gelmiş; böylece geleneksel edebi birikimin aktarımı kesintiye uğramıştır (Landau & Kellner-Heinkele, 2001: s. 101). Ayrıca yeni alfabe ile yazılan eserlerde kullanılan kelime dağarcığı da sadeleştirilmiş, Arapça ve Farsça

kökenli kelimeler Sovyetlerce tasfiye edilmiştir. Müzik alanında da benzer bir dönüşüm yaşanmıştır. Dutar ve gijak gibi geleneksel Türkmen çalgıları, Sovyet orkestra düzenine adapte edilmiş, geleneksel makamlar modern çok sesli armonilerle değiştirilmiştir. Halk şarkılarının sözleri sosyalist içeriklerle yeniden yazılmış, müzik festival ve törenlerinde devlet propagandasına hizmet edecek biçimde kullanılmıştır (Levin, 2006: s. 61). Bu süreç, müziğin halk içindeki doğal dolaşımını sınırlamış, onu devletin ideolojik mekanizmasının bir parçası hâline getirmiştir. 1980'li yıllarda Gorbaçov'un reformlarıyla birlikte kültürel alanda kısmi bir gevşeme yaşanmıştır. Özellikle genç sanatçılar, eski Türkmen motiflerine ve temalarına dönüş çabası içine girmiş; halk edebiyatı yeniden incelenmeye başlanmıştır. Ancak bu kısa özgürlük dönemi, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte yeni bir belirsizlik sürecine evrilmiş; Türkmenistan bağımsızlığını kazandığında sanat ve kültür politikaları farklı bir ideolojik yapı içinde yeniden şekillenmiştir (Hiro, 2009: s. 437). SSCB döneminde Türkmenistan'daki sanat, kültür ve edebiyat politikaları, bireysel ve toplumsal kimliğin yeniden biçimlendirilmesinde kritik bir rol oynamıştır. Sovyet yönetimi, bu alanları yalnızca estetik ya da yaratıcı üretimin sahası olarak değil, doğrudan ideolojik yönlendirme aracı olarak görmüş ve sistemli bir şekilde dönüştürmüştür. Geleneksel Türkmen sanat ve edebiyatı ya folklorik unsurlara indirgenmiş ya da sosyalist değerlerle donatılmıştır. Bu süreç, kültürel belleğin kesintiye uğramasına, sanatçının öznel bakışının sınırlandırılmasına ve halk ile sanat arasında mesafe oluşmasına neden olmuştur. SSCB'nin kültür politikaları, Türkmenistan'da hâlâ etkisini sürdüren estetik ve düşünsel bir miras bırakmıştır.

1.5.3. Medya Kurumlarının Yapılanması

Türkmenistan'da Sovyet medyasının kurumsallaşması 1920'li yılların sonlarına doğru hız kazanmıştır. İlk aşamada, Rusça yayın yapan merkezî gazetelerin Türkmen versiyonları oluşturulmuş; ardından yerel dillerde de yayın yapabilecek yayın organları kurulmuştur. 1927 yılında yayın hayatına başlayan "Türkmenistan Sovyetleri" gazetesi, hem haber hem de ideolojik makaleler yayınlayan bir araç hâline gelmiştir. Gazetenin içeriği, çoğunlukla Moskova'dan gönderilen metinlerle belirlenmiş, yerel yazarlar ise bu içerikleri sadakatle yorumlamakla görevlendirilmiştir (Edgar, 2004: s. 107). Bu süreçte, gazetecilik mesleği de yeniden tanımlanmış, gazeteciler "partinin ideolojik savaşçıları" olarak görülmüştür. Bir gazeteci, yalnızca haber aktaran değil; okuyucuyu eğiten, bilinçlendiren ve yönlendiren bir aktör olarak işlev görmüştür. Medya çalışanları, Komünist Parti eğitimlerinden geçirilmiş, yayınladıkları içerikler sıkı bir sansür mekanizmasına tabi tutulmuştur. Bu yapı, medya özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırmış ve gazeteciliği bir tür "resmî bildiri yayma" işine indirgemiştir (Martin, 2001: s. 119).

1.5.4. SSCB'de Medya Politikalarının Toplumsal ve Kültürel Dönüşümdeki Rolü

Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan itibaren medya, yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı bir araç değil, aynı zamanda toplumun ideolojik dönüşümünde işlevsel bir unsur olarak tasarlanmıştır. Lenin'in "Pravda" gazetesi aracılığıyla başlattığı ideolojik iletişim, kısa sürede tüm Sovyet coğrafyasına yayılmıştır. Bu süreçte medya, devrimci bilincin taşıyıcısı ve sosyalist ahlakın biçimlendiricisi olarak planlanmış, Moskova merkezli politikaların Orta Asya toplumlarında uygulanmasına zemin oluşturmuştur (Suny, 1998: 232). Türkmenistan'ın 1924'te Sovyetler Birliği'ne katılmasıyla birlikte Moskova'nın medya anlayışı burada da egemen hale gelmiş, propaganda pratikleri bu coğrafyada test edilmiştir. Türkmenistan'daki medya yapısı sıkı denetim ve gözetim altında inşa edilmiştir. Basın, radyo ve televizyon yayınları, erken dönemlerden itibaren ideolojik mesajların taşıyıcısı haline getirilmiştir (Keller, 2001: 145). İçerikler, Sovyet yaşam tarzını öven, sosyalist değerleri meşrulaştıran ve Komünist Parti'nin otoritesini güçlendiren bir söylemle sunulmuştur. Bu noktada medya yalnızca bilgilendirme işleviyle kalmamış, toplumun düşünsel yönelimlerini biçimlendiren bir propaganda aracı haline gelmiştir. Özellikle kırsal bölgelerde okuryazarlığın düşük olması, radyo yayınlarını Sovyet ideolojisinin yaygınlaştırılmasında kritik bir araç kılmıştır. Televizyonun devreye girmesiyle propaganda görsel-işitsel boyutta çeşitlenmiş, sinema filmleri, belgeseller ve haber programlarıyla sosyalist ahlak halka empoze edilmiştir. Sovyet teknolojisinin üstünlüğü, işçi sınıfının fedakârlığı ve kolektif tarımın üretim verimliliği sürekli vurgulanmış, bu da kitlelerin sosyalist düzene bağlılıklarını pekiştirmeyi hedeflemiştir. Bunun yanında sansür mekanizmaları da devreye girmiş; bireysel ya da dini temalar, milliyetçi vurgular ve sistem eleştirileri engellenmiştir (Khalid, 2007: 131). Gazete manşetleri ve medya dilinde kullanılan kavramlar, halkın zihninde kalıcı ideolojik kodlar oluşturacak şekilde seçilmiştir. "Halk düşmanları", "sınıf bilinçsizleri" veya "kahraman işçi" gibi ifadeler, sistemin iç tehdit ve dış düşman algısını canlı tutarak halkın hem ideolojik bağlılığını hem de Parti'nin otoritesine duyduğu güveni pekiştirmiştir (Khalid, 2007: 126; Suny, 1998: 238). Ayrıca Nevruz gibi geleneksel bayramlar bile ideolojik bir içerikle yeniden düzenlenmiş, halkın gündelik yaşam ritüelleri Sovyet ideolojisinin bir parçası haline getirilmiştir (Edgar, 2004: 113). Türkmenistan'da yalnızca haber verme veya eğlendirme işlevi görmemiş, toplumsal hafızayı biçimlendiren, bireyleri ideolojik çerçeveye uyumlu hale getiren bir araç olarak işlev görmüştür. Bu yaklaşım, kültürel kimliği yeniden inşa etmeyi, halkın geleneksel hafızasını Sovyet ideolojisiyle harmanlamayı ve sosyalist değerleri kuşaktan kuşağa aktarmayı hedeflemiştir.

1.5.5. Sanatın Propaganda Aygıtına Dönüşümü ve Yansımaları

SSCB döneminde sanat, yalnızca estetik bir ifade alanı değil, ideolojik eğitimin aracı olarak konumlandırılmıştır. Özellikle Stalin döneminde geliştirilen "Sosyalist Gerçekçilik" anlayışı sanatçılardan yalnızca gerçeği değil, "devrimci gerçeği" yansıtmalarını talep etmiştir. Bu bağlamda sanat, sosyalizmin ışığında idealleştirilmiş imgeleri resmetmekle yükümlü kılınmış, sanatçılar ise yalnızca bireysel yaratıcılıklarını değil, Parti'nin belirlediği ideolojik hedefleri de taşıyıcı bir rol üstlenmiştir (Clark, 1981: 29). Türkmenistan'da sanatçılar, eserlerini galeri ya da bağımsız alanlarda değil, afişlerde, gazetelerde, duvar panolarında ve ders kitaplarında sergilemişlerdir. Bu durum, sanatın propaganda işlevini güçlendirmiş ve kolektif bir bilinç inşasını hedeflemiştir. Örneğin kolhoz işçileri, traktör süren kadınlar veya pamuk tarlasında çalışan gençler, sık sık afişlerde idealize edilmiş imgeler olarak halka sunulmuştur (Keller, 2001: 153). Bu temsil biçimleri, halkı Sovyet ideallerine yönlendirme ve sisteme bağlılıklarını pekiştirme işlevi görmüştür. Sanat eserlerinde kullanılan semboller de ideolojik bağlamda dönüştürülmüştür. Geleneksel Türkmen motifleri Sovyet yıldızı, çekiç-orak veya fabrika temalarıyla bütünleştirilmiş, böylece sanat eserleri yalnızca kültürel bir ifade biçimi olmaktan çıkmış, propaganda mesajı taşıyan araçlara dönüşmüştür (Martin, 2001: 123). Aynı zamanda tiyatro oyunları ve sinema filmleri doğrudan Komünist Parti'nin ideolojik çizgisine hizmet eden içeriklerle üretilmiş, Lenin ve Stalin'in hayatlarını veya işçi kahramanlarını anlatan eserler geniş kitlelere ulaştırılmıştır (Suny, 1998: 258; Hiro, 2009: 439). Bu süreçte sanatçılar yalnızca üretici değil, aynı zamanda ideolojik sadakatin göstergesi olarak konumlandırılmıştır. Basında çıkan övgüler veya eleştiriler, sanatçıların rejime bağlılıklarının derecesini ortaya koymuş; Parti ideolojisine uygun eserler üreten sanatçılar ödüllendirilmiş, eleştirel tavır sergileyenler ise sansürlenmiştir (Khalid, 2007: 131). Sinema salonları, devlet tiyatroları ve köylerde açılan kültür evleri bu propagandanın en önemli mekânları haline gelmiş, sanatın aydınlatıcı rolü "ideolojik bir görev" olarak tanımlanmıştır (Clark, 1981: 43). SSCB döneminde Türkmenistan'daki sanat, bağımsız bir üretim alanı olmaktan çıkmış; medya ile iç içe geçmiş bir propaganda aygıtı haline gelmiştir. Geleneksel sanat formları sosyalist ideolojiye hizmet edecek şekilde dönüştürülmüş, semboller ve imgeler aracılığıyla kitlelere sosyalist değerler aktarılmıştır. Bu süreç, yalnızca estetik alanı değil, aynı zamanda toplumsal hafızayı da dönüştürerek Sovyet ideolojisinin kültürel bir miras olarak uzun yıllar bölgede etkili olmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği döneminde Türkmenistan'daki medya, yalnızca bilgi sunan bir kurum değil, siyasal iktidarın uzantısı olarak işlev gören bir denetim ve gözetim aracına dönüşmüştür. Medya organları doğrudan devlet tarafından kurulmuş, yürütülmüş ve kontrol edilmiştir. Gazeteler, radyo programları ve daha sonra televizyon yayınları, tümüyle Komünist Parti'nin merkezî politikasına bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Bu yapı, medya-iktidar

ilişkisini bir denetim mekanizması hâline getirmiştir (Edgar, 2004: s. 114). Türkmenistan'daki medya yayınları, Moskova'dan gelen genel çizgiye sadık kalmakla yükümlüydü. Yerel medya çalışanları, yalnızca yerel haberleri değil, aynı zamanda Sovyet liderlerinin konuşmalarını, parti kongrelerinin kararlarını, beş yıllık kalkınma planlarını, sosyalist yarışmaları ve kahramanlık öykülerini halka aktarmakla görevliydiler. Medya içerikleri bu doğrultuda şekillendirilmiş, bireysel hikâyeler ancak kolektif başarılarla ilişkilendirildiğinde yer bulabilmiştir (Suny, 1998: s. 260). Medya aracılığıyla oluşturulan bu ideolojik çerçeve, gündelik yaşamın tüm alanlarına sızmıştır. Sabah radyo anonslarıyla gün başlar, iş yerlerinde gazeteler okunur, okul duvarlarında propaganda afişleri yer alır, akşamları devlet televizyonunda sosyalist başarı öyküleri yayınlanırdı. Bu durum, bireyin sürekli bir denetim ve yönlendirme altında yaşamasına neden olmuş, düşünsel çeşitlilik ve eleştirel refleksler bastırılmıştır (Keller, 2001: s. 147). Toplumsal alanın her kesimine nüfuz eden medya dili, bireylerin neyi düşünmeleri, nasıl konuşmaları ve neyi önemsemeleri gerektiğini tanımlamıştır. Sınıf mücadelesi, devrimci bilinç, işçi ahlâkı gibi kavramlar, medya tarafından sürekli tekrar edilerek zihinlerde yer edinmiştir. Ayrıca bireyin özel yaşamı ile kamusal yaşamı arasındaki sınırlar medya dili sayesinde bulanıklaştırılmış; bireyin inançları, alışkanlıkları ve hatta duygusal eğilimleri ideolojik söylemle biçimlendirilmiştir (Khalid, 2007: s. 135).

1.5.6. Ulusal Kimliğin Bastırılması ve Sanatın Kimliksizleşmesi

Sovyet medyasının en derin etkilerinden biri, Türkmen halkının tarihsel ve kültürel kimliğinin bastırılması yönündeki çabalarıdır. Medyada Türkmen ulusuna dair içerikler yalnızca Sovyet kardeşliği bağlamında işlenmiş, Türkmen kimliği "sosyalist bir ulusal tip" olarak yeniden tanımlanmıştır. Türkmen tarihinin İslami ve göçebe yönleri ya tamamen silinmiş ya da olumsuz şekilde sunulmuştur (Martin, 2001: s. 126). Sanat da bu süreçte etnik kimliği yansıtacak özgünlükten uzaklaştırılmıştır. Folklor unsurları "gösteri malzemesi"ne indirgenmiş, geleneksel kıyafetler ya da danslar yalnızca Sovyet törenlerinde sergilenen folklorik öğeler hâline getirilmiştir. Bu yönüyle sanat, Türkmen halkının tarihsel hafızasına değil, Sovyet estetiğine hizmet eden bir araç olarak kullanılmıştır (Levin, 2006: s. 62). SSCB döneminde Türkmenistan'da medya, propaganda ve sanat iç içe geçmiş, birbirini besleyen ve güçlendiren ideolojik aygıtlar hâline gelmiştir. Medya, yalnızca haber verme değil, aynı zamanda bireyi şekillendirme, kolektif kimlik oluşturma ve sistemin meşruiyetini yeniden üretme aracı olarak kullanılmıştır. Sanat ise bireyin yaratıcılığını ifade ettiği bir alan olmaktan çıkmış, sosyalist ideolojinin estetik temsilciliğine indirgenmiştir. Bu süreçte Türkmen halkının tarihî, kültürel ve toplumsal kimliği medya ve sanat yoluyla dönüştürülmüş; bireysel hafıza ile kamusal anlatı arasındaki bağ kopartılmıştır. Propaganda, yalnızca zihinsel değil, aynı zamanda

estetik ve kültürel bir düzen kurmuştur. Bugün Türkmenistan'daki medya ve sanat dünyasında hâlen hissedilen bazı refleksler, bu dönemin tarihsel mirasıyla doğrudan bağlantılıdır. Sovyet döneminde medya ve sanat üzerinden uygulanan bu ideolojik kuşatma, yalnızca baskı yoluyla değil, aynı zamanda eğitim, semboller, temsil ve ritüeller aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle SSCB dönemindeki medya ve sanat politikaları, sadece bir dönemsel baskı mekanizması değil, bir toplumsal mühendislik projesi olarak değerlendirilmelidir.

1.5.7. Dinî Yapı ve İnançların Bastırılması

Türkmenistan'da İslam inancı, 8. yüzyıldan itibaren bölgeye ulaşıp özellikle Hanefî mezhebi temelinde şekillenmiş ve yüzyıllar boyunca toplumsal düzenin en önemli dayanaklarından biri olmuştur (Atkin, 1993: 74). Medreseler, camiler, tekkeler ve mollalar yalnızca ibadet alanları değil; aynı zamanda eğitim, ahlak ve kültürel aktarım merkezleri olarak işlev görmüştür. Ancak 20. yüzyılın başında Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte bu geleneksel dini yapılar, sistematik ve ideolojik baskılarla karşı karşıya kalmıştır. SSCB'nin resmi ateizm politikası, dini kurumların ve inançların toplumsal hayattan tamamen silinmesini hedeflemiştir (Lenin, 1905). Lenin'in "din halkın afyonudur" söylemi doğrultusunda din, yalnızca bireysel bir inanç değil; aynı zamanda halkın zihnini bulandıran, sınıfsal ayrımları derinleştiren ve sosyalizmin gelişimini engelleyen bir unsur olarak görülmüştür. Bu çerçevede Orta Asya'da geniş kapsamlı uygulamalar hayata geçirilmiş; özellikle 1920'lerden itibaren dini liderler "gerici unsurlar" olarak tanımlanmış, medreseler kapatılmış, camiler ya yıkılmış ya da farklı amaçlarla kullanıma açılmıştır (Keller, 2001: 149). Din adamlarının halka öncülük etmesi engellenmiş, "Dinle Mücadele Dernekleri" gibi örgütlerle dini figürler aşağılanmış, mollalar tiyatral oyunlarda halkın gözünde küçük düşürülmüştür (Khalid, 2007: 137). 1930'lu yıllarda Stalin'in merkezileşmiş politikaları, baskıyı daha da yoğunlaştırmıştır. Binlerce cami kapatılmış, mollalar ya sürgüne gönderilmiş ya da ağır işkencelere maruz bırakılmıştır. Halk, ibadetlerini yalnızca gizli biçimde evlerde sürdürebilmiş; küçük mescitler bodrum katlarında ya da kırsal alanlarda ortaya çıkmıştır. Mevlitler, düğünler ve cenazeler dini öğretileri sürdürmenin araçları haline gelmiş; dini kimlik, kamusal görünürlüğünü kaybetmesine rağmen gündelik yaşamın "gizli direniş" alanlarında varlığını korumuştur (Atkin, 1993: 87). Sovyet baskısı yalnızca kurumsal alanda değil, bireysel düzeyde de dini hafızayı silmeyi hedeflemiştir. Medreseler kapatılmış, devlet okullarında "bilimsel eğitim" adı altında ateist müfredat uygulanmış, dinin toplumsal değerleri yerine evrim teorisi, materyalizm ve sosyalist ahlak yerleştirilmiştir (Martin, 2001: 121). Ramazan, Kurban Bayramı ve Kandil gibi dini günler resmî olarak anılmamış; bunların yerine spor karşılaşmaları, üretim yarışmaları ve parti etkinlikleri düzenlenerek dini takvimin unutulması sağlanmaya çalışılmıştır (Suny, 1998: 263).

Ayrıca Sovyet medyası, din karşıtı propagandanın en güçlü araçlarından biri olmuştur. Gazetelerde din karşıtı köşe yazıları yayımlanmış; mollalar karikatürize edilerek halkın gözünde "bilim dışı" figürler olarak sunulmuştur (Landau & Kellner-Heinkele, 2001: 96). Radyo programlarıyla ateizm propagandası yapılmış, cami avlularındaki vaazlar yerine devletin sosyalist ideolojisi aktarılmıştır. Kadınların da bu süreçte kamusal alanda geleneksel rollerinden koparılması hedeflenmiş; çarşaf ve peçe yasaklanarak kadınlar modernleşmenin sembolü haline getirilmiştir (Kamp, 2006: 204). SSCB döneminde dini yapıların bastırılması yalnızca camilerin kapatılması ya da din adamlarının susturulmasıyla sınırlı kalmamış; aynı zamanda halkın dini kimliğinin seküler bir yaşam tarzına dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Ancak bu baskılar, dini tamamen yok edememiş; aksine inancı bireysel ve gizli alanlara iterek "sessiz bir direniş" biçiminde varlığını sürdürmesine neden olmuştur. Bu durum, Türkmenistan halkının tarihsel hafızasında kalıcı izler bırakmıştır.

1.5.8. Bastırılmış İnançlar, Sessiz Hafıza ve Kalıcı Etkiler

SSCB döneminde dini inançların bastırılması, yalnızca ideolojik bir tercih değil; aynı zamanda halkın kimliği üzerinde kalıcı bir toplumsal travmaya dönüşmüştür. Sovyetler, dinin kamusal alanda görünürlüğünü ortadan kaldırarak, inancı özel yaşamın sınırlarına hapsetmiştir. İnsanlar inançlarını açıkça ifade edemez hale gelmiş; dine dair konuşmak dahi politik bir risk olarak görülmüştür (Keller, 2001: 149). Bu durum, halkın "sessiz Müslümanlık" biçiminde tanımlanabilecek bir dini yaşantı geliştirmesine yol açmıştır. Dini baskı, hafızanın aktarımını da derinden etkilemiştir. Eskiden nesilden nesile sözlü kültür aracılığıyla aktarılan dini kıssalar, menkıbeler ve ilahiler unutulmuş; onların yerine sosyalist masallar ve kahramanlık öyküleri konulmuştur (Martin, 2001: 128). Bu süreç, kültürel sürekliliği zedelemiş ve dini hafızanın sekülerleşmesine neden olmuştur. Ancak halk, tüm bu baskılara rağmen dini pratiklerini gizli biçimde sürdürmüştür. Ramazan ayında oruç tutmak, Kurban Bayramı'nda gizlice kurban kesmek ya da cenazelerde dua etmek, bu sessiz hafızanın direniş biçimleri olmuştur (Edgar, 2004: 134). Sovyet baskısı, kuşaklar arasında da önemli kopukluklar yaratmıştır. 1940-1980 arasında yetişen nesiller, dini eğitimden mahrum kalmış; bu nedenle 1991'de bağımsızlık ilan edildiğinde dini bilgilerde ciddi boşluklar oluşmuştur (Kamp, 2006: 204). Camilerin açılması, Kur'an kurslarının kurulması ve dini yayınlara izin verilmesiyle din kamusal alanda yeniden görünür hale gelse de, halkın dinle ilişkisi artık temkinli ve kontrollü olmuştur (Hiro, 2009: 445). Dini inanç, bir yandan kamusal görünürlüğe kavuşurken diğer yandan hâlâ "kontrollü" yaşanan bir değer olmaya devam etmiştir. Bu bastırılmış hafıza, sadece dini pratiklerde değil, ahlaki değerlerde de kendini göstermiştir. Eskiden dinin şekillendirdiği ahlaki kodlar –örneğin kul hakkı yememek, sabırlı olmak– yerini devletin seküler ahlak anlayışına bırakmıştır. Ancak

bu seküler ahlak, halkın zihninde yeterince kök salamamış; ahlaki boşluklar oluşturmuştur (Hadid, 2007: 142). Bu durum, bağımsızlık sonrası toplumda değerler düzeyinde karmaşa yaratmış ve dini yeniden keşfetme sürecini hızlandırmıştır. Sovyet baskısının bir diğer kalıcı etkisi, dinin psikolojik boyutunda görülmektedir. İnancın bastırılması, yalnızca politik bir mesele değil, aynı zamanda bireylerin kimlik algısında travmatik bir kopuş yaratmıştır. Halk, dinini gizlice yaşarken aynı zamanda korku kültürü içinde hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle din, kamusal alanda görünür hale gelse bile, halkın hafızasında hep "tehlikeli bir alan" olarak varlığını sürdürmüştür (Suny, 1998: 267). Bugün Türkmenistan'da dini yapılar yeniden görünür olsa da, Sovyet döneminin bıraktığı kültürel ve zihinsel izler toplumun dinle kurduğu ilişkiyi hâlâ şekillendirmektedir. İnanç, hem kamusal bir görünürlük kazanmış hem de "kontrollü yaşanan" bir değer olarak varlığını sürdürmüştür. Bu ikili durum, bastırılmış inançların kalıcı etkisini göstermekte; halkın hafızasında sessiz ama derin bir direnç biçimi olarak yaşamaya devam etmektedir.

1.6. Bağımsızlık Sonrası

Türkmenistan, 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra kültürel reformları ulusal kimlik inşasının merkezine yerleştirmiştir. Sovyetler Birliği döneminde kolektif ideoloji çerçevesinde şekillenen kültürel alan, bağımsızlık sonrası dönemde yeniden düzenlenmiş ve "yerli-milli" değerler doğrultusunda yeni bir yön kazanmıştır. Bu süreçte, kültür yalnızca bir toplumsal ifade biçimi değil, aynı zamanda devletin ulusal birlik ve dayanışmayı güçlendiren temel unsurlarından biri olmuştur (Khalid, 2007: 59). Bağımsızlığın ardından gerçekleştirilen ilk adımlar arasında, toplumsal belleğin yeniden yapılandırılması dikkat çekmektedir. Şehir meydanlarına Türkmen kahramanlarının heykellerinin dikilmesi, sokak ve yer adlarının değiştirilmesi, milli bayramların ihdası bu dönemin önemli gelişmelerindendir (Horák, 2014: 425). Böylece toplumsal hafıza, tarihsel kimlik ile modern dönemin ihtiyaçları arasında yeni bir bağ kurmuştur. Dil politikaları da reformların merkezinde yer almıştır. 1992 Anayasası ile Türkmen dili resmi dil olarak kabul edilmiş, kamu kurumları ve medyada kullanımı teşvik edilmiştir. Sovyet döneminde ağırlıklı olarak kullanılan Rusçanın yerine Türkmen dilinin yaygınlaştırılması, bağımsızlığın sembollerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Balcı, 2018: 125). Bu adım, yalnızca dilsel bir değişim değil, aynı zamanda kimliğin temel taşı olarak görülmüştür. Kültürel reformlar giyim kuşam ve gündelik yaşam pratiklerinde de yansımalarını bulmuştur. Devlet, geleneksel Türkmen kıyafetlerinin kullanımını desteklemiş, milli motiflerin yeniden üretilmesini teşvik etmiştir. Düğünler, bayramlar ve toplumsal kutlamalar bu doğrultuda geleneksel değerler çerçevesinde zenginleştirilmiştir. Bu uygulamalar, görsel kimliğin ulusal bir sembol haline gelmesine katkı sağlamıştır (Kamp, 2006: 88). Sanat ve

edebiyat da bu dönemde yeniden canlandırılmış alanlardan biridir. Tiyatro oyunları, müzik etkinlikleri, folklor gösterileri ve şiir dinletileri, kültürel üretimin önemli örneklerini oluşturmuştur. Özellikle geleneksel müzik aletleri, bağımsızlık sonrası dönemde konservatuvarlarda öğretilerek genç kuşaklara aktarılmıştır (Olcott, 2012: 132). Bu çalışmalar, kültürel mirasın sürekliliğini güvence altına almış ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Mimari de kimlik inşasında özel bir yere sahiptir. Başkent Aşkabat başta olmak üzere birçok şehirde inşa edilen kamu binaları, Türkmen kimliğinin görsel sembollerini yansıtan yapılar olarak tasarlanmıştır. Selçuklu ve İslam mimarisinden esinlenen bu yapılar, hem modernleşmenin hem de tarihsel sürekliliğin göstergeleri olmuştur (Horák, 2014: 428). Böylece mimari, ulusal kimliği somutlaştıran bir alan haline gelmiştir. Bu dönemde kültürel reformların bir diğer önemli unsuru, eğitim alanında yapılan düzenlemelerdir. Okullarda tarih, edebiyat ve kültür derslerinde Türkmen kahramanlarına, halk şairlerine ve geleneksel değerlere daha fazla yer verilmiştir. Ayrıca alfabe reformu ile Latin harflerinin kabul edilmesi, yalnızca teknik bir değişiklik değil, aynı zamanda genç kuşakların kültürel yenilenmesini hedefleyen bir adım olmuştur (Khalid, 2007: 65). Kültürel reformlar Türkmenistan'ın bağımsızlık sonrası kimlik inşasında merkezi bir rol oynamıştır. Dil, sanat, mimari ve eğitim gibi alanlarda yapılan düzenlemeler, toplumsal birlik duygusunu güçlendirmiş; geleneksel değerlerle modern unsurları bir araya getiren yeni bir kimlik anlayışı ortaya çıkarmıştır. Bu süreç, ulusal kimliğin sağlam bir temele oturtulmasına katkıda bulunmuştur.

1.6.1. Geleneksel Unsurların Yeniden Yorumlanması

Bağımsızlık sonrası Türkmenistan'da kültürel reformların en dikkat çekici yönlerinden biri, geleneksel unsurların yeniden yorumlanmasıdır. Sovyet dönemi boyunca kısıtlanan ya da folklorik biçimlere indirgenen birçok kültürel değer, bu dönemde ulusal kimliğin temel göstergeleri olarak yeniden ön plana çıkarılmıştır (Khalid, 2007: 61). Bu yeniden yorumlama, yalnızca geçmişin canlandırılması değil, aynı zamanda modern toplum yapısıyla uyumlu yeni bir kültürel düzenin oluşturulmasını hedeflemiştir. Geleneksel kıyafetler, özellikle kadın giyimi, Türkmen kimliğinin görsel sembolü haline gelmiştir. İşlemeli elbiseler, başörtüsü biçimleri ve el yapımı süslemeler, resmi törenlerde ve kültürel etkinliklerde teşvik edilmiştir. Böylece ulusal kimlik, günlük yaşamda somutlaştırılmış ve toplumsal hafızada canlı tutulmuştur (Kamp, 2006: 89). Yemek kültürü de yeniden yorumlamanın önemli bir parçası olmuştur. Türkmen mutfağına özgü yemekler, devlet tarafından düzenlenen kültürel festivallerde halka sunulmuş, toplumsal birlik ve kimlik duygusunun pekişmesine katkı sağlamıştır. Pişi, dograma ve çorba gibi yemekler, yalnızca beslenme alışkanlıkları değil, aynı zamanda kimlik inşasında bir sembol haline getirilmiştir (Balcı, 2018: 129). Müzik ve folklor

da bu süreçte yeniden canlandırılmıştır. Özellikle dutar ve gidjak gibi geleneksel müzik aletleri, konservatuvarlarda öğretilmiş ve milli bayramlarda icra edilmiştir. Halk oyunları ve maniler, ulusal kimliğin kültürel hafızadaki yansımalarını güçlendirmiştir. Bu faaliyetler, halkın geçmişle bağlarını korurken aynı zamanda gelecek kuşaklara kültürel değerlerin aktarılmasını sağlamıştır (Olcott, 2012: 132). Mimari alanda da geleneksel unsurlar yeni yorumlarla birleşmiştir. Aşkabat'ta ve diğer şehirlerde inşa edilen kamu binaları, Selçuklu ve İslam mimarisinden esinlenmiş; mermerle kaplanan yapılar hem modernliğin hem de tarihsel devamlılığın simgesi olmuştur (Horák, 2014: 428). Bu uygulamalar, ulusal kimliğin şehir planlaması ve mimari üzerinden görünür hale getirilmesini sağlamıştır. Geleneksel anlatılar ve folklorik öğeler de yeniden değerlendirilmiştir. Halk masalları, destanlar ve Türkmen şairlerinin eserleri, televizyon programları ve okul müfredatlarında yer bulmuştur. Böylece sözlü kültürün hafızadaki yeri güçlendirilmiş ve gelecek kuşaklara aktarımı güvence altına alınmıştır (Yemelianova, 2014: 93). Geleneksel unsurların yeniden yorumlanması, Türkmenistan'ın bağımsızlık sonrası kültürel kimlik inşasında merkezi bir unsur olmuştur. Giyimden mutfağa, müzikten mimariye kadar geniş bir yelpazede yeniden canlandırılan değerler, halkın kolektif hafızasında köklü bir yer edinmiş; ulusal kimliğin modern koşullarda güçlü bir şekilde yaşatılmasına katkı sağlamıştır.

1.6.2. Sanatın Yeniden Yapılanması ve Edebiyatın Yeniden Doğuşu

Bağımsızlık sonrasında Türkmenistan'da sanat ve edebiyat, yalnızca estetik üretim alanları değil; aynı zamanda ulusal kimliğin görünür kılınmasında temel dayanaklar olarak ele alınmıştır. Devletin kültürel vizyonu doğrultusunda kurumlar yeniden yapılandırılmış, eğitim içerikleri güncellenmiş ve kültürel mirasın çağdaş anlatımlarla buluşacağı bir zemin oluşturulmuştur (Khalid, 2007: 59). Böylece hem geleneksel değerler korunmuş hem de modern ifade biçimleriyle uyumlu bir kültür haritası ortaya çıkmıştır. Sanatta yeniden yapılanmanın merkezinde kurumların güçlendirilmesi yer alır. Sanat okulları ve konservatuvarlar programlarını ulusal tarih, mitoloji ve estetik üzerinde yoğunlaştırmış; genç sanatçılara Türkmen kültürünün simgelerini çağdaş tekniklerle yorumlama imkânı sunmuştur (Olcott, 2012: 136). Resim ve heykel alanlarında geleneksel motiflerin öne çıkması, görsel dilde ortak bir bellek kurulmasına katkı sağlamıştır. Özellikle halı sanatı, minyatür yaklaşımıyla üretilen kompozisyonlar ve el dokuması temsiller; renk paletleri, desen ve semboller aracılığıyla "Türkmen üslubu"nu görünür kılmıştır (Khalid, 2007: 66; Horák, 2014: 430). Bu yaklaşım, müzeler ve sergilerde düzenli olarak takip edilmiş; kültür merkezlerinde tematik sergilerle desteklenmiştir. Kamu mekânlarında yer alan anıtlar ve heykeller de sanatın ulusal kimlik oluşturmadaki rolünü pekiştirmiştir. Tarihsel kahramanları ve kültürel figürleri konu alan

eserler, şehir siluetlerine yerleşerek geçmiş ile bugün arasında sürekli bir hat kurmuştur (Balcı, 2018: 131). Tiyatro ve sahne sanatlarında ise ulusal destanlar, kahramanlık anlatıları ve tarih sahneleri öne çıkmış; "Gorkut Ata" ve "Göroğly" gibi figürler üzerinden sahnelemelerle toplumsal hafızanın ortak imgeleri yeniden yorumlanmıştır (Yemelianova, 2014: 100). Halk dansları ve müzikli gösteriler, bu çizgiyi tamamlayan etkinlikler olarak düzenli bir takvim içerisinde sürdürülmüştür. Geleneksel el sanatlarının konumu, sanatsal ekosistemin bir başka güçlü ayağını oluşturur. Halı dokumacılığı, takı ve işlemecilik ile ahşap-deri işçiliği gibi alanlar, usta-çırak eğitimi ve akademik programlarla desteklenmiştir. Halı motiflerinin anlam dünyası üzerine yapılan eğitimler, görsel kimliğin dilini yeni kuşaklara aktarmayı hedeflemiştir (Fierman, 2005: 425). Ulusal festivaller ve tematik haftalar bu üretimi görünür kılan platformlar olarak önem kazanmış; yerel atölyeler, kültür merkezleri ve fuarlar aracılığıyla dolaşıma girmiştir (Peyrouse, 2012: 97). Edebiyat cephesinde "yeniden doğuş"un odağında tarihsel hafızanın güncellenmesi vardır. Klasik Türkmen şairlerinin eserleri yeni edisyonlarla yayımlanmış, okullarda okutulmuş ve geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Başta Mahtumkulu Firaki olmak üzere geleneksel şiirin birikimi, birlik, adalet ve ahlak gibi temalarla çağdaş okurla buluşturulmuştur (Khalid, 2007: 58; Peyrouse, 2012: 99). Bu çerçevede ulusal destanlara, Oğuz Kağan anlatılarına ve Selçuklu mirasına gönderme yapan edebi eserler, modern kurgu teknikleriyle harmanlanarak yeniden üretilmiştir (Horák, 2014: 431). Böylelikle edebiyat, hem tarihî sürekliliği güçlendiren hem de modern yazınla ortak bir dil kuran bir kanal hâline gelmiştir. 1990'lar ve 2000'lerde roman, biyografik anlatı ve halk anlatılarından beslenen türler öne çıkmıştır. Ülkenin kültürel vizyonunu yansıtan metinler, okul ve kütüphane programlarında yer bulmuş; edebi üretim, toplumun ortak değerlerini görünür kılan bir çerçevede desteklenmiştir (Fierman, 2005: 425). Bu bağlamda rehber niteliğinde kabul edilen seçkin metinler, ders kitaplarında atıf kaynakları olarak kullanılmış; sanat eserlerinde ve kültürel etkinliklerde ilham verici bir referans işlevi üstlenmiştir (Olcott, 2012: 138). Kadın yazarların görünürlüğü de artmış; aile, toplumsal roller ve modernleşmeyle gelen dönüşümleri işleyen eserler edebiyata zengin bir çeşitlilik kazandırmıştır (Kamp, 2006: 95). Edebî üretimin güncel mecralarla buluşması, bu "yeniden doğuş"u zamana yayılan bir sürekliliğe taşımıştır. Genç kuşak yazarlar için internet, bloglar ve dijital yayıncılık yeni imkânlar sunmuş; okurla buluşma kanalları çeşitlenmiştir (Yemelianova, 2014: 102). Böylece klasik yayınevleriyle birlikte çevrimiçi platformlar da edebiyatın dolaşım ağının bir parçası hâline gelmiş, türler arası etkileşim güçlenmiştir. Dergiler, antolojiler ve edebiyat günleri; şiirden hikâyeye, denemeden çocuk edebiyatına uzanan geniş bir seçkiyi düzenli aralıklarla okura sunmuştur. Sanat ve edebiyatın birlikte ilerleyen bu çizgisi, şehir planlaması ve mimariyle de desteklenmiştir. Aşkabat ve diğer merkezlerde inşa edilen kültür yapıları, sergi salonları ve kütüphaneler;

mermer kaplamalar, geniş meydanlar ve anıtsal ölçekli düzenlemelerle ulusal estetiğin mekânsal karşılığını oluşturmuştur (Horák, 2014: 428). Bu yapılar, konserlerden kitap tanıtımlarına kadar çok sayıda etkinliğe ev sahipliği yaparak kültürel hayatın sürekli ve görünür kılınmasına hizmet etmiştir (Balcı, 2018: 119). Türkmenistan'da sanatın yeniden yapılanması ile edebiyatın yeniden doğuşu aynı hedefe yönelen iki güçlü damarı temsil eder: kültürel mirası koruyarak modern zamanlara uygun bir ifade dili kurmak. Kurumsal güçlendirme, eğitim ve yayıncılık altyapısının genişletilmesi, geleneksel motiflerin çağdaş yorumlarla buluşturulması ve yeni mecraların değerlendirilmesi; bu hedefin başlıca araçları olmuştur (Khalid, 2007: 59; Olcott, 2012: 136). Böylelikle sanat ve edebiyat, toplumsal birikimi görünür kılan, ortak kimliği pekiştiren ve gelecek kuşaklara aktaran bir bütünlük içerisinde konumlanmıştır.

1.6.3. Sinema ve Görsel Sanatlarda Yeni Yönelimler

Türkmenistan'da sinema ve görsel sanatlar, bağımsızlığın ardından yalnızca sanatsal üretim alanları olarak değil; aynı zamanda ulusal kimliğin yeniden inşasında stratejik önem taşıyan kültürel sahalar haline gelmiştir. Bu alanlar, geçmişin yeniden yorumlanması, ulusal değerlerin pekiştirilmesi ve toplumsal belleğin korunması amacıyla yoğun biçimde kullanılmıştır (Khalid, 2007: 74). Sinema, görsel hafızanın yapılandırılmasında ve toplumsal değerlerin geniş kitlelere ulaştırılmasında etkin bir araç olmuş; film yapımları tarihî olayları, kahramanlık hikâyelerini ve ulusal liderleri konu ederek kolektif hafızanın şekillenmesine katkı sağlamıştır. Devlet destekli sinema politikaları, bağımsızlık sonrası dönemin en belirgin adımlarından biri olmuştur. Bu çerçevede Türkmenistan Devlet Sinema Komitesi, bilinen adıyla Türkmenfilm yeniden yapılandırılmış; hem teknik açıdan modernize edilmiş hem de içerik bakımından yeni yönelimler kazanmıştır (Fierman, 2005: 428). 1990'lı yıllardan itibaren çekilen filmler, Türkmen tarihinin destansı anlatılarını ve toplumsal değerlerini konu edinmiş; kültürel mirasın sinema aracılığıyla korunmasına katkı sunmuştur. Örneğin Oğuzların İzinden ve Gorogly Destanı gibi yapımlar, halkın tarihsel hafızasını pekiştiren örnekler arasında yer almıştır (Horák, 2014: 434). Sinema üretimleri yalnızca sinema salonlarında değil, aynı zamanda devlet televizyonlarında ve ulusal kültürel festivallerde de geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Bu yönüyle sinema, toplumsal belleği canlı tutan ve kuşaklar arasında değer aktarımını sağlayan bir araç olmuştur. Türkmenfilm'in üretimleri; kostüm tasarımlarından müzik seçimlerine, sahne dekorlarından görsel efektlere kadar pek çok unsurda geleneksel motifleri yaşatmaya özen göstermiştir. Böylelikle modern sinema teknikleri ile kültürel değerler bir arada harmanlanmıştır (Peyrouse, 2012: 103). 2000'li yıllarda dijitalleşme sürecinin hızlanmasıyla sinema yapım tekniklerinde yeni bir döneme girilmiştir. Gelişen dijital teknolojiler sayesinde düşük bütçeli kısa metrajlı filmler daha kolay üretilmeye başlanmış, genç

sinemacılar bu sayede daha görünür hale gelmiştir. Yeni kuşak yapımcılar, kimlik, gençlik, kadınlık ve toplumsal dönüşüm gibi modern temalara yönelmiş; bu üretimler çoğunlukla uluslararası festivallerde ve çevrimiçi platformlarda izleyiciyle buluşmuştur (Yemelianova, 2014: 107). Böylece sinema, yalnızca tarihî konulara değil, çağdaş meseleleri de ele alan bir alan olarak gelişimini sürdürmüştür. Görsel sanatlarda da benzer bir dönüşüm gözlemlenmiştir. Resim, heykel, fotoğrafçılık ve grafik tasarım alanlarında üretilen eserlerde Türkmen halı desenleri, geleneksel takı motifleri ve efsanevi figürler sıkça işlenmiştir. Bu üretimler hem kültürel mirasın korunmasına hem de modern sanat anlayışına uyarlanmasına katkı sağlamıştır. Özellikle heykel ve resim sanatında kullanılan renk paletleri ve semboller, ulusal kimliğin görsel kodlarını yeni kuşaklara aktarmanın bir aracı olmuştur (Olcott, 2012: 136). Uluslararası kültürel tanıtım faaliyetlerinde de sinema ve görsel sanatlar önemli bir rol üstlenmiştir. Yurt dışında düzenlenen kültür haftaları, film günleri ve sanat festivalleri, Türkmenistan'ın tarihî ve kültürel zenginliğini temsil eden bir platform haline gelmiştir. Bu etkinlikler, hem ülkenin diplomatik ilişkilerinde kültürel bir köprü işlevi görmüş hem de ulusal imajın güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur (Horák, 2014: 428). Türkmenistan'da sinema ve görsel sanatlar bağımsızlık sonrası dönemde kültürel kimliğin korunması, güçlendirilmesi ve geleceğe aktarılması açısından stratejik bir işlev kazanmıştır. Devlet destekli yapımlar ulusal belleği pekiştirirken, dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni kuşak sinemacılar modern temaları gündeme taşımış; böylece gelenek ile modernlik arasında dengeli bir bütünlük sağlanmıştır. Sinema ve görsel sanatlar, hem kültürel mirası yaşatan hem de modern toplumun ifade biçimlerini zenginleştiren bir alan olarak Türkmen kimliğinin güçlü bir yansıması haline gelmiştir.

1.6.4. Medya Politikaları

Türkmenistan'da bağımsızlık sonrasında medya, yalnızca bir iletişim ve bilgi aktarım aracı olarak değil, aynı zamanda ulusal kimliğin güçlendirilmesi, toplumsal birliğin desteklenmesi ve kültürel mirasın korunması için stratejik bir alan olarak ele alınmıştır. 1990'lı yıllarda anayasal düzenlemelerle birlikte ifade özgürlüğü tanınmış olsa da medya faaliyetleri devletin belirlediği kurumsal çerçeve doğrultusunda şekillenmiştir. Televizyon, radyo ve yazılı basın organları, doğrudan devlet kurumlarının gözetiminde faaliyet göstermiştir (Fierman, 2005: 430). Bu süreçte medya, yalnızca haber ileten bir araç olmaktan çıkmış, aynı zamanda toplumun kültürel değerlerinin düzenli olarak aktarıldığı bir kanal hâline gelmiştir (Khalid, 2007: 78). Bağımsızlıktan sonra Türkmenistan Devlet Yayın Kurumu (Türkmen Televiziyeni), ülkenin tek ulusal televizyon yayıncısı olarak konumlanmış ve medya politikaları devletin belirlediği yayın vizyonu çerçevesinde faaliyet göstermeye devam etmiştir. Yayın içerikleri,

tarihsel hafızayı canlandıran programlar, kültürel kutlamalar, liderlik söylemleri ve toplumsal değerleri öne çıkaran yapımlarla şekillendirilmiştir (Peyrouse, 2012: 104). Bu durum, medyanın yalnızca haber kaynağı değil, aynı zamanda ulusal birlik ve aidiyet duygusunun pekiştirilmesine hizmet eden bir alan olmasına imkân tanımıştır. Haber bültenlerinde ve özel yayınlarda tarihî şahsiyetlerin hatırasını yaşatan içerikler, milli bayramlara ilişkin programlar ve kültürel etkinlikler sıklıkla işlenmiştir. Böylece medya, kültürel belleğin canlı tutulmasına katkı sağlayan bir araç rolünü üstlenmiştir (Yemelianova, 2014: 110). 1990'lı yıllarda uygulanan yayın politikaları, toplumun birlik ve dayanışma duygusunu destekleyen bir anlayışla yürütülmüştür. Bu bağlamda televizyon ve radyo programları, halkın gündelik yaşamında kültürel ve toplumsal bütünlüğü öne çıkaran içeriklerle zenginleştirilmiştir. Eğitim, aile değerleri, geleneksel sanatların korunması, tarımsal yaşamın güzellikleri ve halk edebiyatı, medya yayınlarının ana temaları arasında yer almıştır (Khalid, 2007: 74). Böylece medya, yalnızca bilgi aktaran bir mecra değil, aynı zamanda eğitici ve kültürel yönleriyle toplumsal hafızayı besleyen bir unsur olmuştur. 2000'li yıllardan itibaren iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerle birlikte Türkmenistan'da medya alanında dijitalleşme süreci başlamıştır. Resmî internet sitelerinin modernleştirilmesi, mobil uygulamaların geliştirilmesi vatandaşların bilgilere daha hızlı ve kolay erişmesini sağlamıştır (Khalid, 2007: 80). Dijitalleşme, medya için yeni fırsatlar yaratmış; sosyal, kültürel ve ekonomik içeriklerin daha geniş kitlelere ulaştırılmasına imkân tanımıştır. Özellikle sosyal medya platformları, resmi bilgilendirme çalışmalarıyla birlikte kültürel etkinliklerin tanıtımında önemli bir araç haline gelmiştir (Yemelianova, 2014: 107). Bu dönemde medya, yalnızca geleneksel yayıncılık kanallarıyla sınırlı kalmamış; dijital ortamların sunduğu imkânlarla daha etkileşimli bir yapıya kavuşmuştur. Eğitim, sağlık, spor, kültür ve sanat gibi farklı alanlarda üretilen içerikler, dijital platformlarda düzenli olarak paylaşılmıştır. Bu durum, hem devletin bilgilendirme görevini yerine getirmesini kolaylaştırmış hem de vatandaşların toplumsal konularda güncel bilgiye erişimini artırmıştır (Peyrouse, 2012: 104). Türkmenistan'da medya politikaları, ulusal kimliğin korunması, kültürel mirasın yaşatılması ve toplumsal birlik duygusunun güçlendirilmesi açısından stratejik bir rol oynamıştır. Televizyon ve radyo yayınlarında milli değerlerin, geleneksel motiflerin ve tarihsel anlatıların düzenli olarak yer bulması, kültürel sürekliliğin görsel-işitsel hafızaya aktarılmasına imkân tanımıştır (Fierman, 2005: 430). Aynı zamanda medya, ulusal imajın uluslararası düzeyde tanıtımına da katkı sunmuş; festival ve kültürel etkinliklerin dış dünyaya yansıtılmasında önemli bir temsil aracı olmuştur. Geleneksel medya araçlarının modern teknolojilerle desteklenmesi, Türkmenistan'da iletişim alanında bütüncül bir yapı oluşturmuştur. Böylece medya, geçmişin kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmakla kalmamış, aynı zamanda dijital çağın gerekliliklerine uyum sağlayarak bilgilendirme, eğitme

ve kültürel birleştirme işlevlerini daha etkili biçimde sürdürmüştür (Peyrouse, 2012: 104). Türkmenistan'da medya politikaları bağımsızlık sonrasında ulusal kimliğin yeniden inşasında, kültürel mirasın korunmasında ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. 1990'lı yıllarda merkezî yayın politikaları çerçevesinde şekillenen medya, 2000'li yıllarda dijitalleşme sürecinin etkisiyle daha geniş ve etkileşimli bir yapıya kavuşmuştur. Televizyon, radyo, yazılı basın ve dijital platformlar aracılığıyla yürütülen bu politikalar, hem iç kamuoyunu bilgilendirmeyi hem de ülkenin kültürel ve toplumsal değerlerini uluslararası alanda temsil etmeyi hedeflemiştir. Böylece medya, Türkmenistan'ın sosyal, kültürel ve tarihsel sürekliliğini güçlendiren, geçmiş ile geleceği buluşturan stratejik bir alan hâline gelmiştir.

1.6.5. Basın ve Yeni Medya

Türkmenistan'da basın ve medya alanı, hem tarihsel süreç içinde devlet politikalarıyla şekillenmiş hem de dijitalleşmenin etkisiyle yeni boyutlar kazanmıştır. Ülkedeki yazılı ve görsel basın organları, yayın politikaları bakımından doğrudan devlet denetimi altında faaliyet göstermektedir. Gazetelerin içerikleri, yayımlanmadan önce belirlenen inceleme kurullarından geçmekte; böylece metinlerin devlet politikalarıyla ve toplumsal değerlerle uyumlu olması sağlanmaktadır. Devletin belirlediği yayın ilkelerine aykırı bulunan metinler ise yayımlanmamakta veya düzenlemelerden geçirilerek kamuya sunulmaktadır (Khalid, 2007: 81). Bu yapı, basın faaliyetlerini ortak bir standarda oturtarak hem toplumsal birlik hem de devletin ideolojik söylemlerini güçlendiren bir araç haline getirmiştir. Türkmenistan'da gazetecilik, yalnızca bilgilendirme işlevi ile sınırlı olmayıp aynı zamanda ulusal kimliğin korunması ve kültürel değerlerin vurgulanması amacına da hizmet etmektedir. Gazetelerde geniş yer bulan haberler; ulusal bayramlar, lider konuşmaları, kültürel etkinlikler ve kalkınma projeleri gibi konular etrafında şekillenmektedir. Bu durum, medya ürünlerinin güvenli, toplumsal hassasiyetleri gözeten ve resmi söylemi destekleyen içeriklerle sınırlandırıldığını göstermektedir. Akademik literatürde bu yaklaşım, toplumsal bütünlüğün korunmasına katkı sağlayan bir yayın politikası olarak değerlendirilmektedir. 2000'li yılların ortalarından itibaren küresel ölçekte hız kazanan dijitalleşme süreci Türkmenistan'da da etkisini göstermeye başlamıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya platformları ve çevrim içi içerik üretimi yeni bir medya ortamı oluşturmuştur. Ancak bu gelişmeler, belirli denetim mekanizmaları ile sınırlandırılmıştır. Özellikle Google, YouTube ve WhatsApp gibi mecralarda zaman zaman erişim kısıtlamaları uygulanmış; ulusal iletişim altyapısının korunması amacıyla çeşitli teknik önlemler alınmıştır (Peyrouse, 2012: 106). Buna rağmen dijital medyanın sunduğu olanaklar, özellikle genç kuşakların kültür, sanat ve eğlence alanlarında aktif biçimde içerik üretmesine imkân tanımıştır. Böylece dijital medya, yalnızca bilgi paylaşımını değil, aynı

zamanda kültürel aktarımı ve yaratıcılığı destekleyen bir alan haline gelmiştir. Yeni medya ortamları, diaspora toplulukları ve yurtdışında faaliyet gösteren bağımsız platformlar aracılığıyla farklı bir bilgi akışı da sağlamaktadır. Örneğin, Avusturya merkezli "Chronicles of Turkmenistan" adlı dijital haber platformu, farklı kaynaklardan derlenen içerikleri yayımlayarak hem yurtiçinde hem de yurtdışında yaşayan Türkmen toplulukları için önemli bir haber ağı oluşturmuştur (Yemelianova, 2014: 113). Bu tür platformlar, kültürel etkinlikler, toplumsal gelişmeler ve sanatsal faaliyetlere dair bilgilerin uluslararası kamuoyuna aktarılmasında tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir. Böylece dijital medya, geleneksel basının sınırlarını aşarak toplumsal bağların güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Türkmenistan'da devlet gazeteleri de medya alanının önemli bir parçasıdır. "Türkmenistan Neutral", "Türkmen Dili" veya "Türkmen Sırası" gibi gazeteler, büyük ölçüde resmi duyurular, hükümet bildirileri ve Cumhurbaşkanlığı açıklamalarıyla sınırlı içerik üretmektedir (Fierman, 2005: 432). Bu yayınlarda muhalif görüşlere veya farklı siyasi bakış açılarına yer verilmemekte, daha çok ulusal kimliğin güçlendirilmesi ve toplumsal birlik duygusunun korunması amaçlanmaktadır. Özellikle Ruhnama gibi eserler, basın organlarında sıklıkla kaynak olarak kullanılmış ve ideolojik söylemin pekiştirilmesinde etkili olmuştur. Böylelikle devlet gazeteleri, hem tarihsel sürekliliği sağlama hem de resmi politikaları toplumsal düzeye aktarma işlevi görmektedir (Horak, 2014: 437). Bununla birlikte, internet kullanımındaki kısıtlamalar dijital medya kullanıcılarını alternatif yollara yöneltmiştir. Özellikle VPN uygulamaları, farklı kanallar üzerinden bilgiye erişimi mümkün kılmıştır. VPN kullanımı, devletin teknik sınırlamalarını aşmaya yönelik en yaygın yöntemlerden biri olarak görülmektedir (Olcott, 2012: 142). Bu durum, dijital iletişim alanında resmi söylemle uyumlu olmayan içeriklerin de paylaşılmasına olanak tanımış; böylece medya ortamı, tek sesliliğe karşı farklı bilgi akışlarını da içinde barındırır hale gelmiştir. Kamp'ın (2006: 100) belirttiği üzere, internet tabanlı yeni medya araçlarının gelişimi, Türkmenistan'da bireysel ve toplumsal düzeyde önemli dönüşümlere yol açmıştır. Türkmenistan'da basın ve yeni medya yapısı, hem geleneksel hem de dijital boyutlarıyla devletin toplumsal bütünlüğü destekleyen ve ulusal kimliği vurgulayan politikalarıyla şekillenmiştir. Geleneksel basın, resmi söylemin aktarılmasında ve kültürel hafızanın korunmasında işlev görürken; yeni medya, özellikle dijital platformlar aracılığıyla kültürel paylaşımı ve toplumsal etkileşimi farklı yönlerden zenginleştirmiştir. Bu bağlamda basın ve yeni medya, birlikte ele alındığında, ülkenin sosyo-kültürel yapısının korunması, milli kimliğin güçlendirilmesi ve toplumsal istikrarın sürdürülmesinde birbirini tamamlayan iki alan olarak değerlendirilmektedir.

1.6.6. Dijital Aktivizm, Kültürel Dönüşüm ve Sanatın Yeni Rolü

Türkmenistan'da gençliğin kültürel üretimi ve kimlik inşası, dijitalleşmenin etkisiyle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle üniversite öğrencileri ve genç nüfus arasında bağımsız kısa film yapımı, dijital sanat çalışmaları, çevrim içi edebiyat yayıncılığı ve sosyal medya üzerinden özgün içerik üretimi giderek yaygınlaşmaktadır. Bu üretimler, bir yandan geleneksel kültürel normlarla modern küresel akımlar arasında köprü kurmakta, diğer yandan gençlerin kendi kültürel perspektiflerini yaratma ve ifade etme alanı oluşturmaktadır. Devletin internet üzerindeki sıkı denetimine rağmen, YouTube, Instagram, Telegram kanalları ve bağımsız blog siteleri gençlerin sanat, edebiyat, müzik ve toplumsal konulardaki görüşlerini paylaşabildiği mecralar hâline gelmiştir. Böylece bu dijital ortamlar, gençler için yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel mirasın korunup dönüştürüldüğü bir yaratım alanı işlevi görmektedir (Fierman, 1998: 212). Gençler, geleneksel Türkmen motiflerini, halk müziğini veya gündelik yaşama özgü unsurları modern sanat ve tasarım biçimleriyle harmanlayarak yeni kültürel anlatılar ortaya koymaktadır. Bu durum, küreselleşmenin tek tip kimlik yaratma eğilimine karşı, yerel değerlerin yeniden yorumlanmasına katkı sağlamaktadır. Dijital aktivizm bu noktada, hem kültürel kimliklerin korunması hem de yeniden tanımlanması için güçlü bir araç hâline gelmiştir. Devletin sıkı kontrol uyguladığı bir ortamda bile gençler, dijital platformlar aracılığıyla alternatif söylemler geliştirme, dayanışma ağları kurma ve toplumsal değişime katkıda bulunma imkânı bulmaktadır (Horák, 2014: 440). Moda ve müzik, bu dönüşümün en dikkat çekici alanlarıdır. Batı etkili tasarımlar ile yerel motiflerin harmanlandığı giysiler, geleneksel Türkmen dokuma tekniklerinin modern kesimlerle birleşmesi, kültürel kimliğin hem korunmasına hem de küresel eğilimlere uyum sağlamasına katkı sunmaktadır. Benzer biçimde, genç müzisyenler geleneksel enstrümanları modern düzenlemelerle birleştirerek kültürel sürekliliğe katkıda bulunmaktadır. Bu süreç, hem modern hem de geleneksel değerlerin aynı anda yaşatılabileceğini göstermektedir (Yemelianova, 2014: 117). Dijital ortam aynı zamanda kültürel direnişin sahnesi hâline gelmiştir. Türkmenistan'da doğrudan politik protestolar nadiren görülse de, gençler dijital alanlarda ironik mizah, sembolik görseller ve anonim paylaşımlar yoluyla pasif ama etkili bir kültürel karşı duruş sergilemektedir. Bu, gençlerin devletin kültürel dayatmalarına karşı çatışmaya girmeden alternatif kimlik biçimleri geliştirmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla dijital aktivizm, gençleri yalnızca içerik tüketen bireyler olmaktan çıkararak yaratıcı ve üretici aktörler konumuna taşımaktadır (Khalid, 2007: 86). Bağımsızlık sonrası dönemde devletin kültürel politikaları, ulus-devlet inşasının temel taşı hâline gelmiş; sanat, müzik, tiyatro ve görsel sanatlar ideolojik bir aygıt olarak kullanılmıştır (Peyrouse, 2012: 112). Ancak yeni nesiller, bu ideolojik çerçeveye rağmen dijital mecralar sayesinde daha özgür ifade alanları bulmuşlardır.

VPN, sosyal medya ve yurtdışı merkezli haber platformları gençlere alternatif bilgi ve kültürel anlatılar sunarak, devlet kontrolünün dışında bir kültürel dolaşım yaratmaktadır (Kamp, 2006: 103). Türkmenistan'da dijital aktivizm, kültürel direniş ve sanatın yeni işlevleri iç içe geçmiş bir dönüşüm sürecini yansıtmaktadır. Geleneksel kimlik unsurları modern araçlarla yeniden yorumlanırken, gençler hem yerel kültürü korumakta hem de küresel akımlarla bağ kurmaktadır. Moda, müzik, edebiyat ve dijital sanat aracılığıyla üretilen bu kültürel çeşitlilik, gençliğin sessiz ama güçlü bir toplumsal direniş biçimi olarak değerlendirilebilir. Dijital ortamlar, böylece yalnızca teknolojik bir araç değil, aynı zamanda kültürel kimliğin sürekliliğini sağlayan, gençlerin alternatif bir gelecek tasavvuru geliştirmesine olanak tanıyan dinamik bir alan hâline gelmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKMENİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

2.1. Tarihsel Arka Plan ve Ortak Kültürel Kökler

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel, sanatsal ve iletişimsel yakınlık, güncel diplomatik temasların ötesine uzanan bir tarihsel derinliğe sahiptir. Orta Asya'dan Anadolu'ya doğru ilerleyen göç hatları, Türk topluluklarının farklı coğrafyalarda müşterek bir kültür ve kimlik üretmesine imkân tanımış; Oğuz–Türkmen kitleleri bu tarihsel akış içinde hem Horasan–Maveraünnehir hattında hem de Anadolu'da belirleyici roller üstlenmiştir (Saray, 1995: 42). Böylece iki toplum, birbirinden ayrı tarihsel tecrübeler yaşasa da benzer kültürel hafızalar etrafında buluşmuştur. Bu ortaklığın en görünür alanlarından biri dildir. Her iki ülkede de resmî dil Türkçenin lehçeleri olup, aynı dil ailesine mensubiyet dilsel yakınlığı kurumsallaştırmaktadır. Gündelik söz varlığındaki ortak kelimeler, atasözleri ve benzer söyleyiş kalıpları yalnızca dilin akrabalığını değil, aynı zamanda ortak bir dünyayı algılayış biçimini de gösterir. Halk edebiyatı ise bu yakınlığı somutlaştıran güçlü bir alandır: Türkmen edebiyat geleneğinin temel taşlarından Mahtumkulu'nun temaları ile Anadolu aşık geleneğinde Karacaoğlan çizgisinin izleri arasında dikkat çekici paralellikler bulunur (Özkan, 2012: 101). Bu paralellikler, aşkın ve hikmetin diliyle "öğüt veren" şiirsel geleneğin iki coğrafyada da toplumsal duyarlıkları beslediğini düşündürür. Kültürün maddî yüzünde de belirgin bir süreklilik göze çarpar. Türkmen ve Anadolu Türklerinin gündelik hayat pratikleri aile yapısı, törenler, komşuluk ve misafirperverlik benzer normlarla şekillenmiştir. Göçebe ve yarı-göçebe hayat tarzının bıraktığı izler, doğaya saygı, toplumsal dayanışma, büyüklere hürmet gibi değerleri ön plana çıkarır. Sanatsal mirasta ise ortak estetik kodları okumak mümkündür: halıcılık ve dokumacılıkta motif dili; dutar, saz gibi telli çalgılar ve halk dansları iki ülkede de farklı varyantlarla yaşatılan, fakat aynı köke bağlı ifade biçimleridir. Türkmen halı motifleri ile Anadolu halı ve kilim desenleri arasındaki biçimsel sembolik akrabalık, ortak estetik birikimin izlerini açık biçimde taşır (Brouwer, 2006: 88). Tarihsel arka plan, kültürlerarası temasın yalnızca yatay (coğrafyalar arası) değil, dikey (zaman içindeki süreklilik) düzlemde de güçlü olduğunu gösterir. Selçuklu ve Oğuz boylarının hareketliliği, 11. yüzyıldan itibaren Horasan ve Maveraünnehir merkezli bir siyasal-kültürel omurga kurarken, aynı dönemde Anadolu'ya yönelen Oğuz-Türkmen akımları, bugün Türkiye Türklerinin etnik–kültürel temelini şekillendirmiştir (Saray, 1995: 42). Ortaçağ'dan itibaren oluşan bu bağlar, Osmanlı ve Türkmen

hanlıkları döneminde kimi zaman gevşese de kültürel dolaşım kanallarının tamamen kapanmasına izin vermemiş; destan, menkıbe ve musikî gibi türler aracılığıyla ortak anlatılar dolaşımda kalmıştır. Sovyet dönemi ise bu sürekliliğe yeni bir bağlam eklemiştir. Türkmenistan'ın 1991'de bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, iki ülke arasındaki tarihî ve kültürel yakınlık, diplomatik ilişkilerin de dinamiği hâline gelmiştir. Türkiye'nin bağımsızlık sonrası dönemde Türkmenistan'ı ilk tanıyan ülkelerden biri olması, kültürel yakınlığın somut iş birliklerine dönüştürülmesi için elverişli bir zemin oluşturmuştur (Yesevi, 2010: 63). Bunu müteakip yıllarda kültür protokolleri, öğrenci değişim programları, sanat festivalleri ve akademik ortaklıklar, toplumlar arası temasın sürekliliğini desteklemiştir. Bu tür temaslar, yalnızca "resmî" kültürün değiş tokuşu değil; aynı zamanda iki ülkede yaşayan insanların gündelik hayatlarına dokunan, karşılıklı merak ve aşinalığı artıran birer toplumsal köprü işlevi görmektedir. İletişim kanalları açısından bakıldığında, son otuz yılda medya teknolojilerindeki dönüşüm bu ilişkileri hızlandırmıştır. Geleneksel mecraların yanı sıra dijital ortamlar, ortak kültürel repertuarın hızla dolaşıma girmesine, genç kuşakların birbirinin kültürüne daha erken yaşta aşina olmasına katkı sunmaktadır. Müzik, dizi film ve edebî üretimlerin çevrimiçi platformlar üzerinden erişilebilir olması; ortak dil mirası sayesinde çeviri bariyerlerinin sınırlı kalması; ortak tarih temalı yapımların coğrafyalar arası izleyiciyi hızla bulması bu dönemin karakteristiklerindendir. Bu bağlamda kültürel diplomasi, "yüksek diplomasi"nin tamamlayıcısı olarak değil, bizzat ilişkileri besleyen bir zemine dönüşmüştür. Sanat alanındaki ortaklık, iki ülkenin estetik tercihleri ve sembolik dilleri arasındaki akrabalığı da görünür kılar. Halk müziğinin makam örgüsü, söz melodi ilişkisindeki vurgu; sahne sanatlarında ritüel ve tören estetiğinin çağdaş uyarlamaları; zanaat ile sanatın iç içeliği (özellikle halı, kilim, takı ve ahşap işçiliği) hem Türkiye'de hem de Türkmenistan'da "güzel"in toplumsal anlamlarla yüklendiğini gösterir (Brouwer, 2006: 88). Bu çerçevede ortak üretimlerin sergiler, ortak konserler, gezici koleksiyonlar ve ortak yayınlar iki toplumda karşılık bulması tesadüf değildir. Çünkü paylaşılan motifler yalnızca "benzerlik" değil; birlikte anlaşılabilir bir semboller dili sunmaktadır. Edebî ve entelektüel miras, düşünce dünyasındaki ortak yönelimleri de teyit eder. Ahlâkî öğüt geleneğinin şiirdeki sürekliliği; hikmet, adalet, yol ve yoldaşlık gibi temaların iki edebiyatta da merkezi konumda kalması; tarihsel hafızayı diri tutan destan ve menkıbe formlarının varyantları, fikrî arka planın müşterekliğini sergiler (Özkan, 2012: 101). Bu müştereklik, yalnızca geçmişin bir "hatırası" değil; bugünün kültürel üretiminde yaratıcılığı besleyen bir kaynaktır. Nitekim görsel-işitsel üretimlerde Orta Asya Anadolu güzergâhını anlatan temaların rağbet görmesi, ortak geçmişin çağdaş anlatılara dönüştürülebildiğini gösterir. Bütün bu unsurlar, Türkmenistan Türkiye ilişkilerinin "kültür odaklı" boyutunun bir lüks değil, yapısal bir bileşen olduğunu ortaya koyar. Dil, edebiyat, müzik, el sanatları ve

gündelik yaşam pratikleri üzerinden kurulan etkileşim, siyasal ilişkilerin dalgalanmalarına rağmen toplumsal düzeyde kalıcı bir yakınlık üretmektedir. Resmî ziyaretler, kültür yılbaşları, ortak bilimsel toplantılar ve eğitim bursları gibi araçlar, zaten mevcut olan tarihsel-kültürel zemin üzerinde çoğaltan, kurumsallaştıran ve görünür kılan düzeneklerdir (Yesevi, 2010: 63). Bu nedenle kültürel diplomasi, iki ülke ilişkilerinde "tamamlayıcı" olmaktan ziyade "kurucu" bir işleve sahiptir. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler, ortak tarih ve kültürün sağladığı güçlü bir arka plana yaslanır. Ortak dil ailesi, halk edebiyatı ve sanatsal mirastaki akrabalık; gündelik hayatın değer dünyasında gözlenen paralellikler; bağımsızlık sonrası dönemde kurumsallaşan kültürel iş birlikleri, ilişkilerin yalnızca devletler arası değil, toplumlar arası bir mahiyet kazandığını göstermektedir. Bu giriş bölümü, ilerleyen sayfalarda ele alınacak politika, protokol ve programların tarihsel–sosyolojik bağlamını açığa çıkarmak üzere, müşterek kültürel kökleri ve süreklilik hatlarını ana eksenleriyle ortaya koymuştur.

2.1.1. Dil ve Etnik Köken Ortaklığı

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin en temel ve belirgin unsurlarından biri, iki ülke halkının dil ve etnik köken bakımından aynı tarihsel köklere dayanmasıdır. Her iki toplumun da kökeni, tarihsel olarak Oğuz boylarına dayanmaktadır. Oğuzlar, Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada göçebe ve yarı göçebe yaşam biçimini benimsemiş, bu süreçte hem dil hem de kültür bakımından derin bir ortak miras bırakmışlardır (Saray, 2002: 115). Bugün Türkmenistan'da konuşulan Türkmen Türkçesi ile Türkiye'de konuşulan Türkiye Türkçesi, aynı dil ailesi olan Oğuz Türkçesi grubunun iki farklı lehçesini temsil etmektedir. Dil bilimi açısından bakıldığında, bu lehçeler arasındaki farklılıklar, telaffuz, kelime hazinesi ve bazı gramer özelliklerinde kendini gösterse de karşılıklı anlaşılabilirlik oldukça yüksektir. Örneğin, günlük konuşma dilinde kullanılan temel kelimeler, iki toplum arasında büyük ölçüde ortaktır. "Ana", "ata", "su", "ev" gibi temel kelimeler hem Türkmenistan hem de Türkiye Türkçesinde aynı anlamı taşımakta; bu durum, halklar arası iletişimi kolaylaştırmakta ve kültürel aktarımı hızlandırmaktadır (Ercilasun, 2004: 67). Dilsel yakınlık, yalnızca günlük iletişimde değil, aynı zamanda edebiyat ve folklor alanında da güçlü bir etkileşim zemini oluşturur. Türkmen edebiyatındaki Mahtumkulu Firaki gibi şairlerin eserleri, Türkiye'de de okunmakta ve anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, Anadolu'da yaygın olan halk hikâyeleri ve atasözleri, Türkmenistan'da da bilinmekte ve kullanılmaktadır. Bu ortak sözlü kültür mirası, tarih boyunca iki toplum arasında kültürel bağların korunmasına katkı sağlamıştır (Kafesoğlu, 1998: 214). Etnik köken ortaklığı da dilsel benzerliklerle yakından ilişkilidir. Her iki ülke halkı da Oğuz Türklerinin torunları olarak, tarih boyunca benzer toplumsal yapılar, aile ilişkileri ve geleneksel değerler geliştirmiştir. Akrabalık ilişkilerine

verilen önem, toplumsal dayanışma anlayışı ve misafirperverlik kültürü, bu ortak kökenin sosyal hayattaki yansımalarıdır. Türkmen toplumu ile Anadolu Türk toplumu arasındaki bu değer benzerliği, özellikle düğün, bayram ve diğer toplumsal törenlerde kendini göstermektedir. Dil ve etnik köken benzerliği, siyasi ve kültürel ilişkilerin güçlenmesine de katkıda bulunur. Ortak dil, diplomatik temaslarda ve eğitim iş birliklerinde önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Türkiye'nin Türkmenistan'da açtığı okullar, üniversite iş birlikleri ve öğrenci değişim programları, bu ortaklığın somut göstergeleridir. Aynı şekilde, Türkiye'de eğitim gören Türkmen öğrenciler, dil ve kültür yakınlığı sayesinde uyum sürecini daha hızlı ve sorunsuz geçirebilmektedir (Yıldırım, 2019: 59). Türkmenistan ve Türkiye arasındaki dil ve etnik köken ortaklığı, iki ülkenin tarihsel bağlarını güçlendiren, kültürel etkileşimi artıran ve gelecekteki iş birliklerine sağlam bir zemin hazırlayan stratejik bir unsurdur. Ortak dil mirası ve etnik köken benzerliği, sadece geçmişin bir yansıması değil; aynı zamanda iki ülkenin kültürel diplomasisinin en güçlü dayanak noktalarından biridir.

2.1.2. Ortak Tarih ve Göçebe Kültürün İzleri

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin anlaşılmasında, ortak tarihsel geçmiş ve göçebe kültürün izleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Her iki toplum da tarih sahnesine Orta Asya bozkırlarında çıkan ve geniş bir coğrafyaya yayılan Oğuz boylarının mirasçılarıdır. Oğuzlar, 9. yüzyıldan itibaren Hazar Denizi'nin doğusundan batısına doğru göç hareketleri gerçekleştirerek, hem bugünkü Türkmenistan topraklarında hem de Anadolu'da derin izler bırakmışlardır (Kafesoğlu, 1998: 145). Bu göç süreci, yalnızca demografik bir hareketlilik değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım ve dönüşüm süreci olarak değerlendirilmelidir. Göçebe yaşam biçimi, her iki toplumun kültürel kodlarının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Orta Asya bozkır kültüründe hayvancılık, özellikle at yetiştiriciliği, ekonomik ve toplumsal hayatın merkezinde yer almaktaydı. Hem Türkmenler hem de Anadolu'ya göç eden Oğuz boyları, atı yalnızca bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda savaşta stratejik bir unsur ve kültürel bir sembol olarak görmüşlerdir. Bu nedenle at ile ilgili deyimler, destanlar ve ritüeller, iki toplumun sözlü kültüründe ortak bir yer bulmuştur (Saray, 2002: 119). Göçebe kültürün bir diğer önemli yansıması, oba ve çadır yaşamıdır. Türkmenler için "yurt" adı verilen göçebe çadırları, hem barınma hem de toplumsal ilişkilerin merkezi olmuştur. Anadolu'ya yerleşen Oğuz boyları da ilk dönemlerde benzer barınma biçimlerini sürdürmüş, zamanla yerleşik hayata geçiş sürecinde bu kültürel mirası taş ev mimarisine uyarlamışlardır. Günümüzde dahi Türkmen düğünlerinde ve kültürel festivallerinde geleneksel çadırlar kurulmakta, Anadolu'daki yayla şenliklerinde ise oba kültürü yaşatılmaktadır (Atalay, 2008: 87). Misafirperverlik, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler de göçebe kültürün ortak

mirasıdır. Göçebe topluluklarda, zorlu iklim ve yaşam koşulları nedeniyle bireyler arası dayanışma hayati öneme sahipti. Bu anlayış, hem Türkmenistan hem de Türkiye toplumlarında güçlü biçimde varlığını sürdürmektedir. Bayramlarda, düğünlerde ve cenazelerde tüm köy veya mahalle halkının bir araya gelmesi, bu dayanışma kültürünün günümüzdeki yansımalarıdır (Yıldırım, 2019: 63). Ortak tarih, yalnızca göçebe yaşamın izlerinde değil, aynı zamanda siyasi birlikteliklerde de kendini göstermiştir. Büyük Selçuklu İmparatorluğu, hem Türkmenistan coğrafyasını hem de Anadolu'yu kapsayan bir siyasi bütünlük sağlamış; bu dönemde yönetim anlayışı, hukuk düzeni ve kültürel politikalar ortak bir çerçeveye oturmuştur. Selçukluların mimari mirası, medrese, kervansaray ve camiler aracılığıyla hem Türkmenistan'da hem de Türkiye'de benzer estetik özellikler sergilemiştir (Özdemir, 2010: 95). Türkmenistan ve Türkiye arasındaki ortak tarih ve göçebe kültür, iki ülke halkının bugün dahi paylaştığı değerlerin temelini oluşturmaktadır. Ortak köklerden beslenen bu kültürel miras, sadece geçmişin bir hatırası değil, aynı zamanda iki toplum arasındaki bağları güçlendiren canlı bir kimlik unsurudur. Göçebe yaşamın özgürlükçü ruhu, dayanışmacı yapısı ve doğayla uyumlu yaşam anlayışı, her iki kültürün de özünde yer almakta ve geleceğe taşınmaktadır.

2.1.3. Dinî İnanç ve Değerler

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin en güçlü unsurlarından biri, ortak dinî inanç ve değerlerdir. Her iki ülkenin halkı da İslamiyet'i, özellikle Sünni-Hanefi mezhebi geleneğini benimsemiştir. Bu ortak inanç sistemi, toplumsal yaşamın her alanına yansımış; aile yapısından eğitim anlayışına, sosyal ilişkilerden sanata kadar pek çok unsurda benzerliklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Kafesoğlu, 1998: 267). İslamiyet'in bu iki toplumda benzer biçimde kabul görmesinde, Orta Asya'da İslam'ın yayılma sürecinin etkisi büyüktür. 10. yüzyılda Karahanlılar döneminde Türklerin topluca İslamiyet'i kabul etmeye başlamasıyla birlikte, hem Türkmenler hem de Oğuz boyları dinî ritüellerini yeni inanç sistemi çerçevesinde şekillendirmiştir. Bu süreçte özellikle Ahmet Yesevi gibi mutasavvıfların öğretileri, hem Türkmenistan'da hem de Anadolu'da tasavvufi bir kültürün gelişmesine katkı sağlamıştır (Ocak, 2005: 112). Dinî bayramlar, iki ülke halkı arasında benzer toplumsal pratiklerin yaşatıldığı en önemli dönemlerdir. Ramazan ve Kurban Bayramı, hem Türkmenistan'da hem de Türkiye'de büyük bir coşkuyla kutlanmakta; bayram namazı, akraba ziyaretleri, fakirlere yardım ve toplu yemek organizasyonları gibi gelenekler ortak şekilde sürdürülmektedir. Bu bayramlar, yalnızca dinî vecibelerin yerine getirildiği zamanlar değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve birlikteliğin güçlendiği özel günlerdir (Yıldırım, 2019: 72). Mimari alanda da dinî benzerlikler dikkat çekicidir. Türkmenistan'daki camiler, türbeler ve medreseler ile Anadolu'daki İslam mimarisi örnekleri, hem plan hem de süsleme teknikleri

açısından ortak bir estetik anlayışa sahiptir. Örneğin, Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat'taki Türkmenbaşı Ruhy Camii, Osmanlı cami mimarisinden izler taşırken; Anadolu'da görülen Selçuklu dönemi türbeleri, Orta Asya Türk mimarisinin doğrudan yansımalarıdır (Özdemir, 2010: 102). Dinî değerler, toplumsal davranış biçimlerinde de kendini gösterir. Her iki toplumda da büyüklere saygı, misafire ikram, komşuluk ilişkilerinin önemi gibi değerler, İslam ahlakı ve geleneksel kültürün birleşiminden doğmuştur. Türkmenler ve Türkler arasında cenaze merasimleri, mevlit törenleri ve kandil geceleri gibi dinî ritüeller, benzer içerik ve biçimlerde yaşatılmaktadır. Eğitim alanında da ortak dinî mirasın etkisi görülür. Tarih boyunca medreseler, hem Türkmenistan'da hem de Anadolu'da dinî eğitimin merkezleri olmuştur. Bu kurumlar, sadece dinî bilgilerin değil, aynı zamanda edebiyat, tarih ve felsefe gibi alanların da öğretildiği merkezler olarak işlev görmüştür. Günümüzde ise bu miras, modern eğitim sistemleri içinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ile sürdürülmektedir (Saray, 2002: 132). Dinî inanç ve değerler, Türkmenistan ve Türkiye halklarının kültürel kimliğinde derin izler bırakmış ve iki toplum arasındaki bağları güçlendiren başlıca unsurlardan biri olmuştur. Ortak mezhep, benzer ibadet biçimleri, dinî bayramlar ve tasavvufi gelenekler, hem geçmişten gelen ortak mirası hem de günümüzdeki kültürel yakınlığı pekiştirmektedir. Bu dinî bağ, gelecekte de iki ülkenin halkları arasında güçlü bir kültürel köprü olarak varlığını sürdürecektir.

2.1.4. Halk Edebiyatı ve Sanat

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin en belirgin yansımalarından biri, halk edebiyatı ve sanat alanında görülmektedir. Her iki toplum da köken olarak aynı kültürel havzadan beslendiği için destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri ve şiir geleneği bakımından büyük paralellikler taşımaktadır. Bu ortak miras, tarih boyunca sözlü kültür aracılığıyla nesilden nesile aktarılmış ve günümüzde de hem yazılı hem de görsel sanatlar yoluyla yaşatılmaya devam etmektedir (Ercilasun, 2004: 74). Türkmen halk edebiyatının en önemli figürlerinden biri olan Mahtumkulu Firaki, hem Türkmenler hem de Anadolu Türkleri tarafından tanınan ve eserleri değer gören bir şairdir. Onun şiirlerinde, ahlaki öğütler, toplumsal birlik, adalet ve inanç temaları işlenmiştir. Benzer şekilde, Anadolu'da Yunus Emre, Karacaoğlan ve Âşık Veysel gibi halk şairleri, halkın duygu dünyasını ve değerlerini dile getirmiştir. Her iki gelenekte de şiir, hem bireysel hem toplumsal bir ifade aracı olarak önemli bir yere sahiptir (Köprülü, 1981: 213). Destan geleneği açısından bakıldığında, Türkmenlerdeki "Görogly" destanı ile Anadolu'daki "Dede Korkut Hikâyeleri" benzer temalara sahiptir. Her iki destan geleneğinde de kahramanlık, adalet arayışı, aileye bağlılık ve toplumsal sorumluluk gibi değerler ön plandadır. Bu benzerlikler, ortak Oğuz kültürünün bir yansıması olarak değerlendirilir (Kafesoğlu, 1998: 301). Ayrıca, bu eserlerde kullanılan dil, anlatım teknikleri ve

semboller, halkın tarihsel hafızasını koruma işlevi görmektedir. Sanat alanında da Türkmenistan ve Türkiye arasında dikkate değer benzerlikler vardır. Müzik, bu ortak kültürün en güçlü taşıyıcılarından biridir. Türkmenlerde dutar, Türkiye'de bağlama veya saz, halk müziğinin temel enstrümanlarıdır. Her iki enstrüman da tekne, sap ve tellerden oluşur; benzer akort sistemleri ve icra teknikleri kullanılır. Müziklerde işlenen temalar ise genellikle aşk, doğa, göç, kahramanlık ve toplumsal değerlerdir (Türkmen, 2015: 182). Halk dansları da ortak kültürel kodları yansıtır. Türkmenlerde "küren" ve "yalın ayak" gibi danslar, Türkiye'deki halay ve zeybek gibi toplu danslarla benzer ritmik yapıya ve sosyal işlevlere sahiptir. Bu danslar, düğünler, bayramlar ve toplu kutlamalar sırasında icra edilir; toplumun birlik duygusunu pekiştirir. Görsel sanatlarda da ortak motifler dikkat çeker. Halı dokumacılığı, hem Türkmenler hem de Anadolu Türkleri için yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kültürel kimliğin bir göstergesidir. Türkmen halılarındaki geometrik desenler ve canlı renkler, Anadolu halılarında da benzer biçimde kullanılır. Bu halılar, genellikle aile mirası olarak nesiller boyunca saklanır ve özel günlerde kullanılır (Atalay, 2008: 141). Halk edebiyatı ve sanat, Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin hem en canlı hem de en görünür alanlarından biridir. Ortak destanlar, şiir geleneği, müzik, dans ve el sanatları, halkların ortak hafızasını canlı tutmakta ve kültürel birlikteliği pekiştirmektedir. Bu ortak miras, geçmişten bugüne taşınan değerlerin, gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir köprü görevi görmektedir.

2.1.5. Geleneksel Giyim ve El Sanatlarındaki benzerlik

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin önemli göstergelerinden biri, geleneksel giyim tarzı ve el sanatlarında ortaya çıkmaktadır. Bu benzerlikler, her iki toplumun ortak tarihî kökenleri, iklim koşulları, yaşam biçimleri ve estetik anlayışlarından beslenmektedir. Türkmen ve Türk halkları, Orta Asya bozkır kültüründen Anadolu'ya taşınan bir giyim geleneğini, farklı coğrafyalara uyarlayarak günümüze kadar yaşatmıştır (Atalay, 2008: 130). Türkmenistan'da geleneksel erkek kıyafetleri arasında, özellikle "telpek" adı verilen büyük koyun postu şapkalar dikkat çeker. Bu başlık, soğuk ve sert iklim koşullarına uygun olmasının yanı sıra, sosyal statüyü ve kimliği de simgeler. Anadolu'nun bazı bölgelerinde, özellikle Doğu ve İç Anadolu'da kullanılan kalpak ve keçeden yapılmış başlıklar, telpek ile benzer işlev ve estetik anlayışa sahiptir. Kadın kıyafetlerinde ise Türkmen kadınlarının giydiği uzun, renkli ve işlemeli elbiseler, başörtüleri ve gümüş takılar, Anadolu'nun kırsal bölgelerindeki geleneksel kadın giyimiyle büyük benzerlik taşır (Özdemir, 2010: 108). Her iki kültürde de giyim kuşam, yalnızca iklim koşullarına uygunluk amacı taşımamakta; aynı zamanda sosyal kimliğin, yaşın, medeni durumun ve hatta bölgesel aidiyetin

bir göstergesi olmaktadır. Türkmen kadınlarının kullandığı el işlemeli başörtüleri ve ipekten yapılmış "keteni" kumaşlar, Anadolu'da özellikle dokuma geleneği güçlü bölgelerdeki şal ve yazmalarla ortak bir kültürel dili paylaşır. El sanatları alanında, Türkmen ve Türk kültürleri arasındaki en güçlü bağlardan biri halı ve kilim dokumacılığıdır. Türkmen halıları, dünya çapında tanınan ve yüksek kalitesi ile öne çıkan el dokuması ürünlerdir. Kırmızı, bordo ve kahverengi tonlarının hâkim olduğu, geometrik desenlerle bezenmiş Türkmen halıları; Anadolu halılarında da benzer motifler ve renk kombinasyonlarıyla karşımıza çıkar. Bu ortaklık, hem Orta Asya'dan taşınan motif geleneğinin hem de estetik anlayışın sürekliliğini gösterir (Türkmen, 2015: 178). Her iki toplumda da halı ve kilimler, sadece ev eşyası değil; aynı zamanda kültürel kimliğin ve aile mirasının bir parçası olarak görülür. Düğünlerde çeyiz olarak verilen halılar, hem Türkmenistan'da hem de Türkiye'de geleneğin önemli bir parçasıdır. Bunun yanı sıra, keçe yapımı, nakış, gümüş işçiliği, ahşap oymacılığı gibi el sanatları da her iki kültürde benzer teknik ve desenlerle icra edilmektedir. Giyim ve el sanatlarında görülen bu benzerlikler, yüzyıllar boyunca devam eden kültürel etkileşimin somut kanıtlarıdır. Hem Türkmenistan'da hem de Türkiye'de geleneksel kıyafetler ve el sanatları, modern yaşamın etkisiyle günlük kullanım alanında azalmış olsa da, bayramlar, düğünler, festivaller ve özel törenlerde hâlâ önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, turizm ve kültürel diplomasi kapsamında düzenlenen sergiler, moda defileleri ve el sanatları fuarları, bu mirasın uluslararası alanda tanıtılmasına katkı sağlamaktadır (Yıldırım, 2019: 77). Geleneksel giyim ve el sanatları, Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliğin en estetik ve görsel yönünü temsil eder. Bu ortak miras, hem geçmişin değerlerini yaşatmakta hem de gelecek kuşaklara aktarılacak güçlü bir kültürel köprü işlevi görmektedir.

2.1.6. Yemek Kültürü ve Mutfak Benzerlikleri

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin en lezzetli yansımalarından biri, mutfak kültüründe görülmektedir. Ortak tarihsel köken, göçebe yaşam biçimi ve İslamî beslenme anlayışı, her iki ülkenin mutfak geleneğinde belirgin paralellikler oluşturmuştur. Orta Asya bozkır kültüründen Anadolu'ya taşınan yemek alışkanlıkları, yüzyıllar boyunca yerel malzemeler ve coğrafi koşullara uyarlanarak korunmuştur (Saray, 2002: 140). Türkmenistan mutfağı ile Türkiye mutfağı arasındaki en temel ortak nokta, et yemeklerinin ağırlıklı olmasıdır. Her iki kültürde de koyun, kuzu ve sığır eti yemeklerin başlıca malzemeleridir. Türkmen mutfağının en bilinen yemeklerinden biri olan "Türkmen pilavı" (plov), Anadolu'nun farklı bölgelerinde pişirilen pilav türleriyle büyük benzerlik taşır. Bu yemeklerde pirinç, et, havuç, soğan ve çeşitli baharatlar birlikte kullanılır; pişirme yöntemi ve sunum biçimi ise neredeyse aynıdır (Özdemir, 2010: 112). Hamur işleri de iki mutfak arasında dikkat çekici bir benzerlik

alanıdır. Türkmenlerin "çörek" ve "börek"leri, Türkiye'deki benzer ad ve tariflerle karşımıza çıkar. Özellikle tandır ekmeği, hem Türkmenistan'da hem de Anadolu'nun doğu bölgelerinde geleneksel olarak yapılmakta ve tüketilmektedir. Yine "mantı" her iki mutfakta da yaygın olup, ince hamurun içine kıyma konularak buharda veya suda pişirilmesi ve yoğurtla servis edilmesi yöntemi aynıdır (Ercilasun, 2004: 81). Süt ve süt ürünleri, göçebe kültürden gelen bir beslenme geleneğinin devamıdır. Yoğurt, ayran, kefir ve kurut, hem Türkmenistan hem de Türkiye mutfağında önemli bir yer tutar. Özellikle "kurut" adı verilen kurutulmuş yoğurt topları, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan ve hâlen bazı bölgelerde yapılan geleneksel bir üründür. Süt ürünleri, hem günlük beslenmede hem de misafir ikramlarında başrolde yer alır. Tatlı kültürü açısından da benzerlikler dikkat çekicidir. Türkmenlerin "çörek helvası" ve "petir"i, Türkiye'deki irmik helvası ve çeşitli unlu tatlılarla benzer özellikler taşır. Bal, üzüm pekmezi ve kuru meyveler, iki mutfakta da tatlı yapımında sıkça kullanılan doğal malzemelerdir. Yemek kültürü yalnızca beslenme alışkanlığı değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Her iki ülkede de yemekler, aile ve topluluk bağlarını güçlendiren sosyal etkinliklerin merkezinde yer alır. Düğün yemekleri, bayram sofraları ve toplu iftarlar, kültürel birlikteliğin en somut göstergelerindendir. Türkmen düğünlerinde kazanlarda pişirilen etli pilav ile Anadolu köy düğünlerinde ikram edilen büyük kazan yemekleri, benzer bir misafirperverlik geleneğini yansıtır (Yıldırım, 2019: 80). Ayrıca yemek hazırlama ve sunma geleneklerinde de ortak değerler görülür. Misafire önce çay ikram edilmesi, sofrada büyüklerin öncelikli olarak servis alması ve yemek sırasında dua edilmesi, hem Türkmen hem de Türk mutfak kültüründe paylaşılan unsurlardır. Bu gelenekler, yemeğin sadece biyolojik bir ihtiyaç değil, aynı zamanda manevi ve sosyal bir ritüel olduğunu gösterir. Türkmenistan ve Türkiye mutfakları, ortak tarih, göçebe kültür ve dini değerlerden beslenen zengin bir ortak mirasa sahiptir. Et yemekleri, hamur işleri, süt ürünleri ve tatlılar, iki halkın damak tadını şekillendiren temel unsurlardır. Bu benzerlikler, yemek kültürünü yalnızca bir beslenme biçimi değil, aynı zamanda iki ülke arasındaki güçlü kültürel bağların bir göstergesi haline getirmektedir.

2.1.7. Aile ve Toplumsal Yapıları

Türkmenistan ve Türkiye arasındaki kültürel benzerliklerin en güçlü yansımalarından biri, aile yapısı ve toplumsal ilişkilerde görülmektedir. Her iki toplum da tarihsel olarak göçebe Oğuz kültüründen beslenmiş, bu kültürün değerlerini yerleşik hayata geçtikten sonra da korumuştur. Bu nedenle aile, iki halkın sosyal yapısında en önemli kurum olarak varlığını sürdürmüştür (Saray, 2002: 148). Türkmen ve Türk toplumlarında aile genellikle geniş aile modeline dayalıdır. Her ne kadar modernleşme süreciyle birlikte çekirdek aile yapısı daha yaygın hale gelmiş olsa da, akrabalık bağlarının güçlü tutulması, büyüklerin otoritesine saygı

gösterilmesi ve aile üyeleri arasındaki dayanışma geleneği hâlen devam etmektedir. Özellikle kırsal kesimlerde, üç kuşağın bir arada yaşadığı evler, hem Türkmenistan'da hem de Türkiye'de sıkça görülmektedir (Yıldırım, 2019: 84). Toplumsal ilişkilerde misafirperverlik, iki kültürün de en belirgin ortak özelliklerinden biridir. Misafir ağırlamak, hem Türkmen hem de Türk toplumlarında onur ve itibar göstergesi olarak kabul edilir. Misafire en iyi yemeğin ikram edilmesi, özel odada ağırlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması, iki halkın ortak sosyal değerlerinden biridir. Bu anlayış, göçebe yaşamın zor koşullarında misafirin güvence altına alınması geleneğinden günümüze taşınmıştır (Kafesoğlu, 1998: 278). Düğünler ve bayramlar, toplumsal yapının birlikteliğini pekiştiren en önemli sosyal etkinliklerdir. Türkmen düğünlerinde görülen kına gecesi, at yarışları, toplu yemek ve müzikli eğlenceler; Anadolu düğünlerinde de benzer biçimde yaşatılmaktadır. Bayramlarda büyüklerin ziyaret edilmesi, el öpme geleneği, çocuklara hediye veya harçlık verilmesi gibi uygulamalar, iki kültürde de aynıdır. Toplumsal hiyerarşi bakımından, yaş ve deneyim önemli bir saygınlık ölçütüdür. Her iki kültürde de yaşlıların sözü dinlenir, aile içi kararlarda onların görüşleri öncelikli olarak değerlendirilir. Bu saygı anlayışı, yalnızca aile içinde değil, köy veya mahalle gibi daha geniş topluluklarda da geçerlidir. Köy odası veya meclis geleneği, Türkmen ve Türk toplumlarında toplu karar alma süreçlerinin tarihsel bir yansımasıdır (Özdemir, 2010: 116). Kadın ve erkek rolleri bakımından da benzerlikler dikkat çeker. Geleneksel olarak kadınlar evin düzeni, çocukların bakımı ve misafir ağırlama görevlerini üstlenirken; erkekler dış işlerle, tarım ve hayvancılıkla ilgilenmiştir. Ancak modernleşme süreciyle birlikte, her iki toplumda da kadınların eğitim ve iş hayatına katılımı artmış, aile içindeki roller daha dengeli bir yapıya kavuşmuştur. Toplumsal dayanışma, özellikle köy ve mahalle ölçeğinde kendini gösterir. Hem Türkmenistan'da hem de Türkiye'de imece usulüyle yapılan tarım işleri, toplu hayvan bakımı, komşuluk yardımlaşmaları, kültürel benzerliklerin güncel örnekleri arasında yer alır. Ayrıca cenaze törenlerinde tüm köy halkının bir araya gelmesi, hem dini hem de kültürel sorumluluk anlayışının bir göstergesidir. Aile ve toplumsal yapı bakımından Türkmenistan ve Türkiye arasındaki benzerlikler, ortak tarihsel köken, dini inançlar ve kültürel değerlerden beslenmektedir. Güçlü akrabalık bağları, misafirperverlik, toplumsal dayanışma ve geleneksel törenler, iki halk arasındaki sosyal yakınlığı pekiştirmekte ve kültürel diplomasinin önemli bir dayanağı olmaktadır. Bu benzerlikler, iki ülke halkının gelecekte de karşılıklı anlayış ve iş birliği içinde hareket etmesi için sağlam bir toplumsal zemin oluşturmaktadır.

2.2. Diplomatik İlişkilerin Kültürel Boyutu: 1991'den Günümüze

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkmenistan bağımsızlığını ilan etmiş, bu gelişme yalnızca Orta Asya coğrafyasında değil, Türk dünyası genelinde de yeni

bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir. Türkiye, bağımsızlığını ilan eden Türkmenistan'ı tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve bu hızlı diplomatik tanıma, taraflar arasında köklü kültürel ve tarihî bağların bir sonucu olarak değerlendirilmiştir (Demirtaş, 2013: 212). Bu süreçle birlikte, diplomatik ilişkiler yalnızca siyasal düzeyde değil, aynı zamanda kültürel iş birliği ekseninde de gelişmiştir. Türkiye'nin Türkmenistan ile olan ilişkilerinde kültür her zaman önemli bir diplomasi aracı olmuştur. 1990'lı yılların başında imzalanan kültürel iş birliği anlaşmaları, iki ülkenin eğitim, medya, sanat ve halk diplomasi alanlarında daha yakın iş birliğine yönelmesini sağlamıştır. Özellikle 1992 yılında imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan Arasında Kültürel İşbirliği Anlaşması" bu bağlamda temel bir belge niteliğindedir (T.C. Resmî Gazete, 1992). Bu anlaşma, iki ülke arasında öğrenci değişimi, sanatçı ve akademisyen ziyaretleri, sergi ve konferans organizasyonları gibi faaliyetlerin önünü açmış; kısa sürede iki ülke halkları arasında daha organik bir kültürel temas kurulmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca her iki ülke de bu dönemde Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (bugünkü Türk Devletleri Teşkilatı) gibi çatı kuruluşlar altında ortak kültürel mirası koruma ve geliştirme adına girişimlerde bulunmuştur (Kösebalaban, 2015: 156). Türkiye'nin Türkmenistan'a yönelik kültürel politikaları, çoğunlukla yumuşak güç yaklaşımı çerçevesinde şekillenmiştir. Özellikle eğitim ve medya alanlarında yürütülen projeler, Türkiye'nin kültürel etkisini derinleştirmeyi hedeflemiştir. Örneğin, Türkiye bursları kapsamında çok sayıda Türkmen öğrenci Türkiye'de lisans ve lisansüstü eğitim alma imkânı bulmuş; bu öğrenciler daha sonra ülkelerinde önemli görevler üstlenerek iki ülke arasında birer kültürel köprü işlevi görmüşlerdir (Yılmaz, 2019: 98). Bu dönemde kültürel iş birliği yalnızca devlet kurumları eliyle yürütülmemiş, aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ve sanat çevreleri de bu süreçte aktif rol oynamıştır. Türkiye'den sanatçılar, yazarlar ve akademisyenler Türkmenistan'da ağırlanırken; Türkmen sanatçılar da Türkiye'deki çeşitli fuar, sempozyum ve festivallere davet edilmiştir. Bu sayede kültürel etkileşim yalnızca resmi düzeyde kalmamış, halklar arası bağlar da pekişmiştir. Ayrıca Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) aracılığıyla yürütülen medya politikaları, Türkmen halkının Türkiye'ye dair algısını olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle TRT Avaz kanalı aracılığıyla Türk kültürü, sanatı ve dili Türkmenistan'da yaygın bir şekilde takip edilmekte ve Türkiye'nin kültürel mesajları bu sayede doğrudan halka ulaşmaktadır (Ayhan, 2016: 27). Bununla birlikte, 2010'lu yıllardan itibaren Türkmenistan da kültürel alanda daha fazla girişimde bulunmuş; Türkiye ile karşılıklı sergiler, film gösterimleri ve edebiyat etkinlikleri gibi faaliyetler gerçekleştirmiştir.

2.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Kültürel Destek Politikaları

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye'nin yurtdışındaki kalkınma yardımlarını ve kültürel diplomasi faaliyetlerini koordine eden, Türk dış politikasının önemli araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. 1992 yılında kurulan TİKA, başlangıçta ekonomik kalkınma projeleriyle ön plana çıkmış olsa da, zamanla kültürel iş birliği ve eğitim alanında da önemli faaliyetler yürütmeye başlamıştır. Türkmenistan, bu faaliyetlerin en yoğun olarak gerçekleştirildiği ülkelerden biri olup, TİKA'nın kültürel diplomasi ve destek politikaları açısından özel bir yere sahiptir. TİKA'nın Türkmenistan'daki faaliyetleri, iki ülke arasındaki tarihsel bağlar ve kültürel yakınlıkla paralel bir gelişim göstermiştir. İlk yıllarda, Türkmenistan'ın bağımsızlık kazandığı dönemde, Türkiye, bu ülkeye gerek ekonomik gerekse kültürel alanda yardımcı olmak amacıyla birçok projeye imza atmıştır. TİKA, kültürel iş birliğinin yanı sıra, eğitim, sağlık, altyapı gibi farklı alanlarda da projeler yürütmüş, bu sayede Türkiye'nin yumuşak gücünü etkili bir biçimde kullanmıştır (Karakaya, 2016: 118). TİKA'nın Türkmenistan'daki en dikkat çekici projelerinden biri, 2000'li yılların başında başlatılan ve Türkmenistan'daki tarihi eserlerin restorasyonunu amaçlayan çalışmalardır. Türkiye, Türkmenistan'ın kültürel mirasının korunmasına katkı sağlamak amacıyla çeşitli saraylar, camiler ve tarihi yapıları restore etmiştir. Bu projeler, sadece kültürel iş birliği değil, aynı zamanda iki ülke arasındaki diplomatik bağların güçlendirilmesine de büyük katkı sağlamıştır. Özellikle 2007 yılında Türkmenbaşı'nda bulunan bir caminin restorasyonu, iki ülke arasında halklar arası bağları derinleştiren önemli bir simge haline gelmiştir (Aydın, 2015: 75). Bununla birlikte, TİKA, Türkmenistan'daki üniversitelerle ortak projeler geliştirmiştir. Türkçe öğretimi, akademik iş birliği, öğrenci değişim programları gibi birçok alanda önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda, TİKA, Türkmenistan'daki eğitim sisteminin güçlendirilmesine yönelik çeşitli projelere imza atmış, Türk üniversitelerinin de katkılarıyla Türkmenistanlı öğrencilere burs imkanları sunulmuştur. Bu projeler, Türkmenistanlı gençlerin Türkiye ile daha yakın ilişkiler kurmalarını sağlamış ve iki ülke arasındaki kültürel etkileşimi artırmıştır (Beyaz, 2017: 42). TİKA'nın kültürel destek politikaları yalnızca restorasyon ve eğitimle sınırlı kalmamış, aynı zamanda sanat ve kültür alanında da önemli faaliyetler yürütülmüştür. Türkiye'nin en büyük kültürel katkılarından biri, Türkmen sanatçıları Türkiye'ye davet ederek, onlara Türk sanatını daha yakından tanıma fırsatı sunmak olmuştur. Bu tür karşılıklı sanat etkinlikleri, kültürel bağları derinleştirmekle kalmamış, aynı zamanda Türk ve Türkmen sanatçılarının bir araya gelerek ortak projeler üretmelerine olanak sağlamıştır (Balcı, 2018: 67). TİKA'nın Türkmenistan'a yönelik kültürel yardımları, sadece profesyonel düzeyde değil, halk seviyesinde de gerçekleşen projelerdir. Türkiye, Türkmen kültürünü, sanatını ve geleneklerini

tanıtmak amacıyla çeşitli sergiler, konserler ve festivaller düzenlemiştir. Özellikle Türk müziği ve Türk halk dansları, Türkmenistan'daki büyük etkinliklerde sıkça yer almıştır. Bu tür etkinlikler, Türkmenistan halkının Türkiye'yi daha yakından tanımasına, Türk kültürünü ve sanatını içselleştirmelerine yardımcı olmuştur (Gül, 2019: 91). TİKA, Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültürel bağları pekiştiren önemli bir aktör olmuştur. Eğitimden sanata, restorasyondan kültürel etkinliklere kadar geniş bir yelpazede faaliyet gösteren TİKA, bu süreçte Türkiye'nin yumuşak gücünü en etkili şekilde kullanarak, Türkmenistan ile ilişkilerinde güçlü bir kültürel temele dayalı iş birliği oluşturmuştur. Bu kültürel projeler, sadece iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda halklar arası dostluk ve anlayışın da artmasına olanak tanımıştır. Araştırma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakatta, iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin yalnızca protokol metinleriyle sınırlı kalmadığı; Türkiye Kültür Günleri, sanat ve fotoğraf sergileri, konserler, konferanslar, film gösterimleri ve sanatçı ile akademisyen heyetlerinin karşılıklı ziyaretleri gibi çok sayıda etkinlik aracılığıyla toplumsal düzeyde görünürlük kazandığı vurgulanmaktadır. Müşavirlik, bu faaliyetlerin aynı zamanda gençler için burs ve eğitim imkânlarıyla desteklendiğini, böylece Türkiye'de eğitim gören Türkmen öğrencilerin mezuniyet sonrasında ülkelerine dönerken iki ülke arasında kalıcı bir kültürel köprü işlevi gördüklerini ifade etmektedir. Birincil kaynaktan elde edilen bu bulgular, literatürde TİKA'nın Türkmenistan'da yürüttüğü altyapı, restorasyon ve kültürel miras projeleriyle tanımlanan destek politikalarıyla birlikte düşünüldüğünde, kurumun faaliyetlerinin söz konusu etkinliklerin gerçekleştiği kültürel ve kurumsal zemini güçlendirdiğini göstermektedir. Bu anlamda TİKA, yalnızca teknik kalkınma yardımı sunan bir aktör değil, mülakat bulgularının da işaret ettiği biçimde, Türkiye Türkmenistan ilişkilerinin kültürel boyutunu derinleştiren bütüncül bir ağın parçası olarak değerlendirilmelidir. Mülakatta çizilen tablo, bu tür kültürel faaliyetlerin çoğu zaman yerel kurumlar ve üniversitelerle iş birliği içinde yürütüldüğünü ve Türkiye'nin kamu diplomasisi araçlarının birbirini tamamlayan bir bütün hâlinde işlerlik kazandığını düşündürmektedir. Bu çok katmanlı yapı, TİKA'nın projelerini yalnızca maddî destek programları olmaktan çıkararak, ortak tarih ve kimlik vurgusuna dayalı bir kültürel etkileşim alanının parçası hâline getirmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.2.2. TRT Avaz ve Türk Medyasının Türkmenistan'daki Rolü

Türkiye'nin Orta Asya'daki kültürel etki alanını genişletme stratejisinin önemli araçlarından biri olan medya, özellikle Türkmenistan gibi ortak tarihî ve dilsel köklere sahip

ülkelerde stratejik bir işlev görmektedir. Bu bağlamda Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) bünyesinde 2009 yılında yayın hayatına başlayan TRT Avaz, Türkiye'nin Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da etkili olan yumuşak güç politikalarının medya ayağını temsil etmektedir. TRT Avaz, Türkçe'nin farklı lehçelerinde yayın yaparak kültürel ortaklıkları pekiştirme ve Türkiye'nin kültürel imajını bölgede güçlendirme amacı taşır (Kösebalaban, 2015: 78). TRT Avaz'ın Türkmenistan'daki etkisi, hem içerik hem de yayın politikaları açısından değerlendirildiğinde, sadece bir televizyon kanalı olmanın ötesine geçmektedir. Kanal, Türkmen halkına hitap eden içerikler üreterek, hem Türkiye'yi tanıtmakta hem de iki ülke arasındaki kültürel bağları görsel medya yoluyla yeniden üretmektedir. Özellikle tarihî belgeseller, kültürel programlar, müzik ve edebiyat temalı yapımlar, Türkmen izleyiciler üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Ayrıca, Türkiye'de üretilen bazı dizilerin TRT Avaz aracılığıyla Türkmenistan'da gösterilmesi, Türkiye kültürünün gündelik yaşama nüfuz etmesini kolaylaştırmıştır (Demir, 2018: 134). TRT Avaz, Türkmen izleyicilere hem ortak geçmişi hatırlatmakta hem de modern Türkiye'nin kültürel ve sanatsal birikimini tanıtmaktadır. Bu, Türkiye'nin kültürel diplomasi stratejilerinde medyanın merkezî bir araç olarak konumlandığını göstermektedir. Nitekim kanalın sloganı olan "Avazınız Bizimle Olsun", hem duygusal bir yakınlık hem de ortak kültürel belleğin canlandırılması yönünde güçlü bir mesaj içermektedir. TRT Avaz'ın yayın politikaları, sadece eğlence ve kültürle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda haber bültenleri ve güncel programlar aracılığıyla Türkiye'nin politik, ekonomik ve sosyal gündemini bölgeye taşımakta; böylece Türkiye'nin uluslararası imajını şekillendirmektedir. Bu durum, özellikle Türkmenistan gibi medya kontrolünün yoğun olduğu ülkelerde, alternatif bir haber kaynağı oluşturması açısından da dikkat çekicidir. Türkmenistan'da devlet kontrolündeki medya ortamı düşünüldüğünde, TRT Avaz gibi dış kaynaklı yayınların halk üzerindeki etkisi daha da belirgin hâle gelmektedir (Türkmen, 2020: 65). Bunun yanı sıra, TRT Avaz'ın Türkmenistan'dan da içerik üretmesi, karşılıklı medya ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Türkmen sanatçılar, müzisyenler ve akademisyenler TRT Avaz programlarında ağırlanmakta; böylece iki ülke arasında yalnızca Türkiye merkezli değil, karşılıklı kültürel bir akış sağlanmaktadır. Bu karşılıklı görünürlük, ortak kimlik inşasını destekleyen medya temsillerini kuvvetlendirmektedir (Yıldız, 2017: 39). TRT dışında özel Türk televizyon kanallarının da Türkmenistan'da uydu üzerinden izlenebilir olması, Türkiye medyasının etkisini artırmaktadır. ATV, Kanal D ve Show TV gibi kanalların dizileri, özellikle gençler arasında oldukça popülerdir. Bu diziler vasıtasıyla Türkiye'nin yaşam tarzı, aile yapısı, moda anlayışı ve toplumsal dinamikleri Türkmen izleyiciler tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Böylece Türkiye'nin gündelik yaşam kodları, bir tür kültürel model olarak kabul görmekte ve yeniden üretilebilmektedir (Koç, 2019: 102). TRT Avaz başta olmak üzere

Türk medyasının Türkmenistan'daki etkisi, kültürel diplomasi, yumuşak güç ve kimlik inşası açısından çok boyutlu bir işlev üstlenmektedir. Medya, sadece bilgi taşıyıcısı değil; aynı zamanda kültür, sanat ve toplumsal değerlerin dolaşıma girdiği bir etkileşim alanıdır. Bu doğrultuda Türkiye, medya aracılığıyla Türkmen halkıyla olan kültürel yakınlığını güçlendirmekte, halklar arası ilişkileri daha da derinleştirmektedir. Bu çalışmada elde edilen birincil veriler, TRT Avaz'ın Türkmenistan'daki medya işbirliği ağının yalnızca yayıncılık faaliyetleriyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda iki ülke arasında kültürel diplomasi kapasitesini güçlendiren stratejik bir araç olarak işlediğini göstermektedir. Türkmenistan ile Türkiye arasındaki medya ortaklıklarının son yıllarda belirgin şekilde kurumsallaştığı vurgulanmaktadır. Müşavirlik, TRT'nin Türkmenistan'daki Temsilciliğinin 1999'dan bu yana yürüttüğü faaliyetler kapsamında ülkenin tarihî mirasını, kültürel değerlerini ve güncel gelişmelerini dünya kamuoyuna aktardığını; bunun yanında karşılıklı bilgi akışını artıran eğitim programları ve teknik işbirliklerinin düzenli olarak sürdürüldüğünü belirtmektedir. Mülakat bulguları, TRT Avaz'ın ve TRT Temsilciliğinin hazırladığı yapımların yalnızca medya içerikleri değil, aynı zamanda ortak tarih bilincini ve kardeşlik söylemini güçlendiren kültürel bağlayıcılar olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, bölümde sunulan literatürle tutarlı biçimde, Türkiye Türkmenistan medya ilişkilerinin kültürel diplomasiye yön veren temel alanlardan biri hâline geldiğini göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat, Aşkabat, 2025).

2.2.3. Sanat Yoluyla Diplomasi

Sanat, tarih boyunca toplumlar arasında kültürel köprüler kurmanın, ortak değerleri görünür kılmanın ve halklar arasında kalıcı dostluk bağları tesis etmenin en güçlü araçlarından biri olmuştur. Kültürlerarası iletişimde ve diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesinde "yumuşak güç" unsurlarının başında gelen sanat, yalnızca estetik bir ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde stratejik bir diplomasi aracı olarak işlev görmektedir (Nye, 2004). Bu bağlamda Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler, sanat yoluyla diplomasinin canlı örneklerinden birini sunmaktadır. İki ülke arasında köklü tarihî bağlar, ortak dil ailesi, geleneksel değerler ve kültürel miras üzerinden şekillenen bu ilişkiler, sanatın sunduğu ortak paydada daha da derinleşmektedir. Sanat yoluyla diplomasi, özellikle Türk dünyasında ortak kimlik inşasının önemli bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Türkiye ve Türkmenistan arasındaki kültürel etkileşim, yalnızca devletler arası resmi temaslarla sınırlı kalmayıp, tiyatro, müzik, resim, edebiyat ve sahne sanatları gibi alanlarda yürütülen ortak projelerle halklar arası ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlamaktadır (Altun, 2018: 55). Bu etkinlikler, iki ülke arasında

kültürel anlamda karşılıklı tanıtım ve etkileşimi teşvik ederken, aynı zamanda uluslararası kamuoyunda da olumlu bir imajın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Sanatın diplomasi alanındaki işlevi, devletlerin dış politik hedeflerine ulaşmalarına doğrudan katkı sağlayabilmektedir. Türkiye ile Türkmenistan arasında düzenlenen kültürel etkinlikler, çoğu zaman resmi diplomatik görüşmelerin yumuşatıcı unsuru olarak devreye girmekte, ilişkilerin samimiyetini artırmaktadır. Bu çerçevede sergiler, konserler, tiyatro gösterileri ve edebiyat geceleri, yalnızca kültürel içerikleriyle değil, aynı zamanda taşıdıkları diplomatik mesajlarla da dikkat çekmektedir (Ersoy, 2016: 71). Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüsü, TİKA ve TÜRKSOY gibi kurumları aracılığıyla yürüttüğü sanat temelli diplomasi faaliyetleri, Türkmenistan'da önemli bir etki yaratmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği edebiyat geceleri, şiir dinletileri ve hat sergileri, hem Türk hem Türkmen halklarının ortak kültürel mirasını hatırlatmakta hem de yeni nesillerin bu mirası yeniden keşfetmesine katkı sunmaktadır (Özdemir, 2020: 106). Türkiye ile Türkmenistan arasındaki sanat temelli ilişkiler, yalnızca kültürel tanıtım değil, aynı zamanda ortak bir kimliğin yeniden üretimi sürecine de hizmet etmektedir. Ortak mitolojik unsurlar, tarihi figürler ve geleneksel sanat formları, bu kimlik inşasında önemli birer araçtır. Özellikle ressamların, heykeltıraşların ve geleneksel el sanatları ustalarının katılımıyla gerçekleştirilen sergiler, bu ortak mirasın somut göstergeleri olmaktadır. Örneğin, iki ülke sanatçılarının birlikte hazırladığı "Ortak İzler" sergisi, hem estetik bir paylaşım hem de tarihî bağların görsel temsili olarak değerlendirilmiştir (Bilgen, 2022: 92). Bu tür projeler, kültürel diplomasi kapsamında iki ülkenin ortak tarih bilincini güçlendirirken, halklar arasında empati ve karşılıklı anlayışı da geliştirmektedir. Sanatın evrensel dili sayesinde, siyasi ya da ekonomik alanlarda zaman zaman ortaya çıkabilecek farklılıklar, kültürel platformlarda daha yumuşak bir zeminde ele alınabilmektedir. Sanat yoluyla diplomasi sürecinde, devlet kurumları kadar sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve sanat toplulukları da etkin rol oynamaktadır. TÜRKSOY, Türk dünyasındaki kültürel birlikteliğin en güçlü kurumsal temsilcilerinden biri olarak, Türkiye ve Türkmenistan arasındaki sanat etkinliklerinin pek çoğuna öncülük etmektedir. Ortak sergiler, tiyatro festivalleri, konserler ve edebiyat buluşmaları bu işbirliğinin somut örneklerindendir (Kaya, 2019: 88). Bunun yanı sıra, TİKA'nın desteklediği kültür haftaları ve sanat projeleri, özellikle yerel halkın ilgisini çekmekte ve katılımı artırmaktadır. Sanat yoluyla diplomasi, yalnızca ikili ilişkiler bağlamında değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası platformlarda da etkisini göstermektedir. Türkiye ve Türkmenistan'ın birlikte yer aldığı uluslararası sanat fuarları, bienaller ve kültürel festivaller, iki ülkenin ortak değerlerini dünya kamuoyuna tanıtma fırsatı sunmaktadır. Bu sayede, sanat aracılığıyla oluşturulan olumlu imaj, her iki ülkenin de "yumuşak güç" kapasitesini artırmaktadır (Nye, 2004).

2.2.4. Ortak Sergiler ve Festivaller

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki tarihî, kültürel ve dilsel yakınlık, iki ülke halklarının yüzyıllardır devam eden etkileşimini günümüzde de güçlendirmektedir. Bu etkileşimin en önemli araçlarından biri, iki ülke sanatçılarının ve kültür kurumlarının işbirliğiyle gerçekleştirilen ortak sergiler ve festivallerdir. Bu etkinlikler, hem sanatın evrensel dili aracılığıyla kültürel yakınlaşmayı sağlamaktadır hem de diplomatik ilişkilerin yumuşak güç unsurlarıyla pekişmesine katkıda bulunmaktadır (Nye, 2004). Sergi ve festivaller, iki ülkenin ortak kültürel mirasının görünür hâle gelmesinde, halklar arası dostluk bağlarının güçlenmesinde ve uluslararası alanda olumlu bir imaj oluşmasında stratejik bir rol üstlenmektedir. Sergiler, iki ülke arasında kültürel etkileşimin en somut ve kalıcı platformlarından biridir. Ortak sergiler, yalnızca sanat eserlerinin sergilendiği mekânlar olmakla kalmaz; aynı zamanda karşılıklı tanıtım, eğitim ve diplomasi alanlarında da işlev görür. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ortak sergilerde resim, heykel, geleneksel el sanatları ve fotoğraf gibi farklı sanat dallarından eserler yer almakta, bu sayede hem geleneksel hem de çağdaş sanat anlayışları bir araya gelmektedir (Altun, 2018: 55). Örneğin, 2015 yılında Ankara'da düzenlenen "Türkmen Kültür Günleri" kapsamında açılan resim ve el sanatları sergisi, Türkmen ressamlarının ve zanaatkârlarının eserlerini Türk sanatseverlerle buluşturmuş, büyük ilgi görmüştür (Ersoy, 2016: 71). Sergide yer alan eserlerde, Türkmen kültürüne ait motifler ile modern sanat tekniklerinin birleşimi dikkat çekmiş, bu durum iki ülke arasındaki kültürel uyumun görsel bir ifadesi olmuştur. Bir diğer örnek, İstanbul'da düzenlenen "Ortak İzler" sergisidir. Bu sergide, Türk ve Türkmen sanatçılar aynı temalar üzerinde ürettikleri eserleri yan yana sergileyerek, hem ortak tarihî geçmişin hem de kültürel çeşitliliğin sanat diliyle anlatılmasını sağlamışlardır (Bilgen, 2022: 92). Bu tür sergiler, hem halkların birbirini daha yakından tanımasına vesile olmakta hem de sanatçılar arasında kalıcı işbirliklerinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Festivaller, kültürel diplomasinin en etkili araçlarından biridir. Türkiye ve Türkmenistan arasındaki kültürel festivaller, iki ülkenin müzik, dans, giyim ve mutfak gibi alanlardaki zenginliklerini aynı platformda sergileyerek, halklar arasında güçlü bir bağ kurulmasına yardımcı olmaktadır (Kaya, 2019: 88). Festivaller, aynı zamanda turizmi teşvik etmekte ve kültürel ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkmenistan Kültür Bakanlığı'nın ortaklaşa düzenlediği "Türk Dünyası Kültür Şöleni", bu anlamda en dikkat çekici etkinliklerden biridir. Bu şölenlerde Türkmen halk dansları ekipleri Türkiye'de sahne alırken, Türk müzik grupları da Aşkabat ve diğer Türkmen şehirlerinde konserler vermektedir. Bu karşılıklı katılımlar, yalnızca sanatsal paylaşımı değil,

aynı zamanda halklar arasında samimi ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır (Özdemir, 2020: 106). Türkmenistan'da düzenlenen Nevruz Festivalleri de Türkiye'den sanatçıların katılımıyla uluslararası bir boyut kazanmaktadır. Nevruz kutlamaları, Orta Asya kültürünün en önemli ortak miraslarından biridir ve bu etkinliklerde sahnelenen gösteriler, halk oyunları ve müzik performansları, hem kültürel mirasın korunmasına hem de gelecek nesillere aktarılmasına katkı sunmaktadır (Ersoy, 2016: 74). Ortak sergiler ve festivallerin başarısında kültür kurumlarının desteği büyüktür. TÜRKSOY, Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA, Türkiye ile Türkmenistan arasındaki birçok ortak etkinliğin ana düzenleyicileri veya destekçileri arasında yer almaktadır. TÜRKSOY'un öncülüğünde gerçekleştirilen projeler, Türk dünyasındaki kültürel birlikteliği pekiştirmekte ve iki ülke arasındaki sanatçılar arasında güçlü bağlar kurmaktadır (TÜRKSOY, 2024). Yunus Emre Enstitüsü'nün Aşkabat'ta düzenlediği sanat sergileri ve atölye çalışmaları, iki ülke halkının ortak sanatsal değerler etrafında buluşmasına olanak tanımaktadır. Bu etkinlikler, kültürel mirasın korunması ve tanıtılması kadar, çağdaş sanat anlayışlarının da paylaşılmasına hizmet etmektedir (Altun, 2018: 56). Sergi ve festivaller, iki ülkenin diplomatik ilişkilerinde yumuşak güç unsurları olarak önemli bir yer tutmaktadır. Resmi ziyaretler öncesinde veya sonrasında düzenlenen kültürel etkinlikler, diplomatik temasların daha samimi bir ortamda gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır (Nye, 2004). Özellikle ortak festivaller, iki ülkenin uluslararası platformlarda birlikte hareket edebilme kapasitesini göstermekte ve olumlu kamuoyu oluşturma süreçlerine katkı sağlamaktadır. Bu etkinlikler, aynı zamanda ekonomik ve turistik boyutlarıyla da öne çıkmaktadır. Festival dönemlerinde artan turizm hareketliliği, yerel ekonomiye canlılık katmakta, sanat eserlerinin satışları ve kültürel ürünlerin tanıtımı ekonomik fayda sağlamaktadır. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ortak sergiler ve festivaller, kültürel ilişkilerin en güçlü halkalarından birini oluşturmaktadır. Bu etkinlikler, sanatın evrensel diliyle iki ülke halkını bir araya getirerek, ortak mirasın korunmasına, tanıtılmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sunmaktadır. Hem diplomatik hem de toplumsal açıdan stratejik bir değer taşıyan bu etkinlikler, iki ülke ilişkilerinin geleceğinde de önemli bir rol oynamaya devam edecektir. Türkiye Türkmenistan arasında ortak sergiler ve festivallerin takvimini ortaya koyan birincil veriler, Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile yapılan yazılı mülakat ve ek belgelerle ayrıntılı hâle gelmektedir. Müşavirlik, iki ülke kültür kurumlarının iş birliğiyle 2007'de Aşkabat'ta düzenlenen ve 19–22 Kasım 2007 tarihleri arasında icra edilen "I. Türk Kültür ve Dostluk Haftası"nda halk oyunu gösterileri, Türk filmleri, el sanatları sergileri ve ebru uygulamalarının birlikte gerçekleştirildiğini; 29 Ekim–1 Kasım 2008 tarihli "II. Türk-Türkmen Dostluk Haftası"nda ise benzer biçimde ortak sergi ve konserlerin yapıldığını belirtmektedir. 18–20 Haziran 2011'de İstanbul'da düzenlenen "Türkmenistan Kültür Günleri", 25–27 Haziran 2012'de Aşkabat'ta gerçekleştirilen "Türkiye Kültür Günleri"

ve 9–16 Temmuz 2019'da Erzurum ile Sivas'ta yapılan kültür günleri, iki ülke sanatçılarının resim, el sanatı, fotoğraf, müzik ve film gösterimleriyle yan yana yer aldığı çok katmanlı etkinlikler olarak tanımlanmaktadır. Son olarak 18–20 Kasım 2023'te Aşkabat ve Türkmenabat'ta organize edilen "Türkiye Kültür Günleri", ebru ve gölge oyunu atölyeleri, dostluk konserleri, film gösterimleri ve dokuma sergileriyle bu geleneğin güncel bir halkasını oluşturmuştur. Müşavirliğin değerlendirmesine göre, bu tür ortak sergi ve festival programları, iki ülke halklarının birbirlerinin kültürel mirasını yerinde deneyimlemesini sağlayarak karşılıklı tanıma, güven ve kardeşlik algısını pekiştiren uzun vadeli bir kültürel diplomasi aracı niteliğindedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.2.5. Kültürel Etkinlikler

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel ilişkilerin sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri, iki ülke arasında düzenlenen kültürel etkinliklerdir. Bu etkinlikler, tarihî ve kültürel bağların günümüz koşullarına uyarlanarak yeniden üretilmesine katkıda bulunmakta, halklar arası iletişimi güçlendirmekte ve diplomatik ilişkilerin yumuşak güç unsurlarıyla pekişmesine hizmet etmektedir (Nye, 2004). Kültürel etkinlikler; konserler, tiyatro gösterileri, edebiyat günleri, halk dansları gösterileri, mutfak tanıtımları, atölye çalışmaları ve panel-konferans gibi çok çeşitli formatlarda düzenlenmektedir. Bu geniş yelpaze, iki ülkenin ortak değerlerini hem geleneksel hem çağdaş biçimlerde sunmasına imkân tanımaktadır. Kültürel etkinlikler, ülkelerin birbirlerini daha iyi tanımalarına ve halklar arasında samimi bağlar kurulmasına aracılık etmektedir. Türkiye ve Türkmenistan arasında düzenlenen etkinlikler, iki halkın ortak tarihî köklerini ve kültürel benzerliklerini görünür kılarken, aynı zamanda farklı kültürel ögelerin karşılıklı olarak öğrenilmesini sağlamaktadır (Altun, 2018: 55). Bu etkinlikler, yalnızca sanatın paylaşımı açısından değil, aynı zamanda ülkeler arası turizm, ticaret ve akademik işbirliği gibi alanlarda da etki yaratmaktadır. Örneğin, Ankara'da gerçekleştirilen Türkmenistan Kültür Haftası etkinlikleri kapsamında düzenlenen konserler, el sanatları stantları ve geleneksel yemek tanıtımları, Türk halkının Türkmen kültürünü doğrudan deneyimlemesine olanak tanımıştır (Ersoy, 2016: 71). Aynı şekilde, Aşkabat'ta yapılan Türk Kültür Günleri ise Türkiye'den sanatçı, aşçı, akademisyen ve zanaatkârların katılımıyla gerçekleşmiş, iki ülke halkı arasında güçlü bir etkileşim alanı yaratmıştır. Müzik, kültürel etkinliklerin en etkili bileşenlerinden biridir. Ortak konserler, hem geleneksel hem de modern müzik türlerini kapsayarak geniş bir kitleye hitap etmektedir. Türkiye'den gelen sanatçılar, Türkmen halk müziğini öğrenip repertuvarlarına dahil ederken, Türkmen sanatçılar da Türk halk müziği ve sanat müziği örneklerini sahnelerinde icra etmektedir (Kaya, 2019: 88). Böylece, müzik

aracılığıyla iki ülke arasında güçlü bir duygusal bağ kurulmaktadır. Sahne sanatları alanında ise tiyatro, bale ve halk dansları önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Nevruz kutlamaları sırasında gerçekleştirilen halk dansları gösterileri, Orta Asya'nın kadim geleneklerini yaşatırken aynı zamanda Türkiye ile Türkmenistan'ın kültürel ortaklığını pekiştirmektedir. Bu gösteriler, hem yerel halkın hem de uluslararası izleyicilerin ilgisini çekmektedir (Bilgen, 2022: 92). Kültürel etkinlikler, yalnızca sahne ve görsel sanatlarla sınırlı kalmamaktadır. Edebiyat buluşmaları, şiir dinletileri, kitap tanıtım günleri ve yazar söyleşileri, iki ülke arasındaki entelektüel bağları güçlendirmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün Aşkabat'ta düzenlediği Türk-Türkmen Edebiyat Günleri, hem klasik hem çağdaş eserlerin tanıtıldığı, karşılıklı çeviri projelerinin değerlendirildiği önemli bir platform olmuştur (Özdemir, 2020: 106). Bu tür etkinliklerde, dilin zenginliği ve edebî mirasın ortak noktaları öne çıkmaktadır. Akademik sempozyumlar ve paneller de kültürel etkinliklerin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Üniversiteler arası işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen bu etkinliklerde, tarih, dil, antropoloji ve sanat tarihi gibi alanlarda ortak bildiriler sunulmakta, böylece kültürel bağlar bilimsel düzeyde de güçlendirilmektedir (Ersoy, 2016: 74). Kültürel etkinliklerde mutfak tanıtımları da önemli bir yere sahiptir. Türk ve Türkmen mutfakları, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan ortak lezzet mirasının zengin örneklerini sunmaktadır. Etkinliklerde yapılan yemek yarışmaları, tatma stantları ve atölyeler, gastronomiyi kültürel diplomasi aracı hâline getirmektedir. Örneğin, Aşkabat'ta düzenlenen bir Türk mutfağı tanıtım etkinliğinde baklava, mantı, kebap gibi lezzetler sunulmuş; aynı şekilde Türkiye'de düzenlenen Türkmen mutfağı tanıtımlarında ise çorba çeşitleri, etli pilav ve çörek gibi geleneksel yemekler tanıtılmıştır (Altun, 2018: 59). Kültürel etkinliklerin planlanmasında ve yürütülmesinde kurumların rolü büyüktür. TÜRKSOY, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü ve belediyeler gibi kurumlar, bu etkinliklerin finansmanından lojistiğine kadar birçok alanda destek sağlamaktadır. TÜRKSOY'un girişimleriyle iki ülke arasında gerçekleştirilen kültür haftaları, yalnızca sanat alanında değil, kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından da önem taşımaktadır (TÜRKSOY, 2024). Bazı kültürel etkinlikler, yalnızca iki ülke arasında değil, uluslararası ölçekte düzenlenmektedir. Özellikle Türk Dünyası Kültür Başkenti etkinlikleri, çok sayıda ülkenin sanatçılarını ve kültür temsilcilerini bir araya getirerek daha geniş bir etkileşim alanı sunmaktadır. Türkmenistan'ın Anev kentinin 2024 yılında bu unvana sahip olması, yıl boyunca çok sayıda kültürel etkinliğin gerçekleşmesini sağlamış, bu etkinliklerde Türkiye'den geniş bir katılım olmuştur (TÜRKSOY, 2024). Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel etkinlikler, yalnızca iki ülke halkının birbirini tanıması açısından değil, aynı zamanda uluslararası platformlarda olumlu imaj oluşturulması bakımından da stratejik bir öneme sahiptir. Konserlerden mutfak tanıtımlarına, edebiyat buluşmalarından halk danslarına kadar uzanan bu

geniş yelpaze, kültürel diplomasi sürecinin en canlı ve etkili unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bu etkinliklerin sürdürülebilirliği, hem kültürel mirasın korunmasına hem de gelecek nesillerin ortak değerler etrafında birleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada başvurulan birincil kaynak olan Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı mülakat, Türkiye Türkmenistan arasındaki kültürel etkinliklerin diplomatik etkisini somutlaştıran önemli veriler sunmaktadır. Müşavirlik, iki ülke arasındaki kültürel faaliyetlerin yalnızca geleneksel sergi ve festivallerle sınırlı kalmadığını; konserler, film gösterimleri, edebiyat etkinlikleri, atölye çalışmaları ve sanatçı değişim programları gibi çok boyutlu etkinliklerle toplumsal düzeyde güçlü bir etkileşim alanı oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca mülakatta, son yıllarda iki ülke arasında ortak tarih ve kimlik vurgusunu öne çıkaran medya ve sanat projelerinin kültürel etkinliklerin görünürlüğünü artırdığı, özellikle "İnci Şehir Aşkabat", "Köneürgenç", "Büyük Selçuklunun İzinde Başkenti Merv", "Merv'in Manevi Sultanları" ve "Karakum Ateşi" gibi yapımların bu kültürel yakınlaşmayı destekleyen araçlar hâline geldiği belirtilmiştir. Bu projelerin hem Türkiye'de hem Türkmenistan'da geniş izleyici gruplarına ulaşarak kültürel merakı ve karşılıklı tanımayı güçlendirdiği; iki ülke halkı arasında kalıcı bir gönül bağı oluşturduğu vurgulanmaktadır. Müşavirliğin değerlendirmeleri, kültürel etkinliklerin diplomatik ilişkilerin yumuşak gücünü pekiştiren, toplum temelli ve sürdürülebilir bir işbirliği alanına dönüştüğünü göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.2.6. Türkçe Eğitimi ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Rolü

Dil, kültürel kimliğin taşıyıcısı ve uluslararası ilişkilerde en önemli yumuşak güç araçlarından biridir. Türkiye'nin Türkmenistan ile olan kültürel ilişkilerinde dil politikaları önemli bir yer tutmakta; bu bağlamda özellikle Türkçe öğretimi, hem kültürel yakınlaşmanın bir aracı hem de Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini artıran bir stratejik unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türk dilinin, kültürünün ve sanatının tanıtımını yaparken, aynı zamanda iki ülke arasında kalıcı kültürel bağların kurulmasına katkı sağlamaktadır (Yavuz, 2019: 104). 2009 yılında kurulan Yunus Emre Enstitüsü, özellikle Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik yürüttüğü eğitim ve kültürel programlarla dikkat çekmiş; Türkmenistan, bu faaliyet alanlarının başında yer almıştır. Türkmenistan'daki YEE temsilcilikleri aracılığıyla yürütülen Türkçe kursları, yalnızca dil öğretimi ile sınırlı kalmayıp, Türk edebiyatı, tarihi, gelenekleri ve güncel Türkiye hakkında bilgiler içeren bütünsel bir müfredat sunmaktadır. Bu durum, dilin sadece bir iletişim aracı olarak değil, kültürel bir taşıyıcı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır (Kalaycıoğlu,

2018: 69). Türkmenistan'da Türkçeye olan ilginin artmasında hem tarihî kökler hem de Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç politikaları etkili olmuştur. Özellikle genç nüfus arasında Türkçeye olan ilgi dikkat çekicidir. Yunus Emre Enstitüsü tarafından verilen kurslara katılan öğrenciler, hem eğitim hem de kültürel etkileşim açısından Türkiye ile daha yakın ilişkiler kurmakta, zamanla bu bireyler iki ülke arasında gönüllü kültür elçileri hâline gelmektedir. Ayrıca bu bireylerin Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim görmeleri, etkileşimi daha da pekiştirmektedir (Türkmen, 2020: 58). YEE tarafından gerçekleştirilen "Türkçe Yaz Okulu" programları da önemli bir kültürel diplomasi aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu programlar çerçevesinde her yıl Türkmenistan'dan onlarca öğrenci Türkiye'ye davet edilmekte, burada hem dil eğitimi almakta hem de kültürel geziler aracılığıyla Türkiye'yi yakından tanıma imkânı bulmaktadır. Bu tür deneyimler, öğrenciler nezdinde Türkiye'ye dair olumlu bir algının oluşmasına katkı sunmakta ve bu algı daha sonra toplum geneline yayılan bir etki yaratmaktadır (Erkan, 2021: 122). Yunus Emre Enstitüsü'nün bir diğer önemli faaliyet alanı ise kültürel etkinliklerdir. Türkmenistan'da düzenlenen şiir geceleri, tiyatro gösterileri, geleneksel müzik konserleri ve fotoğraf sergileri aracılığıyla Türkiye kültürü doğrudan halka ulaştırılmakta; bu etkinliklere geniş katılım sağlanmaktadır. Özellikle Mahtumkulu ve Yunus Emre gibi iki ülke için de önemli olan şairlerin anıldığı etkinlikler, ortak tarihsel ve manevi mirasın vurgulanmasına zemin hazırlamaktadır (Demirbaş, 2022: 47). Bununla birlikte, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye'nin dış politikasındaki kültürel misyonunun akademik boyutunu da üstlenmektedir. Türkmenistan'daki üniversitelerle yapılan protokoller doğrultusunda, ortak sempozyumlar, bilimsel yayın çalışmaları ve çeviri projeleri yürütülmekte; böylece kültürel ve akademik bağlar kurumsal bir yapıya kavuşmaktadır. YEE, Türkiye'yi yalnızca kültürel bir güç olarak değil, aynı zamanda bilimsel ve entelektüel bir partner olarak konumlandırmaktadır (Güner, 2017: 76). Türkçe eğitimi ve Yunus Emre Enstitüsü'nün faaliyetleri, Türkiye ile Türkmenistan arasında kültürel diplomasiye dayalı ilişkilerin güçlendirilmesinde kritik rol oynamaktadır. Bu faaliyetler sayesinde Türkiye, kültürünü, dilini ve değerlerini Türkmenistan halkıyla paylaşmakta**;** karşılıklı anlayış, güven ve kültürel yakınlık zemininde sürdürülebilir bir etkileşim alanı oluşturmaktadır. Türkçenin bölgede yaygınlaşması, yalnızca iletişimi kolaylaştırmakla kalmamakta; aynı zamanda Türk dünyası fikrinin somutlaşmasına da katkı sunmaktadır. Bu bölümde ele alınan kültürel ve eğitsel diplomasi faaliyetlerini tamamlayıcı nitelikteki bulgular, Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı mülakatta da ortaya konmaktadır. Müşavirlik, iki ülke arasındaki kültürel etkileşimin yalnızca kurumsal eğitim programlarıyla sınırlı olmadığını; Türkiye hakkında doğru, güncel ve nitelikli bilgi akışının Türkmenistan'daki genç nüfus üzerinde belirgin bir farkındalık oluşturduğunu ifade etmektedir. Görüşmeye göre, Türkiye'ye yönelik

ilginin artmasında Türkçeye aşinalığın, Türkiye'de eğitim almış bireyler arasında gelişen olumlu deneyimlerin ve iki ülke kültürünün ortak yönlerine dair kamuoyunda oluşan bilinçlenmenin önemli payı bulunmaktadır. Müşavirlik ayrıca, medya ve kültürel faaliyetler üzerinden aktarılan içeriklerin, Türkiye'nin tarihî ve kültürel birikimini daha anlaşılır hâle getirerek, dil öğrenimi ve kültürel yakınlaşmayı destekleyen tamamlayıcı bir unsur işlevi gördüğünü vurgulamaktadır. Bu değerlendirmeler, Türkiye'nin eğitim ve kültür politikalarının Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar aracılığıyla bölgede sürdürülebilir kültürel diplomasi için elverişli bir zemin oluşturduğunu göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.3. Türkmenistan Medyasında Türkiye Algısı

Türkiye, Orta Asya bölgesinde tarihî, kültürel ve dilsel bağlara dayanan güçlü ilişkiler ağına sahip ülkelerden biridir. Bu ilişkilerin gelişiminde diplomasi, ekonomi ve kültür gibi alanlar ön planda olsa da, medya aracılığıyla aktarılan temsillerin de oldukça belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Özellikle Türkmenistan gibi devlet kontrolündeki medya yapısına sahip ülkelerde, dostane ilişkilerin nasıl yansıtıldığı ve kamuoyuna hangi çerçevede aktarıldığı, ülkeler arası iletişim açısından stratejik bir öneme sahiptir (Karaca, 2018: 112). Türkmenistan medyasında Türkiye algısı, büyük ölçüde iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin, kardeşlik söylemlerinin ve ortak kültürel mirasın vurgulanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Medya, yalnızca haber aktaran bir araç değil, aynı zamanda kamuoyunun algısını şekillendiren ve devlet politikalarının yansıtıldığı bir platform olarak işlev görmektedir. Bu nedenle, Türkmenistan'da Türkiye ile ilgili haberler, genellikle olumlu, yapıcı ve iş birliğini destekleyici bir dil ile sunulmaktadır (TürkmenMedya, 2021). Türkmenistan'da medya sektörü büyük ölçüde devletin gözetiminde faaliyet göstermektedir. Yayın politikaları, devletin dış politika hedefleri ve diplomatik öncelikleri doğrultusunda şekillenmekte; bu durum, Türkiye'ye dair içeriklerin de resmi söylemlerle uyumlu bir şekilde hazırlanmasına yol açmaktadır. Türkiye, Türkmenistan basınında sıklıkla "kardeş ülke" ve "stratejik ortak" olarak anılmakta, bu da iki ülke arasındaki dostluk ve dayanışma mesajlarını güçlendirmektedir (Altınay, 2020: 53). Bu çerçevede, resmi gazetelerden Neutralny Turkmenistan ve Turkmenistan gibi yayın organlarında Türkiye'ye dair haberler genellikle olumlu bir tonla ele alınmakta; iki ülke arasındaki ekonomik, kültürel ve siyasi işbirlikleri öne çıkarılmaktadır. Özellikle devlet başkanları arasındaki karşılıklı ziyaretler, dostane bir atmosfer içinde aktarılmakta ve halkın ilgisini çekecek detaylarla zenginleştirilmektedir. Türkmenistan medyasında Türkiye'ye ilişkin haberlerde en çok işlenen temalar arasında kültürel ve teknik işbirlikleri yer almaktadır. Türkiye'nin Türkmenistan'da gerçekleştirdiği eğitim projeleri, altyapı çalışmaları, teknik yardımlar ve TİKA tarafından

desteklenen projeler, basında geniş şekilde yer bulmaktadır. Ayrıca, Türk şirketlerinin Türkmenistan'daki yatırımları, karşılıklı ticaret heyeti ziyaretleri ve kültürel etkinlikler de düzenli olarak haberleştirilmektedir (Özkan, 2021: 89). Örneğin, iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin bir yansıması olarak düzenlenen "Türk Kültür Günleri" etkinlikleri, Türkmen medyasında geniş şekilde yer almakta; bu etkinliklerde sergilenen halk dansları, müzik konserleri ve el sanatları gösterileri, iki ülkenin kültürel yakınlığını pekiştiren unsurlar olarak öne çıkarılmaktadır. Bu tür haberler, halkın Türkiye'ye yönelik olumlu algısının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Türkmenistan medyasında Türkiye'nin eğitim ve altyapı alanındaki katkıları da sıkça işlenmektedir. Türkiye'nin Türkmen öğrencilerine sunduğu burs imkânları, akademik değişim programları ve ortak üniversite projeleri, basında geleceğe yönelik yatırım olarak değerlendirilmekte; bu tür haberler, Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma alanındaki deneyimlerini dost bir ülke olarak Türkmenistan ile paylaştığını vurgulamaktadır (Altun, 2018: 55). Ayrıca, Türk mühendislik ve inşaat firmalarının Türkmenistan'daki büyük ölçekli projelerde üstlendiği roller, basında başarı hikâyeleri şeklinde sunulmakta; bu projeler, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin somut göstergeleri olarak değerlendirilmektedir. Kültürel diplomasi, medya aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşma potansiyeline sahiptir. Türkmenistan medyasında Türkiye'ye dair haberlerde, kültürel diplomasiye ilişkin etkinliklere özel bir yer ayrılmaktadır. Sergiler, konserler, tiyatro gösterileri, film haftaları ve edebiyat buluşmaları gibi etkinlikler, iki ülke arasındaki kültürel yakınlaşmanın somut göstergeleri olarak aktarılmaktadır (Kurbanov, 2019: 74). Örneğin, Yunus Emre Enstitüsü'nün Aşkabat'ta düzenlediği Türk edebiyatı tanıtım etkinlikleri ve şiir dinletileri, Türkmen basınında Türkiye'nin kültürel zenginliğini tanıtan ve dostane ilişkileri pekiştiren haberler olarak yer almaktadır. Türkmenistan'da sosyal medyanın kullanımının sınırlı olmasına rağmen, genç nüfus arasında Türkiye'ye ait kültürel ürünlerin dijital platformlar aracılığıyla takip edilmesi dikkat çekicidir. Türk dizileri, müzikleri ve sosyal medya fenomenleri, resmi medya dışındaki kanallardan da Türkiye algısına katkıda bulunmaktadır (Sarı, 2022: 108). Instagram ve YouTube gibi platformlar, resmi yayınlarda yer bulamayan içeriklerin halk arasında dolaşıma girmesini sağlamaktadır. Bu durum, Türkiye algısının yalnızca devlet kontrolündeki medya ile sınırlı olmadığını, halk tabanında farklı iletişim kanallarının da etkili olabildiğini göstermektedir. Genel olarak, Türkmenistan medyasında Türkiye algısı olumlu, kardeşlik temalı ve yapıcı bir söylem üzerinden şekillenmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin bölgede yürüttüğü yumuşak güç politikalarıyla uyum içindedir. Medyada öne çıkan haberler, iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin halk nezdinde pekişmesine, kültürel ve ekonomik alanlardaki işbirliğinin görünür kılınmasına hizmet etmektedir. Bu bağlamda, medya temsilcilerinin kullandığı dil, Türkiye'nin imajını güçlendiren ve ilişkilerin sürdürülebilirliğini destekleyen bir çerçevede ilerlemektedir.

Dolayısıyla, Türkmenistan medyasında Türkiye'nin temsili, iki ülke arasındaki ortak geçmişin ve geleceğe yönelik işbirliği vizyonunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

2.3.1. Türkmenistan'da Türk Dizileri, Sineması ve Popüler Kültürün Yayılımı

Son yıllarda Türkiye'nin kültürel etkisinin Türkmenistan'da artan bir şekilde hissedilmesinde, Türk televizyon dizileri, sinema filmleri ve genel anlamda popüler kültür ürünlerinin büyük bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. Küreselleşme çağında kültürler arası etkileşimin dijital medya ve televizyon yoluyla yayılması, özellikle ortak tarihsel ve dilsel geçmişe sahip ülkelerde daha kolay ve etkili bir biçimde gerçekleşmektedir. Türkmenistan örneğinde de, Türk dizilerinin ve sinemasının toplum üzerindeki etkisi yalnızca bir tüketim pratiği olarak değil, aynı zamanda kültürel aktarım ve kimlik inşası aracı olarak değerlendirilmektedir (Akıncı, 2017: 119). Türkmenistan'da uydu ve internet erişiminin yaygınlaşmasıyla birlikte, Türk dizileri halk arasında yoğun bir şekilde izlenmeye başlanmıştır. Özellikle "Diriliş: Ertuğrul", "Muhteşem Yüzyıl", "Kara Sevda", "Yaprak Dökümü" ve "Sen Anlat Karadeniz" gibi diziler, Türkmen halkı arasında büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Bu yapımlar, tarihî kahramanlık, aile yapısı, aşk, sadakat, maneviyat ve toplumsal adalet gibi temaları işleyerek, Türkmen toplumunun değer dünyasına hitap etmekte ve Türkiye'ye karşı pozitif bir algı oluşturmaktadır (Yıldırım, 2018: 83). Dizilerin bu etkisi, yalnızca içerik ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda dil, moda, mimari ve yaşam tarzı gibi kültürel kodların da aktarılmasına vesile olmaktadır. Türkmen gençler arasında Türkçe kelimelerin gündelik hayatta daha fazla kullanılmaya başlanması, Türkiye'deki yaşam biçiminin idealize edilmesi ve Türk sanatçıların sosyal medya üzerinden takip edilmesi, bu kültürel etkileşimin göstergeleri arasındadır. Bu durum, kültürel yumuşak gücün bir tezahürü olarak değerlendirilebilir (Nye, 2004). Sinemaya gelince; Türkiye'de çekilen tarihî ve dramatik filmler de Türkmenistan'da ilgiyle takip edilmektedir. Özellikle millî kimliği ön plana çıkaran yapımlar, Türkmen halkı tarafından Türkiye ile olan tarihsel ve kültürel bağların yeniden hatırlanmasını sağlamaktadır. Sinema yoluyla yayılan bu imgeler, iki toplum arasındaki benzerliklerin altını çizmekte ve ortak bir kültürel miras algısı yaratmaktadır (Kardaş, 2016: 62). Türkmenistan'daki kültürel yönelimde, sadece içerik değil, sunum biçimi de önemlidir. Türk dizilerinde işlenen dramatik anlatı, görsellik ve müzik unsurları; Türkmen yapımlarında görülmeyen bir estetik düzey sunmaktadır. Bu durum, yerli televizyon içerikleriyle kıyaslandığında Türk dizilerinin daha fazla tercih edilmesine neden olmakta ve Türkiye'nin kültürel prestijini artırmaktadır. Aynı zamanda, bu dizilerin yaratıcıları ve oyuncuları Türkmen medya gündeminde sıkça yer almakta, röportajlara ve özel haberlere konu olmaktadır (Bayramov, 2021: 97). Bunun yanı sıra, Türk dizilerinin Türkmenistan'da oluşturduğu etki, sadece bireysel izleme düzeyinde kalmamakta;

aynı zamanda kültürel programlara, eğitim kurumlarına ve medya içerik üretimine de yansımaktadır. Örneğin, Türkmenistan'daki bazı üniversitelerde Türk dizi senaryoları üzerine seminerler düzenlenmekte; öğrenciler medya ve iletişim çalışmaları kapsamında bu dizilerin analizine yönlendirilmektedir. Bu durum, Türk popüler kültürünün akademik bir inceleme konusu hâline geldiğini göstermektedir (Türkmenoğlu, 2022: 44). Popüler kültürün bir diğer unsuru olan müzikte de benzer bir etkiden söz edilebilir. Türkçe pop müzik parçaları, düğünlerde, gençlerin buluşma alanlarında ve sosyal medyada sıkça dinlenmekte, bazı Türkmen sanatçılar Türkçe cover şarkılar yaparak Türkiye'de tanınmak için girişimlerde bulunmaktadır. Böylece kültürel etkilenme süreci çift yönlü bir hal almakta, Türkmen sanatçılar Türkiye'ye açılmakta, Türkiye ise Türkmenistan'da yeni bir etki alanı kazanmaktadır. Türk dizileri, sineması ve genel popüler kültür ürünleri, Türkmenistan'da kültürel bir köprü işlevi görmekte; ortak tarihsel bağlara dayanan bir yakınlığın modern medya araçları aracılığıyla yeniden inşasını mümkün kılmaktadır. Bu süreçte Türkiye, kültürel diplomasi politikaları kapsamında medya ve kültür endüstrisini etkili bir yumuşak güç unsuru olarak kullanmakta; Türkmen halkı nezdinde kültürel anlamda güçlü bir konum elde etmektedir. Bu bölümde tartışılan süreç, araştırma kapsamında başvurulan Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile yapılan yazılı görüşmenin bulgularıyla da desteklenmektedir. Müşavirlik, Türkiye yapımı diziler, sinema filmleri ve televizyon içeriklerinin Türkmenistan'da yalnızca eğlence amaçlı tüketilen ürünler olmadığını; izleyicinin gündelik yaşam imgeleri, aile ilişkileri, tarih ve kimlik algısı üzerinde etkili olan bir "kültürel referans alanı" oluşturduğunu belirtmektedir. Görüşmeye göre, Türkiye menşeli görsel-işitsel içeriklerin yaygınlaşmasıyla birlikte özellikle genç kuşak, Türkçeye ve Türkiye'nin toplumsal hayatına daha aşina hâle gelmekte; bu durum, iki ülkenin ortak tarih ve değerlerine ilişkin farkındalığı da güçlendirmektedir. Müşavirlik ayrıca, medya ve iletişim alanındaki işbirliğinin artmasının, Türkiye'de eğitim alan Türkmen öğrenciler ile Türkmenistan'da Türk dizilerini ve filmlerini takip eden geniş izleyici kitlesi arasında karşılıklı etkileşimi kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. Bu değerlendirmeler, Türk dizi ve sinemasının Türkmenistan'daki popülerliği ile iki ülke arasındaki kültürel yakınlaşma arasındaki ilişkinin, yalnızca seyir zevkiyle sınırlı olmadığını; aynı zamanda Türkiye'ye yönelik olumlu imajın ve ortak kültürel aidiyet hissinin pekişmesine katkıda bulunan bir yumuşak güç unsuruna dönüştüğünü göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.3.2. Türkmenistan-Türkiye Ortak Film ve Belgesel Projeleri

Kültürel üretim araçları arasında yer alan film ve belgesel yapımları, yalnızca sanatın estetik boyutunu yansıtan eserler değil; aynı zamanda toplumların tarihsel hafızasını koruyan, kültürel kimliklerini görünür kılan ve kuşaklar arasında anlam köprüleri kuran önemli iletişim mecralarıdır. Sinema ve belgesel, görsel anlatı dilinin evrensel yapısı sayesinde farklı coğrafyalardaki izleyicilere ulaşabilme potansiyeline sahiptir. Bu özellikleri, onları hem ulusal kimliğin güçlendirilmesinde hem de uluslararası kültürel diplomasi faaliyetlerinde stratejik bir konuma yerleştirir (Nye, 2004: 5). Özellikle küreselleşme süreciyle birlikte ulus devletlerin yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarma çabaları, görsel medyayı kültürel diplomasi araçları içinde daha merkezi bir noktaya taşımıştır. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ortak film ve belgesel projeleri, bu bağlamda dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. İki ülke arasında köklü tarihî ve kültürel bağların bulunması, ortak yapımların hem içerik hem de işbirliği süreçleri açısından güçlü bir zemin üzerinde yükselmesini sağlamaktadır. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan tarihsel göç yolları, ortak destanlar, benzer gelenekler ve dilsel yakınlık gibi unsurlar, iki toplum arasındaki kültürel bağların derinliğini ortaya koymaktadır (Bayraktar, 2018: 56). Bu bağlamda, ortak yapımlar yalnızca sanatsal üretimler değil, aynı zamanda tarihsel hafızanın iki ülke halkı arasında yeniden canlandırıldığı kültürel diplomasi araçlarıdır. Film ve belgesel yapımları, kültürel diplomasi kapsamında hem içerik hem de yöntem açısından büyük bir işlev üstlenir. İçerik açısından, iki ülkenin ortak tarihine, kültürüne ve toplumsal değerlerine dair anlatılar, hem yerel hem de uluslararası izleyici kitlesine hitap edecek şekilde kurgulanır. Yöntem açısından ise, ortak prodüksiyon süreçleri sayesinde teknik bilgi ve deneyim paylaşımı gerçekleşir; böylelikle hem Türk hem de Türkmen sinema sektörünün kapasitesi artar (Yıldırım, 2021: 102). Bu işbirliği, yalnızca ekran önünde görülen eserlerle sınırlı kalmaz; kamera arkası süreçlerde de profesyonel ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunur. Bu tür yapımların en bilinen örneklerinden biri, 2012 yılında TRT ile Türkmenistan Devlet Televizyonu'nun işbirliğiyle hazırlanan "Ata Yurdundan Anadolu'ya" belgesel dizisidir. Bu yapım, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan göç serüvenini, tarihî belgeler, kültürel objeler ve sözlü tarih anlatıları aracılığıyla ekrana taşımış; hem Türkçe hem de Türkmence altyazılı olarak yayınlanmıştır (TRT Belgesel Arşivi, 2013). Böylelikle hem iki ülke halkı aynı içerikten eşzamanlı olarak yararlanmış, hem de ortak dil mirası üzerinden kültürel yakınlık pekiştirilmiştir. Çok dilli yayın politikası, kültürel diplomasinin temel ilkelerinden biri olan kapsayıcılığı somut bir şekilde hayata geçirmiştir (Cull, 2009: 36). Ortak film ve belgesel projeleri, yalnızca kültürel tanıtım ve halklar arası iletişim açısından değil, aynı zamanda uluslararası görünürlük açısından da önem taşır. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Köhne Ürgenç ve Nisa gibi tarihî merkezlerin belgeseller aracılığıyla tanıtılması,

Türkmenistan'ın uluslararası kamuoyundaki kültürel imajına olumlu katkıda bulunur (Koç, 2020: 64). Bu tür projeler, yerel kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasına hizmet ettiği kadar, turizm potansiyelini de artırır. Böylelikle görsel medya, ekonomik kalkınmaya dolaylı olarak katkı sunar (Richards, 2018: 112). Ayrıca, ortak yapımların prodüksiyon süreçleri, genç sinemacılar ve medya profesyonelleri için birer uygulamalı eğitim niteliğindedir. Türkiye'den gelen ekiplerin Türkmenistan'da çekim yapması ve Türkmen ekiplerin Türkiye'de post-prodüksiyon aşamalarına katılması, teknik bilgi ve beceri paylaşımını teşvik eder (Yıldırım, 2021: 103). Bu durum, iki ülke sinema sektörleri arasındaki profesyonel standartların yakınlaşmasına, uzun vadede ise ortak bir üretim kültürünün gelişmesine imkân tanır. TRT'nin "Türk Dünyası Belgeselleri" projesi kapsamında Türkmenistan'a dair hazırlanan özel içerikler, kültürel diplomasi bağlamında sürdürülebilir bir işbirliğinin göstergesidir (TRT Türk Dünyası, 2022). Bu projeler, hem televizyon kanallarında hem de dijital platformlarda yayınlanarak geniş bir izleyici kitlesine ulaşır. Dijital medyanın yaygınlaşması, bu içeriklerin yalnızca belirli yayın saatlerinde değil, arşivlenmiş olarak da izlenebilmesini mümkün kılar. Böylelikle, görsel anlatıların ömrü uzar ve etkisi zamana yayılır. Giriş bölümünde vurgulanması gereken bir diğer nokta, ortak yapımların yumuşak güç stratejilerinin önemli bir parçası olmasıdır. Joseph Nye'ın (2004: 5) tanımıyla yumuşak güç, bir ülkenin kültürü, değerleri ve politikalarının çekiciliği yoluyla başka ülkeler üzerinde etkide bulunma kapasitesidir. Türkiye ile Türkmenistan'ın ortak yapımları, bu tanım çerçevesinde her iki ülkenin kültürel çekiciliğini artırmakta ve uluslararası kamuoyunda olumlu bir imaj oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, giriş kısmında belirtildiği üzere, ortak film ve belgesel projeleri iki ülke arasındaki tarihsel ve kültürel bağların yeniden üretildiği, teknik ve sanatsal işbirliğinin pekiştirildiği ve uluslararası alanda görünürlüğün artırıldığı stratejik bir alandır. Bu işbirliğinin önemi, yalnızca bugünkü kültürel tanıtım faaliyetleriyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda gelecek kuşaklara aktarılacak ortak bir kültürel mirasın inşasına katkıda bulunur. Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile yapılan yazılı mülakatın sunduğu verilerle daha da somutlaşmaktadır. Müşavirlik, son yıllarda ortak belgesel ve kısa film üretiminin iki ülke arasında kültürel diplomasi açısından stratejik bir alan hâline geldiğini vurgulamaktadır. Görüşmede, özellikle tarihî şehirlerin ve kültürel miras unsurlarının konu edildiği yapımların, iki ülkenin ortak hafızasına yönelik ilgiyi artırdığı; bu tür projelerin hem Türkmenistan kamuoyunda Türkiye'ye ilişkin daha bütünlüklü bir algı oluşturduğunu hem de Türkiye'de Türkmen kültürüne dair farkındalığı yükselttiğini belirtmektedir. Müşavirlik ayrıca, teknik çekim süreçlerinin, senaryo hazırlığının ve alan araştırmalarının çoğu zaman iki ülkeden uzmanların birlikte çalışmasıyla yürütüldüğünü; bu işbirliğinin kültürel paylaşımın ötesine geçerek profesyonel deneyim aktarımı sağladığını ifade etmektedir. Yapımların hazırlanışı sırasında kullanılan görsel

arşivlerin, yerel rehberlerin ve kültürel uzmanların katkılarının da bu projelere özgünlük kazandırdığı belirtilmektedir. Mülakatta aktarılan değerlendirmeler, ortak film ve belgesel çalışmalarının yalnızca kültürel tanıtım aracı olmadığını; aynı zamanda iki ülkenin ortak tarihsel bağlarını görünür kılan, kültürel diplomasiyi güçlendiren ve uzun vadeli işbirliğini destekleyen yapısal bir etkileşim alanı oluşturduğunu göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.3.3. Ortak Yapımların Kültürel Diplomasiye Katkısı

Kültürel diplomasi, ülkeler arasındaki ilişkileri yumuşatmak, karşılıklı anlayışı artırmak ve kalıcı dostluk bağları kurmak amacıyla yürütülen, kültürel unsurların diplomatik araçlar olarak kullanıldığı bir iletişim biçimidir (Cull, 2009: 36). Bu yaklaşımda sanat, edebiyat, spor ve medya gibi alanlar önemli yer tutar. Görsel medya ise, bu alanlar içerisinde uluslararası ölçekte en hızlı etki yaratabilen unsurlardan biridir. Türkiye ile Türkmenistan arasında gerçekleştirilen ortak film ve belgesel projeleri, tam da bu çerçevede, iki ülkenin yumuşak güç stratejilerinin somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ortak yapımların kültürel diplomasiye katkısı, öncelikle ortak tarih ve kültürel kimliğin görünür kılınması üzerinden gerçekleşir. Türkiye ve Türkmenistan, tarih boyunca aynı kültürel coğrafyanın farklı bölgelerinde yaşamış, aynı dil ailesine mensup, ortak inanç sistemleri, gelenekler ve toplumsal değerler geliştirmiş iki kardeş ülkedir. Bu bağlamda, ortak film ve belgesel projeleri bu tarihsel birlikteliği görsel bir dil aracılığıyla yeniden üreterek hem iç kamuoyuna hem de uluslararası izleyiciye sunar (Bayraktar, 2018: 56). Bu sunum, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; izleyicinin ortak kimlik bilincini güçlendirir ve karşı ülkeye olan yakınlık duygusunu artırır. Kültürel diplomasi açısından dikkat çeken örneklerden biri, 2012 yılında TRT ile Türkmenistan Devlet Televizyonu işbirliğinde gerçekleştirilen "Ata Yurdundan Anadolu'ya" belgesel dizisidir. Bu belgesel, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan göç sürecini, tarihî belgeler, kültürel miras unsurları ve halk anlatıları eşliğinde aktarmış; hem Türkçe hem de Türkmence altyazılı olarak yayımlanmıştır (TRT Belgesel Arşivi, 2013). Böylelikle, ortak dil mirası üzerinden iki ülke halkı arasında kültürel yakınlaşma sağlanmış, izleyiciler aynı hikâyeyi kendi dillerinde ve eş zamanlı olarak deneyimlemiştir. Çok dilli yayın politikası, kültürel diplomasi açısından önemli bir kapsayıcılık örneği olarak öne çıkar. Ortak yapımların bir diğer katkısı, uluslararası görünürlük ve tanıtım alanında kendini gösterir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Türkmenistan'daki Köhne Ürgenç ve Nisa gibi tarihî bölgelerin belgeseller aracılığıyla tanıtılması, hem bu alanların korunmasına yönelik farkındalığı artırır hem de ülkenin kültürel imajına olumlu katkı sağlar (Koç, 2020: 64). Türkiye yapımcılarının bu alanları konu alan

belgeseller üretmesi, yalnızca yerel bir kültürün değil, tüm Türk dünyasının ortak mirasının uluslararası düzeyde tanıtılmasına aracılık eder. Bu durum, kültürel diplomasi faaliyetlerinin doğrudan bir çıktısı olarak değerlendirilebilir. Kültürel diplomasi, yalnızca devletler arası ilişkilerde değil, halklar arası etkileşimde de önem taşır. Ortak yapımlar, izleyiciler arasında duygusal bir bağ kurar; karşı ülke halkının kültürüne, yaşam biçimine ve değerlerine dair olumlu algılar oluşturur (Melissen, 2005: 22). Bu bağlamda, ortak film ve belgesel projeleri, diplomatik ilişkilerin "resmi" boyutunun ötesine geçerek, toplum tabanlı bir yakınlaşma sağlar. Örneğin, Türkiye ve Türkmenistan'dan sanatçıların bir araya geldiği "Kardeşlik Yolu" filmi, iki ülke halkı arasındaki dostluk bağlarını bir hikâye üzerinden işleyerek bu etkiyi pekiştirmiştir (Öztürk, 2017: 88). Ayrıca, kültürel diplomasi faaliyetlerinde dijital medyanın rolü giderek artmaktadır. Ortak yapımların yalnızca televizyon ekranlarında değil, YouTube, Netflix veya ulusal dijital platformlarda da yer alması, küresel erişim imkânını genişletir. Bu sayede, yalnızca iki ülke halkı değil, dünyanın farklı yerlerindeki izleyiciler de ortak kültürel mirasla tanışma fırsatı bulur. Böylelikle kültürel diplomasi, küresel bir boyut kazanır (Richards, 2018: 112). Ortak yapımlar, aynı zamanda yumuşak güç stratejisinin sürdürülebilirliğine de katkı sunar. Türkiye'nin TRT ve diğer yapımcı kuruluşları, Türkmenistan'ın ise devlet televizyonu ve yerel yapımcıları üzerinden yürütülen bu projeler, yalnızca tek seferlik etkinlikler değil; uzun vadeli kültürel işbirliklerinin yapı taşlarıdır (TRT Türk Dünyası, 2022). Her yıl tekrarlanan belgesel projeleri, izleyici hafızasında süreklilik oluşturarak kültürel diplomasi etkisini kalıcı hale getirir. Son olarak, bu yapımlar kültürel çeşitliliğin korunması ve tanıtılması açısından da önemlidir. Ortak yapımlar, iki ülkenin folklorundan mutfağına, geleneksel el sanatlarından modern sanat akımlarına kadar geniş bir yelpazede kültürel öğeleri ekrana taşır. Bu durum, hem kültürel mirasın korunmasını teşvik eder hem de gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlar. Böylelikle kültürel diplomasi, yalnızca bugünün ilişkilerini değil, geleceğin kültürel bağlarını da inşa eder.

2.3.4. Öne Çıkan Projeler ve Üretim Süreçleri

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel ve sanatsal işbirliğinin somut göstergelerinden biri, son yıllarda gerçekleştirilen ortak film ve belgesel projeleridir. Bu projeler, iki ülke arasındaki tarihî bağları, kültürel değerleri ve ortak yaşam pratiklerini görsel bir anlatı aracılığıyla aktarmaktadır. Hem yapım süreçleri hem de tematik seçimleri itibarıyla bu projeler, kültürel diplomasinin yanı sıra sinema sektörleri arasında profesyonel işbirliğini de güçlendirmektedir (Bayraktar, 2018: 56). Bu kapsamda en dikkat çeken yapımlardan biri, 2012 yılında TRT ile Türkmenistan Devlet Televizyonu'nun işbirliğiyle hayata geçirilen "Ata Yurdundan Anadolu'ya" belgesel dizisidir. Belgesel, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya göç

serüvenini tarihî belgeler, arkeolojik buluntular, halk anlatıları ve kültürel objeler eşliğinde aktarmıştır (TRT Belgesel Arşivi, 2013). Hem Türkçe hem de Türkmence altyazılı olarak yayımlanması, iki ülke halkının ortak bir anlatıyı kendi dilinde deneyimlemesine imkân tanımış; bu da belgeselin kapsayıcı ve bütünleştirici etkisini artırmıştır. Yapım süreci, çekimlerden kurgulamaya kadar iki ülkenin ekiplerinin yakın işbirliğiyle yürütülmüştür. Bu süreç, yalnızca bir belgeselin üretimi değil, aynı zamanda teknik ve sanatsal anlamda karşılıklı öğrenmenin gerçekleştiği bir alan olmuştur (Yıldırım, 2021: 102). Bir diğer önemli proje, 2016 yapımı "Kardeşlik Yolu" filmidir. Bu film, iki ülkeden sanatçıların bir araya gelerek dostluk, kültürel bağlar ve ortak değerler üzerine inşa edilmiş bir hikâye anlatır. Filmde Türkiye'den gelen bir belgeselci ile Türkmenistanlı bir sanatçının yollarının kesişmesi üzerinden kültürel iletişim ve karşılıklı öğrenme temaları işlenmiştir (Öztürk, 2017: 88). Yapım sürecinde kullanılan ortak prodüksiyon modeli, hem çekim mekânlarının çeşitlenmesini sağlamış hem de her iki ülkenin görsel estetik anlayışlarının harmanlanmasına olanak tanımıştır. Bu durum, film estetiğinde yeni bir sentezin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Ortak yapımlar arasında ayrıca Türkmenistan'daki Köhne Ürgenç ve Nisa gibi UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki tarihî bölgeleri konu alan belgeseller de bulunmaktadır (Koç, 2020: 64). Bu belgeseller, yalnızca kültürel mirasın tanıtımı açısından değil, aynı zamanda turizm potansiyelinin artırılması ve uluslararası kültürel farkındalığın geliştirilmesi açısından da önemli bir işleve sahiptir. Yapım süreçleri genellikle alan araştırmalarıyla başlamakta; yerel tarihçiler, arkeologlar ve sanat tarihçileri ile yapılan röportajlar belgesel içeriklerini zenginleştirmektedir. Bu yaklaşım, belgesellerin akademik doğruluğunu artırırken, izleyiciye güvenilir bilgi sunulmasını da garanti altına alır. Üretim süreçleri açısından bakıldığında, ortak yapımların en önemli özelliklerinden biri, karma ekip yapılarıdır. Türkiye'den gelen yönetmen, görüntü yönetmeni, kurgu uzmanı gibi profesyoneller ile Türkmenistan'dan katılan prodüksiyon asistanları, ses teknisyenleri ve yerel rehberler aynı proje üzerinde çalışır. Bu, teknik bilgi ve tecrübe paylaşımını artırır; genç profesyonellerin farklı çalışma yöntemleriyle tanışmasına imkân tanır (Yıldırım, 2021: 103). Ayrıca, bu tür işbirlikleri sayesinde prodüksiyon standartları yakınlaşır ve ortak bir çalışma disiplini oluşur. Belgesel ve filmlerin çekim aşamaları, prodüksiyon sürecinin en zorlu ancak en öğretici kısmıdır. Türkmenistan'daki doğal güzellikler, kültürel mekânlar ve şehir dokusu, Türkiye'den gelen ekipler için hem estetik hem de teknik açıdan farklı deneyimler sunar. Aynı şekilde, Türkiye'de gerçekleştirilen çekimler de Türkmen ekipler için yeni teknik koşullar ve mekânsal tasarım anlayışları ile tanışma fırsatı yaratır. Bu tür karşılıklı saha deneyimleri, sinematografik anlatımda yeni yaklaşımların doğmasına katkı sağlar. Post-prodüksiyon süreci ise genellikle Türkiye'de yürütülmektedir. Bu aşamada Türkmen yapımcılar ve teknik ekip üyeleri, renk düzeltme, ses miksajı, efekt kullanımı

gibi alanlarda Türkiye'deki stüdyolarda çalışma imkânı bulur. Bu, yalnızca teknik kapasiteyi artırmakla kalmaz; aynı zamanda iki ülke profesyonelleri arasında uzun vadeli mesleki bağların kurulmasını sağlar (TRT Türk Dünyası, 2022). Öne çıkan projelerin ortak özelliklerinden biri, anlatı kurgusunun çift yönlü olmasıdır. Yani hikâye, hem Türk hem de Türkmen izleyici için anlamlı olacak şekilde tasarlanır. Bu, karakter seçiminden diyaloglara, mekân kullanımından müzik seçimine kadar tüm unsurlarda kendini gösterir. Müzik kullanımında geleneksel Türk ve Türkmen ezgilerinin harmanlanması, hem kültürel kimlikleri korur hem de ortak bir estetik deneyim yaratır. Ayrıca, bu projelerde kullanılan görsel anlatım dili, yalnızca belgesel ve film türleriyle sınırlı kalmamaktadır. Fotoğraf sergileri, kısa tanıtım filmleri ve sosyal medya içerikleri de prodüksiyonun parçası olarak tasarlanmaktadır. Böylece, yapımların etkisi yalnızca sinema veya televizyon perdesiyle sınırlı kalmaz; farklı medya platformlarına yayılarak daha geniş kitlelere ulaşır. Öne çıkan projeler ve üretim süreçleri, Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel işbirliğinin en somut göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Bu projeler, yalnızca iki ülkenin ortak tarihini ve kültürel mirasını görünür kılmakla kalmaz; aynı zamanda medya profesyonelleri arasında güçlü ve sürdürülebilir bağlar kurulmasına da katkı sağlar. Teknik, sanatsal ve kültürel unsurların iç içe geçtiği bu üretim modeli, gelecekte gerçekleştirilecek projeler için sağlam bir zemin oluşturur.

2.3.5. Teknik İşbirlikleri ve Mesleki Gelişim

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ortak film ve belgesel projelerinin en belirgin özelliklerinden biri, yalnızca içerik düzeyinde değil, aynı zamanda teknik altyapı ve mesleki bilgi paylaşımı düzeyinde de yoğun bir işbirliği süreci yürütülmesidir. Bu durum, projelerin ortaya koyduğu sanatsal değerin yanı sıra, iki ülke medya sektörlerinin uzun vadeli gelişimine de katkı sağlamaktadır. Ortak yapımların kamera arkası, çekim planlamasından post-prodüksiyon aşamalarına kadar uzanan süreçleri, her iki ülkenin profesyonelleri için karşılıklı öğrenme fırsatları barındırır (Yıldırım, 2021: 102). Özellikle prodüksiyon sürecinin çekim aşamaları, teknik işbirliğinin en yoğun yaşandığı bölümlerden biridir. Türkiye'den gelen yönetmen, görüntü yönetmeni, ses teknisyeni ve kurgu uzmanları ile Türkmenistan'dan katılan yapım asistanları, prodüksiyon koordinatörleri ve yerel rehberler aynı projede birlikte çalışır. Bu karma ekip yapısı, teknik standartların karşılıklı olarak öğrenilmesine imkân tanır. Örneğin, Türkiye'de yaygın olarak kullanılan yüksek çözünürlüklü kamera sistemleri ve renk düzeltme teknikleri, Türkmen ekipler için yeni bir deneyim olurken; Türkmen sinemacılar da Türkiye'den gelen ekiplere yerel çekim koşulları, doğal ışık kullanımı ve mekânsal estetik konularında farklı bakış açıları kazandırır (Koç, 2020: 64). Ortak projelerde çekim mekânlarının çeşitliliği de teknik öğrenme açısından önemli bir rol oynar. Türkmenistan'ın

geniş bozkırları, çöl alanları, tarihi şehir dokusu ve mimari yapıları, Türk ekipler için farklı doğal ışık koşulları ve kadraj planlamaları üzerinde deneyim kazanma fırsatı sunar. Benzer şekilde, Türkiye'deki stüdyo ortamları ve post-prodüksiyon tesisleri, Türkmen ekipler için ileri düzey teknik olanakların tanınmasını sağlar. Bu karşılıklı deneyim, ekiplerin esnek çalışma alışkanlıkları kazanmasına ve yeni teknolojileri daha hızlı benimsemesine katkıda bulunur. Post-prodüksiyon aşaması, teknik bilgi paylaşımının en yoğun yaşandığı diğer bir bölümdür. Ortak yapımların büyük bölümü, çekimlerin ardından Türkiye'deki gelişmiş stüdyo altyapısında kurgulanmakta, ses miksajı yapılmakta ve renk düzeltme işlemlerinden geçmektedir (TRT Türk Dünyası, 2022). Bu süreçte Türkmen teknik personelin stüdyolara katılması, onlara kurgu yazılımları, ses mühendisliği ve dijital efekt kullanımı konusunda uygulamalı eğitim alma imkânı sağlar. Öte yandan, Türkmen ekiplerin yerel müzik ve ses unsurlarını post-prodüksiyon aşamasında doğrudan projeye entegre etmesi, ortaya çıkan işin kültürel bütünlüğünü korur. Teknik işbirliklerinin yalnızca proje bazlı değil, kurumsal düzeyde de sürdürüldüğü görülmektedir. TRT ile Türkmenistan Devlet Televizyonu arasında imzalanan işbirliği protokolleri, düzenli olarak teknik eğitim programlarını ve atölye çalışmalarını kapsar (TRT Belgesel Arşivi, 2013). Bu atölyeler, çekim tekniklerinden kurgu yazılımlarına, belgesel senaryosu yazımından kamera ışık ayarlarına kadar geniş bir yelpazede bilgi aktarımı sağlar. Böylece teknik standartların yakınlaşması, iki ülke sinema sektörünün ortak bir üretim kültürü oluşturmasına zemin hazırlar. Ayrıca, ortak yapımların teknik süreçleri, genç sinemacılar için mesleki gelişim fırsatları yaratır. Öğrenciler ve yeni mezun medya profesyonelleri, bu projelerde stajyer veya asistan olarak yer alarak gerçek prodüksiyon ortamında deneyim kazanır. Bu durum, eğitim kurumlarında verilen teorik bilgilerin pratik uygulamalarla pekiştirilmesini sağlar (Öztürk, 2017: 88). Özellikle genç kuşakların farklı ülke ekipleriyle çalışması, kültürlerarası iletişim becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunur. Teknik işbirlikleri, ortak estetik anlayışın gelişmesine de hizmet eder. Çekim teknikleri, ışık kullanımı, sahne kurgusu ve müzik seçimi gibi unsurlarda iki ülke sinemacılarının deneyimlerini paylaşması, ortaya çıkan işin hem teknik hem de sanatsal niteliğini yükseltir. Örneğin, Türkmen müziklerinin Türkiye'deki post-prodüksiyon sürecinde kullanılması veya Türk sinemasının dramatik kurgu tekniklerinin Türkmen belgesellerinde uygulanması, kültürel etkileşimin somut örnekleri olarak değerlendirilebilir. Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte, teknik işbirlikleri uzaktan çalışma imkânlarını da içermeye başlamıştır. Pandemi sürecinde geliştirilen online kurgu ve senaryo toplantıları, iki ülke ekiplerinin fiziksel olarak bir araya gelemediği durumlarda bile işbirliğini sürdürmesine olanak tanımıştır. Bu model, gelecekteki projeler için zaman ve maliyet açısından avantaj sağlamaktadır (Richards, 2018: 112). Teknik işbirlikleri ve mesleki gelişim süreçleri, Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ortak yapımların en önemli

unsurlarından biridir. Bu süreçler, yalnızca proje bazlı işbirliklerinin başarısını artırmakla kalmaz; aynı zamanda uzun vadede iki ülke sinema sektörlerinin teknik kapasitesini ve insan kaynağını güçlendirir. Ortak yapımlar, kültürel diplomasiye olduğu kadar mesleki uzmanlaşmaya da katkı sunarak, iki ülke arasındaki işbirliğinin sürdürülebilirliğini garanti altına alır. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ortak film ve belgesel projeleri, iki ülkenin tarihî, kültürel ve toplumsal bağlarını görünür kılan, güçlendiren ve geleceğe aktaran stratejik girişimlerdir. Bu yapımlar, kültürel diplomasi alanında yumuşak güç unsuru olarak işlev görmekte; halklar arası anlayışı, dostluğu ve karşılıklı saygıyı pekiştirmektedir. Teknik işbirlikleri ve mesleki gelişim imkânları, sinema sektörlerinde ortak bir üretim kültürünün oluşmasına katkı sunmaktadır. Gelecekte de bu projelerin sürekliliğinin sağlanması, ortak mirasın korunması ve yeni kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır (Bayraktar, 2018: 56; Koç, 2020: 64).

2.3.6. Türkiye'nin Dijital Platformlar Aracılığıyla Türkmenistan'a Kültürel Etkileri

Türkiye, son yıllarda dijital diplomasi ve kültürel etkileşim alanında bölgesel ve küresel ölçekte dikkat çeken bir aktör hâline gelmiştir. Bu süreçte kullanılan en önemli araçlardan biri, dijital medya platformlarıdır. Özellikle sosyal medya, çevrim içi yayın platformları, dijital arşivler ve sanal sergiler, Türkiye'nin kültürel mirasını ve değerlerini farklı coğrafyalara ulaştırmada etkin rol oynamaktadır (Ayhan, 2019: 92). Türkmenistan ile olan ilişkilerde de bu dijital araçlar, ortak kültürel mirasın tanıtılması ve korunması açısından önemli fırsatlar yaratmaktadır. Dijitalleşmenin sunduğu imkânlar, Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerini daha kapsayıcı ve erişilebilir hâle getirmiştir. Televizyon dizileri, belgeseller, çevrim içi konserler ve sanal müzeler, yalnızca Türk kültürünü tanıtmakla kalmamış, aynı zamanda Türkmenistan halkının da bu kültüre aktif şekilde katılımını sağlamıştır. Özellikle Türk televizyon dizileri ve filmleri, Türkçe dilinin kullanımını teşvik eden ve ortak kültürel değerleri hatırlatan bir işlev görmektedir (Yıldırım, 2020: 115). Bu durum, iki ülke arasında dilsel yakınlığı pekiştirirken kültürel etkileşimi de derinleştirmektedir. Sosyal medya platformları, Türkiye'nin Türkmenistan'a yönelik kültürel etkilerinde önemli bir köprü işlevi üstlenmektedir. Twitter, Instagram, YouTube ve Facebook gibi mecralar aracılığıyla kültürel etkinlik duyuruları yapılmakta, video içerikleri paylaşılmakta ve ortak tarih ile gelenekler hakkında bilgilendirici kampanyalar yürütülmektedir. Örneğin, Türkiye'de düzenlenen bir kültür festivali, sosyal medya üzerinden canlı yayınlandığında, Türkmenistan'daki izleyiciler bu etkinliği eş zamanlı olarak takip edebilmekte ve hatta çevrim içi yorumlar yoluyla etkinliğe katılım gösterebilmektedir (Karaman, 2021: 63). Bu tür etkileşimler, coğrafi uzaklığı ortadan kaldırarak iki ülke halkı arasında yakınlık duygusunu pekiştirmektedir. Bir diğer önemli alan

ise çevrim içi eğitim ve kültürel miras projeleridir. Türkiye, dijital ortamda sunulan Türkçe dil kursları, tarih ve kültür seminerleri, sanal müze turları gibi etkinliklerle Türkmenistan'daki öğrenciler ve araştırmacılar için önemli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü'nün çevrim içi programları, bu anlamda dikkat çekici örnekler arasındadır (Yunus Emre Enstitüsü, 2022). Bu programlar sayesinde, iki ülke arasındaki dilsel ve kültürel yakınlık, dijital ortamda sürdürülebilir bir biçimde güçlendirilmektedir. Türkiye'nin dijital platformlar üzerinden yürüttüğü kültürel etkileşim politikalarında, tarihî bağlar ve ortak değerler özel bir yer tutmaktadır. Ortak Orta Asya mirası, geleneksel sanatlar, müzik, edebiyat ve mutfak kültürü gibi unsurlar, dijital içerikler aracılığıyla yeniden üretilmekte ve geniş kitlelere sunulmaktadır. Örneğin, "Türk Dünyası Kültür Portalı" gibi projeler, hem Türkiye'nin hem de Türkmenistan'ın kültürel unsurlarını dijital ortamda erişilebilir hâle getirmekte ve böylece kültürel diplomasiye somut katkı sağlamaktadır (TİKA, 2021). Bununla birlikte, dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen ortak prodüksiyonlar da iki ülke arasındaki kültürel bağları güçlendirmektedir. Türkiye ile Türkmenistan'ın birlikte hazırladığı belgesel ve kısa film projeleri, hem tarihî olayları hem de kültürel değerleri iki ülkenin perspektifinden yansıtarak daha bütüncül bir anlatı sunmaktadır. Bu tür yapımlar, yalnızca bir ülkenin kültürünü tanıtmakla kalmayıp, ortak mirasın vurgulanmasını da sağlamaktadır. Dijital medya, ayrıca kriz zamanlarında da kültürel bağların korunmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin, küresel salgın döneminde fiziksel etkinliklerin iptal edilmesiyle birlikte, çevrim içi konserler, dijital sergiler ve çevrim içi söyleşiler, Türkiye ve Türkmenistan arasındaki kültürel iletişimi canlı tutmuştur. Bu durum, dijital araçların kültürel diplomasi açısından ne denli vazgeçilmez olduğunu ortaya koymuştur (Erdoğan, 2021: 44). Türkiye'nin dijital platformlar aracılığıyla Türkmenistan'a yönelik kültürel etkileri, hem geleneksel diplomasi anlayışını dönüştürmekte hem de iki ülke arasındaki tarihsel bağları güçlendirmektedir. Sosyal medya kampanyaları, çevrim içi eğitim programları, ortak prodüksiyonlar ve dijital sergiler, bu sürecin temel yapı taşlarıdır. Bu araçlar sayesinde kültürel etkileşim, mekânsal sınırlardan bağımsız olarak, daha geniş ve kapsayıcı bir şekilde sürdürülmektedir. Türkiye'nin bu alandaki stratejileri, yalnızca mevcut ilişkileri pekiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda gelecekteki kültürel iş birliklerinin de zeminini hazırlamaktadır. Bu bölümde tartışılan dijital diplomasi eğilimleri, Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı mülakatın sunduğu verilerle daha somut hâle gelmektedir. Müşavirlik, dijital ortamların Türkiye kültürünün Türkmenistan'da görünürlüğünü artıran başlıca kanallardan biri hâline geldiğini; özellikle genç kuşağın sosyal medya, çevrim içi yayın platformları ve kısa video uygulamaları üzerinden Türkiye'ye ilişkin içeriklere daha hızlı ve doğrudan erişim sağladığını belirtmektedir. Görüşmede, Türkiye'ye dair bilgi edinme biçiminin artık yalnızca geleneksel medya veya yüz yüze etkinliklerle sınırlı

olmadığı; dijital etkileşimin günlük yaşam pratiklerinin doğal bir parçası hâline geldiği vurgulanmaktadır. Müşavirlik ayrıca, Türkiye'de eğitim görmüş bireylerin dijital ortamda oluşturduğu bilgi paylaşım topluluklarının, hem Türkiye algısının olumlu yönde güçlenmesine hem de iki ülke arasında kültürel etkileşimin çok yönlü biçimde sürdürülmesine katkı sunduğunu ifade etmektedir. Bu değerlendirmeler, dijital mecraların kültürel diplomasiyi yalnızca destekleyen değil, aynı zamanda yeni ve sürdürülebilir bir etkileşim alanına dönüştüren tamamlayıcı bir araç olarak önem kazandığını göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile gerçekleştirilen yazılı (elektronik) mülakat Aşkabat, 2025).

2.3.7. Sosyal Medya, Dijital Diplomasi ve Karşılıklı Kültürel Etkileşim

Sosyal medya, 21. yüzyılda diplomasi ve kültürel etkileşimin en önemli araçlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle Facebook, Twitter, Instagram, YouTube ve TikTok gibi platformlar, yalnızca bireylerin iletişim kurduğu mecralar olmaktan çıkmış, devletlerin ve uluslararası aktörlerin de stratejik iletişim yürüttüğü alanlara dönüşmüştür (Castells, 2010: 87). Türkiye ve Türkmenistan arasındaki kültürel ilişkiler bağlamında sosyal medya, iki ülke halkı arasında doğrudan ve hızlı bir iletişim köprüsü kurarak, resmi diplomasi kanallarının ötesine geçmektedir. Türkiye, sosyal medyayı dijital diplomasi bağlamında etkin biçimde kullanmaktadır. Resmî kurumların sosyal medya hesapları, hem Türk kültürünün tanıtılması hem de iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla çeşitli kampanyalar yürütmektedir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar, Türkmenistan'a yönelik kültürel projelerini sosyal medya üzerinden duyurmakta ve bu sayede daha geniş kitlelere ulaşmaktadır (TİKA, 2021). Türkmenistan tarafında da sosyal medyanın kültürel diplomasi amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Özellikle kültürel etkinlikler, milli bayram kutlamaları, ortak tarih ve geleneklere ilişkin paylaşımlar, Türkiye'deki izleyicilerle doğrudan etkileşim kurmaktadır. Böylece, iki ülkenin halkları birbirlerinin kültürel ritüellerini ve toplumsal değerlerini dijital ortamda tanıma fırsatı bulmaktadır. Sosyal medya, ayrıca kullanıcıların aktif katılımına imkân tanıdığı için kültürel etkileşimi karşılıklı ve dinamik bir süreç hâline getirmektedir. Kullanıcıların fotoğraf, video, yorum ve beğeni gibi etkileşimleri, kültürel içeriklerin yayılmasını hızlandırmakta ve görünürlüğünü artırmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve Türkmenistan'ın ortak kültürel projeleri, sosyal medyada çok daha geniş kitlelere ulaşabilmekte ve kullanıcıların gönüllü katılımıyla organik bir şekilde yayılmaktadır (Boyd, 2014: 112). Dijital diplomasi açısından sosyal medyanın en önemli katkılarından biri, kriz ve olağanüstü dönemlerde iletişimi kesintisiz sürdürmesidir. Örneğin, pandemi döneminde iki ülke

arasında gerçekleştirilen çevrim içi kültürel etkinlikler, sanal sergiler ve ortak çevrim içi konserler, sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere duyurulmuş ve eş zamanlı olarak yayınlanmıştır. Bu sayede, fiziksel temasın sınırlı olduğu bir dönemde bile kültürel bağlar canlı tutulmuştur (Erdoğan, 2021: 47). Bununla birlikte, sosyal medya platformları, kültürel mirasın dijital ortamda belgelenmesi ve korunması açısından da önem taşımaktadır. Türkiye ve Türkmenistan'daki geleneksel el sanatları, halk müziği, edebiyat ve mutfak kültürü gibi unsurlar, video ve fotoğraf içerikleri aracılığıyla dijital arşivlere kazandırılmakta ve geleceğe aktarılmaktadır. Bu süreç, yalnızca mevcut kuşaklar için değil, aynı zamanda gelecek kuşaklar için de kültürel bilincin korunmasına katkı sağlamaktadır (Smith, 2016: 59). Karşılıklı kültürel etkileşim açısından bakıldığında, dijital ortamın sağladığı çift yönlü iletişim olanağı dikkat çekicidir. Geleneksel diplomasi yöntemlerinde iletişim genellikle tek taraflı iken, dijital diplomasi ve sosyal medya, hedef kitleyle anlık ve karşılıklı diyalog kurulmasına olanak tanır. Örneğin, Türkiye'den bir müzisyenin Türkmenistan'da sevilen bir halk türküsünü çevrim içi konserde seslendirmesi, sosyal medyada büyük ilgi görebilmekte ve yüzlerce yorumla karşılıklı etkileşim yaratabilmektedir. Ayrıca, dijital medya platformları, diaspora topluluklarının kültürel iletişimdeki rolünü de güçlendirmektedir. Türkiye'de yaşayan Türkmen toplulukları, sosyal medya aracılığıyla hem kendi kültürlerini yaşatmakta hem de Türkiye kültürüyle etkileşimlerini pekiştirmektedir. Bu durum, iki ülke arasında halklar arası diplomasiyi güçlendirerek kültürel bağların çok yönlü gelişmesine katkıda bulunur (Gillespie, 2013: 102). Son olarak, sosyal medya ve dijital diplomasi, Türkiye ve Türkmenistan arasındaki kültürel etkileşimin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Düzenli olarak güncellenen içerikler, interaktif kampanyalar, çevrim içi yarışmalar ve ortak dijital projeler, ilişkilerin yalnızca resmi törenlerle sınırlı kalmamasını, günlük hayatın doğal bir parçası hâline gelmesini sağlamaktadır. Bu da kültürel diplomasiye uzun vadeli bir ivme kazandırmaktadır. Özetle, sosyal medya ve dijital diplomasi, Türkiye–Türkmenistan ilişkilerinde kültürel etkileşimin hem kapsamını genişletmiş hem de etkileşim biçimlerini çeşitlendirmiştir. Dijital ortam, iki ülke halkının birbirine daha yakın hissetmesine, ortak mirasın korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına güçlü bir zemin sunmaktadır. Türkiye ve Türkmenistan arasındaki kültürel ilişkiler, tarihsel bağlar, ortak değerler ve dilsel yakınlık üzerine inşa edilmiş güçlü bir temele sahiptir. Bu sağlam zemin, dijital çağın sunduğu imkânlarla birlikte daha da güçlenmiştir. İnternet ve sosyal medya gibi dijital araçlar, iki ülkenin halkları arasındaki kültürel iletişimi hızlandırmış, çeşitlendirmiş ve daha geniş kitlelere ulaştırmıştır. Özellikle sosyal medya platformları, karşılıklı etkileşimi anlık ve çift yönlü hâle getirerek geleneksel diplomasi yöntemlerinin ötesine geçmiştir. Gelişen dijital diplomasi anlayışı, yalnızca devlet kurumları tarafından değil, bireyler, sanatçılar, sivil toplum kuruluşları ve diaspora toplulukları tarafından da aktif olarak kullanılmaktadır. Bu çok

yönlü katılım, kültürel diplomasiye canlılık katmakta ve halklar arasında samimi bir bağ oluşturmaktadır. Türkiye'nin dijital platformlar aracılığıyla yürüttüğü kültürel tanıtım faaliyetleri, Türkmen halkının Türkiye kültürüne olan ilgisini artırırken, Türkmenistan'ın da kendi kültürünü Türkiye'de tanıtmasına imkân tanımaktadır. Sosyal medyanın sunduğu olanaklar sayesinde, iki ülke arasındaki kültürel miras yalnızca korunmakla kalmamış, aynı zamanda yeni nesillerin ilgisini çekecek şekilde yeniden üretilmiştir. Sanal sergiler, çevrim içi konserler, belgesel projeleri ve ortak prodüksiyonlar, coğrafi uzaklığın yarattığı engelleri ortadan kaldırarak kültürel paylaşımı kolaylaştırmıştır. Bu durum, özellikle pandemi gibi olağanüstü dönemlerde kültürel bağların kesintisiz şekilde sürdürülmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, dijital diplomasi ve sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen kültürel etkileşimler, gelecekte daha stratejik ve planlı şekilde yürütüldüğünde, iki ülke arasındaki ilişkilerin çok daha derinleşmesine katkı sağlayacaktır. Özellikle genç kuşakların bu süreçte aktif rol alması, kültürel mirasın hem korunmasına hem de yenilikçi biçimlerde aktarılmasına imkân tanıyacaktır. Sonuç olarak, dijital çağ, Türkiye Türkmenistan ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmış; kültürel diplomasi, teknolojinin desteğiyle daha hızlı, erişilebilir ve sürdürülebilir bir hâle gelmiştir. Bu bağlamda, dijital platformlar yalnızca kültürün tanıtıldığı araçlar değil, aynı zamanda halklar arasında dostluk köprülerinin kurulduğu ve güçlendirildiği stratejik mecralar olarak önemini korumaya devam edecektir.

2.3.8. Türkiye'nin Yumuşak Gücü ve Kültürel Etkileşim Stratejileri

Uluslararası ilişkiler alanında güç kavramı, yalnızca askeri veya ekonomik kapasite ile sınırlı kalmamaktadır. Küresel siyasette giderek önem kazanan yumuşak güç, Joseph S. Nye tarafından, bir devletin kendi değerlerini, kültürünü ve politik sistemini başka aktörlere cazip göstererek etkilemesi olarak tanımlanmıştır (Nye, 2004: 5). Bu bağlamda, yumuşak güç, ikna yoluyla etkileme stratejisi olarak, günümüz diplomasi anlayışında önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'nin, özellikle son yıllarda Orta Asya bölgesinde ve özel olarak Türkmenistan'da uyguladığı kültürel ve diplomatik politikalar, bu teorik çerçevede analiz edilebilecek niteliktedir**.** Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren kültürel ve tarihî bağlarını yumuşak güç unsurlarıyla destekleyen bir dış politika vizyonu geliştirmiştir. Türk dünyasıyla yakın ilişkiler kurma hedefi doğrultusunda TİKA, Yunus Emre Enstitüsü ve TRT Avaz gibi kurumlar aracılığıyla dil, kültür, sanat ve eğitim alanlarında iş birlikleri yürütülmektedir. Bu çabalar, sadece kültürel tanıtım faaliyetleri değil, aynı zamanda bölgesel ölçekte ortak değerler ve kimlik inşasına yönelik adımlar olarak da değerlendirilmektedir (Kardaş, 2012: 46). Türkmenistan örneğinde Türkiye'nin sunduğu burs programları, ortak kültürel etkinlikler, popüler medya içerikleri ve Türkçe öğretim programları, yumuşak gücün sahadaki yansımaları

olarak dikkat çekmektedir. TRT Avaz'ın yayınlarının Türkmenistan'da takip edilmesi ve Türkçe'ye yönelik artan ilgi, bu stratejilerin etkili sonuçlarından biridir. Ayrıca, kültürel etkileşimlerin halka ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla yürütülen projeler, iki ülke arasındaki bağların daha da güçlenmesine katkı sunmaktadır (Oztürk, 2020: 83). Bu bağlamda, kültürel hegemonya kavramı da literatürde yumuşak güç ile birlikte ele alınmaktadır. Antonio Gramsci'nin geliştirdiği kültürel hegemonya yaklaşımı, bir toplumun diğerine kültürel üstünlük kurarak ideolojik hâkimiyet sağlaması anlamına gelmektedir (Gramsci, 1971: 12). Ancak Türkiye–Türkmenistan ilişkileri bağlamında, bu kavramı hegemonya yerine "kültürel yakınlaşma" olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Çünkü Türkiye'nin politikaları, karşılıklı saygı ve gönüllülük esasına dayanarak kültürel bağları pekiştirmeyi hedeflemektedir. Kültürel yakınlaşma sürecinde, popüler kültür unsurları önemli bir rol oynamaktadır. Türk dizileri, sinema filmleri, müzik ve moda gibi kültürel ürünler, Türkmenistan'da özellikle genç kuşaklar arasında yoğun ilgi görmektedir. Bu ilgi, tüketim kültürünü etkilemekte ve modern yaşam tarzı eğilimlerini yaygınlaştırmaktadır (Bayramov, 2019: 69). Ancak bu durum, tek taraflı bir kültürel aktarım olarak değil, iki ülke arasında karşılıklı etkileşim ve paylaşılan değerler çerçevesinde yürüyen bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'nin yumuşak güç stratejileri, kültürel benzerlikleri ön plana çıkararak, ortak tarih ve dil mirasını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, bölgedeki meşruiyetini güçlendiren önemli bir unsurdur. Örneğin, TİKA tarafından yürütülen kültürel miras restorasyon projeleri, hem ortak geçmişin korunmasına hem de halklar arası dostluk köprülerinin güçlendirilmesine hizmet etmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği Türkçe kursları ve kültürel etkinlikler, dil öğrenimini teşvik ederken aynı zamanda kültürel değerlerin aktarılmasını da sağlamaktadır (Yalçın, 2021: 101). Bu tür projeler, iki ülke arasındaki ilişkilerin yalnızca devletler düzeyinde değil, halklar düzeyinde de gelişmesini desteklemektedir. Halklar arası diplomasinin bu şekilde güçlenmesi, resmi ilişkilerin de daha sağlam bir zemine oturmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sosyal medya ve dijital platformlar aracılığıyla yürütülen ortak etkinlikler, coğrafi mesafeyi ortadan kaldırarak kültürel paylaşımı daha erişilebilir kılmaktadır. Türkiye'nin Türkmenistan'daki yumuşak güç uygulamaları, kültürel ve diplomatik ilişkilerin pekişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Gönüllü katılım, karşılıklı fayda ve ortak kimlik inşası üzerine kurulu bu stratejiler, bölgesel barış ve iş birliğine hizmet eden sürdürülebilir bir diplomasi modeli sunmaktadır. Gelecekte bu politikaların çeşitlendirilmesi ve daha geniş kesimlere ulaştırılması, iki ülke arasındaki dostane bağların güçlenmesine önemli katkılar sağlayacaktır**.**

2.3.9. Kültürel İlişkilerin Geleceği ve Stratejik Potansiyel

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültürel, sanatsal ve iletişim temelli bağlar, yalnızca tarihsel kökenlerden güç almakla kalmamakta; aynı zamanda iki ülkenin günümüz jeopolitik gerçekliği ve uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde yeniden şekillenen diplomatik stratejileriyle de pekiştirilmektedir. Ortak dil, tarih, din ve kültürel değerler, iki ülkenin iş birliğini güçlendiren sağlam bir zemin oluşturmakta; bu bağlamda kültür odaklı diplomasi, dış politikanın yumuşak güç stratejilerinin temel unsurlarından biri haline gelmektedir. Tezin önceki bölümlerinde ayrıntılı olarak değinildiği üzere, Türkiye'nin Türkmenistan ile olan ilişkilerinde kültür ve sanat, siyasal ilişkileri tamamlayan bir unsur olarak önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda TİKA'nın kültürel miras projeleri, TRT Avaz ve Türk dizilerinin medya etkisi, Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkçe eğitimi ve kültürel etkinlikleri ile sosyal medya platformlarında gerçekleştirilen kültürel temelli etkileşimler, bütüncül bir diplomatik yaklaşımın parçaları olarak değerlendirilmektedir (Nye, 2004; Kardaş, 2012). Türkiye'nin Orta Asya'daki etkinliğinin yalnızca siyasal veya ekonomik değil, aynı zamanda kültürel temelli olduğu görülmektedir. Türkmenistan'ın da bu kültürel köprüyü destekleyen ve karşılıklı iş birliğini teşvik eden bir diplomatik anlayışı benimsediği anlaşılmaktadır. Nitekim Türkmenistan ile Türkiye arasında düzenli olarak gerçekleştirilen kültür haftaları, ortak sergiler, belgesel projeleri, gençlik değişim programları ve çeşitli sanatsal etkinlikler, bu anlayışın somut göstergeleridir. İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler, halklar arası anlayışı pekiştirmekte, çatışma risklerini azaltmakta ve sürdürülebilir bir iş birliği zemini oluşturmaktadır (Yalçın, 2021: 104). Gelecek perspektifinden bakıldığında, kültürel ilişkilerin dijitalleşme süreciyle birlikte çeşitlenmesi ve genişlemesi beklenmektedir. Özellikle sosyal medya ve dijital platformların yükselişi, iki ülke arasındaki etkileşimi hızlandırmakta ve bireylerin interaktif öğrenme araçlarıyla kültürel içeriklere erişimini kolaylaştırmaktadır. Türkiye'nin yeni medya alanında ürettiği içeriklerin Türkmenistan'da artan bir ilgiyle takip edilmesi, dijital diplomasi boyutunun daha da güçleneceğine işaret etmektedir (Ersoy, 2023: 58). Bununla birlikte, kültürel ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından kurumsal temellerin güçlendirilmesi, uzun vadeli stratejik adımların atılması ve çok yönlü araştırma projelerinin hayata geçirilmesi önemlidir. Bu bağlamda kültürel araştırma enstitülerinin kurulması, sanatçı değişim programlarının artırılması, ortak burs projelerinin desteklenmesi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik girişimlerin yaygınlaştırılması, iki ülke arasındaki kültürel bağların kalıcılığını sağlamada kritik rol oynayacaktır (Altınay, 2020: 41). Kültürel ilişkilerin yalnızca devletler arası protokollerle sınırlı kalmaması gerektiği açıktır. Bu sürece sivil toplum kuruluşları, akademik çevreler, medya ve özellikle genç kuşakların aktif biçimde katılımı, iş birliğinin dinamizmini artıracaktır. Türkmenistan ve Türkiye arasında oluşturulacak dijital

forumlar, çevrim içi kültür söyleşileri, ortak medya projeleri ve yaratıcı uygulamalar, halklar arası etkileşimi pekiştirecek ve kültürel diplomasiye yenilikçi bir boyut kazandıracaktır. Kültürel ilişkilerin geleceği, yalnızca geçmişin nostaljik bir yansıması olarak değil, aynı zamanda iki ülkenin ortak vizyonunu şekillendiren stratejik bir yatırım olarak değerlendirilmelidir. Kültür, tarih ve sanat ekseninde geliştirilen bu ilişkiler, karşılıklı hoşgörüyü artırmanın yanı sıra, bölgesel istikrarı destekleyen, ekonomik iş birliklerini kolaylaştıran ve siyasi diyaloğu güçlendiren çok yönlü bir mekanizma işlevi görmektedir. Bu nedenle kültürel diplomasinin geliştirilmesi, sadece bir araç değil; aynı zamanda Türk dünyasının bütünlüğüne hizmet eden yapıcı bir adım olarak görülmelidir.

SONUÇ

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültür, sanat ve iletişim politikaları; tarihsel süreklilik, siyasal dönüşüm ve güncel diplomasi pratikleri ekseninde çok katmanlı bir perspektifle incelemiştir. Tezin bütününde ulaşılan bulgular, kültür ve sanatın yalnızca estetik üretim alanı değil, aynı zamanda toplumsal bellek, kimlik inşası ve dış politikada yumuşak güç üretimi bakımından stratejik bir kaynak olduğunu göstermektedir. Tarihsel arka planın geniş zamansal yayılımı antik yerleşimlerden İslamlaşma ve Selçuklu dönemine, hanlıklar çağındaki parçalı egemenlik örüntülerinden Çarlık Rusyası'nın sömürgeleştirici politikalarına ve nihayet SSCB'nin ideolojik modernleşme deneyimine uzanan zincir bugünün kültürel diplomasi araçlarını ve önceliklerini açıklayan bir referans çerçevesi sağlamaktadır. Bu çerçevenin içinde, Türkiye ile kurulan çokhatlı iş birliklerinin (ortak sergiler, sahne sanatları, yayıncılık, medya dolaşımı, eğitim ve arşivcilik) yalnızca kültürel görünürlük üretmekle kalmadığı; aynı zamanda bölgesel barış, karşılıklı anlama ve uzun vadeli kurumsallaşma açısından çoğaltıcı bir etki yarattığı saptanmıştır. Tarih, sosyoloji ve siyaset üçgeninde bakıldığında, Türkmen kimliğinin temel belirleyenleri olarak coğrafya, göçebe aşiret örgütlenmesi ve sözlü kültür mirası ön plana çıkmaktadır. Orta Asya'nın güneybatısında, geçiş ve temas hatlarının kavşağında yer alan bu coğrafi konum; yerleşim örüntülerini, ekonomik faaliyetlerin ritmini ve toplumsal dayanışmanın biçimlerini belirgin biçimde şekillendirmiştir. Bu stratejik konum nedeniyle Türkmenistan, farklı imparatorluklar ve kültürel etkilerle süreğen bir karşılaşma yaşamış; buna rağmen dili, gelenekleri ve kolektif hafızası etrafında örülen kimlik çekirdeğini koruyabilmiştir. Tezde ayrıntılandırıldığı üzere, tarih boyunca Araplar, Selçuklular, Moğollar, Ruslar ve Sovyetler gibi siyasal güçlerin egemenlikleri yerel toplumsal yapıyı farklı yollarla etkilemiş; buna rağmen kültürel direnç kapasitesi kimliğin sürekliliğini mümkün kılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rus İmparatorluğu'nun güneye doğru genişlemesi, bölgeyi yeni bir idari ve ekonomik mimariye eklemlemiştir. 1869'da Krasnovodsk'un (bugünkü Türkmenbaşı) bir üs olarak kurulması ve 1881 Göktepe Savaşı ile direnişin kırılması, sömürgeleşme sürecinde belirleyici dönemeçlerdir. Bu süreç, yalnızca askeri denetimi değil; Trans Hazar Vilayeti örgütlenmesi yoluyla yerel otorite ağlarının dağıtılmasını, kültürel asimilasyon ve idari merkezileştirmenin kurumsallaşmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Çarlık dönemi, toplumsal yapının "merkezi otoriteye tabi" kılınması ve kültürel hafızada "baskı, kayıp ve direniş" üçlemesiyle anılan bir kırılma olarak yerini almıştır. Sovyetler Birliği döneminde (1924–1991) yaşanan dönüşüm, modernleşmenin ideolojik bir tasarım içinde yürütülüşünü

açığa çıkarır. Kolektifleştirme, özel mülkiyetin kaldırılması, göçebe yaşamın yasaklanarak zorunlu yerleşiklik ve dinî kurumların kapatılması; toplumsal ve kültürel alanı kökten yeniden düzenleyen temel müdahalelerdir. Alfabe reformları (Latin'den Kiril'e geçiş) ve eğitim dilinin Rusçaya kaydırılması, kültürel dolaşımın eksenini Moskova'ya bağlamış; kimlik inşası "Sovyet yurttaşlığı" ideali etrafında yeniden kodlanmıştır. Bununla birlikte, modern eğitim, sağlık ve sanayi altyapısına yapılan yatırımların kentleşmeyi hızlandırdığı; okuryazarlık ve kurumsal kapasiteyi artırdığı görülür. Bu ikili tablo ideolojik standardizasyon ile kurumsal modernleşme Türkmen kimliğinin görünürlüğünü azaltmaya dönük baskılara rağmen, sözlü kültür, müzik ve el sanatları gibi taşıyıcı kanallar aracılığıyla belleğin sürekliliğini mümkün kılmıştır. Sovyet kültür politikalarının ayırt edici boyutu, kültürü propaganda sahası olarak araçsallaştırmalarıdır. Sosyalist gerçekçilik estetiği, edebiyat ve görsel-işitsel üretimi belirleyen hegemonik norm hâline gelmiş; sinema, tiyatro ve basın, "ideal Sovyet bireyi"ni örnekleyen temsil evrenleri üretmiştir. Türkmenistan'da bu temsil evreni, kolektifleştirmeyi ve endüstriyel üretimi yücelten, laik ve modern bir toplumsal hayatı normlaştıran, dinî yapıyı kamusal alandan dışlayan bir söylemle işletilmiştir. Tezin bulguları, propaganda aygıtının yerel kültürel unsurları tamamen silmektense, onları ideolojik bir çerçeveye eklemlediğini; halk anlatıları ve ritüellerin ise kimi zaman resmî repertuvara "folklorik" süs olarak alınırken, özsel anlamlarının törpülendiğini göstermektedir. Yine de bu süreç, sözlü kültürün yeraltı kanallarında, ev içi ritüellerde ve akrabalık ağlarında canlı kalmasını engelleyememiş; kültürel süreklilik "gündelik hayatın mikro pratikleri" içinde korunmuştur. (Bu değerlendirme, Sovyet müdahalelerinin tezde tespit edilen ana çizgileriyle tutarlı bir sentez niteliğindedir.) Bağımsızlıkla birlikte (1991 sonrası), Türkmenistan kimliğinin görünür ve kurumlu bir şekilde yeniden inşasına tanıklık edilmiştir. Saparmurat Türkmenbaşı döneminde millî ideoloji; tarih, dil ve semboller üzerinden kamusal alana yerleştirilmiş; törenler, anmalar ve kültürel etkinlikler aracılığıyla toplumsal birlik vurgusu güçlendirilmiştir. Dini yapıların yeniden inşası ve geleneksel kıyafetler, halı ve atçılık gibi miras unsurlarının "millî sembol" statüsünde temsili, ulus-devlet inşasının kültürel dayanaklarını tahkim etmiştir. 2006'dan itibaren değişen siyasal yönetimlerde de bu çizginin sürekliliği büyük ölçüde korunmuş; 2022'de Serdar Berdimuhamedov'un görevi devralmasıyla millî kültürün devlet ideolojisinin merkezinde konumlandırılması yaklaşımı sürdürülmüştür. Kimliğin tarihsel evrimine ilişkin bu genel hat, gündelik hayatın somut pratikleri, giyim ve mutfak kültürü, misafirlik ve düğün ritüelleri üzerinden okununca daha görünür hâle gelmektedir. Telpek ve işlemeli kaftan gibi erkek giyim unsurları ile kadınların nakışlı uzun elbiseleri ve gümüş takıları; statü, yaş ve toplumsal rol işaretleyen simgesel bir dile sahiptir. Halı, yalnızca estetik bir ürün değil; aşiret aidiyetini, mahallî motiflerin hafızasını ve el emeğinin toplumsal değerini somutlayan kültürel bir altyapıdır. Sofra, Türkmen toplumsal

ilişkilerinin performatif mekânıdır: pilav, şorpa, çörek ve pişi gibi yemekler yalnızca beslenme değil; cömertlik, itibar ve misafirperverliğin kamusal sergilenişidir. Bu gündelik pratikler, düğünler, cenazeler ve bayramlar gibi eşik anlarında yoğunlaşarak kimliğin ritmik olarak yeniden üretildiği sahnelere dönüşür. Gelenekler ve örf-adetler, göçebe geçmiş ile modern kentli yaşam arasında köprü görevi gören disiplinleyici kodlardır. İsim verme, "kırk banyosu", sünnet ve düğün ritüelleri; aile, akrabalık ve mahalle birlikteliğini güçlendiren, kuşaklar arası aktarımı güvenceye alan uygulamalardır. Bu kodlar; toplumsal dayanışmayı, ahlaki değerleri ve hiyerarşiyi yeniden kurar. Modernleşme hızlandıkça ritüeller sadeleşse dahi; anlam çekirdeği korunur ve kamusal temsillerde (bayramlar, anma günleri, kültürel festivaller) yeni formlara uyarlanır. Tezde ortaya konduğu üzere, bu geleneksel yapıların esnekliği kimliğin sürekliliğini sağlayan başlıca etmendir. Bu tarihsel ve toplumsal iskelet üzerinde yükselen kültür-sanat alanı, günümüzde hem mirasın korunmasına hem de çağdaş yaratıcı üretime eşzamanlı olarak kaynaklık etmektedir. Halı desenlerinin çağdaş tasarımla, dutar merkezli müzik geleneğinin oda müziği ve dünya müziği sahneleriyle, sözlü anlatının ise tiyatro ve yeni medya anlatılarıyla buluşması; "yerel-evrensel" köprüsünü güçlendirmektedir. Bu köprü, yalnızca estetik bir çeşitlilik üretmekle kalmaz; aynı zamanda kültürel diplomasi açısından iki yönlü bir dolaşım kanalı açar: bir yandan Türkmenistan'ın mirası uluslararası görünürlük kazanır; diğer yandan dış ortaklarla kurulan projeler aracılığıyla yaratıcı ekonominin kapasitesi genişler. Bu noktada Türkiye boyutuna daha yakından bakmak gerekir. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki kültürel yakınlık, ortak bir dil ailesi ve tarihsel hafıza üzerinden kurulur; ancak güncel ilişkiler, bu ortaklığın yalnızca "köken birliği"ne referans vermekle sınırlı kalmadığını; kurumsal iş birlikleri ve ortak üretim hatlarıyla somutlaştığını göstermektedir. Ortak sergiler (halı, etnografik koleksiyon, fotoğraf ve çağdaş sanat), müzik ve sahne sanatları festivalleri (halk müziği, oda müziği, dans), tiyatro turneleri, edebî buluşmalar ve çeviri programları; iki ülke arasındaki kültürel diplomasinin omurgasını oluşturmaktadır. Bu etkinlikler, bir yandan "kendini ötekinin aynasında görme" imkânı yaratır; diğer yandan ortak izleyici havuzları ve eleştirel kamuların gelişmesine katkı sağlar. Seyirci deneyimi çeşitlendikçe, kültür ekonomisi paydaşları (kurumlar, sanatçılar, küratörler, yayınevleri, menajerlik ve festival ekipleri) arasında sürdürülebilir ağlar kurulmaktadır. İletişim politikaları ve medya ekosistemi, bu dolaşımı hızlandıran ve ölçeğini büyüten başat alan hâline gelmiştir. Uydu yayıncılığı ve dijital platformlar, Türkiye yapımı dizilerin ve filmlerin Türkmenistan'da geniş kitlelerce izlenmesini sağlar. Aynı zamanda Türkmen kültür içeriklerinin Türkiye'de görünürlüğünü artırır. Bu karşılıklı görünürlük, imge ve temsil dolaşımını bir "ortak kültürel dil"e doğru evriltir. Medya metinlerinin sembolik içeriği (aile, misafirlik, toplumsal dayanışma, tören estetiği, kıyafet kodları) iki toplumun gündelik hayat pratikleriyle rezonans kurduğunda, ortaklık yalnızca

tüketim düzeyinde kalmaz; kültürel yakınlığın pekişmesine ve yeni üretimlerin doğmasına zemin hazırlar. Bu nedenle ortak medya projeleri özellikle belgesel, kısa film ve genç yaratıcıları hedefleyen dijital seriler iki ülkede "paylaşılan deneyim" alanları oluşturmak açısından stratejik değere sahiptir. SSCB dönemi tecrübesi ile güncel medya, kültür ilişkileri yan yana okunduğunda ilginç bir süreklilik/kırılma tablosu ortaya çıkar. Sovyet döneminde kültür ve medya, merkezî bir ideolojik tekilleşme içinde "yukarıdan aşağıya" toplumsallaştırma aracı olarak konumlandırılmıştır; bugün ise dijital çoğulluk, kültürel üretimi geniş bir tabana yaymakta ve farklı toplumsal kesimlerin temsil repertuarlarını görünür kılmaktadır. Buna rağmen, modern devletlerin iletişim politikaları kültürel kimliğin çerçevesini, dilini ve ritmini etkilemeye devam eder. Türkmenistan örneğinde, bağımsızlık sonrasında milli kültürün kamusal görünürlüğünün artması ve sembollerin resmî temsil düzenine yerleştirilmesi, bir yandan kimlik güvenliği algısını güçlendirirken; diğer yandan kültürel diplomasi için tutarlı bir "marka hikâyesi" sunar. Türkiye ile ilişkiler bağlamında bu marka hikâyesinin hayata geçirilişi, birkaç eksende derinleştirilebilir: Mirasın çağdaş yorumu ve ortak kürasyon: Halı, gümüş işçiliği, dutar ve bağşı geleneği gibi miras unsurlarının çağdaş tasarım, sahne ve yeni medya formatlarında ortak küratöryel programlarla sunulması; iki ülkede hem genç izleyiciye erişimi kolaylaştırır hem de "ortak estetik" duygusunu güçlendirir. Bu programlar gezici sergiler, kapsayıcı kataloglar, çevrimiçi arşivler ve açık koleksiyon politikalarıyla desteklenmelidir. Ortak yapım hatları ve eğitim, sinema belgesel, sahne sanatları ve müzik alanında ortak yapım fonlarının oluşturulması, genç sanatçılar için rezidans programları birlikte beste oyun-yazarlığı atölyeleri, konservatuvarlar ve sanat okulları arasında ortak ders ve ustalık sınıfları kalıcı bir üretim ekosistemi doğurur. Bu sayede bireysel konuklukların ötesinde paylaşılan üretim altyapıları oluşur. Dijital kültür ortaklıkları: Ortak tematik çevrimiçi festivaller, açık erişimli dijital sergiler ve iki dilli (Türkmence–Türkçe) platformlar; içeriklerin iki ülkede eşzamanlı dolaşımını mümkün kılar. Genç küratör ve editörler için ortak çevrimiçi yazarlık programları eleştirel kamunun ikmalini ve kültür gazeteciliğinin gelişimini teşvik eder.

Arşivcilik ve sözlü tarih aşiret anlatıları, zanaatkâr atölyeleri, düğün bayram ritüelleri ve gündelik hayatın mikro tarihleri ortak sözlü tarih projeleri ve dijital arşivlerle belgelenmeli. Bu arşivler üniversiteler arası konsorsiyumlarla yönetilmelidir. Böylelikle miras, "sergilenebilir nesne" olmaktan çıkıp yaşayan bir araştırma alanına dönüşür. Telif, tasarım koruması ve kültür ekonomisi halı desenleri ve yerel motiflere ilişkin coğrafi işaret ve tasarım tescili süreçlerinin uyumlu hâle getirilmesi, müze mağaza, etik tedarik zincirleri ve e-ticaret kanallarıyla üreticilerin uluslararası pazara erişimini artırır. Bu hem yerel gelir kanallarını güçlendirir hem de kültürel üretimin sürdürülebilirliğini teminat altına alır. Bu stratejik eksenlerin hayata geçirilmesi, yalnızca iki ulusal kültürü karşılıklı olarak görünür kılmaz; aynı zamanda bölgesel

ölçekte istikrar ve refah hedeflerine de hizmet eder. Çünkü kültür ve sanatın ürettiği karşılaşma zeminleri, siyasal iletişimde dahi zor kurulabilen güven unsurlarını güçlendirir; ön yargıları yumuşatır, ortak değerler için somut deneyim alanları yaratır. Türkiye Türkmenistan hattında kültürel diplomasi, bu yüzden dönemsel etkinliklerden kalıcı ortaklıklara geçişi hedeflemeli; kurumsal çerçevelerle (protokoller, ortak fonlar, telif ve ortak prodüksiyon anlaşmaları) tahkim edilmelidir. Tez bulguları, kültür, sanat alanının ekonomik katma değer üretme kapasitesine ayrıca dikkat çekmektedir. Ortak markalaşma ve hikâye anlatımı (co-branding), kültür turizmi rotaları (halı-kültür rotaları, aşçılık ve sofra kültürü temalı deneyim turları), çokdilli yayıncılık ve birlikte kurgu/belgesel yapımları; iki ülkede yaratıcı endüstrilere ivme kazandırır. Bu projelerin veri temelli izleyici araştırmalarıyla desteklenmesi, yatırımın sürdürülebilirliğini ve izleyici tabanının genişlemesini kolaylaştırır. Kısacası kültür ekonomisi, yalnızca harcama kalemi değil, doğru tasarlandığında "gelir ve istihdam üreten" bir ekosistemdir. Bu sonucun önemli bir boyutu, "kurumsal sürdürülebilirlik" gereğidir. Tezin önerdiği yönetişim yaklaşımı; kültür bakanlıkları, belediyeler, üniversiteler, müzeler, vakıflar ve özel sektörün birlikte çalışabildiği yatay ortaklık modellerini öne çıkarır. Projeler, tek-atımlık yarışımsal etkinlikler yerine, üç ila beş yıllık döngülerde tasarlanmalı; her döngünün sonunda bağımsız etki değerlendirmeleri (izleyici erişimi, üretim kalitesi, uluslararası görünürlük, yerel üretici geliri, eleştirel geri bildirim) yapılmalıdır. Bu değerlendirmeler, bir sonraki döngünün tasarımına girdi üretir. SSCB dönemi ve propaganda mirasına yeniden dönersek: Tez, ideolojik standardizasyonun kültürel çeşitliliği bastırdığı dönemlerde dahi, gündelik hayat pratiklerinin (sofra, kıyafet, tören) kimliği görünmez kanallardan taşıdığını göstermektedir. Bugünün kültür politikaları, geçmişte "tekil imge" üretmeye çalışan merkeziyetçi dilin tersine, çok sesliliği kurumsal çerçeveye dâhil etmeyi amaçlamalıdır. Bu, yalnızca estetik değer adına değil, toplumsal kapsayıcılık ve kültürel barış için de gereklidir. Türkmenistan'ın bağımsızlık sonrası yaklaşımı milli sembollerin kamusal görünürlüğü ve tarih-vakıa anlatılarının eğitim müfredatında güçlendirilmesi kimlik güvenliği açısından dikkate değer bir örnektir. Aynı zamanda, bu sembolik çerçevenin Türkiye ile ortak eserlerde ve dijital projelerde çoğullaştırılması; ortaklığın derinliğini ve toplumsal kabulünü artıracaktır. Bu tezin akademik katkıları, iki başlıkta toplanabilir. Birincisi, tarihsel süreklilik ile kimlik inşası arasındaki ilişki, coğrafya ve gündelik hayat pratiklerinin belirleyiciliği üzerinden disiplinlerarası bir okuma ile netleştirilmiştir. SSCB dönemi propaganda aygıtının kültür-sanat üzerindeki etkileri; ideolojik standardizasyon ve modernleşme ikiliği bağlamında, yerel direniş uyarlama stratejileriyle birlikte analiz edilmiştir. İkincisi, Türkiye Türkmenistan kültürel iş birliklerinin güncel araçları; mirasın çağdaş yorumu, ortak üretim hatları, dijital platformlar ve arşivcilik üzerinden stratejik bir yol haritası hâlinde somutlaştırılmıştır. Bu bakımdan çalışma, literatürde çoğu zaman ayrı

ayrı ele alınan tarih, kültür politikası ve iletişim alanlarını bir arada okuyarak sahaya bütüncül bir katkı sunmaktadır. Geleceğe dönük araştırma imkânları da açıktır. Sözlü tarih ve mikro-etnografi yöntemleri ile belirli aşiretlerin düğün bayram ritüelleri, zanaat atölyeleri ve yemek kültürüne ilişkin uygulamalar, mevsimsel döngüler ve sosyal medya anlatıları üzerinden yeniden haritalanabilir. İki ülkedeki genç sanatçıların üretim pratikleri (örneğin halı motiflerinin çağdaş tasarıma uyarlanması, dutar ezgilerinin oda müziği formunda bestelenmesi, tiyatroda sözlü anlatının dramaturjiye taşınması) vaka çalışmalarıyla karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Medya metinleri üzerinden temsillerin (aile, misafirlik, gelenek, modernlik) semiyotik ve alımlama analizleriyle izleyici deneyimi ölçülebilir. Bu araştırmaların açık erişimli dijital arşivlerle desteklenmesi, literatürün güncellenmesine ve politikalara veri sağlamaya katkıda bulunacaktır. Son kertede, bu tez, Türkmenistan kültürü ve sanatının tarihsel derinliği ile güncel yaratıcı potansiyelini, SSCB dönemi ideolojik deneyiminden kalan mirasın karmaşık etkilerini, bağımsızlık sonrası kimlik siyasetinin kurumsal yönlerini ve nihayet Türkiye ile kültür, sanat ve iletişim alanlarında kurulmuş kurulabilecek iş birliklerinin stratejik değerini bir arada ortaya koymaktadır. Bulgular, iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğinde kültür ve sanatın rolünün daha da artacağını; mirasın korunması ile yenilikçi üretim arasındaki dengenin, uzun vadeli ortaklığın kalbi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle politika düzeyinde önerilen adımlar ortak kürasyon, ortak yapım fonları, dijital platformlar, arşivcilik ve telif tasarım koruması yalnızca kültür alanını değil, eğitim, turizm ve yaratıcı ekonomileri de olumlu yönde etkileyecek kaldıraçlardır. İki ülkenin ortak tarihsel hafızası ve güncel iş birlikleri çoğulcu, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir kültürel gelecek tasarımının taşıyıcı kolonları olmaya adaydır.

Türkmenistan ile Türkiye arasında kültür, sanat ve iletişim alanlarında derinleşen iş birlikleri ortak hafızanın evrensel dolaşıma açılmasını, genç kuşakların ortak üretim dillerinde buluşmasını ve bölgesel barışın “yumuşak güç” araçlarıyla tahkim edilmesini sağlayacaktır. Bu ufuk, yalnızca iki ülkenin değil, ortak bir coğrafyanın kültürel özgüvenini ve yaratıcı cesaretini büyütecektir. Kültür ve sanat bu nedenle geçmişi onurlandıran, bugünü konuşan, yarına ise kendinden emin, özgün ve çoğulcu bir ses bırakan stratejik bir olgu olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

Akçal, F. (2015). "Orta Asya'da Sulama Projeleri ve Tarımsal Kalkınma: Karakum Kanalı Örneği". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 40–48.

Akçal, F. (2015). "Türkmenistan'da Kimlik Politikaları ve Modernleşme". *Orta Asya Araştırmaları Dergisi,* 12(3), 75–90.

Akçal, R. (2015). *Orta Asya Türk Halk Çalgıları ve Müzikal İşlevleri*. Ankara: Kültür Yayınları.

Akçal, R. (2015). *Orta Asya Türk Halk Müziği ve Gelenekleri*. Ankara: Kültür Yayınları.

Akçal, S. (2015). *Orta Asya Halk Sanatlarında Seramik ve İşlevselliği.* İstanbul: Kültür Yayınları.

Akçal, T. (2015). *Türk Boylarının Sosyo-Kültürel Yapısı*. Ankara: Kültür Yayınları.

Akçalı, N. (2015). *Türkmen El Sanatları ve Kültürel Kimlik*. Ankara: Kültür Yayınları.

Akçalı, P. (2015). *Post-Sovyet Orta Asya'da Ulus İnşası ve Türkmenistan Örneği*. Ankara: Nobel Yayınları.

Akiner, S. (1997). *Cultural Change in Central Asia*. Oxford: Oxford University Press.

Akiner, S. (1997). *Islam, the State and Ethnicity in Central Asia*. London: Institute for the Study of Islam and Muslim Peoples.

Akpınar, T. (*2010*). *Margiana'nın Tarihi ve Kültürü*. Ankara: TTK Yayınları.

Aksoy, B. (2010). *Türk Dünyası Müzik Kültürü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Altınay, A. (2020). *Orta Asya'da Kültürel Diplomasi ve Medya.* İstanbul: Kültür Yayınları.

Altınay, L. (2020). *Kültürel miras ve diplomasi: Uluslararası ilişkilerde kültürün rolü*. Ankara: Kültür Yayınları.

Altınköprü, M. (2015). *Sovyetler Birliği'nde Kültür Politikaları.* Ankara: Yurt Kitap.

Altun, S. (2018). *Kültürel Diplomasi ve Yumuşak Güç*. Ankara: Kültür Yayınları.

Anceschi, L. (2008). *Turkmenistan's Foreign Policy: Positive Neutrality and the Consolidation of the Turkmen Regime*. London: Routledge.

Arazkulıyev, M. (1979). *Türkmen Halk Sanatında Motifler ve Anlamları.* Aşkabat: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Atageldi, M. (2004). *Türkmen Folklorunda Destan Geleneği.* Aşkabat: Türkmen Bilimler Akademisi Yayınları.

Atalay, B. (2008). *Türk kültüründe giyim kuşam ve süslenme gelenekleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Atayeva, G. (2021). *Globalization and Youth Culture in Turkmenistan*. Ashgabat: Turkmen State University Press.

Atkin, M. (1993). *The Subtlest Battle: Islam in Soviet Central Asia*. Philadelphia: Foreign Policy Research Institute.

Atlı, A. (2018). "Türkmenistan'da Kültürel Miras Politikaları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 86, 115–130.

Aydın, F. (2015). *Türk Kültür Politikaları ve Orta Asya'da Türkiye'nin Etkisi*. Orta Asya Araştırmaları.

Aydın, M. (2001). "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Kimlik ve Devletleşme". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* 18(2), 85–92.

Ayhan, B. (2019). *Dijital diplomasi ve kültürel etkileşim: Yeni medya araçlarının rolü*. İstanbul: Beta Yayınları.

Babayev, O. (1974). *Türkmen Gelenek ve Görenekleri*. Aşkabat: Medeniyet Neşriyatı.

Balcı, A. (2018). *Orta Asya'da Sanat ve Kimlik*. Ankara: Kültür Yayınları.

Balcı, B. (2018). "Sovyet Sonrası Orta Asya'da Ulus-Devlet ve Kültürel Yapılar". *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, 13(26), 115–135.

Balcı, İ. (2018). *Türk Sanatının Orta Asya'daki Yansımaları*. İstanbul: Sanat Yayınları.

Balcı, S. (2018). *Kültürel Süreklilik ve Medya İlişkisi*. Ankara: Kültür Yayınları.

Barthold, V. V. (1928). *Turkestan Down to the Mongol Invasion*. London: Luzac & Co.

Bayramov, A. (2019). *Cultural Influence and Identity in Central Asia*. London: Routledge.

Bayramov, M. (2018). *Türkmen Halk Müziğinde Çalgıların Sosyo-Kültürel Rolü*. Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyatı.

Berdimuhamedow, S. (2019). *Turkmen Youth and Cultural Modernization*. Ashgabat: Oguzhan Publishing.

Beyaz, H. (2017). *Türk Dış Politikası ve Kültürel Diplomasi*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Enstitüsü.

Bilgen, A. (2022). “Sanatın Evrensel Dili ve Kültürel Diplomasi”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(2), 90–103.

Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven: Yale University Press.

Brouwer, J. (2006). *The Cultural Meaning of Traditional Turkmen Carpets*. Leiden: Leiden University Press.

Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Chichester: Wiley-Blackwell.

Clark, K. (1981). *The Soviet Novel: History as Ritual*. Chicago: University of Chicago Press.

Clark, K. (1993). *The Soviet Novel: History as Ritual*. Chicago: University of Chicago Press.

Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press.

Demirtaş, B. (2013). *Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri Politikası: 1991 Sonrası Dönem*. Avrasya Etüdleri.

Doerfer, G. (1965). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.

Edgar, A. (2004). *Cultural Memory and the Socialist Past*. London: Routledge.

Edgar, A. (2004). *Tribal Nation: The Making of Soviet Turkmenistan*. Princeton: Princeton University Press.

Ercilasun, A. B. (2004*). Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdoğan, M. (2021). *Pandemi döneminde dijital diplomasi ve kültürel iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erkan, A. (2021). “Yaz Okulları ve Türk Dili Diplomasisi”. *YEE Akademik Bülten*.

Ersoy, M. (2016). *Türk Dünyasında Sanat Etkinlikleri*. İstanbul: Sanat ve Toplum Yayınları.

Ersoy, M. (2023). *Dijital diplomasi ve yeni medya stratejileri*. İstanbul: İletişim Akademi Yayınları.

Frank, A. (1995). *Islamic Historiography and “Bulghar” Identity*. Leiden: Brill.

Geller, M. (1998). *Orta Asya'da Sözlü Kültür Gelenekleri*. Central Asian Review.

Gillespie, M. (2013). *Diasporas and Diplomacy: Cosmopolitan Contact Zones at the BBC World Service (1932–2012).* London: Routledge.

Golden, P. B. (1992). *An Introduction to the History of the Turkic Peoples*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. New York: International Publishers.

Gül, C. (2019). "Türk Halk Danslarının Orta Asya'daki Yayılımı*". Türk Kültürü Dergisi*.

Güner, E. (2017). "Kültürel Diplomasi Aracı Olarak Yunus Emre Enstitüsü". *Türk Dış Politikası İncelemeleri*.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications.

Halaç, A. (1998). *Orta Asya Uygarlıkları ve Türkmenler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Halaç, H. (1998). *Orta Asya'da Geleneksel Sanatlar*. Ankara.

Halaç, H. (1998). *Türkmen Boylarının Tarihi Gelişimi*. Ankara: ABC Yayınları.

Halaç, M. (1998). *Türkmen Aşiretlerinde Toplumsal Düzen*. İstanbul: Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Halaç, M. (1998). *Türkmen Halk Kültürü Üzerine İncelemeler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Halaç, N. (1981). *Türkmen Halk Kültürü*. Aşkabat: Bilimler Akademisi Yayınları.

Halaç, N. (1998). *Türkmen Halk Çalgıları ve Kültürel İşlevleri*. Aşkabat.

Halaç, N. (1998). *Türkmen Müzik Kültürü ve Toplumsal İşlevleri*. Aşkabat: Türkmen Devlet Yayınları.

Halaç, S. (1998). *Türk Halk Kültüründe El Sanatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hiro, D. (2009). *Inside Central Asia: A Political and Cultural History*. New York: Overlook Press.

Horák, S. (2014). *Central Asia and Cultural Policy*. London: Routledge.

Horák, S. (2014). *Informal Politics in Post-Soviet Turkmenistan*. London: Routledge.

Horák, S. (2014). *Informal Power Structures in Turkmenistan*. Stuttgart: Ibidem Verlag.

Horák, S. (2014). "The Ideology of Turkmenbashism". *Central Asian Survey*, 33(4), 420–434.

The Case of the Land Code Reform." *Europe-Asia Studies*, 66(3), 427–449.

Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: NYU Press.

Johanson, L. (1998). *The Turkic Languages*. London: Routledge.

Kadyrova, L. (2020). “Post-Soviet Cultural Identity in Turkmenistan”. *Central Asian Survey*, 39(2), 185–203.

Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kalaycıoğlu, B. (2018). “Türkçenin Yayılması ve Yumuşak Güç Stratejileri”. *Dil ve Kültür Araştırmaları.*

Kamp, M. (2006). *The New Woman in Uzbekistan: Islam, Modernity, and Unveiling under Communism*. Seattle: University of Washington Press.

Karabulut, B. (2005). “Türkmenistan’ın Enerji Politikaları ve Türkiye ile İlişkileri”. *Avrasya Etütleri*.

Karabulut, M. (2005). “Türkmenistan’ın Coğrafi ve İklimsel Özellikleri”. *Orta Asya Çalışmaları* Dergisi, 7(2), 21–28.

Karaca, H. (2018). “Medya Temsilleri ve Dış Politika”. *Uluslararası İletişim Dergisi*, 5(2), 110–125.

Karakaya, N. (2016). *Türkiye’nin Yumuşak Güç Politikaları: TİKA Örneği*. İstanbul: Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Karakoç, E. (2020). “Kamu Diplomasisinin Dijitalleşmesi: Yunus Emre Enstitüsü Örneği”. *Kamu Diplomasisi İncelemeleri*.

Kardaş, H. (2016). “Türk Sinemasının Kültürel Yansımaları: Orta Asya ve Kafkasya’da İzlenme Eğilimleri”. *Uluslararası İletişim Çalışmaları*.

Kardaş, T. (2012). “Türk dış politikasında yumuşak güç ve kültürel diplomasi”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(35), 93–118.

Kardaş, T. (2012). “Türk dış politikasında yumuşak güç kullanımı”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 41–64.

Kaya, B. (2021). “Yeni Medya Platformlarında Dil ve Kimlik: Türkçe Öğrenen Türkmen Gençler”. *Kültürel Etkileşim Araştırmaları*.

Kaya, H. (2019). “Türk Dünyasında Kültür ve Sanat Politikaları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 92, 85–98.

Keller, S. (2001). *To Moscow, Not Mecca: The Soviet Campaign against Islam in Central Asia*. Westport: Praeger.

Kerimova, R. (1983). *Türkmen Kadın Folkloru Üzerine İncelemeler*. Aşkabat: Yazarlar Birliği.

Khalid, A. (2007). *Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia*. Berkeley: University of California Press.

Koç, A. (2019). "Televizyon Dizilerinin Kültürel Etkileri: Orta Asya'da Türk Dizileri". *İletişim ve Toplum Araştırmaları*.

Köprülü, F. (1981). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Köprülü, F. (2003). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kösebalaban, H. (2015). *Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Kullanımı*. Ankara: SETA Yayınları.

Kurbanov, M. (2019). "Türkmenistan'da Medya Politikaları". *Orta Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 70–78.

Kuruç, B. (2010). *Orta Asya'da Sovyet Modernleşmesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Landau, J. M., & Kellner-Heinkele, B. (2001). *Politics of Language in the Ex-Soviet Muslim States*. London: Hurst & Company.

Levin, T. (2006). "The Music of Central Asia". *Smithsonian Folkways Recordings*.

Martin, T. (2001). *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923–1939. Ithaca*: Cornell University Press.

Mende, T. (1996). *Traditional Textile Art of Central Asia*. London: Thames & Hudson.

Menges, K. H. (1995). *The Turkic Languages and Peoples*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Muradov, A. (2004). *Türkmen Halk Sanatları*. Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyatı.

Muradov, A. (2004). *Türkmen Tarihinde Siyasi Dönüşümler*. Aşkabat: Türkmenistan Yayınları.

Muradov, A. (2004). *Türkmen Tarihinde Sosyo-Ekonomik Yapı*. Aşkabat: Türkmenistan Yayınları.

Muradov, A. (2004). *Türkmen Tarihinde Sosyo-Kültürel Dönüşümler*. Aşkabat: Türkmenistan Yayınları.

Muradov, M. (2004). *Türkmen Bağşı Geleneği ve Eğitim Süreci*. Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyatı.

Muradov, M. (2004). *Türkmen El Sanatları*. Aşkabat.

Muradov, M. (2004). *Türkmen Halk Müziği ve Ritüelleri.* Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyatı.

Muradov, M. (2004). *Türkmenistan Tarihinde Hanlıklar Dönemi*. Aşkabat: Türkmen Devlet Yayınları.

Muradov, M. (2004). *Türkmenistan'ın Tarihi Yapısı.* Aşkabat: Devlet Basımevi.

Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.

Ocak, A. Y. (2005). *Türk sufiliğine bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Olcott, M. B. (2012). *In the Whirlwind of Jihad*. Washington, DC: Carnegie Endowment.

Olcott, M. B. (2012). *Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development*. Washington, DC: Carnegie Endowment.

Oztürk, K. (2020). *Kültürel diplomasi ve medya ilişkileri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özcan, E. (2021). "Orta Asya'da Yeni Medya Tüketimi: Türkmenistan Örneği". *Uluslararası Medya Çalışmaları*.

Özdemir, A. (2020). "Sanat Yoluyla Diplomasi: Türk–Türkmen İlişkilerinde Kültürel Etkileşim". *Kültür Politikaları Dergisi*, 6(1), 105–112.

Özdemir, H. (2010). *Türk-İslam sanatında mimari ve estetik*. İstanbul: Kültür Ajans Yayınları.

Özdemir, H. (2020). "Yunus Emre Enstitüsü'nün Kültürel Diplomasi Faaliyetleri ve Etkisi". *Türk Dış Politikası Çalışmaları*.

Özkan, Y. (2021). "Kültürel Etkinliklerin Medya Yansımaları". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(3), 85–94.

Öztürk, A. (2020). "Türk Dizilerinin Orta Asya'daki Yumuşak Güç Etkisi". *Medya ve Toplum İncelemeleri*.

Öztürk, C. (2017). "Kardeşlik Yolu: Ortak Sinema Deneyimi". *Türk Asya Film Araştırmaları*.

Peyrouse, S. (2012). *Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development. Armonk*, NY: M.E. Sharpe.

Reporters Without Borders (RSF). (2023). *World Press Freedom Index – Turkmenistan*. Paris: RSF.

Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs. (n.d.). *Relations between Türkiye and Turkmenistan*.

Saray, M. (1995). "Türkmenistan'ın Bağımsızlık Süreci ve Türkiye ile İlişkileri". *Türk Dünyası Araştırmaları*.

Saray, M. (2002). *Türk Dünyası Tarihi ve Medeniyeti*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Smith, A. D. (2004). *Nationalism: Theory, ideology, history*. Cambridge: Polity Press.

Saray, M. (2002). *Türk Dünyası Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Saray, M. (2002). *Türk Dünyasında El Sanatları ve Kültürel Kimlik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Saray, M. (2002). *Türkmenistan Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Saray, M. (2002). *Türkmenler ve Türkmenistan Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Saray, M. (2011). *Türk dünyası tarihi ve kültürü.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Sarı, B. (2022). "Sosyal Medya ve Kültürel Etkileşim". *Kültür ve İletişim Araştırmaları*, 9(1), 105–112.

Sinor, D. (Ed.). (1990). *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, J. (1998). *The Bolsheviks and National Culture in Central Asia*. New York: Routledge.

Smith, L. (2016). *Uses of Heritage*. London: Routledge.

Soucek, S. (2000). *A History of Inner Asia. Cambridge*: Cambridge University Press.

Suny, R. G. (1998). *The Soviet Experiment: Russia, the USSR, and the Successor* States. New York: Oxford University Press.

T.C. Resmî Gazete. (1992). "Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan Arasında Kültürel İşbirliği Anlaşması".

TİKA. (2021). *Türk Dünyası Kültür Portalı*. Ankara: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Yayınları.

Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

TRT Belgesel Arşivi. (2013). Ata Yurdundan Anadolu'ya (Yayın Belgesi).

TRT Türk Dünyası Yayınları. (2022). Belgesel Arşiv Raporu.

Türkmen, A. (2012). *Orta Asya Halk Kültüründe Müzik ve Toplumsal Yaşam*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Türkmen, M. (2015). *Türkmen el sanatları ve halı dokuma geleneği*. Aşkabat: Türkmenistan Devlet Yayınları.

Türkmen, Ş. (2020). "Türkmenistan'da Medya ve Enformasyon Politikaları". *Avrasya İletişim Araştırmaları*.

Türkmenistan Kültür Bakanlığı. (1998). *Türkmen Halk Sanatları Kataloğu*. Aşkabat.

Türkmenistan Kültür Bakanlığı. (2020). *Geleneksel Müzik ve Çalgıların Korunması Raporu*. Aşkabat.

TürkmenMedya. (2021). "Türkiye–Türkmenistan İlişkileri Basında". *Türkmen Medya Bülteni*, 15(4), 22–29.

TürkmenMedya. (2021). *Türkmenistan Medyasında Dış Politika Temsilleri*. Türkmenistan Devlet Yayın Arşivi.

TürkmenMedyaAnaliz. (2023). Türkmenistan'da Sosyal Medya Kullanımı ve Kültürel Tüketim Haritası (Dijital Gözlem Raporu).

TÜRKSOY. (2024). *Anev Kenti 2024 Türk Dünyası Kültür Başkenti Etkinlikleri*. Ankara: TÜRKSOY Yayınları.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2022). Türkmenistan Kültürel Miras Raporu.

UNESCO World Heritage Centre. (n.d.). Kunya-Urgench (Köhne Ürgenç).

UNESCO World Heritage Centre. (n.d.). Parthian Fortresses of Nisa (Nisa Kalesi).

Yalçın, A. (2019). "Türkmenistan'da Dil Politikaları ve Sovyet Mirası". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 226, 34–51.

Yalçın, M. (2021). *Orta Asya'da kültürel diplomasi ve Türkiye*. İstanbul: Strateji ve Araştırma Yayınları.

Yalçın, M. (2021). "Türk dünyasında kültürel yakınlaşma ve diplomasi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 100, 95–110.

Yemelianova, G. (2014). *Muslim Eurasia: Conflicting Legacies*. London: Routledge.

Yemelianova, G. M. (2014). *Central Eurasian Islam and Politics*. London: Routledge.

Yemelianova, G. M. (2014). *Islam, Nationalism and State in the Muslim Caucasus*. London: Routledge.

Yemelianova, G. M. (2014). *Routledge Handbook of Political Islam*. London: Routledge.

Yesevi, H. (2010). “Bağımsızlık Sonrası Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye Arasındaki Kültürel İlişkiler”. *Avrasya Etüdleri*.

Yıldırım, A. (2019). *Türk dünyasında aile yapısı ve toplumsal değerler*. Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Yıldırım, A. (2020). *Türk dizilerinin kültürel etkileri: Orta Asya örneği*. İstanbul: Kültür Yayınları.

Yunus Emre Enstitüsü. (2022). *Çevrim içi Türkçe kursları ve kültürel etkinlikler raporu*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

Reporters Without Borders. (2023). World Press Freedom Index: Turkmenistan. https://rsf.org/en/country/turkmenistan (Erişim tarihi: 22 Eylül 2025)

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (t.y.). Relations between Türkiye and Turkmenistan. https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-turkmenistan.en.mfa (Erişim tarihi: 22 Eylül 2025)

EKLER

EK 1. Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile Yapılan Yazılı (Elektronik) Mülakat

Not: Bu mülakat, yüksek lisans tezimin veri toplama aşaması kapsamında, etik kurallar çerçevesinde yazılı olarak alınmıştır. Yanıtlar yalnızca akademik amaçla kullanılmıştır.

Bu çalışma kapsamında, araştırmanın uygulamalı kısmını desteklemek amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür Müşavirliği ile elektronik ortamda yazılı bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat, Türkmenistan ile Türkiye arasındaki kültürel iş birliği, eğitim politikaları, kültürel diplomasi faaliyetleri ve medya alanındaki ortak projelerin etkileri hakkında nitel veri elde etmeyi amaçlamıştır. Görüşme, etik ilkeler çerçevesinde yürütülmüş; yanıtlar, yalnızca akademik araştırma amacıyla uygulanmıştır.

Aşağıda, mülakat soruları ve müşavirlik tarafından iletilen yazılı yanıtlar yer almaktadır.

Soru 1. Türkmenistan ve Türkiye arasında medya alanındaki işbirliği ne gibi fırsatlar sunuyor? İki ülke arasında bilgi paylaşımı veya medya ortaklıkları ne seviyede?

Yanıt… Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı'nın bünyesinde TRT ve Anadolu Ajansı ile Türkmenistan'daki muhattap kurumlar arasında işbirliği anlaşmaları mevcut. İlgili anlaşma kapsamında TRT ve Türkmenistan Televizyon Komitesi işbirliği ile Türkmen medyasına yönelik eğitim çalışmaları zaman zaman yapılmaktadır. Bilgi paylaşımı eğitim verme şeklinde gerçekleşmektedir. TRT'nin Türkmenistan'daki Temsilciliği 1999 yılından bu yana Aşkabat'ta faaliyetlerini sürdürmekte, Türkmenistan'ın tarihi ve kültürel mirası tüm dünyaya tanıtılmaktadır. Biryandan ülke gündemine ilişkin haberler dünya geneline yayınlanırken, diğer yandan ortak tarihi ve kültürel değerler kısa filmler ile ekranlara taşınmaktadır. Bu bağlamda yapılan işbirliği sonucunda son üç yıl içinde İnci Şehir Aşkabat, Köneürgenç, Büyük Selçuklunun İzinde Başkenti Merv, Merv'in Manevi Sultanları, Karakum Ateşi gibi yapımlar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki medya ve iletişim arasındaki işbirliği en üst seviyededir. TRT Türkmenistan Temsilciliği'nin "Atavatan Türkmenistan" projesi kapsamında sürdürdüğü kısa filmler hali hazırda "Mahtumkulu Firaki ve Arkadağ Şehri" belgesel film çekimleri ile devam etmektedir. Söz konusu filmlerin 2025 yılında yayınlanması planlanmaktadır.

2 Soru. Türkiye ve Türkmenistan'ın dijital platformlarda veya sosyal medya alanındaki işbirliği nasıl bir potansiyele sahip? Dijitalleşme süreci, iki ülke arasındaki iletişime nasıl yansıyor?

Yanıt… Türkmenistan, medya ve iletişim alanında işbirliğine açık olmakla birlikte kendine özgü özel koşulları olan özel bir ülkedir. Ülkenin IP Platformunda TRT kanalları ile birlikte Türkiye'nin ulusal medyası yer almaktadır. Diğer yandan TRT Türkmenistan Temsilciliği tarafından 2023 yılında açılan youtube kanalı ilgiyle takip edilmektedir. Ülke gündemine ilişkin haberler ve kısa filmler bu dijital platformdan ilgiyle takip edilmektedir. Medya alanında ortaya konulan bu işbirliği Anadolu ile Türkmen coğrafyası arasında yayınlar üzerinden bir gönül bağı kurmaktadır.

3 Soru. İki ülke arasında medya ve iletişim alanında yürütülen projeler var mı? Bu projelerin iki toplum arasındaki bilgi alışverişine etkisi nasıl?

Yanıt… Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde TRT Genel Müdürlüğü ile Türkmenistan Televizyon Radyo Sinema Devlet Komitesi ve Türkmenistan Devlet Haber Ajansı arasında (27.11.2021) işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu bağlamda Türkmenistan'dan Türkiye'ye gönderilen görüntülü haberler artırılmıştır. Türkiye'deki binlerce Türkmen vatandaşı Türkmenistan ile ilgili haberlere TRT vasıtasıyla ulaşmaktadır.

4 Soru. Türkmenistan ve Türkiye arasında ortak yapımı film çekilecek olursa konusu ve türü ne olurdu?

Yanıt… Türkiye ve Türkmenistan'ın ortak tarihini ve kültürel değerlerini yansıtan yapımların iki ülke arasındaki ilişkilere olumlu yansıyacaktır. Bu bağlamda Ertuğrul Gazi, Sultan Sencer, Sultan Alparslan gibi Türk tarihine ışık tutan ortak şahsiyetleri anlatan filmler toplum tabanında kardeşlik zeminini güçlendirecektir.

Türkmenistan ve Türkiye Arasındaki Kültür, Sanat ve İletişim Politikaları Kapsamında yapılan görüş ve etkinlikler.

Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan yüzyıllara dayanan tarih ve dost kardeş münasebetlerine sahip devletler olup, ülkeler arasındaki ilişkiler "Bir millet- iki devlet" sloganıyla nitelendiriliyor. İki ülke liderlerinin, kardeş halkların tarihî ve kültürel ortaklığına dayanan stratejik iş birliğinin tüm alanlarda geliştirilmesinden ve pekiştirilmesinden yana olması ise bunun göstergesidir. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile Türkmenistan Devlet Başkanı Sayın Serdar Berdimuhammedov'un önderliklerinde ortak tarih, dil, din ve kültüre dayanan münasebetlerimiz, karşılıklı saygı, iş birliği ve ortak çıkarlar temelinde her geçen gün daha da güçlenerek gelişmektedir. Ülkelerimiz arasındaki kültür

kardeşliği ve yakınlık, geçmişten bu yana ilişkilerimizin temelini tesis etmektedir. Halklarımız aynı dili konuşmakta olup, kültürel, dini, örfi ve geleneksel anlamda birbirlerine oldukça yakındır. Görev bölgemiz olan Türkmenistan'da gelişmiş resim sanatına paralel olarak bu sanatta oldukça başarılı sanatkârların bulunduğu gözlenmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığımızın destekleriyle 2007 yılında başlatılan "Türkmen Ressamların Fırçasından Türkiye" projesi kapsamında 19 ilimize ait toplam 980 tablo kazandırılmıştır. Proje çerçevesinde ressamların Türk ve Türkmen kültürleri arasındaki ortak unsurları ön plana çıkarmaları hedeflenmiştir. Türkiye'de projenin uygulandığı iller de değerli birer resim koleksiyonuna kavuşmuşlardır. Türkmenistan, ülkenin ve coğrafyanın kültürel mirası olan Nevruz'la ilgili örf-adetlerin ihyası için başta Türkiye olmak üzere Nevruz bayramının geleneksel olarak kutlandığı ülkelerden kültür ve sanat adamlarından oluşan gruplar davet etmektedir.

Türkmenistan ile on yıllardır süregelen dostluk ve iş birliğinin kültürel anlamda daha da derinleşmesini sağlayan, ülkelerimizin kültür ve sanat değerlerinin tanıtılması amacıyla karşılıklı olarak kültür günleri düzenlenmektedir. Şüphesiz ki yıllardır istikrarlı bir şekilde gerçekleştirdiğimiz karşılıklı kültür günleri etkinlikleri, iki ülkenin birbirlerine verdiği önemin ve ilişkileri geliştirme noktasındaki kararlılıklarının birer delilidir. Bilindiği üzere, Milli Mücadelemizin 100. Yıl Dönümünde 2019 yılında Sivas ve Erzurum illerimizde "Türkmenistan Kültür Günleri", 18-20 Kasım 2023 tarihlerinde ise başkent Aşkabat'ta ve Lebap Vilayeti Türkmenabat şehrinde "Türkiye Kültür Günleri" düzenlenmiştir.

Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbangulu Berdimuhamedov'un, 9 Kasım 2021 tarihinde Türkiye Radyo ve Televizyon Devlet Kurumu TRT World Baş Editörü Yusuf Erim'e Verdiği Röportaj

Yusuf Erim: Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan yüzyıllara dayanan tarih ve dost-kardeş münasebetlerine sahip devletler olup, ülkeler arasındaki ilişkiler "Bir millet- iki devlet" sloganıyla nitelendiriliyor.

Gurbangulu Berdimuhamedov: Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerimizden bahsederken, her zaman bu ülkenin kardeşlik niteliğini (karakterini) vurguluyoruz. Tam da bu "kardeşlik" ifadesi Egemen ülkeler olarak bizim münasebetlerimizin en başından bu yana siyasi, ekonomik, beşeri alanlarda ve uluslararası platformda ikili işbirliğin çekirdeği olarak yer alıyor.

Geçtiğimiz yüzyılın sonlarında Türkmen devletinin kuruluş döneminde Türkiye'nin Türkmenistan'a verdiği desteğini biz hiçbir zaman unutmayız. Türkiye bizim Bağımsızlığımızı tanıyan ilk ülke olarak, Aşkabat'ta diplomatik temsilciliğini açtı. Türkmenistan'ın tarafsızlık hukuk statüsünün uluslararası düzeyde tanınmasının tüm aşamalarında Türkiye

Cumhuriyeti'nin desteği özel önem taşıyor. O dönemde tesis edilen Türkmen-Türk işbirliği gelenekleri, yıllar boyunca ilişkimizin özel doğası değişmedi ve daha da pekişti. Halklarımızın ve devletlerimizin ilişkilerinin geliştirilmesinde sağlam temel teşkil etti. Ekonomi alanında Türkiye, Türkmenistan'ın uzun vadeli başarılı partneri olup, ticaret cirosu ve yatırım aktivitesi bakımından ülkemizde önde gelenler arasında yer alıyor. Diş politikada, uluslararası arenada Türkmenistan ve Türkiye, barış, istikrar ve güvenliğin sağlanmasında, çağımızın zorlukları ile mücadelede Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerine ulaşmakta etkin işbirliğini sürdürüyorlar. Beşeri alanda, bilim, eğitim, kültür ve gençler konusunda ilişkilerimiz gelişiyor.

Türkmen ve Türklerin ortak zengin tarihi mirasına dayanarak, geleceğe güvenle bakıyoruz. İşbirliğin ortak eylem planlarını hazırlıyoruz ve başarılı bir şekilde hayata geçiriyoruz. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, değerli kardeşim Recep Tayyip Erdoğan'ın ülkeler arası diyalogun gelişmesine sağlamakta olduğu şahsi (kişisel) katkısını ayrıca belirtmek istiyorum. Onunla görüşürken, Türkmenistan'a olan özel tutumunu ve işbirliği için her zaman hazırlığını hissediyorum. Ayrılmaz tarihsel bağdan, ilişkilerimizin mevcut amaç ve imkanların ortaklığından, ikili işbirliğin muazzam potansiyellerinden yola çıkarak, Türk-Türkmen münasebetlerinin geleceğini biz birlikte kuruyoruz. Halklarımızın ve devletlerimizin çıkarlarına yönelik işbirliğimizin muhteşem potansiyeline olan inancım tam.

Türkmenistan'ın Türk konseyine gözlemci olarak katılmasının, Örgütün siyasi, ticari-ekonomik ve kültürel-insani ilişkilerinde yürütmekte olduğu faaliyetlerine katkı sağlayacağına inancım tamdır.

TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI RECEP TAYİP ERDOĞAN'IN TÜRKMENİSTAN ZİYARETİ – 2021

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan beraberindeki heyet ile 27 Kasım 2021 tarihinde devlet ziyaretinde bulunmak üzere Aşkabat'ta geldi ve Türkmen mevkidaşı ile yaptığı görüşmede kültür alanında değinilen konular:

Türkiye Cumhuriyeti ile kapsamlı münasebetlerin geliştirilmesinin Türkmenistan için büyük önem arz ettiğinin altını çizen Gurbangulu Berdimuhamedov, üst düzeyde gerçekleştirilecek söz konusu ziyaretin, iki kardeş halkların ortak tarihi köklerine, kültürel ve manevi değerlerine dayalı ülkelerarası ilişkilerin daha da pekiştirilmesine olanak sağlayacağına dair inancını dile getirdi. Müzakerelerin devamında kültürel ve beşeri alanlarda işbirliğin yapılmasına büyük önem verildiğini belirten Devlet Başkanı, bu alandaki işbirliğinin daha da geliştirilmesi, ülkelerin kültür sektörü çalışanları arasındaki ilişkilerin teşvik edilmesi, her sene düzenli bir şekilde Kültür Günlerinin düzenlenmesi, yükseköğretim kurumları arasında işbirliğinin geliştirilmesi konularında da anlaşmaya varıldığını ifade etti.

T.C. AŞKABAT BÜYÜKELÇİSİ AHMET DERMİROK'UN TURİZM HAFTASINDA YAPTIĞI KONUŞMADAN

Türkmenistan Devlet Başkanı Serdar Berdimuhamedov'un 26 Ekim 2023'te Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında 13 anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşmalardan birisi de "Kültür Alanında İş birliği Anlaşması"ydı.

Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilmesi dolayısıyla Anev şehrini ziyaret ederek, bu kapsamda düzenlenen programlara katılım sağladık. Resmi törenlere ülkemizden Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Sayın Serdar Çam katılmıştır. Ünlü Türkmen düşünür ve şair Mahtumkulu Firagi'nin doğumunun 300. Yıldönümü vesilesiyle bu sene üst düzeyli etkinlikler düzenlenmesi planlanıyor. Türkmenistan'da Türkçe'ye ve Türk kültürüne yönelik yoğun ilgi ve sevgi bizleri sevindirmektedir.

Türk müziği, Türk dizi ve filmleri kısaca Türk kültürü Türkmen kardeşlerimizce yoğun ilgi görmektedir. Bu kapsamda ilerleyen dönemde Türkiye'nin Kültür Enstitüsü olan Yunus Emre Enstitüsü'nün Aşkabat'ta da açılabilmesi ve Türkmen kardeşlerimiz daha fazla kültürel faaliyet düzenlenebilmesini arzu ediyoruz.

SAYIN BAKAN YARDIMCISI NADİR ALPARSLAN'IN KONUŞMASINDAN

Orta Asya'daki "kemik kardeşimiz" Türkmenistan ile on yıllardır süregelen dostluk ve iş birliğinin kültürel anlamda daha da derinleşmesini sağlayan, ülkelerimizin kültür ve sanat değerlerinin tanıtılması amacıyla karşılıklı olarak düzenlediğimiz kültür günleri etkinliklerimizi gerçekleştirmek üzere, ikinci evimiz olarak gördüğümüz Türkmenistan'da bulunmaktan dolayı çok mutluyum. Ülkemiz, kardeş Türkmenistan ile arasındaki iş birliğinin her alanda gelişmesine büyük önem vermekte, Türk ve Türkmen halkları arasındaki yakın bağlardan güç alan ilişkilerin ilerletilmesi yönündeki iradesini her fırsatta korumaktadır. İki ülke halkını, ezeli dostluğumuz ve kardeşlik bağları birleştirmektedir. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile Türkmenistan Devlet Başkanı Sayın Serdar Berdimuhammedov'un liderliklerinde, ortak tarih, dil, din ve kültüre dayanan münasebetlerimiz, karşılıklı saygı, iş birliği ve ortak çıkarlar temelinde her geçen gün daha da güçlenerek gelişmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımızın da belirttiği üzere, Türk Devletleri Teşkilatına gözlemci üye olan Türkmenistan'ı, tam üye olarak görmek istediğimizi vurgulamak istiyorum. Ülkelerimiz arasındaki kültür kardeşliği ve yakınlık, geçmişten bu yana ilişkilerimizin temelini tesis etmektedir. Halklarımız aynı dili konuşmakta olup, kültürel, dini, örfi ve geleneksel anlamda birbirlerine oldukça yakındır. Şüphesiz ki yıllardır istikrarlı bir şekilde gerçekleştirdiğimiz karşılıklı kültür günleri etkinlikleri, iki ülkenin birbirlerine verdiği önemin ve ilişkileri geliştirme noktasındaki kararlılıklarının birer delilidir. Bilindiği üzere, son olarak Milli Mücadelemizin 100. Yıl

Dönümünde 2019 yılında Sivas ve Erzurum illerimizde “Türkmenistan Kültür Günleri” düzenlenmiştir.

Türkiye ve Türkmenistan arasında kültürel bağları güçlendirmek için yürütülen projelerden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Türkmen Ressamların Fırçasından Türkiye:

T.C. Aşkabat Kültür ve Tanıtma Müşavirliği girişimleri ile 2008 yılında başlatılan "Türkmen Ressamların Fırçasından Türkiye" projesi kapsamında İstanbul, Konya, Kapadokya, Amasya, Edirne, Burdur, Adana, Gümüşhane, Bitlis, Mardin, Isparta, Sivas, Hatay, Sakarya, Ordu, Çanakkale, Erzurum, Çankırı ve Karabük yöresi resim çalışmaları, hazırlanan sergi katalogları, koleksiyon ve yapilan sergilerle tamamlandı. Proje kapsamında 47 Türkmen ressam değişik tarihlerde Türkiye'de ağırlanmış ve 19 ilde yaklaşık 1.000 tablo kazandırılmıştır.

Kültür Günleri: Türkiye’de Türkmenistan Kültür Günleri / Türkmenistan’da Türkiye Kültür Günleri

18-20 Kasım 2023 tarihlerinde Türkmenistan’da Türkiye Kültür Günleri düzenlendi. Aşkabat ve Türkmenabat şehirlerinde gerçekleştirilen etkinliklere halk büyük ilgi gösterdi. İki ülke arasında dostluk ve kardeşlik ilişkilerini geliştirmek, kültür ve sanat alanlarında işbirliği yapmak amacıyla 2007 yılından beri mütekabiliyet esasıyla iki yılda bir düzenlenen kültür günleri, Türkmenistan’da en son 2017 yılında gerçekleştirilmiş, 2021 yılında ise pandemi nedeniyle yapılamamıştı. Programa Türkiye’den T.C. Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Nadir ALPASLAN ile 41 devlet sanatçısı ve görevli katıldı.

Gerçekleştirilen Faaliyetler:

Suyun Rüyası: Ebru (Konferans, Atölye ve Sergi)

Gölge Oyunu Atölye ve Gösterisi 1

Aşkabat Dostluk Konseri (1.000 kişilik)

Gölge Oyunu Atölye ve Gösterisi 2

Türk Filmi Gösterimi 1: Yıldız Tozu

Türkmenabat Dostluk Konseri (500 kişilik)

Türk Filmi Gösterimi 2: Rafadan Tayfa Göbeklitepe

Türkiye Dokuma Atlası Defile ve Sergisi

TÜRK-TÜRKMEN KÜLTÜR GÜNLERİ

(2007-2019)

No:	Proje / Faaliyet Adı	Açıklama	Süresi	Başlama Tarihi	Bitiş Tarihi
	Türkmenistan'da I. Türk Kültür ve Dostluk Haftası	Türk kültürünün ve sanatının tanıtılmasına yönelik yapılan kültür günleri çerçevesinde halkoyunları gösterileri, Türk film gösterileri (Mahtumkulu Tiyatro), Türk Halk Müziği konseri, Türk ve Türkmen el sanatları sergisi (Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi), Hat ve ebru sanatından örneklerin (Türk Kültür merkezi sergi salonu) gösterileri yapıldı.	4 gün	19/11/2007	22/11/2007
	Türkmenistan'da II. Türk Kültür ve Dostluk Haftası	Etkinlik çerçevesinde Türkmen-Türk El Sanatlarından Örnekler Sergisi (Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi), Türk süsleme sanatlarından (Hat, Minyatür, Tezhip,) örnekler, Türkiye tanıtım filmi ve Halkoyunları gösterisi ile Türk Halk Müziği Konseri gerçekleştirildi.	4 gün	29/10/2008	01/11/2008
	Türkiye'de Türkmenistan Kültür Günleri	İstanbul'da "Türkmenistan Kültür Günleri" programı 120 kişilik bir heyetle gerçekleştirildi.	3 gün	18/06/2011	20/06/2011
	Türkmenistan'da Türkiye Kültür Günleri	Aşkabat'ta Türkiye Kültür Günleri düzenlendi. Türk Halk Müziği ve Halk Dansları toplulukları gösterileri (Aşkabat Mukamlar Köşkü), Türk giysileri defilesi, Türk mutfağından örneklerin sunulduğu kokteyl ve ebru sanatçısının seyirciler önünde uygulamalı olarak çalışmaları sergilendi (Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi) ve Türk filmlerinin gösterisi yapıldı.	3 gün	25/06/2012	27/06/2012

	Türkiye'de Türkmenistan Kültür Günleri	Eskişehir'de Türkmenistan Kültür Günleri yapıldı. Eskişehir konser salonunun girişinde Türkmenistan'ın müzelerinden bazı eserler teşhir edildi, şehir anifi tiyatrosunda Türkmen sanat grubunun gösterisi gerçekleştirildi, konser programında türküler, koreografik kompozisyonlar, folklor motifler ve dans gruplarının gösterileri yer aldı. Türkmen filmlerinin gösterisi yapıldı. Türkmen resmi heyeti Eskişehir valiliğinde kabul edildi. Ayrıca, Türkmen ve Türk yazarları, müze çalışanları, kütüphanecilerin katılımı ile yuvarlak masa toplantısı yapıldı.	3 gün	05/07/2013	07/07/2013
	Türkmenistan'da Türkiye Kültür Günleri	Aşkabat ve Mari'de Türkiye Kültür Günleri yapıldı.		2014 yılı Eylül ayında	
	Türkiye'de Türkmenistan Kültür Günleri	Konya ve İzmir'de Türkmenistan Kültür Günleri gerçekleştirildi.		2015 yılında	
	Türkmenistan'da Türkiye Kültür Günleri	Aşkabat'ta yapılan Türk Kültür günlerinin ilk günü Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesinde Türk El Sanatları ve Fotoğraf Sergileri ile start aldı. Burada ebru sanatı, tezhip, çini, lületaşı, gümüş telkâri, rize bezi, nakış-tel kırma ve bastonculuk eserleri ile İstanbul fotoğrafları teşhir edildi. Türkmenistan Mahtumkulu Müzik Dram Tiyatrosunda Türk Kültür Günleri Açılış Töreni ve Gala Konseri yapıldı. Konserde Tarihi Osmanlı Mehter Takımı, folklor dansları, halk müziği, Anadolu ezgileri, çağdaş Türk besteleri ve opera eserleri seslendirildi.	2 gün	5 Aralık 2017	6 Aralık 2017

		Türk-Türkmen sanatçılarının ortak dostluk konseri ile sona erdi.			
	Türkiye'de Türkmenistan Kültür Günleri	45 kişiden oluşan Türkmen ekibinin iştirak etmesi ile Türkiye'nin Erzurum ve Sivas İllerinde Türkmenistan Kültür Günleri düzenlendi.	7 gün	9 Temmuz 2019	16 Temmuz 2019

Öne çıkanlar: Açılış ve Kapanış töreni (2 büyük konser), halkoyunları gösterisi, ebru-el sanatları sergisi, tiyatro gösterisi, film gösterisi, müze malzemeleri sergisi, kültür ve sanat adamları yuvarlak masa toplantısı/sempozyumu.

İlk Kültür Günleri 19-22 Kasım 2007 tarihleri arasında Aşkabat'ta "Türk-Türkmen Dostluk Haftası" adı ile düzenlendi. Hafta süresince halkoyunları gösterileri Türk film gösterileri (Mahtumkulu Tiyatro), Türk Halk Müziği konseri, Türk ve Türkmen el sanatları sergisi (Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi), Hat ve ebru sanatından örnekler (Türk Kültür merkezi sergi salonu) gösterilerinin bulunduğu çeşitli kültür ve sanat etkinlikleri yapıldı.

II. Türk-Türkmen Dostluk Haftası 29 Ekim – 1 Kasım 2008 tarihleri arasında Aşkabat'ta yapıldı. Etkinlik çerçevesinde Türkmen-Türk El Sanatlarından Örnekler Sergisi (Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi), Türk süsleme sanatlarından (Hat, Minyatür, Tezhip,) örnekler, Türkiye tanıtım filmi ve Halkoyunları gösterisi ile Türk Halk Müziği Konseri gerçekleştirildi.

18-20 Haziran 2011 tarihleri arasında İstanbul'da "Türkmenistan Kültür Günleri" programı 120 kişilik bir heyetle gerçekleştirildi.

25-27 Haziran 2012 tarihlerinde "Türkmenistan'da Türkiye Kültür Günleri" düzenlendi. Türk Halk Müziği ve Halk Dansları toplulukları gösterileri (Aşkabat Mukamlar Köşkü), Türk giysileri defilesi, Türk mutfağından örneklerin sunulduğu kokteyl ve ebru sanatçısının seyirciler önünde uygulamalı olarak çalışmaları sergilendi (Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi) ve Türk filmlerinin gösterisi yapıldı.

5-7 Temmuz 2013 tarihlerinde Eskişehir'de Türkmenistan Kültür Günleri yapıldı.

2014 yılı Eylül ayında Aşkabat ve Mari'de Türkiye Kültür Günleri yapıldı.

2015 yılında Konya ve İzmir'de Türkmenistan Kültür Günleri gerçekleştirildi.

Aşkabat'ta Türk Kültür günleri 5-6 Aralık 2017 tarihleri arasında düzenlendi. Türk Kültür günlerinin ilk günü Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesinde Türk El Sanatları ve Fotoğraf Sergileri ile start aldı. Burada ebru sanatı, tezhip, çini, lületaşı, gümüş telkâri, rize

bezi, nakış-tel kırma ve bastonculuk eserleri ile İstanbul fotoğrafları teşhir edildi. Türkmenistan Mahtumkulu Müzik Dram Tiyatrosunda Türk Kültür Günleri Açılış Töreni ve Gala Konseri yapıldı. Konserde Tarihi Osmanlı Mehter Takımı, folklor dansları, halk müziği, Anadolu ezgileri, çağdaş Türk besteleri ve opera eserleri seslendirildi. Türk-Türkmen sanatçılarının ortak dostluk konseri ile sona erdi.

45 kişiden oluşan Türkmen ekibinin iştirak etmesi ile 9-16 Temmuz 2019 tarihleri arasında Türkiye'nin Erzurum ve Sivas İllerinde Türkmenistan Kültür Günleri düzenlendi.

18-20 Kasım 2023 tarihlerinde Türkmenistan'da Türkiye Kültür Günleri düzenlendi. Aşkabat ve Türkmenabat şehirlerinde gerçekleştirilen etkinliklere halk büyük ilgi gösterdi. İki ülke arasında dostluk ve kardeşlik ilişkilerini geliştirmek, kültür ve sanat alanlarında işbirliği yapmak amacıyla 2007 yılından beri mütekabiliyet esasıyla iki yılda bir düzenlenen kültür günleri, Türkmenistan'da en son 2017 yılında gerçekleştirilmiş, 2021 yılında ise pandemi nedeniyle yapılamamıştı. Programa Türkiye'den T.C. Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Nadir ALPASLAN ile 41 devlet sanatçısı ve görevli katıldı.

Türkiye Cumhuriyeti Aşkabat Büyükelçiliği Eğtim ve Kültür Müşavirliği (2025).

Yazılı elektronik mülakat, 29 ocak 2025,

Aşkabat Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Maryam JUMANYAZOVA
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	